

ΗΜΕΡΗΣΙΑ

ΕΣΤΙΑ

ΕΤΟΣ Β'

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΤΕΥΧΟΣ ΔΕΚΑΤΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1953

ΕΚΔΟΤΑΙ:

Ε. Α. ΦΑΚΑΤΣΕΛΗΣ
ΜΙΧ. ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

Ἐπιτροπὴ ἐπιμελείας βλητ:
ΙΩΑΝ. Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ
Γ' ΩΡ. Ι. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ
ΔΗΜ. Σ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ
ΠΑΝΟΣ Γ. ΦΑΝΤΗΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ:

Ἐσωτερικοῦ: Ἑτησία	Δραχ. 150.000
Ἐξάμηνος	» 80.000
Ἐξωτερικοῦ: Ἑτησία	Δελλ. 10
ἢ Δίραι Ἀγγλίας 3½	
Νομικῶν προσώπων	Δραχ. 200.000
ΤΙΜΗ ΤΥΓΧΟΥΣ	ΔΡΑΧ. 12.500

Ἐμβάσματα: ΜΙΧΑΗΛ ΧΡ. ΜΑΝΟΝ, Ὁδὸς 28ης Ὀκτωβρίου 69 Ἰωάννινα — Τηλ. 6-59

Ἀνταπεπιστέλλοντα μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς:

ΚΩΝ. ΜΕΡΤΖΙΟΣ	(Βενετία)
ΛΕΑΝΔΡΟΣ Ι. ΒΡΑΝΟΥΣΗΣ	(Ἀθήναι)
ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ	(Θεσ/νίκη)
ΚΩΣΤΑΣ Α. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ	(Θεσπρωτία)
Ν. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ	(Ἀθήναι)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ:

Τῆς Συντάξεως:	Ἡπειρωτικὴ Ἀνθολογία	889
Γεωργ. Ἀθ. Οἰκονόμου:	Ἡ Ἱερατικὴ Σχολὴ τῆς Νήσου - Ἰωαννίνων	892
Τάτου Α. Γριτσοπούλου:	Ὁ Ἰωαννίνων Νεόφυτος	902
Κωνστ. Ἀθ. Διαμάντη:	Σίμος Ἀγγ. Σίμος	909
Σωτ. Ι. Δάκαρη:	Ἡ ὕβρευσις τῶν Γιαννίνων στοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας	919
Παν. Κατηφόρη:	Ὁμορφος Γενίτσαρς (Δημοτικὸ τραγούδι)	923
	Χουροίτ, ὁ Νικητὴς τοῦ Ἀλῆ	924
	Γιάννης Δεληγιάννης (1829)	928
	Ἡ τελευταία «Διδαχὴ» τοῦ Ὁσιομάρτυρος Πάτερ Κοσμά	929
Δ. Σ. Σαλαμάγκα:	Σπηλαιολογικὰ σύμμικτα	937
Παναγιώτου Χρήστου:	Μεθόδιος Ἀνθρακίτης (συνέχεια)	943
Κωνστ. Π. Λαζαρίδης:	Ὁ θεσμός τοῦ Ἀμύλη	951
Ἰωσήφ Μ. Μάτσα:	Γιαννιώτικα ἐβραϊκὰ τραγούδια (συνέχεια)	958
Γεωργίου Ἀχ. Βάνζιου:	Ὁ ὄρυκτος πλοῦτος τῆς Ἡπείρου	970
Χρυσάνθης Ζιτσαίας:	Πελλερὲν «Γ. Χατζῆς» (ποίημα)	976
Γ. Ι. Χρηστογιάννη:	Ὁ πάππος μου (διήγημα)	977
Πῶλ Βερλάιν:	Μέσα στὰ δάση λευκὴ (ποίημα, μετάφρ.: Α. Γερωνικοί)	981
Νίκου Σημηριώτη:	Ἀπαγορευτὴ (ποίημα)	982
Τάκη Σιωμπούλου:	Τὸ ἀρχαῖο πνεῦμα καὶ ἡ νεοελληνικὴ ψυχὴ	983
Ἀλκὴ Μυρσίνη:	Καλωσύνη (ποίημα)	986
Γεωργ. Κοτζιούλα:	Ἀπὸ μικρὸς στὰ γράμματα (συνέχεια)	987
	Κύρ Ἀναγνώσταινα (δημῶδες Ἡπείρου)	991
	ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ. Ἰωάννης Βηλαρξ: 3 ποιήματα καὶ 2 ἀποσπάσματα ἀπὸ μεταφράσεις Θουκυδίδου - Πλάτωνος.	992

Ἀπὸ μῆνα σὲ μῆνα: Σημειώματα: Τὸ Δημοτικὸ μας Μουσεῖο - Χρ. Ν. Δαμπράκης - Θὰ τὴν υποστηρίξῃ. - Ἐπιστολαί: «Ἀν ἡ ἐπαρχία δὲν ὀρθωθεῖ μόνη της...» - Οἱ Τούρκοι στὴν Ἡπείρο. - Τὸ Θέατρο: Ἐδριπίδου «Ἰππόλυτος» (μετάφρ.: Δημ. Σάριου). - Κριτικὴ τοῦ Βιβλίου: Γιώργου Δωρικῆ: «Ἀνθρώποι καὶ φαντάσματα» - Κωνστ. Μαντᾶ: «Πῶς εἶδα τὸ Ἀναγνωστικὸ τῆς 2Τ' τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου - Δημ. Γιάκου: «Ὁ πρῶτος νεκρὸς καὶ ἄλλα διηγήματα. - Ἀλληλογραφία - Βιβλία καὶ περιοδικὰ ποὺ λάβαμε.

Ἡ ΠΕΙΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΕΤΟΣ Β'

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1953

ΤΕΥΧΟΣ 17

Η ΣΚΟΠΙΑ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ

Η ΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ

Ἡ «Ἡπειρ. Ἑστία» ἔκρινε καλὸ ν' ἀνθολογήσῃ καὶ νὰ παρουσιάσῃ στὸ ἀναγνωστικὸ τῆς κοινὸ τὸ λογοτεχνικὸ ἔργο — διήγημα, ποίηση — τῶν παλαιότερων Ἡπειρωτῶν λογοτεχνῶν ἀπὸ τὸ 1800 μέχρι σήμερα, γιὰ νὰ δείξῃ τὴ συμβολὴ τῆς Ἡπείρου στὴ λογοτεχνικὴ πλευρὰ τῆς νεοελληνικῆς πνευματικῆς ζωῆς. Γιατὶ ἡ Ἡπειρος ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ στὴν ἱστορίαν τῶν γραμμάτων τὴν Ἡπειρωτικὴν σχολὴν καὶ μερικὰ ὀνόματα ἀξιοσέβαστα.

Ὅπως συμβαίνει παντοῦ ὅπου ὁ πολιτισμὸς δὲν εἶναι ξενόφερτος καὶ ἐπίπλαστος, ἔτσι κ' ἐδῶ ὁ πολιτισμὸς παρουσιάζεται ὅχι μόνον ἐκ τῶν ἄνω ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν κάτω. Ἡ πρόοδος τῆς κεντητικῆς, τῆς ξυλογλυπτικῆς, τῆς ἀσημουργίας, τῆς ἀρχιτεκτονικῆς εἶναι καλλιτεχνικὲς ἐκδηλώσεις τοῦ λαοῦ ποὺ ἀνταποκρίνονται στὴν ἀνθήσῃ τῆς δημοτικῆς ποίησης, στὸ ἀνοιγμὰ σχολείων, στὴν ἐθνικὴ ἀνάταξη τοῦ ἡπειρωτικοῦ πνεύματος καὶ στὴν ψυχικὴ εὐγένεια τοῦ Ἡπειρώτη.

Παράλληλα οἱ πνευματικοὶ ἡγέτες τοῦ τόπου, δημιουργήματα αὐτοῦ τοῦ ζωντανοῦ πολιτισμοῦ, δὲν χάνονται σὲ νεφελοκοκκυγίες, δὲν ἀεροβατοῦν, ἀλλὰ βλέπουν τὸ θέμα τοῦ νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ ἀπὸ τὴν πιὸ σωστὴ

πλευρὰ, τῆς σύγχρονης πραγματικότητος καὶ τῆς ζωντανῆς γλωσσικῆς παράδοσης τοῦ τόπου.

Στὰ χρόνια τῆς τυραννίας τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ, πού, ὅσο κι' ἂν τὸν βλέπουν μερικοὶ ἱστορικοὶ μὲ βλέμμα ἐπικερδῆ, ἦταν ἕνας ὠμὸς καὶ ἀπαίσιος τύραννος, ὁ Βηλαρᾶς γράφει ὠραίους λυρικοὺς καὶ σατυρικοὺς στίχους, καυτηριάζοντας τύπους (τί ἄλλο μποροῦσε νὰ καυτηριάσῃ τότε;) καὶ ἐμφανίζει τὸν τύπο τοῦ ἄφωνου, τοῦ βωβοῦ (τοῦ Μῶκου) τὸν τύπο ποὺ βλέπει καὶ δὲν μιλάει, ἀκούει καὶ δὲν μιλάει, ποὺ κάνει μῶκο, ὅπως συνήθως λέμε, (δηλ. σιωπᾶ). Σὲ μιὰ τυραννικὴ ἐποχὴ ὁ Μῶκος εἶναι ἀντιπροσωπευτικὸς τύπος.

Ὁ Βηλαρᾶς μὲ τὰ σατυρικά του καὶ μὲ τὸ Μῶκο, εἶναι τὸ γνήσιο τέκνο τῆς ἐποχῆς του. Καὶ ἡ γλωσσικὴ του αἴρεσις στάθηκε γιὰ τὰ ἑλληνικά γράμματα σὰν προφητικὸ σάλπισμα «γιὰ κάποιο μέγα λυτρωμὸ μελλοῦμενο τοῦ λόγου».

Ἀκολουθεῖ χρονικὰ τὸ σεμνὸ παληκάρι τῶν ἀγώνων τοῦ 21, ὁ Γ. Ζαλοκώστας. Μᾶς ἄφησε ὠραίους στίχους γιὰ τὸ Μεσολόγγι, ποὺ τὸ πολίωρκε «τρίππουρος πασσᾶς» ποὺ

ξεκίνησε «ἀπὸ Βραχώρι πνέων ἄγρια μίση».

Ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάσταση εἶναι σήμερα γιὰ μᾶς ἕνα εἶδωλο, ἀλλ' εἴμαστε σχετικῶς ἀρκετὰ μακριὰ της, γιὰ νὰ αἰσθανθοῦμε τὸ ρίγος αὐτῶν τῶν στίχων, ὅπως ἀσφαλῶς θὰ τὸ αἰσθάνονταν οἱ σύγχρονοί του. Μὰ ὁ Ζαλοκώστας μᾶς χάρισε καὶ λαμπροὺς στίχους στὴ δημοτικὴ ποῦ ἐκφράζουν τὸν πόνο τοῦ χαροκαμένου πατέρα. Εἶναι τρυφεροὶ στίχοι ποῦ ἀρέσουν καὶ συγκινοῦν.

Ὁ Ἄρ. Βαλαωρίτης δὲν εἶναι Ἡπειρώτης. Κατάγεται ὅμως ἀπὸ τὴν Ἡπειρο ὅπως τὸ βεβαιώνει ὁ ἴδιος. Οἱ πρόγονοί του εἶχαν κατεβῆ στὴ Λευκάδα ἀπὸ τὴ Βαλαώρα τῆς Ἡπείρου, ἀπ' ὅπου πήραν καὶ τὸ ἐπώνυμο. Τὸ βλέμμα τοῦ ποιητῆ στρέφονταν διαρκῶς πρὸς τὴν Ἡπειρο ἀπ' ἀγάπη καὶ θαυμασμό καὶ αἰσθητικὰ τοποθετεῖται στὴν Ἡπειρωτικὴ Σχολή ἢ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» νομίζει ὅτι πρέπει νὰ περιλάβῃ καὶ αὐτὸν στὴν Ἡπειρωτικὴ ἀνθολογία, ἀφοῦ ἡ Ἡπειρος ἦταν γι' αὐτὸν ἡ Ἥγερία του.

Ἐπειτα ἔρχεται ὁ τραγουδιστῆς τοῦ «Ψωμοπάτη». Γερὴ ποιητικὴ φλέβα, ποῦ ἀφομοίωσε πολλὰ στοιχεῖα τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ. Ὅμως τὸ ἔμπειρο μάτι μπορεῖ νὰ διακρίνῃ τὴν ἀτμικὴ προσφορά τοῦ ποιητῆ στὴν τέχνη, μπορεῖ νὰ καταλάβῃ τὸ προσωπικὸ μήνυμα ποῦ ἔφερε σ' αὐτὴ. Κανένας ἄλλος δὲν ἐξιδανίκεψε σὰν τὸν Κρυστάλλη τὴν ἀτμόσφαιρα τῆς στάνης καὶ τοῦ χωριοῦ. Καὶ αὐτὸ τὸ πέτυχε χωρὶς νὰ ψευτίσῃ τὴν πραγματικότητα.

Ὁ Γ. Κονεμένος, «εὐπατρίδης ἐκ Πρεβέζης» ὅπως ἔλεγαν μιὰ φορὰ ἦταν ἕνας διανοούμενος μὲ ποικίλη κοινωνικὴ καὶ πνευματικὴ δράση. Χωρὶς νὰ εἶναι μεγάλος ποιητῆς, ἔγραφε στίχους καλοῦς, ποῦ τοῦ δίνουν τὸ δικαίωμα νὰ λέγεται ποιητῆς.

Ὁ Ἀλ. Πάλλης, ἕνα ὄνομα ποῦ ἐπιβάλλει τὸ σεβασμὸ γιὰ τὸν τεράστιο ἄθλο τῆς ἀριστουργηματικῆς με-

τάφρασης τῆς Ἰλιάδας, ἕνας ἀπὸ τοὺς στυλοβάτες τῆς Δημοτικῆς μαζὶ μὲ τὸν Ψυχάρη, τὸν Παλαμᾶ καὶ τὸν Ἑφταλιώτη. Πνεῦμα ἀνήσυχο, δούλεψε στὰ θεμέλια τοῦ νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ. Σήκωσε θύελλα διαμαρτυριῶν καὶ προκάλεσε ἄγρια πάθη μὲ τὴ μετάφραση τοῦ Εὐαγγελίου. Ἐπεχείρησε νὰ κάμῃ τὴ δημοτικὴ ὄργανο τοῦ φιλοσοφικοῦ στοχασμοῦ μὲ τὴ μετάφραση τοῦ πρώτου μέρους τῆς «κριτικῆς τοῦ καθαροῦ λόγου» τοῦ Κάντ. Κι' ἔγραψε στίχους ποῦ ἔχουν κατὰ ἀπὸ τὸν ἀέρα τῆς λεβεντιάς. Κατάγεται ἀπὸ παλῆὰ Ἡπειρωτικὴ οἰκογένεια ποῦ ἔβγαλε ἀγωνιστὲς καὶ λογίους. Ὁ Λέκας Ἀρβανίτης (αὐτὸ ἦταν τὸ φιλολογικὸ ψευδώνυμο τοῦ ἀνθρώπου, ποῦ κατὰγονταν ἀπὸ οἰκογένεια, ποῦ πολέμησε θανάσιμα τοὺς κατερχομένους Ἀρβανίτες στὴν Ἡπειρο) ἄφησε ἐντολὴ νὰ φέρουν τὴ στάχτη τοῦ στοῦ νηοῦ τῶν Γιαννίνων, ὅπου οἱ πρόγονοί του ἔδωσαν σὲ γενεὲς Ἡπειρωτῶν μὲρφωση Χριστιανικὴ καὶ Ἑλληνικὴ. Σήμερα μιὰ μαρμαρινὴ προτομὴ τοῦ ποιητῆ πλάϊ στὴ σπηλιὰ τοῦ Σκυλοσόφου κοιτάζει μὲ χαμόγελο τὸ γαλάζιο κύμα τῆς λίμνης καὶ ἀγναντεύει τὴ μονὴ τῶν Φιλανθρωπινῶν, ὅπου εἶναι ἀποθεμένη ἡ στάχτη του.

Τὴ λησμονημένη ποιήτρια Ἑλένη Λόμαρη τὴν ἐκτιμοῦσε ὁ Μαρτζώκης καὶ τὴν ἀναφέρει κάποτε ὁ Καρυωτάκης ποῦ δὲν ἦταν ἐπιεικὴς στὶς κρίσεις του. Ὁ Χρηστοβασίλης εἶναι κυρίως διηγηματογράφος. Μᾶς ἐχάρισε λαμπρὲς ἡθογραφικὲς σελίδες, ἀπὸ τίς ὁποῖες δὲν λείπει τὸ ἀνώτερο ἀνθρωπιστικὸ συναίσθημα, καταστάλαγμα ὄχι τῆς φιλοσοφικῆς ἐποπτείας, ἀλλὰ τῆς ἀπὸ ἔνστικτο ἡπειρωτικῆς ἀγάπης πρὸς τὸ κοινωνικὸ περιβάλλον. Εἶναι γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ ὁ καλύτερος ἔγκωμιαστής τῆς Ἡπειρωτικῆς ψυχῆς. Ὁ Πελλερὲν εἶναι γνωστός γιὰ τὴ δημοσιογραφικὴ καὶ ἐθνικὴ του δράση. Ἐπίσης γιὰ τὴν ποικίλη λογοτεχνικὴ δραστηριότητα. Ὁ τρυφερός Ἐλιγιά,

αυτή ή φωνή της λαγγεμένης άνατολής που την ένοιωθε μέσα του παρά τις πάχνες του Γιαννιώτικου χειμώνα και τις λεπτές άποχρώσεις της Γιαννιώτικης δύσης, με τό νά πεθάνη τόσο νωρίς, δέν υπέστη τό μαρτύριο των συγγενών και συμπατριωτών του. Τί τυχερός που ήταν ό βασανισμένος Έλιγιά. Τοῦ άρνοῦνται μιá σελίδα οί άνθολογίες, μά ή σταγόνα τοῦ νεροῦ που κυλάει ή βρυσούλα, δέν παύει νά ναι τελείως όμοια με τη σταγόνα τοῦ ώκεανοῦ ...

Τελευταίος χρονικά έρχεται ό ευαίσθητος λυρικός ποιητής και όξυς κριτικός Τέλλος Άγρας. Δέν γεννήθηκε στην Ήπειρο και δέν την επισκέφθηκε ποτέ. Είχε όμως άπόλυτα τη συνείδηση ότι είναι Ήπειρώτης και νοσταλγοῦσε την Ήπειρο όσο λίγοι. Οί γονεῖς του ήταν άπό τη Βούρμπιανη της Ήπείρου και τό σπίτι του άνέπνεε ψυχικά άέρα Ήπειρωτικό. Τά ήθη και τά έθιμα της Ήπείρου έζησε και στα ξένα. Ή ποίησή του έχει ένα χαρακτηριστικό και κοσμοπολιτικό. Άλλά με πόση ευγένεια εκφράζει ό ποιητής αύτός τη μελαγχολία του.

Ξεχάσαμε όμως κάποιον. Ό Σπυρίδων Λάμπρος ό άκάματος ιστοριοδίφης και ιστορικός, στόν όποιον ή ιστορική έρευνα όφείλει πάρα πολλά για την αρχαία και για τη μεσαιωνική και νεώτερη έποχή, είναι γνωστό ότι έγραψε στα νειάτα του στίχους στην καθαρεύουσα άπό τους πιο καλούς της έποχής εκείνης. "Αν άργότερα τόν τράβηξε ή ιστορία, σημαίνει άράγε αύτό ότι ή κλίση του πρός την ποίηση δέν είχε βαθειές ρίζες ; Όπως δήποτε έμεῖς τιμώντας τη μνήμη του θα παρουσιάσουμε και μερικόν στίχους τοῦ Σπ. Λάμπρου που δέν είναι κατώτεροι των στίχων τοῦ Παπαρηγόπουλου και τοῦ Βασιλειάδη.

Μετά την άνθολόγηση αύτή θα έπακολουθήση μιá σειρά άπό τά χαρακτηριστικώτερα διηγήματα και ποιή-

ματα των ζώντων Ήπειρωτών έφ' όσον θα έχουμε την άδειά τους, είτε στην Ήπειρο ζούν, είτε στην ξενιτειά μοχθοῦν και ταλαιπωροῦνται.

«Ό πράσινος βιρός» τοῦ σεβαστοῦ μας κ. Δ. Ευαγγελίδη έχει μεταφραστεί στα Γερμανικά. Και τό «Τραγούδι της τάβλας τοῦ Αύγέρη» έκαμε μεγάλη έντύπωση όταν πρωτοτυπώθηκε. Άλλά δέν είναι μόνον αύτοί. Θα παρουσιάσουμε με την ίδια στοργή τό έργο και των μικρών και των μεγάλων, έφ' όσον με ελίκρινεια μας έδωσαν ότι μπόρεσαν νά δώσουν και είπαν κάτι με τόν δικό τους τρόπο.

Στην εργασία μας αύτή νομίζουμε ότι πρέπει νά αποκλείσουμε κάποιες μεθόδους και κάποιες άντιλήψεις, άρκετών πνευματικών ανθρώπων, που δέν είναι τίποτε άλλο παρά πνευματική άναρχία. Και με τη λέξη άναρχία έννοοῦμε :

1) Τό άγχος και την ύστερία που δηθεν γίνονται φορεῖς και έμπνευστές πνευματικών και καλλιτεχνικών έκδηλώσεων.

2) Την άλαζονία, που φέρνει τις πιο έξευτελιστικές παραισθήσεις, όπου βρεθῇ κι' όπου σταθῇ. Κι' αν ή άλαζονία είναι για τους ανθρώπους της όποιας δήποτε τίμιας δουλειάς μιá φορά κακό, είναι δέκα φορές κακό για τους πνευματικούς ανθρώπους, που, ένφ καβαλλικεύουν τόν άχαμνό-οντα, νομίζουν πώς ίππεύουν τό άτι τοῦ Μεγ. Άλέξαντρου. Είναι ή πιο χειρότερη μορφή τοῦ φιλισταϊσμοῦ αύτή. Τέτοιες έκδηλώσεις στο χώρο της τέχνης δέν μπορούμε νά τις θεωροῦμε ήπειρωτικές.

Ή «Ήπειρωτική Έστία» αρχίζοντα άπό σήμερα την «Ήπειρωτική άνθολογία» με ποιήματα τοῦ Βηλαρά, επιφυλάσσετα: νά έκδόση με καιρό ιδιαίτερα τεύχη αφιερωμένα στους λογοτέχνες που άναφέραμε.

ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΘ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, Καθηγητοῦ-Θεολόγου

Η ΙΕΡΑΤΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ-ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ (1872-1922)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α' ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στὸ Νησί τῆς λίμνης τῶν Ἰωαννίνων ἡ Μονὴ τῆς Ἑλεούσης ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν 18ον αἰῶνα ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Νικολάου καὶ λεγότανε Μονὴ τῶν Γκιουμάτων ἀπὸ κάποιον Γκιούμαν, ἴσως τὸν διδάσκαλον. Μετονομάστηκε τῆς Ἑλεούσης ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ μετέφεραν σ' αὐτὴ τὴν εἰκόνα τῆς Ἑλεούσας Παναγίας ἀπὸ τὸ ναὸ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς τῶν Ἰωαννίνων, ὅπου βρισκότανε πρὸ τοῦ 1431. Ὁ Ναὸς τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς ἔγινε τὸ ἐπίσημο τζιαμι τῶν Τούρκων, τὸ Ναμάζ Γκιάχ στὸ γραφικὸ λόφο ποὺ τὸν ἔρριξαν ἀτυχῶς γιὰ νὰ χτιστῇ τὸ νέον Διοικητήριον.

Παράρτημά της εἶναι ἡ Μονὴ τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος, ποὺ εἶνε Σταυροπηγιακὴ ἀπὸ τὰ 1857, γιὰ τὸ χτίσιμο τῆς ὁποίας ἔδωσε χορήματα καὶ ὁ τελευταῖος Ζωσιμάς ὁ Νικόλαος.

Οἱ Μονὲς τῆς Νήσου διατηροῦσαν καὶ ἐπὶ Τουρκοκρατίας σχολεῖα, προτοῦ ἀνοίξουν στὰ Γιάννινα, ὁπότε αὐτὲς ἔκλεισαν.

Στὴν Ἠπείρου καὶ σ' ὅλη τὴν Εὐρωπαϊκὴ Τουρκία δὲν ὑπῆρχε Ἱερατικὴ Σχολή. Στὴν Τουρκία ὑπῆρχε ἀπὸ τὰ 1843 ἡ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης καὶ στὴν ἐλεύθερη Ἑλλάδα ἀπὸ τὰ 1837 ἡ Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου καὶ ἀπὸ τὰ 1844 ἡ Ριζάρειος Ἐκκλησιαστικὴ Σχολὴ στὰς Ἀθήνας. Τῆς Ἀρτας ἡ Ἱερατικὴ Σχολὴ ἐλειτούργησε ἀπὸ τὰ 1904-1940, ὁπότε καὶ ἐχρημάτισα τελευταῖος διευθυντής της.

Στὴν Ἀσιατικὴ Τουρκία ἐλειτούργησε Ἱερατικὴ Σχολὴ στὴν Καισάρεια τῆς Καππαδοκίας, ὅπου ὑπῆρθε ὡς φιλόλογος καθηγητὴς καὶ ὁ συμπολίτης μας κ. Δημήτριος Κυρούσης. Ἡ σχολὴ τῆς Καισαρείας ἰδρύθηκε με δωρεὰ εὐεργέτου στὰ 1882 καὶ στὰ 1917 τὴν ἔκλεισαν οἱ Τούρκοι, ἐνῶ ἡ Μονὴ Σουμελά στὸν Πόντο με διδασκάλους τοὺς μοναχοὺς ἔγινε ἐπὶ τουρκοκρατίας κέντρον παιδείας. Τέλος Σχολεῖον Ἱεροῦ κλήρου ὑπῆρχε καὶ στὴ Μονὴ τοῦ Σταυροῦ στὴν Ἱερουσαλὴμ ἀπὸ τὰ 1843.

Καὶ βρέθηκαν τρεῖς μοναχοὶ ἀπὸ τὸ Νησί μας —τῶν ὁποίων θὰ ἐκτεθῇ μιὰ σύντομη βιογραφία— ὁ Ἀββακοῦμ ποὺ ἰδρυσε τὴν Ἱερατικὴ Σχολή, ὁ Μελέτιος ποὺ τὴν ἀνέδειξε καὶ ὁ Γρηγόριος ποὺ προσπάθησε νὰ τὴ διατηρήσῃ.

Ὁ ἀπέραντος σεβασμός μου πρὸς τὸν αἰοίδιμον Μελέτιον καὶ ἡ ἀπέραντη ἀγάπη μου πρὸς τὴ Σχολή, τῆς ὁποίας γνωρίζω καλὰ τὴν ἀξία καὶ τὶς ὑπηρεσίες της — μὲ ὠδήγησαν στὴ συγγραφὴ τῆς ἱστορίας τῆς Σχολῆς, καὶ ἡ συγγραφὴ αὐτῇ μοῦ ἐπροξένησε ὄχι κούραση, ἀλλὰ μεγάλη ψυχικὴ ἀνακούφιση στὰ 65 χρόνια τῆς ἡλικίας μου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

α') Ἀββακούμ

Λίγο μετὰ τὸ 1800 γεννήθηκε στὸ Νησί μας ὁ Α. Παπούλης. Γράμματα μόλις ἤξαιρε νὰ διαβάξῃ. Ἐγινε μοναχὸς καὶ πῆρε τὸ ὄνομα τοῦ Ἑβραίου προφήτη Ἀββακούμ, ποῦ σημαίνει «ὁ ἐγείρων καὶ κρατῶν στὴν ἀγκάλη του τὸν Πατέρα θεόν», δηλ. Θεοκράτης. Ἐγινε ἡγούμενος τῆς Μονῆς τῆς Ἑλεούσης. Ἐξυπνος, δραστήριος, τίμιος, οἰκονόμος, μὲ θεῖον ζῆλον ἐμάζεψε ἀρκετὰ χρήματα, ποῦ τὰ φύλαττε κρυμμένα σὲ δοχεῖα κάτω ἀπὸ τὰ μπάσια τοῦ κελλιοῦ του. Ἀγόραζε χτήματα γιὰ τὴ Μονή, προέτρεπε εὐσεβεῖς χριστιανοὺς νὰ ἀφισρῶνουν στὴ Μονή, ἔστελνε ἐπιστολὰς καὶ αἰτήσεις νὰ συνεισφέρουν γιὰ ἕναν μυστικὸ σκοπὸ τῆς Μονῆς. Ἀπόχτησε τὴ συμπάθεια καὶ τὴν ἐχτίμησι τοῦ κόσμου. Αὐτὸς δ' ἀπλοϊκὸς καλόγερος συνέλαβε τὴν ἰδέαν νὰ ἰδρῶσῃ Ἱερατικὴ Σχολή. Ἐκμυστηρεύτηκε τὴν ἰδέαν του στὸν Μητροπολίτην Ἰωαννίνων Σωφρόνιον (1869-1890). Ὁ Δεσπότης τὴν ἰδέαν του τὴ θεώρησε ὄνειρο. Καὶ ὅμως τὸ ὄνειρο αὐτὸ τοῦ ἀφελοῦς ἰδεολόγου καλογήρου ἔγινε πραγματικότης. Καὶ ἡ Σχολὴ ἐχτίσθη καὶ ἀρχισε νὰ λειτουργῇ. Καὶ ἠτύχησε νὰ εἶναι αὐτὸς ἐφορος καὶ ταμίας τῆς Σχολῆς καὶ νὰ ἐργάζεται ἀκούραστα γιὰ τὴν οἰκονομικὴ τῆς ἐνίσχυση ἕως ὅτου ἀναπαύθηκε «ἐν Κυρίῳ».

Τὸν ἐπικήδειόν του ἐξεφώνησε ὁ καθηγητὴς τῆς Ζωσιμαίας Ἰω. Σαγκριώτης, ὅπως μοῦ τὸ ἐγνώρισεν ὁ κ. Ἀχ. Βάντζιος ποῦ τὸν ἀκουσεν. Ὡραία ἐλατογραφία τῆς ἁγίας μορφῆς του διατηρεῖται στὴ Μονή. Ὁ λίθινος τάφος του σὲ σιδερένια κάγκελλα βρίσκεται ἀνάμεσα τῆς Σχολῆς καὶ τοῦ Ναοῦ. Οἱ Γερμανοὶ θέλοντας ν' ἀνακαλύψοι κρυμμένα ὅπλα χάλασαν τὴν ἐπάνω πλάκα του.

β') Μελέτιος

Τὸν Ἀββακούμ διαδέχθηκε ὁ Μελέτιος, καὶ ὁ ἴδιος ὡς σπουδαστὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης ἔγραψε στὰ 1873 τὰ ἀπομνημονεύματα τῆς μέχρι τότε ζωῆς του. Σύμφωνα μὲ αὐτὰ:

Γεννήθηκε στὰ 1844 στὸ Νησί. Εἶχε τὸ ὄνομα Μιχαὴλ Γεωργιάδης. Παιδὶ τεσσάρων ἐτῶν ὁρφάνεψε ἀπὸ πατέρα ἢ θρησκευτικὴ μητέρα του τὸν ἀνέθρεψε. Τὸν ἔστειλε παιδάκι πέντε ἐτῶν στὸ γέρο δάσκαλο τοῦ νησιοῦ Πέτρο Παπαγιαννούλη καὶ ὕστερα στὸν τελειόφοιτο τῆς Ζωσιμαίας Βασίλειο Τσῆμα καὶ ἔκαμνε καὶ τὸν ἀναγνώστη στὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Νησιοῦ. Στὰ 1857 τὸν πῆρε μὲ τὴ συγκατάθεση τέλους τῆς μητέρας του ὁ θεῖος του, ἀδελφὸς τοῦ πατρὸς του, ὁ Ἀββακούμ καὶ τὸν κατέταξε στοῦ μοναχοῦ Πατρός τῆς Μονῆς τῆς Ἑλεούσης.

Ὁ θεῖος του ἦτο ἀπαίδευτος μὲν, ἀλλὰ φιλόμουςος καὶ προστάτης τῆς παιδείας καὶ ἵδρυσε καὶ ἐπροστάτεψε σχολεῖα στὴν Ἡπειρο. Στὴ Μονὴ ἐσυμπλήρωσε τὴ μόρφωσή του μὲ τὴ μελέτη ἱερῶν βιβλίων καὶ τὶς συμβουλὲς τῶν Πατέρων της. Στὰ 1858 ὁ βοηθὸς ἐπίσκοπος τοῦ Ἁγίου Ἰωαννίνων ὁ Εὐδοξιάδος Χριστόφορος τὸν ἐχειροθέτησε Ἀναγνώστη. Στὰ 1859 ὁ θεῖος του τὸν ἔστειλε μαθητὴ στὴ Ζωσιμαῖα Σχολή, τῆς ὁποίας σχολάρχης ἦτο ὁ Ἀναστάσιος Σακελλάριος, ὁ ὁποῖος μαζί μὲ τὸν καθηγητὴ τῶν Μαθηματικῶν Σπυρίδωνα Μανάρη ἔκαμε στὸ τέλος τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1859 - 1860 ὡραιότατες ἐπιδεικτικὰς ἐξετάσεις — συνήθεια ἐπὶ Τουρκοκρατίας λόγῳ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τῶν ἐθνικοτήτων. Μαθητὴς τῆς δευτέρας τάξεως τοῦ Γυμνασίου διέκοψε λόγῳ ἀσθενείας στὰ 1862, καὶ στὰ 1863 χάνει καὶ τὴν καλὴ του μητέρα. Τότε γίνεται μοναχὸς καὶ παίρνει τὸ ὄνομα Μελέτιος καὶ χειροτονεῖται διάκονος στὸν Ναὸν τοῦ Ἀρχιμανδρεῖου ἀπὸ τὸν Ἁγιον Ἰωαννίνων Παρθένιον στίς 14 - 11 - 1864, ὁπότε ὁ ναὸς ἐτελοῦσε τὸ μνημόσυνον τῆς μεγάλης εὐεργετίας του μοναχῆς Ἑλισάβετ.

Στὰ 1867 ὁ Ἅγιος Ἰωαννίνων ἀποστέλλει σὲ περιοδεῖα πολλῶν μηνῶν τὸν βοηθόν του ἐπίσκοπον Περιστερᾶς Κύριλλον, ὁ ὁποῖος τὸν παίρνει μαζί του ὡς ἱεροδιάκονον. Στὰ 1869 ὁ Παρθένιος μετατίθεται στὴν ἔδρα τῆς Πελαγωνίας καὶ τὸν διαδέχεται ὁ ἀπὸ Βερροίας Σωφρόνιος Χρηστίδης, ὁ ὁποῖος ἦτο συνοδικὸς καὶ διώρισε ἐπίτροπόν του τὸν Ἀββακούμ. Στίς 28-8-1869 ἔγινε ἡ καταστρεπτικὴ πυρκαϊὰ τῶν Ἰωαννίνων, ὁπότε ὁ Σωφρόνιος ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη κατέβαλε μεγάλας φροντίδες γιὰ τοὺς πυροπαθεῖς καὶ ἤρθε στὰ Ἰωάννινα μετὰ ἀπὸ ἓνα μῆνα. Ὁ Σωφρόνιος παίρνει ὡς διάκονόν του τὸν Μελέτιον καὶ μαζί μὲ τὸν ἀρχιδιάκονόν του τελειόφοιτον τῆς Χάλκης Γρηγόριον Δρακόπουλον, ἔχοντας καὶ τὴ συγκατάθεση τοῦ Ἀββακούμ, τὸν ἀποστέλλουν στὰ 1871 νὰ σπουδάσῃ στὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης τῆς ὁποίας τότε σχολάρχης ἦτο ὁ Ἀγγιάλου Βασίλειος. Ἐσπούδασεν ἐκεῖ ὁ Μελέτιος ἑφτά χρόνια καὶ ἀποφοίτησε στὰ 1873 μὲ τὸν βαθμὸν «Ἀρίστα».

Ὁ Μελέτιος στὰ 1882 γίνεται ἀρχιμανδρίτης, στὰ 1886 ἡγούμενος τῆς Ἐλεούσης καὶ σχολάρχης τῆς Ἱερατικῆς Σχολῆς ἄμισθος ἐπὶ 42 ἔτη ἀπὸ τὰ 1879 ὡς τίς 8 Αὐγούστου 1921 καὶ ὁ τάφος του χαλασμένος κι' αὐτὸς ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς εἶναι κοντὰ στὸν τάφο τοῦ Ἀββακούμ καὶ ἔχει τὴν ἐπιγραφή, ὅπως στίς ἀρχαῖες κατακόμβας «προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν».

Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ἐχτιμώντας τὴ δράση του καὶ τὴν ἀνιδιοτέλειά του ἔστειλεν βαρυσήμαντη πρὸς τὸν Μητροπολίτην Ἰωαννίνων Γρηγόριον Καλλιδην (1890-1900) μαζί μὲ τοὺς μητροπολίτας Γρεβενῶν Δωρόθεον καὶ Παραμυθίας Βασίλειον (τὸν ὕστερα Δρυϊνουπόλεως) νὰ τὸν χειροτονήσουν ἐπίσκοπον τιτουλάριον Περιστερᾶς. Καὶ ἡ χειροτονία του ἔγινε στὸν Μητροπολιτικὸ Ναὸ τῆς πόλεώς μας στὰ 1899 μὲ συρροὴ ἀπείρου πλήθους, ὁπότε ὁ Μελέτιος ἔκαμε τὴν κλασικὴ ὁμολογία πίστεώς του. Καὶ ὡς δῶρον ὁ Πατριάρχης γιὰ τὴν οἰκονομικὴ ἐνίσχυση τῆς Σχολῆς τῆς προσαρτᾷ τίς Μονὰς τοῦ Παντελεήμονος — τῆς ὁποίας εἶχαν ἀποθάνῃ ὁ τελευταῖος ἡγούμενος Καλλίνικος — καὶ τοῦ Σπανοῦ.

Ὁ Μελέτιος διακρίθηκε καὶ ὡς ἱεροκήρυξ στοὺς ναοὺς τῆς πόλεώς μας ἀγωνιζόμενος ἰδίως ἐναντίον τῆς ἐξαπλώσεως τῶν Εὐαγγελιστῶν, τοὺς ὁποίους ὁ κόσμος τότε ἐσύγχιζε μὲ τοὺς Μασώνους ἢ Τέκτονας. Ἐπανειλημμένως τὸ ἐν Ἀθήναις ὄργανον τῶν Ἑλλήνων Εὐαγγελικῶν, ὁ Ἀστήρ τῆς Ἀνατολῆς, καταφέρθηκε κατὰ τοῦ Μελετίου.

Ὁ Μελέτιος παρὰ τὶς ἀσχολίας του στὴ Σχολὴ τῆς ὁποίας ἦτο διευθυντής, ἔφορος, ταμίας καὶ καθηγητὴς τῶν θρησκευτικῶν, ἐχρημάτισε μέχρι τοῦ θανάτου του πολλὰς φορὰς τοποτηρητὴς τοῦ Ἁγίου Ἰωαννίνων. Ὁ Μελέτιος συνέγραψε καὶ ἐξέδωκε στὰ 1918 τὸ τυπογραφεῖον τῆς πόλεώς μας «ὁ Φοῖνιξ» σοφὸ θεολογικὸ σύγγραμμα «Θεῖα Ἀποκάλυψις», ἥτοι πραγματεία κατὰ θεϊστῶν, οἱ ὅποιοι εἶναι ὁπαδοὶ μιᾶς φυσικῆς θρησκείας καὶ ἀρνοῦνται τὴν ὑπερφυσικὴν θεῖαν Ἀποκάλυψιν, τὴ θεῖαν Πρόνοια καὶ τὸ δυνατόν τῆς προφητείας καὶ τῶν θαυμάτων.

γ) Γρηγόριος

Ὁ κατὰ κόσμον Δημήτριος Ραφανᾶς, ἀνεψιὸς ἀπὸ ἀδελφῆ τοῦ Μελετίου, ἐχρημάτισε μαθητὴς τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου τῆς Ζωσιμαίας μὲ διδάσκαλο τότε τὸ Βασιλειάδην καὶ μαθητὴς τῆς Ἱερατικῆς Σχολῆς τῆς Νήσου στὰ 1891. Χειροτονήθηκε μοναχὸς διάκονος ἀπὸ τὸν Μητροπολίτην Ἰωαννίνων Γρηγόριον, τοῦ ὁποίου πῆρε τὸ ὄνομα, κατόπιν ἀρχιμανδρίτης, διδάσκαλος στὴ Σχολὴ στὰ 1900 μὲ 1920 τῆς Γεωγραφίας καὶ τῆς Ἱστορίας καὶ διευθυντὴς ὡς τὸ κλείσιμό της.

Ὁ Γρηγόριος δὲν θὰ ἄφινε νὰ κλείσῃ ἡ Σχολή, ἂν τὸ Κράτος μας δὲν εἶχεν ἐνεργήσῃ κατὰ τρόπο καταστρεπτικὸ τὴν ἀπαλλοτριώσει τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας, ὁπότε ἡ Μονὴ τῆς Ἐλεούσης καὶ οἱ προσαρτημένες σ' αὐτὴ Μονὲς ἔχασαν τὴν ἀγροτικὴν τους περιουσίαν ποὺ εἶχαν ἐπὶ χρόνια πολλὰ ἀποχτήσῃ μὲ ἀγορὰς καὶ μὲ δωρεὰς εὐσεβῶν.

Ὁ Γρηγόριος ἡσυχάζει γέρος 78 ἐτῶν καὶ θὰ ταφῇ κι' αὐτὸς πλάι στοὺς τάφους τῶν δύο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

ΙΔΡΥΣΙΣ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

Ἡ ἱστορία τῆς Σχολῆς μᾶς εἶναι γνωστὴ, διότι εὐτυχῶς διατήρησε τὸν κώδικά της, ἥτοι βιβλία πρακτικῶν, σημειώσεων καὶ ὑπομνήσεων τῆς δράσεώς της.

— Ὁ Ἀββακοῦμ στὶς 6-21-1870 στέλνει ἀναφορὰ στὸ Σωφρόνιο, ὅτι ἀποφάσισε νὰ ἰδρύσῃ μὲ τὶς οἰκονομίας τῶν προσόδων τῶν μονῶν του, Ἐλεούσης καὶ Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτήρος, ἱερατικὸν σχολεῖον καὶ νὰ προσλάβῃ ὡς ἱεροδιδάσκαλο ἕναν ἀπόφοιτον τῆς Χάλκης καὶ ὀκτὼ ὡς δέκα ὑποτρόφους μαθητὰς δωρεὰν γιὰ νὰ γίνουν ἔγγαμοι ἱερεῖς, ἀφοῦ σπουδάσουν τρεῖς χρόνια, ἰδίως στὶς πρὸ καθυστερημένους περιοχὰς τῆς Τσαρκοβίστας καὶ τῆς Λάκκας. Ὑστερὰ ἀπὸ 40 ἡμέρας ὑποβάλλει νέα ἀναφορὰ, ὅτι θὰ καταβάλῃ τὰ ἀναγκαῖα χρήματα γιὰ τὸ χεῖσιμο τῆς Σχολῆς καὶ κάθε χρόνον 20 χιλιάδες γρόσια γιὰ τὴ λειτουργία της καὶ ζητεῖ 1) νὰ καταγραφῇ στὸν κώδικα τῆς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων ὅτι καὶ οἱ διάδοχοί του ἡγούμενοι ἀναλαμβάνουν τὴν ἴδια ὑποχρέωσιν 2) νὰ ἐκδοθῇ πατριαρχικὸ σιγίλ-

λιο πού νά ἀπαλλάσση τή Μονή ἀπό κάθε ὑποχρέωσι οἰκονομική πρὸς τή Μητρό-
λή της καὶ 3) ἡ σχολὴ κτιζομένη ἐπάνω σὲ ἔδαφος τῆς Μονῆς τῆς Μεταμορφώσεως
νὰ πάρῃ τὸ ὄνομά της.

Ο Σωφρόνιος ἔγραψε στὸ Πατριαρχεῖο καὶ ὁ τότε Πατριάρχης Γρηγό-
ριος ὁ ΣΤος μὲ ἔγγραφόν του ἀπὸ 20-5-1871 τοῦ γνωρίζει τὴν ἔκδοσι σουλτανικοῦ
φριμανίου γιὰ τὴν ἀνέγερσι τοῦ κτιρίου τῆς σχολῆς καὶ τὴν ἐπικείμενη ἔκδοσι
σιγιλλίου γιὰ τὴν ἀπαλλαγὴ τῆς μονῆς ἀπὸ κάθε ἄλλῃ ὑποχρέωσίν της.

Στις 9-6-1871 ὁ Σωφρόνιος ἐπὶ παρουσία τοῦ Ἀββακούμ, τῶν Πατέρων
τῶν Μονῶν καὶ πολλοῦ κόσμου «ἀνοιχθείσης αὐλακος» εἰέλεσε τὸν Ἀγιασμό καὶ
ἔβαλε τὸ θεμέλιο λίθου.

Στις 14-8-1871 ὁ Τοποτηρητὴς τοῦ Πατριαρχῆ ὁ Διδυμοτείχου Διονύ-
σιος ἀναγγέλλει στὸ Σωφρόνιο, ὅτι ἀποστέλλει ἐγκεικλιμένο κανονισμό τῆς Σχολῆς
καὶ ἐν καιρῷ καὶ τὸ ἀπαλλακτικὸ σιγίλλιο.

Στις 7-9 1872 ἡ πρώτη Ἐφορεία τῆς Σχολῆς ἐγκρίνει τὰ πιστοποιητικὰ
τῶν πρώτων ὑποτρόφων της.

Στις 10-9-1872 γίνεται ἡ τελετὴ τῶν ἐγκαινίων τῆς Ἱερατικῆς Σχολῆς.
Παρέστησαν ὁ Σωφρόνιος, ὁ στρατιωτικὸς διοικητὴς Μεχμέτ Ἀλῆ πασᾶς, ὁ τοπο-
τηρητὴς τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ τοῦ Βιλαετίου Σαῖφῆ μπέης, καὶ ἄλλοι ἐπίσημοι,
τοὺς ὁποίους ὑποδέχτηκαν οἱ Ἐφοροὶ τῆς Σχολῆς, οἱ διδασκαλοὶ της, οἱ μαθηταί,
οἱ πρόκριτοι τῶν Ἰωαννίνων μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ δυὸ Ἰσραηλῖτες, οἱ ἔφοροι
τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς καὶ πλῆθος κόσμου. Ὑστερα ἀπὸ εὐχὴ ὑπὲρ τοῦ Σουλτά-
νου, τῶν κειτόρων, τῶν συνδρομητῶν, τῶν ἀφιερωτῶν, τῶν εὐεργετῶν, τῶν
ἐφόρων, τῶν διδασκάλων καὶ μαθητῶν, ὁ Σωφρόνιος ὠμίλησε καὶ ἐξῆρε τὴν
προσδοκώμενη ὠφέλεια ἀπὸ τῆ σχολῆς. Ἔκαμε εὐφημὴ μνεῖα τοῦ Ἀββακούμ καὶ
τῶν πρώτων εὐεργετῶν τῆς Σχολῆς Χρηστάκη Ζωγράφου, Ἀγγελικῆς Παπαζό-
γλου, Ἰω. Ζώη Λούλη, Ἰωάννου Λαμπρίδη καὶ λοιπῶν.

Ἀπὸ τὴν ἄλλῃ ἡμέρα ἡ Σχολὴ ἄρχισε νὰ λειτουργῇ. Ὁ Πατριάρχης Ἀνθι-
μος τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1873 μετὰ τῆς περὶ Αὐτὸν Ἱερᾶς Συνόδου ἀποστέλλει
«πατριαρχικὸν καὶ σιγιλλωδὲς ἐκ μεμβράνης γράμμα — πού θὰ ἔβριζε νὰ δημο-
σιευθῇ ἀπέραιον — κατοχυροῖν καὶ ἐξασφαλίζον εἰς τὸ διηνεκὲς τὰ περὶ τῆς μονί-
μου συντηρήσεως τῆς Ἱερατικῆς Σχολῆς, καταστρωθὲν καὶ ἐν τῷ Ἱερῷ Κώδικι
τῆς Μεγάλῃς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

ΕΦΟΡΟΙ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

Τὴν Ἐφορείαν τῆς Σχολῆς τὴν ἀποτελοῦσαν ὁ Μητροπολίτης Ἰωαννίνων ἡ
ὁ κανονικὸς ἀντιπρόσωπός του, ὁ ἡγούμενος τῆς Μονῆς τῆς Ἐλεούσης, καὶ δυὸ
ἄλλοι κληρικοί.

Ἐγινε λοιπὸν πρόεδρος τῆς Ἐφορείας ὁ Σωφρόνιος κατὰ τὰ ἔτη 1872-1890
καὶ μόνον κατὰ τὰ ἔτη 1883-1884 τὸν ἀντιπροσώπευσε ὁ αἰδὲς. Σακελλάριος Κῆρ
Νικόλαος. Τὸν διαδέχτηκε ὁ Γρηγόριος 1890-1900, ὁ ὁποῖος εἶχε βαρὺν τιτον.

λάριον ἐπίσκοπον τὸν Ναζιανζοῦ Πανάρετον, ὁ ὁποῖος ὅμως δὲν ἐμφανίζεται στὰ πρακτικὰ τῆς σχολῆς, ὅταν μετὰ τὸ κλείσιμον τῶν Ἑκκλησιῶν στὰ 1890 ἀπουσίασε δυὸ ἔτη ὡς συνοδικὸς ὁ Γρηγόριος στὴν Κωνσταντινούπολη. Ἀφόρτου ὅμως στὰ 1899 ὁ Μελέτιος ἔγινεν ἐπίσκοπος, λόγῳ τοῦ μεγάλου κύρους του ἔμεινε πρόεδρος τῆς Ἐφορείας καὶ ἀπὸ τότε ἔμεινε ἀπλῶς τιμητικὴ ἡ προεδρεία τῆς Ἐφορείας ἀπὸ τὸ Μητροπολίτη. Ὁ Φωτικὴς Χρυσόστομος, ὁ βοηθὸς τοῦ Γερασίμου, στὰ 1907 καὶ ὁ πρωτοσύγγελλος Πανάρετος στὰ 1911 ὑπογράφουν πρακτικὰ ἐξετάσεων ὅχι ὡς πρόεδροι ἐφορείας, ἀλλ' ὡς κριταὶ στὶς ἐξετάσεις.

Ἡ πρώτη Ἐφορεία τῆς Σχολῆς εἶχεν ἐκλεγῆ στίς 31-8-1872 καὶ εἶχε μέλη τῆς τὸν Ἀββακοῦμ, τὸν ἡγούμενο τῆς Μονῆς Παντελεήμονος Χρῦσανθο καὶ τὸν πρωτοσύγγελο τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης Μελέτιο Πανταζίδη τὸ Βησσαριώτη. Οἱ ἐκλέκτορες ποὺ ἐξέλεξαν τὰ μέλη τῆς πρώτης Ἐφορείας ἦσαν ὁ ἐπίσκοπος Περιστερᾶς Κύριλλος, οἱ πρόκριτοι τῶν Ἰωαννίνων καὶ οἱ παρεπιδημοῦντες πρόκριτοι τῶν ἐπαρχιῶν δηλ. :

Ὁ Γυμνασιάρχης τῆς Ζωσιμαίας Σπυρ. Μανάρης, ὁ κοσμήτωρ τῆς Ζωσιμαίας καθηγητὴς Στέφανος Ράδος καὶ ὁ καθηγητὴς Χαράλ. Ἀρεταῖος. Καὶ οἱ πρόκριτοι τῶν Ἰωαννίνων Β. Λιάμπης, Ν. Δρόσος, Π. Σακελλάριος, Κ. Μίσιος, Ἰω. Ζ. Λούλης, Π. Φάντης, Π. Κολοβός, Ν. Κίγκος, Λέων Μελάς, Ζῶτος Ζῶτος, Κ. Φίλιος, Ἀλεξανδρόπουλος, Μιχ. Γκάγκος, Χ. Βουλόδημος, Κ. Ἀλιεύς, Ἰω. Χάιτας, Ἰω. Καμάρας, Ἰω. Λαμπρίδης, Παῦλ. Βλαχλείδης, Α. Κατζηλίδης καὶ τρεῖς ἄλλοι δυσανάγνωστοι.

Ὑστερα ἀπὸ δέκα χρόνια στίς 13-10-1883 ἔγινεν ἐκλογὴ δεύτερης ἐφορείας καὶ ἐξελέγησαν μέλη τῆς οἱ ἡγούμενοι τῆς Μονῆς Λιγγιάδων Σωφρόνιος καὶ Δουραχάνης Δανιήλ, παλαιοελλαδίτης ἀπόφοιτος τῆς Χάλκης. Τὰ πρακτικὰ τῆς ἐκλογῆς αὐτῆς ὑπογράφουν οἱ Δημογέροντες Ἰωαννίνων Ν. Κίγκος, Β. Μακαριάδης, Πέτρ. Α. Στούτης, Ἰω. Κομπατῆς καὶ οἱ δημογέροντες τῆς ἐπαρχίας Π. Βλαχλείδης, Γ. Κακλαμάνης καὶ Κ. Χρυσοβιτισινός.

Ὁ Ἀββακοῦμ γὰ τελευταία φορὰ ὑπογράφει στίς 10-7 1886. Ὁ Δουραχάνης Δανιήλ ὡς τὰ 1890. Στὰ 1919 ὑπογράφουν ὡς ἔφοροι ὁ ἐπίσκοπος Δωδώνης Πανάρετος τοποτηρητὴς τοῦ Ἰωαννίνων, ὁ ἡγούμενος Ἐλεούσης Γρηγόριος Ραφανᾶς, ὁ οἰκονόμος ἱερεὺς τοῦ Περιβλέπτου μας γνωστὸς ὡς Παπαγιάννης Σακελλίων, καὶ ὁ οἰκονόμος ἱερεὺς Ἀθανάσιος Κονταξῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'

ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΙ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

Πρώτος διδάσκαλος καὶ Διευθυντὴς τῆς Ἀββακουμείου Σχολῆς ἐχημάτισε ὁ Οἰκονόμος Ἀπόστολος Πρωτοπαπᾶς ἀπὸ τὸν Ἐλαφότοπο ἐπὶ ἑπτὰ χρόνια 1872—79. Ὁ δισέγγονός του καὶ φίλος καθηγητὴς τῶν φυσικῶν κ. Πελοπίδας Οἰκονομίδης εἶχε τὴν καλωσύνη νὰ θέσῃ στὴ διάθεσή μου μερικὰ ἄγνωστα στοιχεῖα γιὰ τὸν ἐλλόγιμον αὐτὸν ἄνδρα. Αὐτὸς ὑπῆρξε τρόφιμος τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς καὶ τοῦ σοφοῦ γυμνασιάρχου τῆς Ἀναστασίου Σακελλαρίου, μὲ τὸ ὄνομα

τοῦ ὁποίου κοσμεῖται μία ὁδὸς τῆς πόλεώς μας. Ἀπὸ τὶς προσλαλιές ποὺ ἔκαμνε στὸ τέλος τῶν ἐξετάσεων κάθε χρόνο — ποὺ σώζονται καλλιγραφικώτατα χειρόγραφα — φαίνεται ὅτι ἦτο τέλειος κάτοχος τῆς φιλολογίας καὶ θεολογίας χωρὶς νὰ ἔχη πανεπιστημιακὰ πτυχία· εἶχε μόνον πνεῦμα, καρδιὰ χριστιανικὴ καὶ γλῶσσα ρητορικὴ. Ἐχει ἀφίσχη καὶ χειρόγραφοι Ἱερὰ Κατήχησις καὶ Φυσικὴ πειραματικὴ, ὧς καὶ πίνακας καλλιγραφικοὺς 1) τῶν κανόνων τῆς διαγωγῆς τῶν μαθητῶν τῆς Σχολῆς 2) τοῦ ἐνιαύσιου προγράμματος τῶν μαθημάτων τῆς καὶ 3) τῶν στοιχείων τῶν μαθητῶν τῆς.

Ὁ κ. Οἰκονομίδης ἔθεσε στὴ διάθεσή μου καὶ 1) τῆς ἐφημερίδας «Νεολόγος τῆς Κωνσταντινουπόλεως» τὸ φύλλον 14/26-10-1872, ποὺ περιέχει τὸν ὑπεροχὸ λόγο τοῦ φιλόμουσου δεσπότη Σωφρονίου· στὰ ἐγκαίνια τῆς Σχολῆς, 2) τὸ φύλλον τῆς 21-6-1879 τῆς «Παλιγγενεσίας» Ἀθηνῶν ποὺ δημοσιεύει γιὰ τὴν Ἱερατικὴ Σχολὴ Ἡπείρου 3) Τὸ μέρος τῶν «Ἀγαθοεργημάτων» τοῦ Ἱω. Λαμπρίδη ποὺ ὁμιλεῖ γιὰ ἓναν εὐεργέτη τοῦ Ἐλαφοτόπου, τὸν Κων. Γούναρη, ὁ ὁποῖος στὰ 1852 ἄφισε σαράντα χιλιάδες τετρακόσια γρόσια γιὰ βοήθεια τῶν σχολείων καὶ ἐκκλησιῶν τοῦ χωριοῦ, γιὰ τὴν παντρεῖα δέκα φτωχῶν κοριτσιῶν καὶ γιὰ τοὺς ἐφτά παπὰδες τοῦ χωριοῦ. Ὁ Γούναρης αὐτὸς στὴν ἀρχὴ εἶχε τὸ φαρμακεῖον μαζί μετὰ τὸν Μιχ. Λαμπρινὸν σύζυγον τῆς ἐγγονῆς τοῦ διδασκάλου Οἰκονόμου Ἀλεξάνδρου, καὶ γι' αὐτὸ ὀνομάζεται στὸ κεφάλαιον «οἱ εὐεργεταὶ τῆς σχολῆς» Φαρμακεῖον Λαμπρινοῦ-Γούναρη. Διδάσκαλοι δὲ τῆς Σχολῆς ἐχορημάτισαν:

1) Ὁ ἑλληνοδιδάκκαλος Γ. Κατζίανόπουλος ἀπὸ τὰ Ριβένια μὲ μισθὸ 30 ὀθωμ. λίρες τὸ χρόνο, οἴκημα καὶ τροφὴ στὰ χρόνια 1878-1880 καὶ 1883-1893.
2) Ὁ Γεώργ. Ζηκίδης ἀπὸ τὴ Βίτσα φιλόλογος καὶ συγγραφέας στὰ 1880-1882 μὲ μισθὸ 32 λίρες.

3) Ὁ ἑλληνοδ. Ἀθαν. Οἰκονόμου στὰ 1882-1883.

4) Ὁ διδάσκ. Κ. Μεγγλίδης ἀπὸ τὴ Λεφτοκαρυὰ τοῦ Ζαγοριοῦ στὰ 1916-18.

5) Ὁ διδάσκ. Χ. Οἰκονομίδης ἀπὸ τὸ Λάμπορον στὰ 1919-20.

6) Ὁ ἱεροκλήρυξ καὶ ὕστερα ἐπίσκοπος Γόρτυνος καὶ Μεσσηνίας Πολύκαρος Συνοδινὸς στὰ 1920-22.

7) Ὁ Νικόλαος Κ. Σίμος ἀπὸ τὸ Νῆσι δημοδιδ. στὴν Κοινότητα 1921-22.

Διδάσκαλοι δὲ τῆς Ἐκκλ. Βυζαντινῆς Μουσικῆς ἐχορημάτισαν οἱ α) ὁ ἱεροδιάκονος τῆς Μητροπόλεως Κων. Ζαλαμίας στὰ 1890 μὲ ἐπιμίσθιον 4 ὀθ. λιρῶν, β) ὁ πρωτοψάλτης τῆς Ἀγίας Μαρίνας Ἀλέκος Χαρισιάδης καὶ γ) ὁ σήμερον ἱερεὺς τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ Θωμᾶς Οἰκονόμος Παπατσίκας στὰ 1911 μὲ 1922.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'

ΜΑΘΗΤΑΙ ΑΠΟΦΟΙΤΟΙ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

Παραθέτω δυὸ πίνακας· α) τὸν πίνακα τῶν μαθητῶν ποὺ ἀποφοίτησαν ἀπὸ τὴ Σχολὴ καὶ χειροτονήθηκαν κατὰ τὴν περίοδον τῶν ἐτῶν 1872—1899. Ὁ πίναξ αὐτὸς προέρχεται ἀπὸ σημείωσιν τοῦ κώδικος τῆς Σχολῆς, ἡ ὁποία ἔχει ὑποβληθῇ στὸ Πατριαρχεῖον κατόπιν ἐπιστολῆς τοῦ πρὸς τὴ Σχολὴ ἀπὸ 17 Ἰουνίου

λίου 1899, β) πίνακα ὧσων ἀποφοίτησαν κατὰ τὰ ἔτη 1899—1922 ἀπὸ τῆ Σχολῆ. Δὲν εἶναι γνωστὸν ἀκριβῶς πόσοι ἀπ' αὐτοὺς χειροτονήθηκαν. Ὁ πίναξ αὐτὸς ἔχει συνταχθῇ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐτησίων ἀποτελεσμάτων τῶν ἐξετάσεων ποὺ εἶναι γραμμένα κα' αὐτὰ στὸν κώδικα κατὰ Μητροπόλεις. Σημειωτέον ὅτι ἀπὸ τοὺς μαθητὰς τῆς Σχολῆς ποὺ ἦσαν ἀπόφοιτοι τοῦ τετραταξίου Δημοτικοῦ Σχολείου, μερικοὶ ἦσαν ἀπὸ πρὶν χειροτονημένοι.

Τέλος ἀναγράφω τὴν περαιτέρω σταδιοδρομίαν μερικῶν γνωστῶν μου ἀποφύτων τῆς Σχολῆς «ζώντων καὶ τεθνεώτων».

Π Ι Ν Α Κ

Μητροπόλεις	Περίοδος 1872—1899			Περίοδος 1899—1922	Σύνολον
	Φοιτήσαντες	Χειροτονηθ.	Μὴ χειροτο- νοθέντες	Φοιτήσαντες	
Ἰωαννίνων	130	51	79	36	166
Βελλὰς-Κονίτσης . .	14	7	7	9	23
Ἐξαρχίας Μετσόβου	5	3	2	—	5
Δρυϊνουπόλεως . .	6	6	0	6	12
Παραμυθίας	13	5	8	6	19
Βελεγράδων	4	1	3	—	4
Τρίκκης	4	3	1	2	6
Νικοπόλεως	3	1	2	—	3
Κορυτσᾶς	—	—	—	1	1
Ραχοπρεσρένης . . .	—	—	—	2	2
Δημητριάδος	—	—	—	1	1
Ἄρτης	—	—	—	1	1
Σύνολον	179	77	102	64	243

Δηλαδή ἀπεφοίτησαν 243, ἐχειροτονήθησαν 77, ὡς καὶ ἄλλοι ἀπὸ τοὺς 64. Οἱ ὑπόλοιποι ἐγίναν ψάλται, καθηγηταί, διδάσκαλοι, δικηγόροι καὶ οἱ πρὸ γνωστοὶ εἶναι οἱ ἑξῆς :

α') Ἐπίσκοποι

1) 1889 Ὁ Γιαννιώτης Περικλῆς Βαρδάκης ποὺ μὲ τὸ ὄνομα Παρθένιος ἐγίνε μητροπολίτης Κίτρους στὴν Κατερίνη τῆς Μακεδονίας. Μὲ τὴ διαθήκη του ἄφισε σημαντικὰ κληροδοτήματα στὴ Ριζάρειο καὶ στὸ Πανεπιστήμιο.

2) 1898 Δημήτριος Χ. Εὐθυμίου ἀπὸ τὸ Δεμάτι, ὁ σημερινὸς Μητροπολίτης Δρυϊνουπόλεως.

3) 1900 Ἱεροθέος Ἱερομόναχος ἀπὸ τὸ Τσαρίσοβο τῆς Κορυτσᾶς καὶ ἔπειτα πρὸ τοῦ 1912 Μητροπολίτης τῆς ποὺ ἐφυσυχάζει τώρα στὸ Ἅγιον Ὄρος.

6') 'Ιερείς

1) 'Ο Παπαγιάννης Στεφάνου από τη Ζωνδύλα των Γραμμενοχωρίων, ένας από τους 'Αδελφούς Στεφάνου της 'Αμερικής· είναι ο πρώτος που αποφοίτησε. Είναι γνωστός στα Γιάννινα για την απέραντη μνήμη του, των ρητών της Παλαιάς Διαθήκης, τα οποία ερμήνευεν όπως αυτός ήθελε, νομίζοντας ότι όλα έχουν σχέση με την ιστορία του ελληνικού γένους.

2) 1874 'Ο ιεροδιάκονος Δουρούτης Θεόκλητος, ο έπειτα ιερέυς στο Μητροπολιτικό ναό μας.

3) 1880 'Ο Φώτιος Πάντος από τη Σωτήρα της Βορείου 'Ηπείρου, ιερέυς έπειτα στάς 'Αθήνας.

4) 1883 'Ο Νικόλαος Μπήτσικας ιερέυς στο νησί και πρόδρομος της ανασώσεώς του με το καθάρισμά του από τις πέτρες του βουνού.

5) 1885 'Ο 'Αθανάσιος Κονταξής, από το Κοτσελιό, ιερέυς έπειτα στο Μητρ. ναό μας. Πατριώτης στα πρό του 1912 ανταρτικά χρόνια μεταφέροντας μια μυστική διαταγή κατάπτε το χαρτί της για να μην πέση στα χέρια των Τούρκων.

6) 1886 'Ο Πέτρος Παύλου ιερέυς στο νησί.

7) 1888 'Ο Γιαννιώτης Σωτήριος Ροδάνας ιερέυς στο Μητρ. ναό μας.

8) 1891 'Ο Γιαννιώτης Βασίλειος Μπατζιάρας ή Γεωργιάδης, ύστερα Θεολόγος αρχιμανδρίτης στάς 'Αθήνας.

9) 1896 'Ο Γεώργιος Παπαναστασίου από τη Χρυσοβίτσα. Πέθανε πρό δύο έτων στάς 'Αθήνας ως ιερέυς οικονόμος σε ηλικία 80 έτων, αφού έχρημάτισε στην έπαρχία του Σπυριδωνος αρχιερατικός επίτροπός του. Τη νεκρολογία του έγραψε ο έφημέριος της Χρυσοβίτσας Δημ. Παπαχρήστος στην «'Ενορία» των 'Αθηνών στις 15-5-1952.

10) 1898 'Ο Γιαννιώτης Δημ. Τσίτος, ψάλτης στο 'Αρχιμανδρειό και ύστερα ιερέυς στην Ξάνθη.

11) 1898 'Ο Νικ. Μητσιώκας από το Δελβινακόπουλο, ιερέυς και συντα' ξιουχος δημοδιδάσκαλος.

12) 1900 'Ο Βασίλειος Γκιώνης από το Λάμπορον της Β. 'Ηπείρου, που παντρεύθηκε στα Γιάννινα, και στον άγώνα της αυτονόμου 'Ηπείρου στις 29 3-14 στα πρόθυρα του Ναού του 'Αγίου Γεωργίου στην Κορυτσά κρατώντας την 'Ελληνική σημαία σκοτώθηκε από τους 'Αλβανούς.

13) 1907 'Ο Γιαννιώτης 'Απόστολος Συρμακέσης, ο πολύπλαγκτος κληρικός. Χειροτονήθηκε ιερέυς στη Δράμα από το Μητροπολίτη της 'Αγαθάγγελου, του οποίου πήρε και το όνομα. Περιπλανήθηκε στην Αίγυπτο, στο Σινά, στους 'Αγίους Τόπους, στη Ζηλιάχωβα, στη Θεσσαλονίκη, εξορίστηκε στα 1917 στην Κρήτη, πήγε σε Μονή κοντά στη Χρούπιστα, έπειτα στην Εδαγγελίστρια των Σουδενών, τέλος προΐστάμενος στο 'Αρχιμανδρειό μας, εξορίστηκε στην Πεντέλη και στις Κυκλάδες και απέθανε εξόριστος στη Σύρο ο ανήσυχος αυτός.

14) Σωτήριος Παπαδόπουλος από το 'Αηδονοχώρι Κονίτσης, διδάσκαλος και τώρα ιερέυς στο Βασιλικό.

γ') **Ψάλται**

- 1) 1902 Εὐάγγελος Αὐγερινὸς ἀπὸ τὸ Πέραμα, δικαστ. ὑπάλληλος.
- 2) 1909 Ὁ Γιαννιώτης Γ. Κούλιας ψάλτης στὰς Ἀθήνας.
- 3) 1916 Ἀναστάσιος Τσέκας ἀπὸ τῆ Λιγοψά, διοικητικὸς ὑπάλληλος, ἀνεψιὸς τοῦ ἡγουμένου τῆς Ἀγίας Αἰκατερίνης Νικοδήμου κατὰ τὰ ἔτη 1896-1902, ὁ ὁποῖος πολλοὺς χριστιανοὺς τρομαγμένους στὸν πόλεμο τοῦ 1897 φύλαξε στὰ σπίτια τῆς αὐλῆς τῆς μονῆς του.

δ') **Καθηγηταὶ καὶ διδάσκαλοι**

- 1) 1898 Εὐάγγελος Ἀντωνιάδης ἀπὸ τὸ Ἐκκλησιοχώρι, ἀρχιμανδρίτης, καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν καὶ σήμερον ἀποκρισάριος τοῦ Οἴκου τοῦ Πατριαρχείου στὴν Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος.
- 2) 1899 Ὁ Γιαννιώτης Νικ. Βαζάκας θεολόγος καθηγητὴς.
- 3) 1889 Ὁ νησιώτης δημοδιδάσκαλος Νικ. Γκατζιάς.
- 4) 1902 Ὁ Εὐστάθιος Παπαευσταθίου ἀπὸ τὸ Γρεβενήτι, συν)χος δημοδιδάσκαλος καὶ ψάλτης στὴν Ἀγ. Αἰκατερίνη.
- 5) 1902 Ὁ δημ)λος Νικ. Σωτηριάδης ἀπὸ τὸ Σταυράκι.
- 6) 1909 Ὁ δημ)λος Δ. Λαγούδης ἀπὸ τὸ Συρροῶν.
- 7) 1909 Ὁ δημ)λος Σπ. Γεωργιάδης ἀπὸ τῆ Δραγοψᾶ.
- 8) 1910 Ὁ δημ)λος Γ. Ἰκκος ἀπὸ τὸ Συρροῶν, ποὺ συνέγραψε μιὰ ὥραϊα γιὰ τὰ παιδιά νεοελληνικὴ γραμματικὴ.
- 9) 1910 Ὁ δημ)λος Χρῆστος Μαντέλλος ἀπὸ τὸ Ἑλληνικό.

ε') **Δικηγόροι**

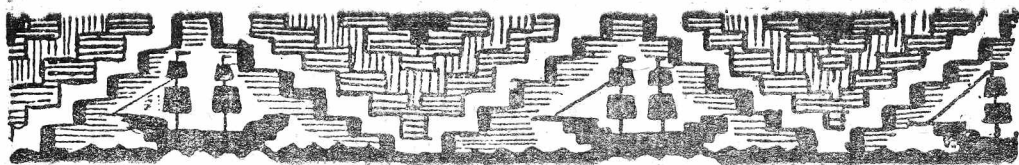
- 1) 1911 Ὁ Δημ. Παπακωνσταντίνου ἢ Οἰκονόμου ἀπὸ τῆ Λάβδανη τοῦ Πωγωνιοῦ
- 2) 1916 Ὁ Ἀθαν. Κίτσιος, ἀπὸ τὸν Τσαμαντᾶ τῶν Φιλιατῶν.

στ') **Ἀποθανόντες πρόωρα**

- 1) 1902 Οἱ Γιαννιώτες Ἀρίστιππος Ζαφειρίδης καὶ 2) 1905 Μιχαὴλ Ἐφαπλωματᾶς

[Συνεχίζεται]

ΤΑΣΟΥ ΑΘ. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ

Ο ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΝΕΟΦΥΤΟΣ

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ 15^{ου} αἰῶ-
νος, ὁ κατέχων τὸν θρόνον τῆς ἐνδόξου
Μητροπόλεως Ἰωαννίνων Ἰωάσαφ
μετετέθη εἰς τὴν μητρόπολιν Λαρίσης, ἐξ
ἧς ὁμως ταχέως ἀπεμακρύνθη, δικαιωθέν-
τος τοῦ μητροπολίτου Δανιήλ, μὲ τὴν ὑπό-
σχεσιν νὰ ἀποκατασταθῇ ἂν ποτε κενωθῇ
ἡ μητρόπολις. Διὰ τοῦτο ὁ διαπρεπὴς πα-
τριάρχης Ἱερεμίας Β' ὁ Τρανός, διὰ
γράφματος αὐτοῦ, κατ' Ἰούλιον τοῦ 1581,
ἐπεὶ δὴ ἡ μητρόπολις Ἰωαννίνων «κρίμασι
θεοῦ χωρὶς ποιμένος εἶχε καταλειφθῇ»
ἀνέβηκεν εἰς τὸν Ἰωάσαφ, τὸν πρώην Λα-
ρίσης, «ἵνα ὡς πρόεδρος καὶ ὡσαύτει γνή-
σιος μητροπολίτης Ἰωαννίνων . . . διδά-
σκῃ τὸν λαὸν πάντα τὰ ψυχοφελῆ καὶ σω-
τήρια . . .»¹.

Ἀλλὰ καὶ προεδρικῶς ἐπὶ βραχὺ προ-
έστη τῆς μητροπόλεως Ἰωαννίνων ὁ Ἰωά-
σαφ, διότι ἀπὸ τοῦ ἔτους 1585 τοιοῦτος
ἀπαντᾷ ὁ ἐπὶ δεκαετίας διατηρηθεὶς μητρ.
Ματθαῖος. Οὗτος τὸν Φεβρουάριον
τοῦ ἔτους τούτου ὑπογράφει τὴν συνοδι-
κὴν καθάρσεις τοῦ Πατρ. Παχωμίου Β'
τοῦ Πατέστου² καὶ τὸ ὑπόμνημα ἐκλογῆς
τοῦ Θεολήπτου Β'³, κατὰ Μάρτιον δὲ συ-
στατικὸν γράμμα τοῦ ἰδίου τούτου πατρ.
Θεολήπτου Β' πρὸς τὸν Ἀχριδῶν Γαβρι-
ήλ, μεταβαίνοντα εἰς Γερμανίαν πρὸς ἐνέρ-
γειαν ἐράνου, χάριν τοῦ χρέους τῆς ἐπι-

σκοπῆς του⁴. Τὸ ἔτος 1593 κατὰ Μάιον
μὲν ὑπογράφει τὸν συνοδικὸν τόμον τῆς
ἐπὶ Ἱερεμίου Β' συνελθούσης Συνόδου ἐν
Κόβλει⁵, ἄδηλον δὲ μῆνα σιγίλλιον τοῦ
αὐτοῦ περὶ τῆς μονῆς Ταξιαρχῶν ἐν τῇ
ἐπισκοπῇ Λαμαλῶν⁶. Κατὰ Σεπτέμβριον
τοῦ 1595 ὁ πατρ. Ἱερεμίας Β' ἀπέστειλε
τὸν Ἰωαννίνων Ματθαῖον μετὰ τοῦ Μ.
Λογοθέτου Ἱερακὸς ὡς ἐξάρχους εἰς Δυτι-
κὴν Ἑλλάδα καὶ Πελοπόννησον, πρὸς εἰς-
πραξίν τῶν χαρσιζίων καὶ τῆς ζητείας⁷.
Πρὸ τοῦ τέλους τοῦ ἔτους 1595 ὁ Ματθαῖ-
ος ἀνῆλθεν εἰς τὸν πατρ. θρόνον, τὸ πρῶ-
τον, εἰς διαδοχὴν Ἱερεμίου τοῦ Β', ἐπὶ
βραχὺ ὁμως διετήρησεν αὐτόν⁸.

Ὡς διάδοχος τοῦ Ματθαίου⁹ εἰς τὴν

4. Περ. Γ. Ζερλέντη, Σημειώματα
περὶ Ἑλλήνων ἐκ τῶν Μαρτίνου Κρουσίου Σου-
ηρικῶν χρονικῶν, ἐν Ἐρμουπόλει 1922, σελ. 23.

5. Γενναδίου Μ. Ἀραμπατζόγλου
μητρ. Ἡλιουπόλεως καὶ Θείρων, Φωτίειος Βι-
βλιοθήκη, ἥτοι ἐπίσημα καὶ ἰδιωτικά ἔγγραφα...
σχετικὰ πρὸς τὴν ἱστορίαν τοῦ οἴκου. πατριαρ-
χείου . . ., μέρ. Α', ἐν ΚΠόλει 1933, σ. 131-134.
Πρβλ. Α. Παπαδοπούλου - Κερ-
μέως, Μαυρογορδάτειος Βιβλιοθήκη, τόμ. Β',
ἐν ΚΠόλει 1884, σελ. 73-75.

6. Διον. Α. Ζακυθηνοῦ, Ἀνέκ-
δοτα πατριαρχικά ἔγγραφα τῶν χρόνων τῆς
Τουρκοκρατίας «Ἑλληνικά», τόμ. Β' (1929),
σ. 130-132, ὅπου ἡ ὑπογραφή Ἰωαννίνων Μη-
τροφάνης πρέπει ν' ἀναγνωσθῇ Ματθαῖος πρβλ
καὶ V. Laurent, ἐν «Echos d'Orient», τόμ.
XXIX (1930), σελ. 182.

7. Κ. Ν. Σάθα, ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 194-195,
199-202.

8. Μανουὴλ Ι. Γεδεών, Πατριαρ-
χικοὶ πίνακες, εἰδήσεις ἱστορικαί, βιογραφικαί
περὶ τῶν πατριαρχῶν ΚΠόλεως . . . ἐν ΚΠόλει,
(1885-1890), σελ. 536-537.

9. Μεταξὺ τῶν ἀσχοληθέντων μὲ τὴν μη-
τρόπολιν Ἰωαννίνων δὲν ἐπικρατεῖ συμφωνία

1. Κ. Ν. Σάθα, Βιογραφικὸν σχεδιάσμα
περὶ τοῦ πατριαρχοῦ Ἱερεμίου Β' (1572-1594),
ἐν Ἀθήναις 1870, σελ. 146-148.

2. Αὐτόφθι, σελ. 136-142.

3. Μηνᾶ Δ. Χαμουδοπούλου, Αἱ
τοῦ πατριαρχείου περιπέτειαι, «Ἐκκλησιαστικὴ
Ἀλήθεια» τόμ. β' (1882) σελ. 195.

μητρόπολιν Ἰωαννίνων ἀναφέρεται μητροπολίτης Νεόφυτος ἀπὸ τοῦ 1597¹⁰ καὶ ἐπέκεινα. Εἰς τὸ ἔτος τοῦτο ἀνάγεται τὸ ἀκόλουθον σπουδαίωτον διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν Ἰωαννίνων σημείωμα, περιεχόμενον εἰς ἐντυτον Τριώδιον ἀδήλου ἐκδόσεως, ἀνήκον εἰς τὴν μονὴν Ἀγίου Νικολάου τῶν Ἰωαννίνων. Τὸ σημείωμα ἐκδοθὲν πολλάκις¹¹, ἔχει ὡς ἑξῆς :

«*Ετους ε. ζ. ρ. ε. ἐπαρθῇ ἡ μητρόπολις τῶν Ἰωαννίνων ὑπὸ συνδρομῆς τοῦ τρισηκταράτου Μουσταφᾶ τζιαούση καὶ τὸ αὐτὸν ἔτον ἔστησε μοναρεὲ καὶ διὰ πρεσβεί-*

ὡς πρὸς τὰς χρονολογίας τῆς ἀκμῆς τῶν διαφορῶν ἀρχιερέων. Διὰ τὸν Ματθαῖον π.χ. ἀσφαλῶς καὶ ἐσφαλμένως δίδονται αἱ χρονολογίαι. Βλ. Π. Ἀρ. Βαντινοῦ, Χρονογραφία τῆς Ἡπείρου τῶν τε ὁμόρων Ἑλληνικῶν καὶ Ἰλλυρικῶν χωρῶν... τόμ. Β', ἐν Ἀθῆναις 1856, σελ. 237. Π. Παπαρροῦση, Ἡ μητρόπολις Ἰωαννίνων, περιοδικὸν Ἑλλην. Φιλολογικοῦ Συλλόγου ΚΠόλεως, πεντηκοναετηρίς (1912-21), σελ. 211. Μητρο. Παραμυθίας Ἀθηνῶν α γ ό ρ α, Ἡ Ἐκκλησία τῶν Ἰωαννίνων «Ἡπειρωτικά Χρονικά», τόμ. Γ' (1928), σελ. 25-26. Μητροπ. Σάρδεων Γεργ. ἀνωτ., Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῶν ἐν Ἡπείρῳ καὶ Ἀλβανίᾳ ἐπαρχιῶν τοῦ Πατριαρχείου ΚΠόλεως «Ἡτ. Χρονικά», τόμ. ΙΒ' (1937), σελ. 67. Σωφρ. Εὐστρατιάδου, μητρο. Λεοντοπόλεως, Ἀγιορειτικῶν κωδίκων σημειώματα «Γρηγ. Παλαμᾶς», τόμ. Α' (1917) σελ. 425

10. Μητρο. Παραμυθίας Ἀθηνῶν α γ ό ρ α, ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 26. Μητρο. Σάρδεων Γεργ. ἀνωτ., σελ. 67. Φίς τὸν ὑπ' ἀριθ. 10, 46 ἀγιορειτικὸν κώδικα ἀναγράφεται ἀχρονολογίῳ. Σωφρ. Εὐστρατιάδου, ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 425.

11. Δ. η. μ. Μ. Σάργου, Χρονογραφικὰ σημειώματα, ἀναφερόμενα εἰς τὴν νεωτέραν ἱστορίαν τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς ἡγεμονίας τῆς Βλαχίας «Δελτίον Ἱστορ. Ἐθνολ. Ἑταιρείας», τόμ. Ε' (1896-1900), σελ. 568. Τοῦ αὐτοῦ, Μαξιμου ἱερομονάχου τοῦ Πελοποννησίου Λόγος στηλιτευτικὸς κατὰ Διονυσίου τοῦ ἐπικληθέντος Σκυλλοσόφου καὶ τῶν συναποστρεφάντων αὐτῷ εἰς Ἰωάννινα ἐν ἔτει 1611. «Ἡπειρ. Χρονικά», τόμ. Γ' (1928), σελ. 183. Περβλ. τόμ. ΙΒ' (1937) σελ. 106-107. Σπ. Π. Λάμπρου, Ἐνθυμήσεων, ἥτοι χρονικῶν σημειωμάτων συλλογὴ πρώτη «Νέος Ἑλληνομνήμων», τόμ. Ζ' (1910), σελ. 183. Μητρο. Παραμυθίας Ἀθηνῶν α γ ό ρ α, Νέος Κουβαρὲς, ἥτοι χρονικὰ σημειώματα ἀναφερόμενα εἰς τὴν πόλιν ἰδίᾳ τῶν Ἰωαννίνων, εἰς μονὰς αὐτῆς καὶ τὰς ἐπαρχίας αὐτῆς «Ἡπειρ. Χρονικά», τόμ. Δ' (1929) σελ. 11.

ὦν τῶν παμμεγίστων Ταξιαρχῶν ἐκρεμίστηκε καὶ ἐσυντρίφτηκε εἰς λεπτὰ μέρη καὶ ἀρχιερατεύοντος τοῦ πανιερωτάτου μητροπολίτου κυρ. Νεοφύτου τοῦ κατὰ κώδ. μον. Στέφανος καὶ ἐβάρλθηκε ὁ κυρ. Ματθαῖος ὁ Κλαροβίτης καὶ ἔγινε ποιμὴν τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου.

Ἐκ τῶν χρονικῶν σημειωμάτων, τῶν εἰς χειρογράφους κώδικας καὶ ἐντύπους παλαιὰς ἐκδόσεις ἀναγεγραμμένων, πληροφορούμεθα, ὡς γνωστόν, γεγονότα σημαντικὰ πολλάκις ἄλλοθεν ἄγνωστα, ὡς ἐπίσης συμβαίνει καὶ ἐκ τῶν ἀπλῶν ἐνθυμήσεων, οἷα ἡ ἀνωτέρω, ἡ ὁποία ἀσφαλῶς ἐγρήφη ὑπὸ συγχρόνου χειρός. Ἐξ αὐτῆς πληροφορούμεθα, ὅτι κατελήφθη ἡ ἐν τῷ φρουρίῳ μητρόπολις τῶν Ἰωαννίνων ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ μετεβλήθη εἰς μουσουλμανικὸν τέμενος, ὅπερ ὁμῶς ἐκηρυκνίσθη. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἀνάγεται εἰς τὸ ἔτος 7105, συμπίπτει δὲ μὲ τὴν ἀρχιερατείαν τοῦ μητροπολίτου Ἰωαννίνων Νεοφύτου καὶ συνδυάζεται μὲ τὴν ἀνοδὸν εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τοῦ ἀπὸ Ἰωαννίνων Ματθαίου, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν χαρακτηριστικὴν ἔκφρασιν τοῦ σημειώματος ἐβάρλθηκε καὶ ἔγινε ποιμὴν τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου. Ὁ γράψας τὸ σημείωμα εἶδε τὸν μητροπολιτικὸν ναὸν τῶν Ἰωαννίνων μεταβαλλόμενον εἰς μινᾶρον καὶ τὸν ἀρχιερέα τοῦ τόπου ἀναροισώμενον εἰς τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον. Τὰ γεγονότα ταῦτα ἐσημείωσεν εἰς ἐνθύμησιν τῶν μεταγενεστέρων, χρονολογήσας αὐτὰ καὶ μὲ τὴν ἀρχιερατείαν τοῦ οἰκείου ἀρχιερέως Νεοφύτου μόλις τότε διαδεχθέντος τὸν πατριαρχεύσαντα Ματθαῖον. Ὁ τελευταῖος ὁρίσας ἡμέρας μόνον ἐπατριαρχευσεν πρὸ τοῦ τέλους τοῦ 1595, ἐπανῆλθεν ὁμῶς τὸ β' ἔξ Ἀγίου Ὄρους εἰς τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον τὴν ἀνοιξὶν τοῦ 1598. Τὸ σημείωμα δὲν ἀναφέρεται βεβαίως εἰς τὴν δευτέραν πατριαρχείαν, οὔτε καὶ φαίνεται πιθανὸν νὰ ἐγρήφη δύο δλόκληρα χρόνια μετὰ τὴν ἔξωσιν τοῦ Ματθαίου ἐκ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου. Διὰ τοῦτο νομίζομεν, ὅτι τὸ ὡς ἔτος ε.ζ.ρ.ε.=7105 ἀπὸ κρίσεως κόσμου ἀναγνωσθέν, πρὸς 1597 δὲ σωτήριον ἀντι-

στοιχοῦν, εἶναι ὑποπτον. ἴσως εἶναι κακὴ ἀνάγνωσις χρονολογίας ἀπὸ Χριστοῦ, ἀφ' ἧς = 1595, ἡ ὁποία συμφωνεῖ καὶ πρὸς τὸ δεύτερον μέρος τῆς ἐνθυμήσεως καὶ δὲν ἀφήνει ἀκάλυπτον ὁλόκληρον διετίαν¹².

Ἐὰν ἡ προτεινομένη ἀνάγνωσις τῆς χρονολογίας εὐσταθῇ, ὁ Ἰωαννίνων μητροπολίτης Νεόφυτος ὑπῆρξεν ἄμεσος διάδοχος τοῦ Ματθαίου καὶ ἐκαλεῖτο κατὰ κόσμον Στέφανος. Ὁ γράψας τὴν ἐνθύμησιν γνωρίζει τοῦτο ἴσως διότι ὁ Νεόφυτος ἦτο τέκνον τῆς Ἡλείρου ἢ καὶ προσφάτως ἐχειροτονήθη ὑπὸ λαϊκοῦ, προκριθεὶς καὶ ὑποστηρικθεὶς ὡς διάδοχος τοῦ Ματθαίου ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου γενομένου πατριάρχου¹³.

Μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1602 - 1603 ὁ Νεόφυτος ἀναφέρεται ὡς κυριάρχης τοῦ ἐπισκόπου Δρυϊνουπόλεως Νεοφύτου, ὅστις καθηρέθη¹⁴ καὶ εἰτα συνεβίβασθη πρὸς τὸν δανειστήν του παπα - Νικόλαν ἀπὸ Βάνισταν¹⁴.

Ἐπὶ ἰῶν ἡμερῶν τοῦ μητροπολίτου Νεοφύτου προεκλήθη τὸ ζήτημα τῆς ἐπαναπροσαρτήσεως τῆς πρὸ νινος ἰδρυθείσης ἐπισκοπῆς Ζαγορίων ὑπὸ τὴν μητρόπολιν Ἰωαννίνων, ἐξ ἀφορμῆς τοῦ παρ' ἐνορίας ἐνεργοῦντος ἐπισκόπου Ματθαίου, ὁ ὁποῖος κατ' Ἰούνιον 1605, μαρτυροῦντων τοῦ μητροπολίτου Ἰωαννίνων Νεοφύτου, τῶν ἐπισκόπων Γλυκεῶς, Φιλοθέου, Βελλᾶς Μανασσῆ, Δρυϊνουπόλεως Νεοφύτου, τοῦ πατρὸς ἐξάρχου Βενιαμὶν καὶ τῶν κληρικῶν

καὶ ἀρχόντων Ἰωαννίνων, καθηρέθη ἐπὶ πατριάρχου Ραφαὴλ Β' Συγγρόνως, δι' ἐτέρου γράμματος τοῦ αὐτοῦ Πατριάρχου, προσηρητήθησαν ἐκ νέου τὰ Ζαγόρια εἰς τὴν μητρόπολιν Ἰωαννίνων, ὁ δὲ μητροπολίτης Νεόφυτος «ὁ περὶ τούτου καταβοῶν καὶ ἐγκαλῶν», μὴ κρίνων εὐλογον «τὴν ἐπαρχίαν τῶν Ἰωαννίνων στερεῖσθαι τοῦ ἀρχαίου καὶ παλαιοῦ αὐτῆς δικαιώματος», ἀνεκρῦχθη δεσπότης τῶν Ζαγορίων ἀρχιερατικῶς, καρποῦμενος τὰ ἐξ αὐτῶν εἰσοδήματα καὶ δικαιώματα. Εἶναι φανερόν ὅτι ὁ Νεόφυτος, ἐνδιαφερόμενος διὰ τὴν προσθήκην τῶν πλουσίων Ζαγορίων εἰς τὴν μητρόπολιν του, ὡς ἦσαν καὶ ἄλλοτε, ἐπέτυχε τοῦτο καταφυγὼν εἰς τὸ Πατριαρχεῖον καὶ καταγγέλων τὸ παρ' ἐνορίαν ἀδίκημα τοῦ ἐπισκόπου Ματθαίου.

Τὰ ἐν λόγῳ γράμματα περιεσώθησαν διὰ τῆς Νομικῆς Συναγωγῆς τοῦ Ἱεροσολύμων Λασιθέου καὶ τὸ μὲν τῆς προσαρτήσεως τῶν Ζαγορίων ἐξεδόθη ἡδη¹⁵, ἡ δὲ καθάρσις τοῦ Ματθαίου ἐκ φ. 209β ἔχει ὡς ἀκολούθως¹⁶:

Ραφαὴλ ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

Τῆς ἡμῶν μετριότητος συνοδικῶς προκαθημένης, συνεδριάζοντων αὐτῇ καὶ τῶν ἐπὶ συστάσει τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας συνελθόντων ἱεροστάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν αὐτῆς ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἐπειδὴ ὁ ὁπωσδήποτε χρηματίσας Ζαγορίων Ματθαῖος, ἐπιβὰς τῶν τοιοῦτων χωρίων καὶ παραγενόμενος ἐκεῖ ἐτόλμησεν ἀπελθεῖν αὐθαδῶς καὶ ἀνυποστάτως εἰς τὰς ἐπαρχίας τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων, τοῦ τε Βελλᾶς κυρ. Μανασσῆ καὶ τοῦ Δρυϊνου

12. Τὸ πρόβλημα θὰ ἦτο δυνατόν νὰ λύσῃ ἡ ἐκ νέου ἐξέτασις τοῦ σημειώματος ὑπὸ τῶν ἐν Ἰωαννίνοις λογίων ἐφ' ὅσον βεβαίως ὑφίσταται τὸ Τριφύδιον, τὸ περιέχον αὐτὸ. Δυσκολία παλαιογραφικῇ, ἐκ τοῦ λόγου ὅτι μέχρι τοῦ 15' αἰῶνος χρησιμοποιεῖται ἡ ἀπὸ κρίσεως κόσμου χρονολογία, δὲν ὑφίσταται ἐν προκειμένῳ, διότι κατὰ τὰ τέλη τοῦ 15' αἰῶνος ἔχεν ἀρχίσει νὰ σπανίζῃ πλέον ἡ ἀπὸ κρίσεως κόσμου.

13. Ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Δ. Σάργου ἐνθ' ἄνωγ., σελ. 183, ἐν τῇ ἐπανεκδόσει τῆς ἐνθυμήσεως σημειοῦται, ὅτι ἐξ αὐτῆς παραδίδεται τὸ κατὰ κόσμον ὄνομα καὶ ἐπώνυμον τοῦ πατριάρχου Ματθαίου Β'. Ἀλλ' οὐδέτερον τούτων συμβαίνει, τὸ δὲ σημειούμενον Κλινοβίτης εἶναι ὄνομα, δηλοῦν ὅτι ὁ Ματθαῖος κατήγετο ἐκ τοῦ Θεσσαλικοῦ Κλινοβοῦ.

14. Ἀθ. Γ. Γριτσοπούλου, Ὁ Δρυϊνουπόλεως Νεόφυτος, «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», τὸμ. Β' (1953), σελ. 462, 463, 464.

15. Μητρ. Σάργου Γεοργίου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῶν ἐν Ἡπείρῳ καὶ Ἀλβανίᾳ ἐπαρχιῶν τοῦ πατρ. ΚΠόλεως, ἐνθ' ἄνωγ., σελ. 62-63.

16. Κ. Ν. Σάθα, Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη, ἐν Βενετίᾳ, 1872, τὸμ. Γ', σελ. 553.

15 πόλεως κυρ - Νεοφύτου και χειροτο-
νεῖσαι παρ' ἐνορίαν ἐκ μὲν τῆς ἐπαρ-
χίας Βελλᾶς ἐν τῇ χώρᾳ Κουνουλεί-
ων ἱεροδιάκονον, τὸν αὐτὸν και τέλει-
ον ἱερέα, ἐκ δὲ τῆς Δρυϊνουπόλεως εἰς
20 χώραν Πολίτζανην Δανιήλ τινα και
Παχώμιον, ἱεροδιακόνους ὄντας εἰς τὸ
τοῦ προεσβυτέρου ἀξίωμα προβιβάσαι
και προσέτι ἐκ χώρας Συναρπουλαίων
τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας Ἀθανάσιόν τινα
25 ἱεροδιάκονον, ἱερέαν ἀποκαταστήσαι,
περὶ ὧν οἱ τε και τὸν τόπον θεοφιλέστα-
τοι ἐπίσκοποι ἔγραψαν ἡμῖν και δι'
ἀναφορᾶς ἐδήλωσαν τὴν αὐθάδειαν
και παράλογον αὐτοῦ τόλμην και οἱ
30 περὶ τὴν ἐπαρχίαν ἀρχιερεῖς, ὁ τε ἱε-
ρώτατος Ἰωαννίνων κυρ - Νεόφυτος
και ὁ θεοφιλέστατος Γλυκαίων κυρ-
Φιλόθεος συνεμαρτύρησαν, παρατυ-
χόντος και τοῦ δωαιτάτου πρωτοσυγ-
35 κέλλου και καθολικοῦ ἡμετέρου πατρι-
αρχικοῦ ἐξάρχου ἐν μοναχοῖς κυρ
Βενιαμίν, συμμαρτυρούντων και τῶν
κληρικῶν Ἰωαννίνων και ἀρχόντων
και ἐπιβεβαιούντων, ὧν ἕνεκα και
40 ἡμεῖς οὐ μόνον ἅπαξ, ἀλλὰ και δις
και τρίς κατα τὴν τάξιν τῆς Ἐκκλησί-
ας διαμνηνσάμενοι αὐτὸν ἀπαντήσαι
πρὸς τὰς τοιαύτας κατηγορίας και οὐχ
εὗρομεν αὐτὸν ὑπήκοον, παραδραμόν-
45 τος ἡδὴ ἐπταμηνιαίου χρόνου και τοῦ-
το ἀπέδειξεν αὐτὸν ἐνοχον και ὑπεύ-
θυνον τοῖς κατ' αὐτοῦ λαλουμένοις τε
και μαρτυρουμένοις, ἡ τοσαύτη δηλα-
δὴ φυγὴ και καταφρόνησις και ἀπει-
50 θεία. Τοῦτου χάριν ἡ μετριότης ἡμῶν,
γνώμη και διασκέψις τῆς περὶ ἡμᾶς κα-
θυπερεθείσης ἱερᾶς τῶν ἀρχιερέων Συν-
όδου, γράφουσα ἐν ἁγίῳ ἀποφαίνεται
πνεύματι και διορίζεται, ἵνα ὁ αὐτὸς
55 Ζαγορίων Ματθαῖος, ὡς ἐπιβάτης και
τολμητῆς τοῦ τῆς ἐνορίας ἐγκλήματος
και καταφρονητῆς τῶν θείων κανόνων
και τῶν συνοδικῶν διαμνηνύσεων, εἴη
και ὑπάρχοι καθηρημένος και γεγυ-
60 μνωμένος πάσης ἀρχιερατικῆς ἐνεο-
ργείας και τάξεως και ἐστερημένος τῆς
ἐπισκοπικῆς ὀνομασίας τε και ἀξίας
και τῆς τιμῆς αὐτοῦ και μηδεμίαν
ἐξ ἡ ἀνάκλησιν ἀφέσεως εἰς τὸν αἰῶνα,

65 Ὄθεν και εἰς δὴλωσιν κατεστρώθη
και ἐν τῷ ἱερῷ τούτῳ κώδικι τῆς Με-
γάλης Ἐκκλησίας.

Ἐν ἔτει Ἱερίῳ (=1605), ἐν μηνὶ Ἰου-
νίῳ, ἰνδικτιῶνος γης

Ἡ ἀρχιερατεία τοῦ Νεοφύτου, ἀρξα-
μένη κατὰ τὰ ἀνωτέρω πιθανῶς τὸ ἔτος
1595, δὲν ὑπῆρξεν ὡς φαίνεται συνεχῆς,
διότι ἐνῶ κατὰ τὰ ἔτη 1606 - 1615 οὐδε-
μίαν μνείαν τοῦ ἀνδρὸς ἔχομεν, κατὰ τὸ
ἔτος 1610 ἀπαντᾷ μητροπολίτης Ἰωαννί-
νων ὁ γέροντος Μανασσῆς εἰς τὴν συ-
νοδ. ἀθώωσιν τοῦ Δρυϊνουπόλεως Νεο-
φύτου¹⁷.

Ἐκ τούτου συμπεραίνομεν ὅτι ἡ ἀρ-
χιερατεία τοῦ Νεοφύτου Ἰωαννίνων διε-
κόπη, τεθέντος ἕκ τινος αἰτίας μακρὰν τῆς
μητροπόλεως αὐτοῦ και ἐπανελθόντος βρα-
δυτέρον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ χαρακτηρι-
ζομένου ὡς γέροντος Μανασσῆ, ὅστις πι-
θανῶς εἶναι ὁ ἐπίσκοπος Βελλᾶς. Μανασ-
σῆς, προαχθεὶς εἰς μητροπολίτην Ἰωαννί-
νων δοθείσης τῆς εὐκαιρίας.

Ἐπὶ τῆς πατριαρχείας Τιμοθέου Β'
τοῦ ἀπὸ Παλ. Πατρῶν, συνοδικῇ προᾶξ
κατὰ Μάιον τοῦ ἔτους 1616 ἀπολυθεῖσα¹⁸,
λύει τὴν διαφορὰν μετὰ τοῦ μητρ. Ναυ-
πάκτου και Ἀρτῆς Γαβριήλ και τοῦ ἄλλο-
τε ἐπισκόπου αὐτοῦ Βονδίτζης Νεοφύτου,
ὅστις συγχωρηθεὶς μετὰ προηγουμένην κα-
θαίρεσιν του και εὐρὼν εἰς τὴν ἐπισκοπὴν
του ἄλλον ἐπίσκοπον ἐξῆτει παρ' αὐτοῦ
χρηματικὴν ἀποζημίωσιν. Ἡ συνοδικὴ
προᾶξις ἐβασίσθη ἐπὶ τῆς γνώμης τῶν ὀρι-
σθέντων ὡς αἰρετοκριτῶν τεσσάρων προ-
κριτῶν ἀρχιερέων, Ἡρακλείας Τιμοθέου,
Γαγγρῶν Γαβριήλ. Ἰωαννίνων Νεοφύ-
του και Λακεδαιμονίας Διονυσίου, οἵτινες
ἐπρότειναν μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου 1616
να ὑποχρεωθῇ ὁ Βονδίτζης Ναθαναὴλ να
κατεβάλλῃ εἰς τὸν προκάτοχόν του 60 χιλ.

17. Τάσου Αθ. Γριτσοπούλου, ἐνθ' ἀνωτ.,
σελ. 462, 466. Ἡ ὑπὸ τοῦ μητρ. Σάρδεων Γεορ-
μανοῦ, ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 67, παραπομπὴ εἰς πα-
τριαρχ. Κώδικα Α' 33, 39 δὲν γνωρίζομεν εἰς
τί ἀφορᾷ. Πρβλ. Μ. Γεωργίου, Βιβλίοις ἱστο-
ρικαῖς παρασταθεῖσαι «Ἐκκλ. Ἀλήθ.», τόμ. ΑΒ'
(1912) σελ. 364.

18. Κ. Ν. Σαφ. ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 560.

ἄσπρα, διὰ τὰ μένη ἀνερόχλητος, ὁ δὲ Ναυπάκτου καὶ Ἀρτης Γαβριήλ τὰ δώση εἰς τὸν πρῶτον Βονδίτζης Νεόφυτον τὴν χρηθεύσαν ἐπισκοπὴν Ἀχελώου, πρὸς μερικὴν αὐτοῦ ζῳάρχειαν καὶ περιθάλψιν¹⁹.

Περὶ τὸ ἔτος 1615 ἡγέρθη ἔξρι μεταξὺ τοῦ μητροπολίτου Ἰωαννίνων Νεοφύτου καὶ τῶν ὀφφικιούχων τῆς μητροπόλεως σακελλαρίου παπα - Δημήτρη, χαρτοφύλακος παπα - Νικόλα καὶ πρωτονοταρίου παπα - Παναγιώτη, οἱ ὅποιοι μετ' ἄλλων κληρικῶν καὶ τινων λαϊκῶν ὑπέβαλον ἐγγράφους ἀναφορὰς πρὸς τὸ Πατριαρχεῖον κατηγοροῦντες τὸν μητροπολίτην τῶν διὰ «πολλὰ καὶ παντοῖα ἐγκλήματα».

Ὁ Νεόφυτος, πληροφορηθεὶς τὰ γενόμενα καὶ παρουσιασθεὶς αὐτοπροσώπως ἐνώπιον τοῦ πατριαρχου, ἐξήτει τὰ κρίνῃ παρόντων τῶν κατηγορῶν, οἱ ὅποιοι ὅμως καλούμενοι δὲν παρουσιάζοντο. Ὅθεν, μετὰ ὀκτάμηνον διατριβὴν εἰς ΚΠολιν, ὁ Νεόφυτος ἐπέστρεψεν εἰς τὰ ἴδια, ἡσυχάων. Ἀλλ' ὁ σακελλάριος παπα - Δημήτριος παρὰ τὴν συνοδικὰς ἐξήτησεν ἐξέτασιν τῶν καταγγελιῶν ἐπιτοπίως, ἐπέμφθησαν δὲ πρὸς τοῦτο εἰς Ἰωάννινα ὁ μητροπολίτης Ναυπάκτου καὶ Ἀρτης Ναφαήλ καὶ ὁ ἐπίσκοπος Θαυμακοῦ Ἰωάσαφ. Ἀλλ' οἱ κατήγοροι κατὰ τὴν δωδεκαήμερον παραμονὴν τῶν πατρ. ἐξάρχων εἰς Ἰωάννινα, ἐγκαταλειφθέντες ἀπὸ τοὺς συμμάχους τῶν, οἵτινες γονυκλινεῖς ἐξήτουν συγγνώμην ὡς ψευδῶς κατηγορήσαντες, ἀπέμειναν μόνοι ἐμμένοντες εἰς τὰς κατηγορίας, τὰς ὁποίας δὲν ἠδύναντο ὅμως νὰ ἀποδείξουν.

Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω, κατ' Αὔγουστον τοῦ ἔτους 1617 διὰ συνοδικῆς πράξεως τοῦ πατρ. Τιμοθέου Β'²⁰, ὁ μὲν Ἰωαννίνων Νεόφυτος ἡθωώθη πάσης κατηγορίας, οἱ δὲ ὀφφικιοῦχοι τῆς μητροπόλεως του «ὡς ἀρχιεροκατήγοροι καὶ ἀκομπεῖς καὶ ἀμετανόητοι» καθηρέθησαν πάσης ἱερατικῆς ἐνεργείας καὶ τάξεως. Ἡ ἐν λόγῳ συνοδικὴ πράξις, μετὰ λεπτομερειῶν καὶ λιτότητος περιγράφουσα τὴν ὅλην ὑπόθεσιν, ἔχει ὡς ἀκολουθῶν ἐκ τῆς Νομι-

κῆς Συναγωγῆς τοῦ Ἱεροσολύμων Δοσιθέου (φ. 192 αβ).

Οἱ ὑπὸ τὴν ἀγιωτάτην μητρόπολιν διατελοῦντες θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι, ἐντιμώτατοι κληρικοὶ, εὐλαβέστατοι ἱερεῖς, χρησιμώτατοι ἀρχόντες καὶ λοι-
 5 πὸς ἅπας τοῦ Κυρίου χριστῶννυμος λαός, μικροὶ τε καὶ μεγάλοι, νέοι καὶ γέροντες, ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος, χάρις εἴη ὑμῖν καὶ εἰρήνη
 10 ἀπὸ θεοῦ. Καλῶς γινώσκετε, ὅτι πρὸ χρόνων δύο ἐγγὺς ἐπέμφθησαν ἀπ' αὐτόθι ἀναφοραί, ὑπογεγραμμένα παρ' ἱερέων καὶ λαϊκῶν, κατηγορούντων καὶ λεγόντων ἐγκλήματα πολλὰ καὶ
 15 παντοῖα κατὰ τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου ὑμῶν κυρίου Νεοφύτου καὶ ἐπαγγελιομένων ἀποδεῖξαι αὐτὰ ἐμμαρτύρως κατ' εἶδος, περὶ ὧν ἐνωτισθεῖς ὁ διαληφθεὶς μητροπολίτης ὑμῶν ἐκ-
 20 νήθη καὶ ἦλθεν ἐνιαυθὰ σωματικῶς καὶ διέτριψε μῆνας ὑπὲρ τοὺς ὀκτώ, περιμένων δλοφύχως τοὺς κατηγοροὺς αὐτοῦ καὶ τοὺς μάρτυρας, ὧν μὴ φανέντων καὶ ταῦτα διαμηνυθέντων, ἔλα-
 25 βεν ἄδειαν παρ' ἡμῶν συνοδικῶς καὶ ἦλθεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν αὐτοῦ καὶ ἡσύχαζε. Μετὰ δὲ ταῦτα πάλιν ἐξαίφνης ἐλθὼν ὁ σακελλάριος παπα - Δημήτριος παρέστη συνοδικῶς καὶ ἐξήτησε κα-
 30 τὰ τόπον γενέσθαι τὴν ἐξέτασιν, ὑποσχόμενος ἀποδεῖξαι τὰ κατὰ τοῦ μητροπολίτου διὰ μαρτύρων ἀξιολίστων καὶ δὴ ἡ ἱερὰ σύνοδος μὴ παρακούσα-
 35 σα τὴν ἐπίπονον ζήτησιν αὐτοῦ ἔγραψε πρὸς τε τὸν ἱερωτάτον μητροπολίτην Ναυπάκτου καὶ Ἀρτης κυρ - Ραφαήλ, ὑπὲρ τιμον καὶ ἐξαρχον πάσης Αἰτωλίας, τὸν ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητὸν ἡμῶν ἀδελφὸν καὶ συλλειτουργόν, καὶ
 40 πρὸς τὸν θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον Θαυμακοῦ κυρ - Ἰωάσαφ. ἀπελθεῖν εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ ἰδεῖν καὶ ἐρευνῆσαι τὰ περὶ τούτου. Ὡν καὶ παρὰ γενομένων καὶ ὑπὲρ τὰς δώδεκα ἡμέ-
 45 ρας ἐκεῖσε παραμεινάντων καὶ ἀφορισμὸν ἄλλων μετὰ ὁμοφροῦν καὶ ἐπιτραχηλίου ἐκφωνησάντων, οἱ μὲν

19. Νομικὴ Συναγωγή, φ. 287β.

20. Κ. Ν. Ζ α θ α, ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 560.

ἄλλοι πάντες οἱ ἐν ταῖς ἀναφοραῖς
 γράψαντες προσέπεσαν μετὰ δακρύων
 50 γονυπετοῦντες καὶ ἐζήτησαν συγγνώ-
 μην καὶ ἔλεγον, τινὲς μὲν ἐξ αὐτῶν
 ὑπὸ πάθους καὶ ἔχθρας υπογράψαντες
 ψευδῶς, τινὲς δὲ ὡς χαριζόμενοι τοῖς
 55 κατηγοροῖς, ἄλλοι δὲ πάλιν ὡς βίᾳ δυ-
 ναστῶν τινων καὶ ἕτεροι ὡς ἐξ ἀγνοί-
 ας καὶ ἀπραγίας, μόνοι δὲ καὶ μέχρι
 τέλους ἐφάνησαν ἀκαμπεῖς καὶ ἀμετα-
 νόητοι καὶ ἀναποδείκτως καὶ ἀμαρτύ-
 ρως κατηγοροῦντες καὶ καταλέγοντες
 60 τοῦ αὐτοῦ μητροπολίτου ὑμῶν ὁ σα-
 κελλάριος παπα - Δημήτριος, ὁ χαρτο-
 φύλαξ παπα - Νικόλας καὶ ὁ πρωτονο-
 τάριος παπα - Παναγιώτης. "Ἐδει οὖν
 κατὰ δίκαιον τρόπον παιδευθῆναι πάν-
 65 τας ἀσυγγνώστως τοὺς ἐν τῇ ἀναφορᾷ
 υπογράψαντας, ὡς ἂν μάθωσι μὴ ἁ-
 πλῶς καὶ ὡς ἔτυχε κατηγορεῖν ἀρχιε-
 ρέως. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐξωμολογήσαντο
 τὸ πταῖσμα αὐτῶν, ὡς ψευδῶς καὶ
 70 ἀδίκως κατελάλησαν καὶ ἔγραψαν, τού-
 του χάριν ἐκρίναμεν γνώμῃ καιρῇ συ-
 νοδικῇ τῆς παρατυχοῦσης ἱερᾶς τῶν
 ἀρχιερέων συνόδου, καὶ ὑπερτίμων,
 τῶν ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν
 75 ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν καὶ τῶν
 τιμωτάτων καὶ λογιωτάτων τῆς καθ'
 ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλη-
 σίας, τῶν καὶ γνώμας ἐχόντων ἀρχιε-
 ρέων, καὶ ἀποφαινόμεθα ἵνα ἐκεῖνοι
 80 μὲν οἱ μετανοήσαντες, κατὰ συμπά-
 θειαν καὶ φιланθρωπίαν, ἀνερόχλητοι
 ᾧσιν καὶ πάσης παιδείας ἀνεύθυνοι,
 ὁ δὲ σκελλάριος παπα - Δημήτριος,
 ὁ χαρτοφύλαξ παπα - Νικόλας καὶ
 85 ὁ πρωτονοτάριος παπα Παναγιώτης,
 ὡς ἀρχιεροκατηγοροὶ καὶ ἀκαμπεῖς καὶ
 ἀμετανόητοι καὶ τῇ ἔχθρᾳ καὶ τῇ κα-
 κίᾳ ἐμμένοντες καὶ τῇ μνησικακίᾳ,
 90 μένοι πάσης ἱερατικῆς ἐνεργείας καὶ
 τάξεως καὶ ἐστερημένοι τῶν ὁφρι-
 κίων αὐτῶν, πορ' οὐδενὸς συμφοροῦ-
 μενοι ἢ συλλειτουργούμενοι καὶ ὡς ἱε-
 ρεῖς τιμώμενοι καὶ κληρικοὶ πλεον τι-
 95 μώμενοι καὶ ὀνομαζόμενοι, ἐν ἀργίᾳ
 καὶ ἀφορισμῷ, οἱ μετ' αὐτοὺς δεσφρα-
 γισθέντες ἐν τοῖς ὁφφικίοις αὐτῶν

κληρικοὶ ἔχωσι τὴν τε ἐνέργειαν αὐτῶν
 τῶν ὁφφικίων καὶ τὰ συνήθη εἰσοδή-
 100ματα καὶ ἀγαπώμενοι παρὰ πάντων
 καὶ μὴ ἐναντιούμενοι, ἐν βάρει ἀργί-
 ας καὶ ἀφορισμοῦ ἁλύτου, ὁφειλόντων
 πάντων ὑμῶν καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς
 τὸ ἐξῆς γινώσκειν καὶ ἔχειν ἀνεύθυ-
 105νον καὶ ἀναίτιον πάσης κατηγορίας,
 μητροπολίτην ὑμῶν γνήσιον καὶ καθο-
 λικόν, τὸν ἱερώτατον τοῦτον Ἰωαννίνων,
 ὑπέριμον καὶ ἑξαρχον Κερκύρων κυρ-
 Νεόφυτον, τὸν ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγα-
 110πητὸν ἡμῶν ἀδελφὸν καὶ συλλειτουργόν
 καὶ τιμᾶν καὶ ἀγαπᾶν αὐτὸν καὶ πείθε-
 σθαι καὶ ὑποτάσσεσθαι καὶ παρέχειν εὐ-
 γνωμόνως καὶ εὐπειθῶς πάντα τὰ ἐκ-
 κλησιαστικὰ εἰσοδήματα καὶ δικαιοῦ-
 115ματα κατὰ τὴν περιλήψιν τῆς πράξεως
 αὐτοῦ, καὶ κατ' οὐδένα τρόπον ἐναν-
 τιοῦσθαι αὐτῷ ἀναποδείκτως, ὅς δ' ἂν
 ἐξ ὑμῶν ἄλλως ποιήσῃ καὶ ἐναντίος
 αὐτῷ φανῇ κατὰ πάντα καὶ ἀπειθεῖς
 120καὶ παρήκοος, τῶν ἱερωμένων μὲν ὧν
 ὁ τοιοῦτος ἀργὸς ἔστω πάσης ἱεροπρα-
 ξίας, καταφρονῶν δὲ τὰς ἀργίας καὶ
 ἀφωρισμένος ἀπὸ θεοῦ, ὡς ἄξιος κα-
 θαιρέσεως, τῶν λαϊκῶν δὲ ἀφωρισμέ-
 125νος ἀπὸ θεοῦ καὶ κατηγορούμενος καὶ
 ἀσυγχώρητος καὶ μετὰ θάνατον ἄλυστος,
 ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι
 καὶ τυμπανιάδος καὶ ἔξω τῆς τῶν χρι-
 στιανῶν ἐκκλησίας καὶ διμνημόσεως. Οὕτω
 130γενέσθω καὶ μὴ ἄλλως ἐξ ἀποφάσεως.
 Ἐν ἔτει ῥομεφ (=1617) μηνὶ Αὐγούστῳ, Ἰνδικτιῶνος Εἰς

Περαιτέρω ὁ Ἰωαννίνων Νεόφυτος
 ἀναφέρεται εἰς κτιτορικὴν ἐπιγραφὴν τοῦ
 ναοῦ Ἀγ. Νικολάου Μέσης Βήσης τοῦ
 Ζαγορίου, καθ' ἣν οὗτος ἀνηγέρθη ἐκ βά-
 θρων καὶ ἀνιστορήθη «ἀρχερατεύοντος τοῦ
 πανἑροτάτου μητροπολίτου Κυρ(ί)ου Νε-
 οφυτου ἐπὶ εἰς τοὺς ῥομξ», ἥτοι 1618
 ἀπὸ Σωτήρος Χριστοῦ²¹. Κατὰ Δεκέμβρι-

21. Δ. Σάρορου, Παλαιογραφικὸς ἔρα-
 νος. Ε' τῆς ἐν Ἠπίρῳ Βήσης (Βεζήττας) εἰς
 εὐαγγελικὸς κώδιξ καὶ ἐπιγραφαὶ τινες (ΙΕ'·ΙΗ'
 οἰώνος) ἐκ ναῶν ἐν αὐτῇ καὶ παρ' αὐτὴν ἰδρυ-
 μένων Περιοδικὸν Ἑλλην. Φιλολογικοῦ Συλλό-
 γου ΚΠόλεως, τόμ. ΛΓ' (1910-11), σελ. 103.
 Προβλ. «Ἠπειρ. Χρον.», τόμ. ΙΒ' (1937), σελ.
 124. Χρ. Ι, Σ ο ὑ λ η, Ἐπιγραφαὶ καὶ ἐνθυμή-

ον τοῦ ἔτους 1620 ὁ Νεόφυτος εἶναι συνδικὸν καὶ ὡς τοιοῦτος ὑπογράφει συνοδικὸν σημείωμα, συνταχθὲν εὐθὺς μετὰ τὴν ἄνοδον εἰς τὸν θρόνον τοῦ πατρ. Κυρίλλου Α' τοῦ Λουκάρεως, δι' οὗ ἐρρίπητο διὰ καταστίχου ἀποκοπὴ εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἐπαρχίας, πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ χρέους τῆς Μ. Ἐκκλησίας²².

Ἀπὸ τοῦ ἐπομένου ἔτους 1621 ἀλλαντῶ μητροπολίτης Θεόκλητος²³. Οὕτως

σεῖς Ἡπειρωτικαὶ «Ἡπειρωτικὰ Χρονικά», τόμ. Θ' (1934), σελ. 87. Ἀμφότεροι οἱ ἐκδόται μεταφέρουν τὸ ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἔτος 7127 εἰς 1619 σωτήριον, μὴ παρατηρήσαντες ὅτι ἦτο Σεπτέμβριος μὴν καὶ ἐλομένως 1618 ἀπὸ Χριστοῦ ἔτος.

22. Κῶδ. ὑπ' ἀριθ. 4 φ. 14β-15α τοῦ ἐν ΚΠόλει Ἀγιοταφίτικου Μετοχίου. Βλ. Α. Παπαδόπουλόπου-Κεραμέως, Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη, τόμ. Δ', ἐν Ἱεροσολύμοις 1899, σελ. 11, 19. Emile Legrand, Bibliographie Hellenique ... au dix-Septième siècle, τόμ. IV, Παρίσι 1896, σελ. 345.

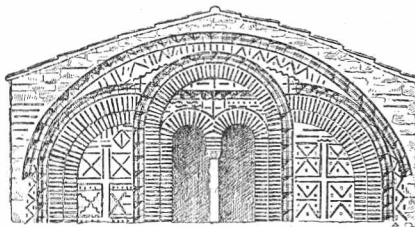
23. Εἰς τὰς 20 Μαΐου 1621 ὑπεγράφη σιγίλλιον τοῦ πατρ. Κυρίλλου Α' Λαοκάρεως περὶ

ἣ ἐν Ἰωαννίνοις ἀρχιερατεία τοῦ Νεοφύτου διήκει ἀπὸ τοῦ 1595 μέχρι τοῦ 1620, παρεμβαλλομένης διακοπῆς κατὰ τὸ 1610. Εἰς τὸν οἰκεῖον ἐπισκοπικὸν κατάλογον σημειοῦνται μητροπολίται Μανασσῆς (1605--1613) καὶ Ματθαῖος (1614)²⁴. Καὶ ναὶ μὲν ὁ κατὰ τὰ ἔτη 1604-1612 ἐπίσκοπος Βελλᾶς Μανασσῆς διεδέχθη ἐπὶ τι διάστημα, περὶ τὸ 1610 τὸν Ἰωαννίνων Νεόφυτον, ὅφ' ὃν ὑπήγετο, οὐδεμίαν ὁμῶς μετρυρίαν ἔχομεν διὰ τὸν Ματθαῖον.

ΤΑΣΟΣ ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΣ

τῆς ἐν Ἀγ. Ὁρει Μονῆς Μ. Λαύρας. Ἀλ. Ε. Λαυριώτου, Ἀνέκδοτα σιγίλλια ἀφορῶντα τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἀγ. Ὁρους Ἀθω. Ἐκκλησιολογ. Ἀλήθεια, τόμ. IB' (1892), σελ. 230-231 πρβλ. Μητροπ. Παρραμυθίας Ἀθηναγόρας, Ἡ Ἐκκλησία τῶν Ἰωαννίνων, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 27. Μητροπολ. Σάρδεων Γεργαμόν, ἔνθ' ἄνωτ. σελ. 67.

24. Μητρ. Παρραμυθίας Ἀθηναγόρας, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 27. Ἐνταῦθα ὀρθῶς ἀμφισβητεῖ ὁ συγγραφεὺς τὰς προτέρας γνώμας, ἀλλὰ δὲν λύει τὸ πρόβλημα.

ΣΙΜΟΣ ΑΓΓ. ΣΙΜΟΣ

Ἰωαννίτης διδάσκαλος καὶ ἄλλα τινὰ γεγονότα εἰς τὰ ὁποῖα παρευρέθη
κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀγῶνος καὶ τοῦ Καποδιστρίου

Κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα τῆς πολιορκίας τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ σουλτάνου καὶ τὰ ἐν Ἡπείρῳ ἐπαναστατικὰ κινήματα, πολλοὶ Ἡπειρώται, εἴτε φύγοντες τοὺς κινδύνους τοῦ πολέμου καὶ τὴν μανίαν τοῦ κατακτητοῦ, εἴτε ἵνα προσφέρουν τὰς ὑπηρεσίας των, κατήλθον εἰς τὴν ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα.

Ὀμαδικὴν ἐξ Ἡπείρου κάθοδον προσφύγων παρατηροῦμεν κυρίως μετὰ τὴν ἐξέγερσιν τῶν Καλαρρυτιῶν καὶ τοῦ Συρράκου¹.

Μερικῶν ἐξεχόντων τοιούτων προσφύγων δυνάμεθα νὰ ἐξιχνιάσωμεν πολὺ ἢ ὀλίγον τὰς περιπετείας, π.χ. τοῦ Σταύρου Ἰωάννου ἢ Τσαπαλάμου², τοῦ Α.Π. Κουτσαλέξη³, τοῦ Ἰω. Βηλαρά⁴, τοῦ Γιάννη Μακρυγιάννη καὶ Λιδορίκη⁵, τοῦ Ἀθανασίου Ψαλίδας⁶ τοῦ Σίμου Ἀγγέλου Σίμου, Ἰωαννίτου διδασκάλου⁷ κ.ἄ.

Τὰ περὶ τοῦ Σίμου τούτου δημοσιευμένα ἔγγραφα εἶναι κατὰ τὸ πλείστον βιογραφικά, ἐπεὶ δὲ ὁμιλοῦν καὶ ζητήματα διαδραματιζόμενα τότε ἐν τῇ ἑλληνικῇ χώρῃ, ἀναγκάζομεθα νὰ παραθέσωμεν καὶ σχετικὰ διασαφητικὰ ὑπομνήματα.

Ὁ Σίμος εἶναι εἰς ἐκ τῶν πολλῶν λογίων ἀνδρῶν, οἵτινες ἐσπευσαν εἰς τὴν ἀγωνιζομένην πατρίδα καὶ προσεπάθουν, ὅσον ἠδύναντο, εἴτε διὰ τοῦ καλᾶμου εἴτε καὶ διὰ τοῦ ὀπλου, ν' ἀναστήσουν τὴν Ἑλλάδα στενάζουσαν ὑπὸ πολυχρόνιον στυγνὴν δουλείαν. Εἶναι πολὺ χαρακτηριστικὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Νικολάου Δραγοῦμη γραφόμενα περὶ τῶν λογίων Ἑλλήνων κατὰ τοὺς χρόνους τούτους⁸: «... πάντες δὲ οὗτοι, νῦν μὲν περιστοιχίζοντες τὴν κεντρικὴν ἐξουσίαν, νῦν δὲ περιερχόμε-

νοι τὰς ἐπαρχίας ἢ διασχίζοντες τὰ πελάγη, ἄλλοτε δὲ κηρύττοντες ἐν τοῖς στρατοπέδοις ἢ καὶ ἀντιπροσωπεύοντες τὸν λαὸν ἐν συνελεύσεσι καὶ βουλαῖς, διημιλλῶντο ὅπως ἐξάψωσι τὸν ἐνθουσιασμόν, ρυθμίσωσι τὸν ἀγῶνα καὶ περιάψωσιν εἰς τὴν διοίκησιν μορφὴν τάξεως καὶ εὐπρεπείας. Καὶ ἡγρῦνται λιμώττουσα καὶ ἔτρεχε φακένδυτος καὶ ἐταλαιπωρεῖτο παλαιούσα πρὸς τε κακουχίας καὶ πρὸς τὸν ἐχθρὸν καὶ ἐδεκατίετο ὑπὸ νόσων ἢ πανταχόθεν συρρεῦσασα εὐγενὲς αὐτῇ χορεία, ἥτις, κληρονόμος προαιωνίων παραδόσεων, ἤρχετο ἵνα ποτίσῃ ἐξανθούσας τέλος πάντων αὐτὰς δι' ἰδρωτός καὶ αἵματός· ἤρχετο ἵνα ἴδῃ ζῶσαν τὴν μέχρι τοῦδε νεκρὰν ἀλλ' ἐρασιμωιάτην τῶν λέξεων, τὴν λέξιν πατρις, ἥτις, μονότονος ὡς νεκρώσιμος ἤχος κώδωνος, ἐδόμβει τετρακόσια ἔτη περὶ τὰς ἀκοὰς τῶν λογίων γενεῶν».

Ἡ συμβολὴ τῶν ἐγγραμμάτων παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν ἀγωνιστῶν εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν προφανῶς δὲν ἦτο περιττὴ ἢ ἀνωφελὲς πολυτέλεια, ὅπως δὲν εἶναι καὶ εἰς τὸ ποίημα τοῦ Κωστῆ Παλαμά ματαῖα ἢ θυσία τοῦ Γραμματικῶν πρὸ τῶν ποδῶν τῆς ἀκριτικῆς Μαξιμῆς:

- Γραμματικὴ μὲ τὸ χαρτί καὶ μὲ τὸ καλάμари, ἐδῶ ἀπελάτες χάνονται καὶ σφάζονται κουρσάροι γιὰ τὸ φιλὶ τῆς Μαξιμῆς καὶ γιὰ τ' ἀνά- [δραμὰ τῆς.
- Ἡρθα καὶ ἐγὼ νὰ σκοτωθῶ καὶ νὰ χάθω μπρε- [στὰ τῆς.
- Γραμματικὴ μὲ τὸ χαρτί καὶ μὲ τὸ καλάμари, τ' ἀνῆμπορο αἷμα σου ἀδικα θὰ ἐρέγῃ τὸ χορτάρι.
- Τῶν ἄλλων τὸ αἷμα γίνεται νερὸ καὶ ἀχρὸς [καὶ πᾶσι
καὶ ἀπ' τὸ δικό μου θὰ ὀγγὶ ἀνθὸς νὰ τῇ [μοσχοβολᾷ.

Διὸ δίδεται αὐτῷ τὸ πιστοποιητικὸν τοῦτο ἐκ τοῦ Ἐφορείου γράμμα, ἐσφραγισμένον τῇ σφραγίδι τῆς Ἀκαδημίας, εἰς ἔνδειξιν τῆς αὐτοῦ ἐπιμελείας ἐπιδόσεως καὶ καλῆς διαγωγῆς.

Ἐκ τοῦ Ἐφορείου
Κερκύρα τῇ 17 Ἰουλίου 1828 Ε.Ν.

Δρ. Ἰωάννης Καραντινὸς

Ὁ τι ἀπαράλλακτον τῷ πρωτοτύπῳ
τὴν 13/25 Ἰουλίου 1833. Ναυπλῖα.

Διὰ προσταγῆς τοῦ Ἐφόρου
Ὁ Χαρτοφύλαξ τῆς Ἀκαδημίας
Π. Ἰδεωμένος

3.

Ὁ ἐξ Ἰωαννίνων Κύριος Σ. Α. Σῖμος, χρηματίσας εἰς τὸ τῆς Α. Ἑλλάδος Φροντιστήριον, ἐξεπλήρωσε τὰ τοῦ πρώτου Γραμματέως χρέη, ἀπὸ τῆς 14 Νοεμβρίου 1829 μέχρι τέλους Δεκεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους.

Ἡ τιμιότης του, δραστηριότης καὶ ἀξιότης του, καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ὑπηρεσίας του ταύτης, ὡς γνωστάς μοι ἀποκατασταθείσας, με παρακινοῦν νὰ δώσω τὴν παροῦσαν ἔνδειξιν εἰς ἐπιβεβαίωσιν τῆς ἀληθείας.

Τῇ 31 Δεκεμβρίου
1829

Ἐκ Ναυπάκτου

Ὁ τῆς Α. Ἑλλάδος Φροντιστῆς
Ἰωάννης Μελάς

Ὁ τι ἀπαράλλακτον τῷ πρωτοτύπῳ
τὴν 13/25 Ἰουλίου 1833. Ναυπλῖα.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

Ἀριθ. 1854. Ὁ Προσωρ. Διοικ. Κερπενησίου Κραββάρων καὶ Ἀποκούρου

Πρὸς τὸν Κύριον Σῖμον Α. Σῖμον,

Ἐλήφθη τὸ ἀπὸ τῆς 31 τοῦ λήξαντος ἔγγραφόν σου καταχωρηθὲν ὑπ' ἀριθ. 666 τῶν εἰσερχομένων καὶ με δυσαρέσκειάν της βλέπει ἡ Διοίκησις αὕτη, διὸ χρηματίσας Γραμματεὺς αὐτῆς, τόπον ἐπέχων πρώτου Γραμματέως, ἀπὸ τῆς πρώτης τοῦ παρελθόντος Μαΐου, μέχρι τοῦ τέλους τοῦ λήξαντος, καὶ ἀναγκασζόμενος ἤδη ἀπὸ ὑποθέσεις σου, νὰ μεταβῇς εἰς Πελοπόννησον παραιτεῖσαι τοῦ χρέους σου.

Ἡ Διοίκησις αὕτη μὴ δυναμένη νὰ σὲ ἐμποδίσῃ ἀπὸ τὴν ἀπόφασίν σου αὐτὴν δέχεται μὲν τὴν παραίτησίν σου, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐξετέλεσας τὰ χρέη σου ἀκριβῶς καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς παρὰ τῇ Διοικήσει ταύτῃ διατριβῆς σου, διοικήσας τὸ Γραφεῖόν της μὲ τὴν ἀνήκουσαν ἐπιμέλειαν, κρίνει χρέος της, νὰ σοὶ γνωστοποιήσῃ διὰ τῆς παρούσης τὴν πρὸς τὸ ὑποκείμενόν σου ἰδιαίτερον ὑπόληψίν της, εὐχόμενός σοι νὰ ἐπιτύχῃς λαμπρότερης τύχης παρὰ τῇ Σ. Κυβερνήσει, ἀξιούμενος τῆς Ὑψηλῆς εὐνοίας της.

Τὴν βαν Νοεμβρίου
1829

Ἐκ τῆς Μεγάλης Λομποτινᾶς
Κραββάρων

Ὁ Προσωρινὸς Διοικητῆς
(Τ.Σ.) Ἐμ. Σπυρίδωνος

Ὁ τι ἀπαράλλακτον τῷ πρωτοτύπῳ
τὴν 13/25 Ἰουλίου 1833. Ναυπλῖα.

5.

Ὁ Κύριος Σ. Α. Σῖμος χρηματίσας Βος Γραμματεὺς τοῦ Ἐθνικοῦ Νομισματοκαστείου διὰ δύο ἀριθ. 2 ὁλοκλήρους χρόνους ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μου, ἔδειξε τὴν ἀπαιτου-

μένην ικανότητα, ζήλον, προθυμίαν και τιμιότητα. "Οθεν κατ' αἰτησίν του δίδω την παροῦσάν μου ἀπόδειξιν δ' α' να τοῦ χρησιμεύη ὅπου ἀνήκει.

Τὴν 19 Αὐγούστου 1832

Ἐξ Αἰγίνης

Ὁ πρῶν Ἐφορος τοῦ Νομισματοκοπείου
Α. Λουκόπουλος

"Ο,τι ἀπαράλλακτον τῷ πρωτοτύπῳ

Τὴν 13/25 Ἰουλίου 1833 Ναυπλίῳ.

6.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

Ἄρ. 1888

Ὁ Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος

Πρὸς τὸν Κύριον Σ. Α. Σίμων

Ὁ Ἐφορος τοῦ Κεντρικοῦ Σχολείου Κύριος Α. Μουστοξύδης, μᾶς διηύθυνε τὴν πρὸς αὐτὸν ἀναφοράν σου, διὰ τῆς ὁποίας δίδεις τὴν παραίτησίν σου, ἀπὸ τὴν ὁποίαν εἶχες θέσιν εἰς τὸ Κεντρικὸν Σχολεῖον ὡς διδάσκαλος τῆς Μαθηματικῆς.

Μολονότι εἰς πᾶσαν ἄλλην περίστασιν ἠθελαμεν συγχωρήσει τὴν ἄφεσίν σου, ἀπὸ τὸ χρέος τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἀνέλαβες διὰ νὰ εὐαρεστήσῃς τὴν Κυβέρνησιν ἐξοδεύων τὸν καιρὸν τῆς ἀνέσεώς σου εἰς τὴν ὠφέλειαν τῶν ὁμογενῶν· ἀλλὰ διὰ νὰ σᾶς δείξωμεν τὴν εὐαρέστησίν μας, καὶ ὅτι διασώζομεν τὴν ὁποίαν συνελάβομεν ἐξ ἀρχῆς ὑπόληψιν περὶ σοῦ καὶ τῆς ικανότητός σου, δὲν δυνάμεθα νὰ συγκατατεθῶμεν ἐπὶ τοῦ παρόντος.

Διὰ τοῦτο σὲ προτρέπομεν νὰ ἐξακολουθῇς τὴν παράδοσιν τῆς Μαθηματικῆς εἰς τὸ Κεντρικὸν Σχολεῖον, διὰ νὰ μὴ διακοπῇ ἡ συνέχεια τοῦ μαθήματος τούτου, ἕως νὰ φθάσῃ ὁ διδάσκαλος τὸν ὁποῖον διετάχθη ὁ Ἐφορος νὰ προσκαλέσῃ. Θέλομεν δὲ σᾶς δώσει γνωρίσματα τῆς εὐαρεστήσεως καὶ εὐγνωμοσύνης μας, διὰ τοὺς ὁποίους κατέβαλες καὶ θέλεις καταβάλει κόπους, διὰ τὴν ὠφέλειαν τῶν μαθητιῶντων νέων.

Ἐν Ναυπλίῳ τὴν 3 Φεβρουαρίου 1831

Ὁ Κυβερνήτης

(Τ.Σ.)

Ι. Α. Καποδίστριας

Ὁ ἐπὶ τῆς Δημοσίας Παιδείας Γραμματεὺς
Ν. Χρυσόγελος

"Ο,τι ἀπαράλλακτον τῷ πρωτοτύπῳ

Τὴν 13/25 Ἰουλίου 1833. Ναυπλίῳ.

7.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

Ἄριθ. 693

Ὁ Πρόεδρος τῆς ἐπὶ τοῦ Ὀρφανοτροφείου Ἐπιτροπῆς

Διευθυντῆς καὶ Ἐφορος τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου

καὶ Ἐφορος τοῦ Κεντρικοῦ Σχολείου

Ὁ Κύριος Α. Σίμων, κατὰ τὸ διάστημα ἑπτὰ ὁλοκλήρων μηνῶν, μέχρι τῆς ἐλεύσεως τοῦ προσδιορισθέντος τῆς Μαθηματικῆς Διδασκάλου, ἀνεπλήρωσεν ἀνευ τινὸς ἀντιμισθίας τὸ χρέος τοῦτο.

Καθ' ὅλην δὲ τὴν περίοδον ταύτην ἔδωκε κατὰ συνέχειαν ἑναργῇ δείγματα τοῦ ζήλου, ἀξιοπρέπειος καὶ ἠθικῆς του εἰς τρόπον, ὥστε ἀπεκατέστη ἀξίως τοῦ ἐπαίνου καὶ τῆς εὐγνωμοσύνης τῆς Κυβερνήσεως.

Ἐν Αἰγίνῃ τῇ 5 Μαΐου 1831

Α. Μουστοξύδης

"Ο,τι ἀπαράλλακτον τῷ πρωτοτύπῳ

Τὴν 13/25 Ἰουλίου 1833. Ναυπλίῳ.

ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΑ ΕΣ ΤΑ ΑΝΩΤΕΡΩ ΕΓΓΡΑΦΑ

(α) Σίμος. — Γλωσσολογικῶς τὸ ὄνομα κατάγεται ἢ ἐκ τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ Σίμος, ὅπερ προέρχεται ἐκ τοῦ ἐπιθέτου σι-μὸς (= γρυ-ός, ἔχων πεπλατυμένῃν ρίνα) δι' ἀναβίβασμοῦ τοῦ τόνου κατὰ τὰ: παι-δρός—Παῖδρος, ξανθός—Ξάνθος κλπ.¹¹, ἢ πιθανώτερον κατάγεται ἐκ τοῦ χριστιανικοῦ ὀνόματος Σίμω ν, διὰ τροπῆς τοῦ -ων εἰς -ος κατ' ἀναλογικὴν ἐπίδρασιν ἄλλων εἰς -ος, π.χ. δράκων—δράκος, χάρων—χάρος, γέρων—γέρος κλπ.¹².

Ἐν Ἡπειρῷ κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν καὶ βραδύτερον ἀναφέρονται πολλοὶ φέροντες τὸ ἐπώνυμον τοῦτο, π.χ.

α) Σίμος ὁ Ἡπειρώτης ὅστις ἐδίδαξεν εὐδοκίμως ἐν Γαλαξείδῃ καὶ Ἀμφίσῃ μέχρι τοῦ 1821¹³.

β) Εὐστάθιος Σίμος ἐξ Ἰωαννίνων (1804-1878)

γ) Ἀναστάσιος Σίμος¹⁴.

δ) Κώστας Σίμος¹⁵.

ε) Ε. Α. Σίμος¹⁶.

στ) Ἀγγελος Σίμος, ὁ πατὴρ τοῦ περὶ οὗ τὰ δημοσιευμένα ἐγγράφα.

ζ) Ἀναστάσιος καὶ Ἀγγέλης Σόμου¹⁷, ἀγνωστον ἂν πρέπη νὰ ταυτισθῶν πρὸς τοὺς ὡς ἄνω ὑπ' ἀριθ. γ καὶ στ.

η) Εἰς ἐπιστολὴν τοῦ Γεωρ. Σταύρου ἐκ Ναυπλίου τῇ 3 Ὀκτωβρίου 1825 πρὸς τὸν Γ. Κουντουριώτην εἰς Ἱδραν ἀναγινώσκομεν: «Κἀ ποιοὶ Ἡπειρώται ὁ Πλέσος, Σίμος καὶ Τασίκας ἠθέλησαν νὰ κάμουν συνέλευσιν περὶ τῶν συμφερόντων τῆς Ἡπειροῦ... Μετὰ τὸ γεῦμα ἐπηγά εἰς τὴν χθισινὴν συνέλευσιν, εἰς τὴν ὅποιαν πρεσβεύων ἐδημηγόρει ὁ ἤδη ἐλθὼν Δούκας Κωνσταντίνου. Εἶχε συμβοηθεὺς τὸν ὑπουργὸν Δούκα, τὸν Φῶτον Μάραν καὶ πολλοὺς... Ἀλβανιτῶν καὶ Σουλιωτῶν, Οἱ Τασίκας, Πλέσος καὶ Σίμος εἶχαν κάποιον Ζῶην Πάνου. Ὁ Ζῶης Πάνου εἶλεγε διὰ τὴν πατρίδα Κω λ ε τ ο υ... ὅτι τοῦ Συρράκου καὶ Καλαρρυταὶ ἐπολέμησαν ἀνδρείως, καὶ ὅτι νὰ συνερχώμεθα καθημερινῶς διὰ νὰ σκεπτόμεθα τῆς πατρίδος μας τὰ δικαιώματα...»¹⁸.

θ) Σπυρίδων Σίμος ἐκ Λαυδανῆς τῆς Ἡπειροῦ ὁ ἐκδότης τῆς ἐφημερίδος Ἀθηνῶν «Πατρίς».

(β) ἐτῶν 25. — Ἀποῦ τῷ 1833, ὅτε ἐγγράφη τὸ παρὸν ἐγγράφον, ὁ Σίμος ἦτο 25 ἐτῶν, ἐγεννήθη τῷ 1808.

(γ) εἰς τοὺς πρώτους τῆς ἡλικίας μου χρόνους. — Συνήθως κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους καὶ τοὺς ἐπακολουθήσαντας χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας οἱ πατέρες ἡμῶν ἐστελλον τὰ τέκνα τῶν εἰς τὸ κοινὸν σχο-

λεῖον περὶ τὸ ὄν — 7ον ἔτος τῆς ἡλικίας τῶν¹⁹. Ἡ φοίτησις διήρκει περὶ τὰ τρία ἔτη πρὸς ἐκμάθησιν τῶν πρώτων γραμμάτων, ἦτοι μέχρι τοῦ 9ου ἢ 10ου ἔτους περίπου²⁰. Μετὰ ταῦτα, ἀπὸ τοῦ 9ου ἢ 10ου ἔτους ἐδιδάσκοντο τὰ ἐ γ κ ὑ κ λ ι α μ α θ ἡ μ α τ α τοῦ 19ου ἢ 20ου ἔτους²¹.

Ὁ Σίμος θὰ ἐδιδάχθη τὰ πρώτα γράμματα ἀπὸ τοῦ 1813 περίπου εἰς τι γραμματοδιδασκαλεῖον τῆς πατρίδος του, ἐν συνεχείᾳ δὲ θὰ ἐδιδάχθη τὰ ἐγκύκλια μαθήματα εἰς τὴν δημοσίαν σχολὴν μέχρι τοῦ 1820, ὅτε ἀποτόμως διέκοψε τὴν φοίτησιν του λόγῳ τῶν γεγονότων.

(δ) μετῆλθον... τὰ Γράμματα. — Τὰ κοινὰ γράμματα κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους καὶ τοὺς μακροὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας ἦσαν κυρίως γράμματα ἱερά. Τὸ κοινὸν σχολεῖον ἦτο χριστιανικὸν καὶ ἐστεγάζετο εἴτε εἰς μονὰς εἴτε εἰς τοὺς νάρθηκας καὶ περιβόλους τῶν ἐκκλησιῶν εἴτε εἰς ἰδιαιτέρον οἶκημα²².

Μεταβαίνων ὁ παῖς εἰς τὸ σχολεῖον ἐδιδάσκετο κατὰ σειρὰν: α) τὴν ἀλφάβητον καὶ τὸν συλλαβισμόν ἐπὶ τῆς πινακίδος καὶ τῆς Φυλλάδας, β) ἐκκλησιαστικὰ βιβλία ὡς ἀναγνωστικά: τὸ Ὁκτωήχι, τὸ Ψαλτήρι, τὸ Κυριακάδιον, τὸ Τριψῆδιον καὶ τὸν Ἀπόστολον, γ) Ἀρίθμησιν καὶ Λογαριθμητικὴν, ἦτοι στοιχειώδεις ἀριθμητικὰς γνώσεις, ὡς καὶ στοιχεῖα Ἱστορίας καὶ Γεωγραφίας, δ) γραφὴν τὴν ἐπιτηδειγμὴν (= ὑποδειγματικὴν γραφὴν ἐπὶ τῆς πινακίδος) τοῦ διδασκάλου. Αὗτὰ ἦσαν τρόπον τινὰ αἱ γνώσεις τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, ἢ λεγομένην π ρ ο π α ι δ ε ῖ α²³.

Εἰς τὰ ἀνώτερα σχολεῖα²⁴ ἐδιδάσκοντο τὰ λεγόμενα ἐ γ κ ὑ κ λ ι α μ α θ ἡ μ α τ α, ἦτοι γραμματικὴ, ρητορικὴ καὶ φιλοσοφία²⁵.

Ὁ Σίμος λέγων γράμματα ἐννοεῖ τὰ πρώτα κοινὰ γράμματα ἢ κολυβογράμματα, ἀλλὰ καὶ μέρος ἀπὸ τὰ λεγόμενα ἑλληνικὰ ἢ ἐγκύκλια. Ποῖων διδασκάλων διήκουσε, τί μαθήματα ἐδιδάχθη εἰδικώτερον καὶ ποῖα διδασκὰ ἐγχειρίδια ἐχρησιμοποίησεν ἐν τῇ δημοσίᾳ σχολῇ τῶν Ἰωαννίνων, τοῦτο ἀναγεται εἰς ἰδίαν ἔρευναν σχετικὴν μὲ τὰς σχολὰς τῶν Ἰωαννίνων²⁶.

(ε) εἰς τὴν δημοσίαν τῆς πατρίδος μου σχολήν. — Κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ἡ παιδεία ἤκμαζεν εἰς τὸ Κράτος τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ ἰδίως εἰς τὴν πρωτεύουσαν αὐτοῦ, τὰ Ἰωάννινα. Ἐκεῖ ἐλειτούργουν τότε ὀνομασταὶ δημόσιαι σχολαί: α) ἡ συντηρητικὴν ἀρχὴν Μπαλαναῖα (1723-1822) καὶ β) ἡ προοδευτικὴν ἀρχὴν Καπλάνειος (1797-1821), ἐν ἣ ἐδίδασκε καὶ ὁ περίφημος διδάσκαλος τῶν χρόνων ἐκείνων Ἀθανάσιος Ψαλίδας²⁶.

Εἰς ποίαν ἐκ τῶν δύο τούτων δημοσίων σχολῶν ἐφοίτησεν ὁ Σίμος δὲν ἔχομεν ἐνδείξιν τινα ἵνα καθορίσωμεν. Ὁ Ἀ. Π. Κουτσαλέξης²⁷, λέγει ὅτι οἱ Ἰωαννῖται ἐσύστησαν ἐν Ἀρτῇ πρόχειρον σχολεῖον διὰ τοῦς συμπατριώτας τῶν πρόσφυγας, μεταξὺ τῶν ὁποίων θὰ ἦτο καὶ ὁ Σίμος.

(στ) καθόσον ἐδυνήθη. — Ἐκ τῆς φράσεως ταύτης συνάγομεν ὅτι, λόγῳ τῶν ἀρξαμένων πολεμικῶν γεγονότων, δὲν ἐπρόφθασε νὰ παρατώσῃ τὰς ἐν τῇ πατρίδι σπουδὰς.

(ζ) ὁ σατράπης τῆς Ἡπείρου κατετρέχων καὶ ἐξωντιώθη ἀπὸ τὴν Ὀθωμανικὴν Πόρταν. — Ἐπειδὴ ὁ Ἀλῆ πασᾶς εἶχε καταστῆ πανίσχυρος σατράπης μεγάλου μέρους τῆς Βαλκανικῆς ἐν τῷ Κράτει τοῦ Σουλτάνου μὲ πρωτεύουσαν τὰ Ἰωάννινα τῆς Ἡπείρου καὶ ὑπῆρχον πολλὰ δεδομένα ὅτι θὰ στασιάσῃ κατὰ τῆς Πύλης ἵνα γίνῃ ἀνεξάρτητος ἡγεμὼν, ἡ Πύλην ἐξέδωκεν ἐναντίον του Χάττι Σιερίφ, δι' οὗ ἐκήρυττε τοῦτον φερχαμλῆν, ἦτοι ἔνοχον ἐγκλήματος καθοσιώσεως καὶ ἐχθρὸν τοῦ Κράτους²⁸.

Ἀρχηγὸς τῶν κατ' αὐτοῦ στρατευμάτων διωρίσθη ὁ ἄσπονδος ἐχθρὸς τοῦ Πασόμπης, ὅστις κατὰ τὰ τέλη Ἰουλίου 1820 ἀρχίζει καὶ συγκεντρώνει τὰς δυνάμεις του καὶ πολιορκεῖ στενῶς τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων. Ἐν αὐτῇ ὁ Ἀλῆς ἔχει ἰσχυροὺς προμαχῶνας, τόπους φύσει καὶ θέσει ὀχυροὺς, ἀφθονα πολεμοφόδια, ἰσχυρὰ τηλεβόλα καὶ πλατεῖαν τάφρον περὶ τὴν πόλιν. Τὴν τάφρον ἐφροσφύουν οἱ ὀπλαρχηγοὶ Ὁμέρ Βρυώνης, Ἀλέξης Νοῦτζος κ.ἄ., οἵτινες ὅταν προσήγγισαν τὰ σουλτανικὰ στρατεύματα ἠτύμωλυσαν μετὰ 3 χιλιάδων ἀνδρῶν πρὸς τὴν ἐχθρόν. Συμμορίαὶ Ἀλβανῶν ἐπεδόθησαν εἰς λεηλασίας τῆς

πόλεως, οἱ δὲ κάτοικοι πανικόβλητοι ἔφευγον συμπαραλαμβάνοντες ὅτι ἕκαστος ἠδύνατο²⁹.

Μεταξὺ τῶν φυγόντων τότε ἐξ Ἰωαννίνων, πιθανώτατα Αὐγουστον τοῦ 1820 πρὸ τῆς 25ης, ὅτε ἐλυρπολήθη³⁰ ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ ἡ πόλις διὰ λόγους στρατηγικοὺς, θὰ ἦτο καὶ ὁ Σίμος μετὰ τῆς οἰκογενείας του.

Τότε ἔφυγε καὶ ὁ πατὴρ τοῦ Γ. Σταύρου, Σταῦρος Ἰωάννου, περὶ τῶν περιπληρήσεων τοῦ ὁποίου ἔχομεν αὐθεντικὰς πληροφορίας ἐκ τοῦ δημοσιευθέντος ἀρχείου του³¹. Ἐπίσης ὁ Ἀ. Π. Κουτσαλέξης, ὅστις παρέχει λεπτομερῆ ἐξιστόρησιν τῶν περιπετειῶν του ἐν τῷ βιβλίῳ του³². Καὶ ἄλλοι, ὥς ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τοῦ παρόντος ἀναφέρομεν.

Ἡ πολιορκία τῶν Ἰωαννίνων διήρκεσε περὶ τοὺς 18 μῆνας, ἦτοι ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου³³ τοῦ 1820 μέχρι τοῦ Ἰανουαρίου 1822³⁴. Ἀρχηγὸς τῶν πολιορκητῶν κατ' ἀρχὰς ἦτο ὁ Πασόμπης³⁵, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1821 οὗτος ἀντικατεστάθη ὡς ἀνίκανος ὑπὸ τοῦ Χουρσίτ πασᾶ³⁶. Ὁ δ' Ἀλῆς ἐφονεύθη ἐντὸς τῆς μηνὸς τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος ἐν τῇ νησίδι τῆς λίμνης τὴν 24ην³⁷ ἢ κατ' ἄλλους τὴν 17ην Ἰανουαρίου 1822³⁸.

(η) εἰς τὰ χωρία τῶν Ἰωαννίνων. — Εἰς ποῖα ἀκριβῶς χωρία³⁹ κατέφυγεν ἐξελθὼν ἐκ τῶν πολιορκουμένων Ἰωαννίνων καὶ κατὰ ποίας ἡμερομηνίας εἰς ἕκαστον, δὲν ἀναφέρει ὁ ἴδιος, οὐδὲ γνωρίζομεν ἄλλοθεν.

Ὁ Κουτσαλέξης, ὅστις ὡσαύτως ἔφυγεν ἐκ τῶν Ἰωαννίνων ὀλίγας ἡμέρας⁴⁰ πρὸ τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ πυρπολήσεως αὐτῶν κατέφυγε μετὰ τῆς οἰκογενείας του εἰς Γραμμένον, ἐκεῖθεν δ' εἰς Ἀρταν ἄγνωστον πότε ἀκριβῶς, ἐπειδὴ ὁμῶς λέγει: «ἐν καὶ ἦτο καλοκαίρι ἀκόμη»⁴¹, θὰ ἦτο κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τοῦ φθινοπώρου τοῦ 1820. Εἰς Ἀρταν ἔμεινε μέχρι τῆς ἀνοίξεως καὶ ἐκεῖθεν λόγῳ τῶν σφαγῶν καὶ τῆς τρομοκρατίας ἀπῆλθεν εἰς Κατσανοχώρια (Κορίτιανην) κατ' ἀρχὰς, ὕστερον δ' εἰς Καλαρρῦτας⁴².

Βλέπομεν ὅτι οἱ τόποι εἰς οὓς περιεπληνήθησαν ὡς πρόσφυγες ὁ Σίμος καὶ ὁ Κουτσαλέξης εἶναι σχεδὸν οἱ ἴδιοι. Αἱ οἰκογένειαι ἑπομένως αὐτῶν συνηντήθησαν

καὶ συνεταλαιπωρήθησαν, ἂν μὴ εἰς τὰ χωρία τῶν Ἰωαννίνων, ἀλλὰ ὁτιωσδήποτε εἰς Ἄρταν καὶ Καλαρούτας. Ἐξήσαν μάλιστα καὶ ἀναφέρουν ἀμφοτέρωθεν τὴν ἐπανάστασιν τῶν Καλαρρυτιῶν.

Ἐπίσης ἐφυγεν ἐξ Ἰωαννίνων οἰκογενειακῶς ἔνεκα τῶν ἐπιχειρήσεων καὶ ὁ Σταῦρος Ἰωάννου ἢ Τσαπαλάμος καὶ περιεπλανᾶτο ἐπὶ 18 μῆνας εἰς Καπέσοβον, Ἄρταν, Μονοδένδρι, Ζέλοβον, Μονὴν Βεϊτοσης⁴¹. Εἰς Ἄρταν θὰ συνηντήθη μὲ τὰς οἰκογενεὰς Σίμου καὶ Κουτσαλέξη⁴².

Ἐξ Ἰωαννίνων ἔφυγε τότε ὁμοῦ μετὰ τῆς οἰκογενεᾶς τοῦ Κουτσαλέξη καὶ ὁ ἱατρὸς καὶ ποιητὴς Ἰωάννης Βηλαρᾶς, ὅστις κατὰ τὴν εἰς Γραμμένον παραμονὴν τοῦ Κουτσαλέξη ἔμενεν ἐκεῖ καὶ αὐτὸς καὶ παρῆχε προθύμως καὶ ἀνιδιοτελῶς ἱατρικὴν βοήθειαν εἰς τοὺς πάσχοντας συμπατριώτας του⁴³.

(θ) εἰς Ἄρτην. — Ἀντὶ Ἄρταν, κατ' ἐπίδρασιν τῆς γενικῆς «τῆς Ἀρτης» καὶ δοτικῆς «τῇ Ἀρτῇ». Ὁ Κουτσαλέξης παρέχει ἀρκετὰς ἐξ αὐτοψίας πληροφορίας περὶ τῆς ἐν Ἄρτῃ τότε καταστάσεως, περὶ τῆς ἐν αὐτῇ ἐπαναστατικῆς κινήσεως καὶ τῶν τρομοκρατικῶν μέτρων τῶν Τούρκων⁴⁴.

(ι) εἰς Καλαρούτας. — Αἱ Καλαρρυταὶ, πολίχνη ΝΑ. τῶν Ἰωαννίνων, τότε ἤκμαζον⁴⁵, ἔνεκα δὲ τῆς ἐκ τῆς θέσεώς των ἀσφαλείας ἀπῆλθον διακορύψεις τῆς πολιορκίας τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καταφυγίον πολλῶν ἐξ Ἰωαννίνων οἰκογενειῶν; αἱτινες εἶχον μεταφέρει ἐκεῖ ὅσων ἠδύναντο κινητὴν περιουσίαν⁴⁶.

Πότε ὁ Σίμος μετέβη εἰς Καλαρούτας δὲν γνωρίζομεν. Ὁ Κουτσαλέξης εἶχε φθάσει ἐκεῖ ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς ἐξεγέρσεώς των⁴⁷.

(ια) ἀνεπετάσθη ἡ ἱερὰ τῆς ἐλευθερίας σημαία. — Ὡς πρὸς τὴν Ἐπανάστασιν ἐν τῇ Ἠπειρῷ ἡ σημαντικωτέρα ἐξέγερσις μετὰ τὴν τῶν Σουλιωτῶν ὀληρῆσιν ἡ τοῦ Συρράκου καὶ τῶν Καλαρρυτιῶν. Πρωτοργάται ταύτης ἦσαν ἐν Καλαρούταις μὲν ὁ Γ. Τουρτούρης⁴⁸, ὁ Ν. Γιάγκου⁴⁹, ὁ Πρωτοπαπᾶς Σγοῦρος⁵⁰, ἐν Συρράκῃ δὲ ὁ Ἰω. Κωλέττης⁵¹.

Περὶ τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Ἠπειρῷ καταχωρίζομεν τὰς κατωτέρω περικοπὰς ἐγ-

γράφων: «Τὸ Σούλι ἄρχισε τὸν ἱερὸν Ἀγῶνα ἰέσσορας μῆνας πρὸ τῶν ἄλλων μερῶν τῆς Ἑλλάδος, ἀποστατήσαν τὸ 1820 ἔτος τὸν Δεκέμβριον μῆνα. Οἱ ἀνίκητοι καὶ τουρκομάχοι ἐξ ἀρχῆς Σουλιῶται ἠνωμένοι μὲ Λακκιώτας, μὲ Τζάμιδες, μὲ Χορμοβίτας, μὲ Ριζιώτας, μὲ Χειμαρραῖους καὶ ἄλλους Ἠπειρώτας κατετρόμαξαν τὸ στρατόπεδον τοῦ Χουρσίτη καὶ ἐμπόδισαν πολὺν καιρὸν τὴν ὁρμὴν τῶν ἐχθρῶν κατὰ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος. Τὰ Γραμμενοχώρια, χωρία τῶν Ἰωαννίνων δύο ὥρας μακρὰν αὐτῶν ἀπέχοντα, τὰ Κούρεντα καὶ ἄλλα, ἡ Ἄρτα, τὰ Τζομέρικα, οἱ Καλαρῦται, τὰ Κατξανοχώρια, τὸ Ραδοβίσι, καὶ μετὰ ταῦτα ἡ Γότιστα ἐμιμήθησαν τὸ παράδειγμά των. Οἱ Ζαγορήσιοι ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ μακαρίτου Ἀλεξίου Νούτζου κατετάχθησαν εἰς τὸν ἱερὸν τοῦτον ἀγῶνα στρατοπεδεύσαντες εἰς Τζοντίλαν, καὶ Δοβρᾶ, καὶ οὕτως ἔγινεν ἡ Ἠπειρος τὸ θέατρον τοῦ πολέμου καὶ τὸ προπύργιον τῆς Ἑλλάδος. Ἀφοῦ δὲ ἐπολέμησαν πολὺν καιρὸν ἐνδόξως, καὶ μὲ Ἠπειρωτικὴν ἀνδρείαν ὅλοι οἱ κάτοικοι αὐτῶν τῶν ἀποστατησάντων τμημάτων, μὴ δυνάμενοι πλέον ν' ἀνθέξουν διὰ τὴν ἑλλειψιν τροφῶν ἔκασαν καὶ κατερήμωσαν τὴν πατρίδα των διὰ ν' ἀφαιρέσουν κάθε μέσον διατηρήσεως εἰς τὸν ἐχθρὸν καὶ ὅσοι διεσώθησαν ἀπὸ τὸ ξίφος τοῦ Ἀρεως ἀπέρασαν μὲ τὰς φιλίας των εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα διὰ τὰ συναγωνισθῶν μετὰ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων...⁵²

«... Καὶ ἀφοῦ ἦλθεν ὁ καπετὰν Γιαννάκης Ράγκος μὲ 30 ὀνομάτους καὶ ἐπανεστάτησε τὰ Τζομέρικα, ἔπαιρνε ἀπὸ κάθε χωριό, ὅπου ἐπαναστατοῦσεν ἀπὸ τὰ Τζομέρικα, ἀπὸ 10 νομάτους κοντὰ του καὶ ἦτον μὲ 80 νομάτους καὶ ἔτυχε νὰ εἶναι εἰς αὐτὴν τὴν ἐποχὴν ριέμοι (= ὁμηροὶ) εἰς Ἰωάννινα μαζί με ἄλλους, διὰν ἐπαναστάτησαν τὰ Τζομέρικα ὁ Ἀθανάσιος Σγοῦρος, ὁ Ἰω. Δαμήρης καὶ ὁ Δημήτριος Φεγγάρης (ὅλοι Καλαρρυτινοί), ὅπου ἦτον καὶ αὐτὰ μέλη τῆς ἐπαναστάσεως καὶ, ἀφοῦ ἀκούσαν πὺς ἐπαναστάτησαν τὰ Τζομέρικα ἐσυμπέραναν πὺς θέλει ἔλθουν εἰς Καλαρῦτες καὶ Συρράκου νὰ τὰ ἐπαναστατήσουν... καὶ ἔση-

κώθηκαν και έφυγαν από τὰ Ἰωάννινα κρυφίως και εἰς τὸν δρόμον ὁποῦ ἔρχονταν ἐπάνω εἰς τὰ Ντοβίστινα τριῖς ὥρες μακρὰν ἀπὸ τὸ χωριό μας (=Καλαρῦτες) ἤνυραν τὸν Ράγκο ὁποῦ πάαινεν εἰς Πράψη και Γυλζίστα νὰ τὰ ἐπαναστατήσῃ. . . και ἄφου ἤνυραν ἐκεῖ τὸν Ράγκο τὸν ἐγύρισαν ὀπίσω και τὸν ἤφεραν εἰς Καλαρῦτες...⁵³

Περὶ τὰ μέσα Ἰουνίου 1821 ὁ Μ. Μπότσαρης συνέλιβε σχέδιον, ἵνα καταλάβουν, ὁ μὲν Γῶγος και ὁ Κουτελίδας τὰ Κατσανοχώρια, οἱ Στουρνάρες και Ράγκος τὸ Συρράκον και Καλαρῦτας, αὐτοὶ δὲ μετὰ τῶν Σουλιωτῶν νὰ ἐπιπέσῃ κατὰ τῶν Τούρκων ἐν τῇ πεδιάδι τῶν Ἰωαννίνων. Ἀλλὰ τὸ σχέδιον ἐματαιώθη, διότι ὁ Μ. Μπότσαρης ἐπέστρεψεν εἰς τὸ Σούλι, ἐπειδὴ οἱ Τσάμηδες, παραβάντες τὴν συνθήκην τῆς Γλυκῆς⁵⁴, εἰσέβαλον εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Σουλίου. Οἱ Συρρακιῶται ὅμως και Καλαρρυτηνοί, μόλις ἤλθεν ἐκεῖ ὁ ὀπλαρχηγὸς Ἰω. Ράγκος, ἐπανεστατήσαν και προσέβαλον τὴν ὑπὸ τὸν Ἰβραχὴμ Πρεμετὴν φρουρὰν ἐν Καλαρῦταις, ἣν πολιορκήσαντες ἐπὶ δέκα ἡμέρας, ἀπὸ 1-10 Ἰουλίου 1821, τέλος ἀφῆκαν νὰ ἀπέλθῃ σῶα κατόπιν συνδιήκῃς⁵⁵.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

11. Μ. Φιλήντα, Γλωσσολογία. Γλωσσολογία. τόμ. Α'. Ἀθήναι 1924 σ. 68. Γ. Χατζιδάκι. Ἀκαδημαϊκὰ Ἀναγνώσματα, τόμ. Α', ἐκδόσεις 2α, ἐν Ἀθήναις 1930 σ. 558.

12. Μ. Φιλήντα, ἑ.ἄ. τόμ. Β', σελ. 118-119.

13. Κων. Ν. Σάθου, Νεοελληνικὴ Φιλολογία, Ἀθῆναι 1868 σ. 577.

14. Ἡπειρωτ. Ἀρχεῖον Σταύρου Ἰωάννου ἑ.ἄ. σ. 328, ἔγγραφα Σταύρου Ἰωάννου ἀριθ. 205, σελ. 117, ἔγγραφα Ἀλῆ πατῆ, ἀριθ. 135.

15. Ἡπειρωτ. Ἀρχεῖον Σταύρου Ἰωάννου, ἑ.ἄ. σ. 216, ἔγγραφα Σταύρου Ἰωάννου, ἀριθ. 46.

16. Δ. Γκίνη-Β. Μέξια, Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία, τόμ. Β', Ἀθήναι 1941 σ. 120, ἀριθ. 4105, σ. 155, ἀριθ. 4356. Ν. Δραγοῦμη, Ἱστορικαὶ Ἀναμνήσεις, τόμ. Β', ἐκδ. 3ῃ, Ἀθῆναι 1925 σ. 9 (ἐνθα ἐπιστολὴ τοῦ Ε.Α. Σίμου ἐκ Μεγάλου Ρεύματος τῇ 9 Ὀκτωβρίου 1874 πρὸς τὸν κύριον Ν. Δραγοῦμην).

17. Π. Ἀραβαντινοῦ, Χρονογραφία τῆς Ἡπείρου, τόμ. Β', ἐν Ἀθήναις 1857 σελ. 270-271.

18. Ἀρχεῖα Δ. και Γ. Κουντουριώ-

του 1821-1832 ἐκδιδόμενα ὑπὸ Ἀντωνίου Λιγνίου, τόμ. Ε', ἐν Πειραιεῖ 1927 σ. 290.

19. Φαίδ. Κουκουλά, Ἐκ τοῦ βίου τῶν Βυζαντινῶν, ἐν Ἀθήναις 1920 σ. 96.

20. Φ. Κουκουλά, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 117.

21. Φ. Κουκουλά, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 117 και 92-93.—Ν. Δραγοῦμη, Ἱστορικαὶ ἀναμνήσεις, τόμ. Α', ἐκδόσεις 3ῃ, ἐν Ἀθήναις 1925 σ. 178 και 184.—Τρ. Εὔαγγελλίδου, Ἡ παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας, τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1936 σ. LXXXI-LXXXIX.

22. Ταῦτα φέρουν διάφορα ὀνόματα: Ἀκαδημία, Δύκειον, Μουσεῖον, Ἑλληνομουσεῖον, Παιδαγωγεῖον, Φροντιστήριον, Ὀμακείον, Γυμνάσιον, Σχολεῖον, Σχολή. Βλ. Τρ. Εὔαγγελλίδου, Ἡ παιδεία ... τόμ. Α', σ. LXXXI.—Γρ. Παπαμιχαήλ, Μάξιμος Γραικὸς ὁ πρῶτος φωτιστὴς τῶν Ρώσων, Ἀθῆναι 1950 σ. 540 σημ. 20.

23. Φ. Κουκουλά, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 94-117.—Ν. Δραγοῦμη, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 178 και 184.—Ἀθηναγόρας, Νέος Κουδαῖος: Ἡπειρωτικὰ Χρονικὰ τόμ. Α' (1929), σ. 60.—Τρ. Εὔαγγελλίδου, Ἡ παιδεία ... τόμ. Α', σ. LXXXI.—Α. ν. Ν. Γοῦδα, Βίος Παράλληλος, τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1869 σ. κγ'-κδ'.

24. Φ. Κουκουλά, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 117-119.—Βλ. τὰ ὑπὸ τοῦ Τρ. Εὔαγγελλίδου (ἐνθ' ἄν. Α'), σελ. XC-XCII) παρατιθέμενα χωρία τοῦ Ἀλεξάνδρου Ἑλλαδίου και τοῦ Γεωργίου Κωνσταντίνου ἐνθα φαίνεται τὸ ἀναλυτικὸν πρόγραμμα τοῦ διδασκομένου εἰς τὰ γυμνάσια κύκλου μαθημάτων κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν.—Φ. Μιχαλοπούλου, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 25-26.

25. Βλ. ἀρκετὰ στοιχεῖα εἰς Φ. Μιχαλοπούλου, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 25-26.

26. Π. Ἀραβαντινοῦ, Χρονογραφία τῆς Ἡπείρου, τόμ. Β', ἐν Ἀθήναις 1857, σ. 279-281.—Φ. Μιχαλοπούλου, Τὰ Γιάννενα κ' ἡ νεοελληνικὴ ἀναγέννηση (1648-1820, Ἀθῆναι 1930, σ. 59-78, 80 και 87.—Τρ. Εὔαγγελλίδου, ἐνθ' ἄνωτ. Α', σ. 157-163.—Α. Βρανούση, Ἀθανάσιος Ψαλίδας, ὁ διδάσκαλος τοῦ Γένους, Ἡπειρωτικὴ Ἑστία, τ. Α' (1952) σ. 331-470 και αὐτοτελῶς.

27. Α. Π. Κουτσάλεξη, Διαφέροντα και περίεργα τινα ἱστορήματα, Ἀθῆνησιν 1882 σ. 30 «ἐσύναζον εἰς τὴν σχολὴν, ἣν ἐκ τοῦ προχέρου οἱ Ἰωαννῖται συνέστησαν. Φαίνεται ὅτι εἰς Ἀρταν ἦδεν ὑπάρχον σχολεῖα, ἣ τὰ ἐκλείσαν μὴ ἔχοντες νὰ τὰ συντηρήσουν. Εἰς Ἰωάννινα ὅμως και κατὰ τὸν πόλεμον ἡ παιδεία οὐδέποτε ἐξέλειπε ἀπὸ τοῦς κόλπους των, χάρις εἰς τὰς εὐεργεσίας τῶν συμπατριωτῶν μας Καπλάνηδων ἡ Πικροζώη και Ζωσιμάδων».

28. Π. Ἀραβαντινοῦ, Χρονογραφία τῆς Ἡπείρου, τόμ. Α', Ἀθῆναι 1856 σ. 323-324.—Σπ. Π. Ἀραβαντινοῦ, Ἱστορία Ἀλῆ πασᾶ τοῦ Τεπελενλή, συγγραφεῖσα ἐπὶ τῇ βάσει ἀνεκδότου ἔργου τοῦ Παν. Ἀραβαντινοῦ, ἐν Ἀθήναις 1895 σ. 287.

29. Π. Ἀραβαντινοῦ, ἐνθ' ἄνωτ.

Α', σ. 325, 331-332.—Σπ. Π. 'Αραβαντινοῦ, ἐνθ' ἀνωτ. σ. 287 κέξ.

30. Π. 'Αραβαντινοῦ, Χρον. 'Ηπειρου, τ. Α', σ. 332.—Σπ. 'Αραβαντινοῦ, 'Ιστορία 'Αλῆ πασᾶ... 297-298.—'Α. Π. Κουτσαλέξη, ἐνθ' ἀνωτ. σ. 22-23.—'Αθηνᾶ γόρα, Νέος Κουβαράς, 'Ηπειρωτικά Χρονικά, τόμ. Δ' (1929) σ. 39.

31. 'Ηπειρωτικὸν Ἀρχεῖον Σταύρου Ἰωάννου, ἐκδιδ. ὑπὸ Σ. Β. Κουγέα: 'Ηπειρ. Χρον., τόμ. ΙΔ' (1939) σ. 35, 241, 286.

32. Διαφέροντα καὶ περίεργά τινα ἱστορήματα, 'Αθῆναι 1882 σ. ια'—76.

33. 'Ηπειρωτ. Ἀρχεῖον Σταύρου Ἰωάννου, ἐνθ' ἀνωτ. σ. 13.—'Αθηνᾶ γόρα, Νέος Κουβαράς, 'Ηπ. Χρον., τ. Δ' (1929) σ. 19.

34. Π. 'Αραβαντινοῦ, Χρονογραφία 'Ηπειρου, τ. Α', 'Αθῆναι 1856, σελ. 34.—Σπ. Π. 'Αραβαντινοῦ, 'Ιστορία 'Αλῆ πασᾶ..., 'Αθῆναι 1895, σ. 287-314.—'Α. Π. Κουτσαλέξη, ἐνθ' ἀνωτ. σ. 24.

35. Σπ. Π. 'Αραβαντινοῦ, ἐνθ' ἀν. σελ. 314 κέξ.

36. Π. 'Αραβαντινοῦ, Χρονογραφία 'Ηπειρου, τ. Α', 'Αθῆναι 1856, σ. 343 καὶ 346-347 καὶ 337.—Σπ. 'Αραβαντινοῦ, 'Ιστορία 'Αλῆ πασᾶ... σ. 310-352.—'Αθηνᾶ γόρα, 'Η τελευταία ἡμέρα τοῦ 'Αλῆ πασᾶ: ΔΙΕ. τ. Η' (1922) σ. 79-81.—Τοῦ αὐτοῦ, Νέος Κουβαράς: 'Ηπειρωτ. Χρονικά, τ. Δ' (1929) σ. 39, 40-41, 43-44.—Δ. Λουκοπούλου, Τὸ Σημειωματὶ τοῦ Γερο-καλαμίνου: 'Ημερολόγιον Μεγάλης 'Ελλάδος ΑΒΛΓ' (=93) σελ. 134-135 [=τὸ Σημειωματὶ αὐτὸ εἶχεν ἐκδοθῇ τὸ πρῶτον ὑπὸ Κ. Κρυστάλλη εἰς «Πεζογραφήματα», 'Αθῆναι 1894 σ. 41].—'Ηπειρωτ. Ἀρχεῖον Σταύρου Ἰωάννου: 'Ηπειρωτικά Χρονικά, τ. ΙΔ' (99) σ. 13.

37. Περί τῶν χωρίων τῶν Ἰωαννίνων βλ. Π. 'Αραβαντινοῦ, Χρονογραφία τῆς 'Ηπειρου, τ. Β', 'Αθῆναι 1857 σ. 28-338.

38. 'Α. Π. Κουτσαλέξη, ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 2-27.

39. 'Α. Π. Κουτσαλέξη, ἐνθ' ἀνωτ. σ. 27.—40. ἐνθ' ἀνωτ. σ. 0-32.

41. 'Ηπειρωτ. Ἀρχεῖον Σταύρου Ἰωάννου, ἐνθ' ἀνωτ. σ. 35.

42. 'Εκ τῶν ἡμερομηνιῶν τῶν εἰς Ἀρταν ἐπιστολῶν, πρὸς τὸν Σταύρον Ἰωάννου συνάγεται ὅτι οὗτος διέτριβεν ἐν Ἀρτῇ ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 1820 ('Ηπειρωτικά Χρονικά, τ. ΙΔ' σ. 241) μέχρι τοῦ Μαΐου τοῦ 182 (αὐτότε σελ. 286), ὅποτε εὗρισκοντο ἐν Ἀρτῇ καὶ ὁ Σίμος καὶ ὁ Κουτσαλέξης.

43. 'Α. Π. Κουτσαλέξη, ἐνθ' ἀνωτ. σ. 22.—44. Αὐτότε σ. 30-31.—Π. 'Αραβαντινοῦ, Χρονογραφία τῆς 'Ηπειρου, τ. Β', 'Αθῆναι 1857 σ. 19-24.—Στρατηγὸς Μακρυγιάννη, 'Απομνημονεύματα..., ἐκδ. 2α, τόμ. Α', 'Αθῆναι 1947 σ. 120 κέξ.—Περί τῶν χωρίων

τῆς Ἀρτῆς βλ. Σεραφεῖμ Βυζαντίου, Δοκίμιον Ἱστορικῆς τιнос περιλήψεως τῆς ποτὲ ἀρχαίας καὶ ἐγκρίτου ἡπειρωτικῆς πόλεως Ἀρτῆς, καὶ τῆς ὡσαύτως νεωτέρας πόλεως Πρεσέζης, ἐν Ἀθήναις 1884.

45. Pouqueville, Voyage de la Grèce, tom. ij, Paris 1820, p. 358.

46. Π. 'Αραβαντινοῦ, Χρονογραφία τῆς 'Ηπειρου, τ. Β', 'Αθῆναι 1857 σ. 70.—'Α. Π. Κουτσαλέξη, ἐνθ' ἀνωτ. σ. 32 καὶ 36.—'Ιω. Φιλήμονος, Δοκίμιον Ἱστορικὸν περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τόμ. Δ', 'Αθῆναι 1861 σ. 148 κέξ.—Κων. Δαμάντου Τζουκαλά, 'Ιστορία τοῦ δεῦρ Ἀλῆ πασᾶ Τεπελενλῆ ἡγεμόνος τῆς 'Ηπειρου συντεθεῖσα παρὰ τοῦ λογιωτάτου Ἰωάννου τοῦ 1823, ἐκδομένη ὑπὸ Φ. Σαρχοῦνη: 'Ηπειρωτικά Χρονικά, τόμ. Θ' (194) σ. 5-80.

47. 'Αλ. Π. Κουτσαλέξη, ἐνθ' ἀνωτ. σ. 33 «ἡ ἐξέγερσις δὲν ἤρχησε νὰ λάβῃ χώραν».

48. 'Α. Π. Κουτσαλέξη, ἐνθ' ἀνωτ. σ. 34.—Σπ. Τρικούπη, 'Ιστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τόμ. Α', ἐκδόσις 3η, 'Αθῆναι 1888 σ. 215.—'Ιω. Φιλήμονος, Δοκίμιον Ἱστορικὸν περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τόμ. Δ', 'Αθῆναι 1861 σ. 148.—Χρ. Ι, Σοῦλῆ, Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Καλαρρυτῶν: 'Ηπειρωτικά Χρονικά, τόμ. Ζ' (1932) σ. 149 κέξ.

49. 'Α. Π. Κουτσαλέξη, ἐνθ' ἀν. σ. 34.—Σπ. Τρικούπη, ἐνθ' ἀνωτ. σ. 215.—'Ι. Φιλήμονος, ἐνθ' ἀνωτ. σ. 148.

50. Σπ. Τρικούπη, ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 215.—'Ι. Φιλήμονος, ἐνθ' ἀν. σ. 148.

51. 'Α. Π. Κουτσαλέξη, ἐνθ' ἀν. σ. 34.—Σπ. Τρικούπη, ἐνθ' ἀνωτ. σ. 215.—'Ιω. Φιλήμονος, ἐνθ' ἀνωτ. σ. 148.

52. 'Α. Ζ. Μάμουκα, Τὰ κατὰ τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος, τ. κ', ἐν Πειραιεὶ 1839 σ. 76 (ἀπόσπ. μα ἀναφορὰς 'Ηπειρωτῶν πληρεξουσίων ἀναγνωσθεῖσης τῇ 16 Ἀπριλίου 1824 ἐνώπιον τῆς Ἑθνικῆς Συνελεύσεως τῶν Ἑλλήνων).

53. Ἐκδοσις περὶ τοῦ ἐν εἴτει 1821 θανάτου τοῦ Ἰωάν. Λάμπρου ὑπὸ Ἀποστ. Παπαγεωργίου ἥτις δημοσιεύεται ὑπὸ Σπ. Π. 'Αραβαντινοῦ, 'Ιστορία Ἀλῆ πασᾶ... 'Αθῆναι 1895 σ. 587—Δημοσιεύεται ἐπίσης ἐκ τοῦ ὑπὸ ἀριθ. ΣΒ' Καταλόγου τοῦ Σπ. Π. Λάμπρου, 'Η Ἐπανάστασις ἐν Ἠπειρῷ: Νέος Ἑλληνομήμων, τόμ. ΙΖ' (1913) σ. 65 κέξ.—Περί τῆς Ἐπαναστάσεως ἐν τῇ νοτίῃ Ἠπειρῷ βλ. καὶ Στρατηγὸς Μακρυγιάννη, 'Απομνημονεύματα... ἐκδόσις 2α, τόμ. Α', 'Αθῆναι 1947, σελ. 120 κέξ.

54. 'Ιω. Φιλήμονος, ἐνθ' ἀνωτ. τόμ. Β', 'Αθῆναι 1859 σ. 258-259.

55. 'Ιω. Φιλήμονος, ἐνθ' ἀνωτ., τόμ. Δ', 'Αθῆναι 1861 σ. 148 κέξ.

ΣΩΤ. ΔΑΚΑΡΗ, 'Επιμελητοῦ ἀρχαιοτήτων 'Ηπείρου

Η ΥΔΡΕΥΣΗ ΤΩΝ ΓΙΑΝΝΙΝΩΝ ΣΤΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

Σχετικὰ μὲ ὅσα ἀναφέρει ὁ φίλος κ. Δ. Σαλαμάγκας γιὰ τὴν ὑδρεὺση τῶν Γιαννίνων στοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας στὸ δημοσίευσμά του μὲ τὸν τίτλο «ἡ Βρύση τοῦ Παζαριοῦ» ('Ηπ. 'Εστία» τεύχος IB' σελ. 488 κ. ἐξ.), θὰ εἶχα νὰ προσθέσω λίγα ἀκόμα στοιχεῖα.

Στὶς ἀρχὲς τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1951, ἐνῶ ἐργάτες ἐκτελοῦσαν τὴ διεύρυνση τοῦ ἀμψιτετοῦ δρόμου, ποὺ ὁδηγεῖ ἀπ' τὴν πόλιν στὸ νεοσύστατο Σανατόριο, ἀκριβῶς κοντὰ στοὺς ἀμπελώνες Σάρρα, ἀποκαλύφθηκε ὑπόγεια θολωτὴ κι' ἐπιμήκης στοὰ μὲ κατεύθυνση ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότο, σκαμμένη μέσα σὺν σκληρὸ ἄργιλλο τῆς περιοχῆς, 1.50 μ. περίπου βαθύτερα ἀπ' τὴ σημερινή ἐπιφάνεια τοῦ ἐδάφους. Κατὰ τὴν ἐργασία αὐτὴ ἐθίγη μέρος τῆς παρειᾶς τῆς ὑπονόμου αὐτῆς καὶ παρουσιάστηκε μεγάλο ἀνοιγμα. Στὸ σημεῖο ποὺ ἀνακαλύφθηκε ἡ σήραγγα εἶχε ὕψος 1.70 καὶ πλάτ. 0.75 μ.

Μὲ τὴ βοήθεια ἐργατῶν, ποὺ εὐγενῶς διέθεσε ὁ Νομάρχης 'Ιωαννίνων κ. Χρ. Κιτσίδης, ἐπιχειρήσα μικρὴ σκαφικὴ ἔρευνα. Ἡ ἀνασκαφὴ ἔδειξε ὅτι ἐπρόκειτο γιὰ τουρκικὸ ὕδραγωγό, ἀρκετὰ ἐνδιαφέροντα γιὰ τὸν τρόπο τῆς κατασκευῆς του.

Τὸ δάπεδο τῆς σήραγγας, ποὺ ἦταν, ὅπως ἐσημείωσα, 1.70 μ. χαμηλότερα ἀπ' τὴν καμαρωτὴ ὀροφή, ἦταν στρωμένο μὲ σχιστολιθικὰ πλάκες, ποὺ πατοῦσαν σὲ δύο χαμηλὰ λίθινα πεζούλια, παράλληλα πρὸς τὰ τοιχώματα τῆς ὑπόγειας στοᾶς. Κάτω ἀπ' τὶς πλάκες αὐτὲς βρέθηκε σχεδὸν ἄθικτος ὁ πήλινος ὕδραγωγός.

Κάθε σωλήνας εἶχε τὸ ἓνα στόμιο στενότερο τοῦ ἄλλου, ἔτσι, ὥστε τὸ εὐρύτερο ἄκρο κάθε σωλήνα (διάμ. 0.11 μ.) νὰ ὑπο-

δέχεται τὸ στενότερο τοῦ ἄλλου. Ἡ συνοχὴ τοὺς ἐξασφαλιζόταν καλύτερα μὲ τὴ βοήθεια ἀσβεστοκονιάματος.

Κατὰ μῆκος τῆς καμαρωτῆς ὀροφῆς διακρινόταν κατ' ἀποστάσεις ἀνοίγματα (ὀπαῖτα), ποὺ ἐφταναν ὡς τὴν ἐπιφάνεια τοῦ ἐδάφους, τὰ ὁποῖα μετὰ τὴν ἀποπεράτωση τοῦ ἔργου καλύφτηκαν μὲ πέτρες καὶ χρώματα. Τὰ ὀπαῖτα αὐτὰ χρησίμευαν γιὰ τὴν εὐκολὴ ἐξαγωγὴ τῶν ἀνασκαπτομένων χωμάτων ἔξω ἀπὸ τὴν ὑπόγεια σήραγγα κι' ἀκόμα γιὰ τὸν ἀναγκαῖο ἀερισμὸ καὶ τὸ φωτισμὸ τῆς στοᾶς, κατὰ τὴ διάρκεια τῆς παραμονῆς τῶν ἐργατῶν στὴν ὑπόνομο κατὰ τὶς ὥρες τῆς δουλειᾶς. Στὰ τοιχώματα τῆς σήραγγας διακρίνονταν καὶ κατὰ τὸ χρόνον τῆς ἀνασκαφῆς οἱ καπνιᾶς λυχνარიῶν, ποὺ κρεμασμένα ἐκεῖ φώτιζαν τὸν ἀνεπαρκῶς φωτιζόμενο χώρο. Τὰ ὀπαῖτα τοῦτα θὰ εἶχαν καὶ ἓνα ἄλλο προορισμὸ νὰ ἀποβαίνει δηλ. εὐκολὴ ἢ διαπίστωση τῆς τυχόν δλίθης τῶν ὑδροσωλήνων. Γιὰ τὸν ἴδιο ἄλλωστε λόγον ἡ στοὰ εἶχε καὶ τὶς μεγάλες διαστάσεις, ποὺ σημείωσα παραπάνω, ὥστε νὰ εἶναι εὐκολὴ ἢ καθόδος ἀπ' τὰ ὀπαῖτα κι' ἡ κυκλοφορία ἀνθρώπου κατὰ μῆκος τῆς σήραγγας.

Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἀνασκαφῆς βρέθηκε στὸ δάπεδο τῆς στοᾶς μιὰ σπασμένη πήλινη καπνοσύριγγα (τσιμπούκι) τῶν χρόνων τῆς τουρκοκρατίας, ποὺ κάποιος ἐργάτης θὰ τὴν χρησιμοποιοῦσε κατὰ τὴν περὶοδο τῆς κατασκευῆς τῆς. Ὅμοιοι σωλήνες, ὅπως μὲ πληροφόρησαν περίοικοι, ποὺ παραβρέθηκαν στὴν ἀνασκαφὴ, εἶχαν βρεθῇ καὶ προηγουμένως νοτιώτερα, στὶς δυτικὲς παρυφᾶς τῆς πόλης, κατὰ τὴν ἀνέγερση προχείρων ἐγκαταστάσεων γιὰ τοὺς ἀνταρ-

τοπλήκτους, εκεί περίπου που σήμερα βρίσκονται τὰ δημοσιούπαλληλικά οικήματα.

Ο υδραγωγός αυτός δηλαδή μάζευε τὰ νερά τῆς βορειοδυτικῆς ὄρεινῆς περιοχῆς, πού ἐκτείνεται δυτικά τῆς λοφοσειρᾶς Ἀγ. Γεωργίου—Σανατορίου καὶ προωριζόταν γιὰ τίς κρήνες τῆς βορείας περιοχῆς τῆς πόλης, ὅπως ἐκεῖνες, πού περιγράφει ὁ κ. Δ.Σ. γιὰ τὴν νότια περιοχή.

Ἡ τόσο ἐπιμελημένη κατασκευὴ τοῦ ἀγωγοῦ ἀπέβλεπε καὶ στὴ μονιμότητα τοῦ ἔργου, ἀλλὰ καὶ στὴ διατήρηση τοῦ νεροῦ δροσεροῦ, ἀφοῦ περνοῦσε 3 μέτρα θαυύτερα ἀπ' τὴν ἐδαφικὴ ἐπιφάνεια, προὑποθέσεις δαπανηρές, ἀλλὰ ἀναγκαῖες γιὰ τὴν ὑδρευση, πού συχνὰ παραβλέπονται ἀπ' τὰ σύγχρονα ὑδρευτικά συστήματα πόλεων.

Σύντομη ἀνακοίνωση γιὰ τὴν ἔρευνα αὐτὴ δημοσιεύτῃς στὸ γαλλικὸ ἀρχαιολογικὸ περιοδικό, Bulletin de Correspondance Hellénique, τομ. 76 (1952), σελ. 226 27.

*

Σχετικὰ μὲ τὸ νοτιοδυτικὸ ὑδρευτικὸ σύστημα, γιὰ τὸ ὁποῖο κάνει λόγο ὁ κ. Δ.Σ. θὰ εἶχα νὰ προσθέσω, ὅτι τοῦτο πρέπει νὰ κατέληγε σὲ δύο ἡμιυπόγειες δεξαμενές, πού βρίσκονται ὀλίγα μέτρα ἀνατολικά τῆς οἰκίας; Κενὰν Μεσσαρέ, μεταξύ τῆς ὁδοῦ Μανωλιάσσας καὶ τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας.

Οἱ δεξαμενές αὐτές, πού ἦταν κατὰ τὸ μεγαλύτερο μέρος ὑπὸ τὸ ἔδαφος καὶ ὁρατὲς μόνο κατὰ τὸ βόρειο τμήμα, πού αποτελοῦσε τὴν κύρια ὅψη, δηλ. τὴν πρόσοψη τοῦ οἰκοδομήματος, μὲ τὸν καιρὸ ἀποσκεπάζτηκαν ἐντελῶς μὲ νωύτερες τοιχαῖες ἐπιχώσεις καὶ σήμερα εἶναι δύσκολο νὰ ἀντιληφτῇ κανένας τὴν ἐξωτερικὴ τους μορφή καὶ τὴν ἐπιδηλτικὴ τους ἐντύπωση. Ἀπομάκρυνση αὐτῶν τῶν τυχαίων ἐπιχώσεων καὶ διευθέτησιν τοῦ γύρω χώρου θὰ ἀνάδειχνε τὸ ἔργο οἰκοδομικὸ συγκρότημα, τὸ ὁποῖο, ἀπ' ὅ,τι μπορεῖ κανένας νὰ δεῖ σήμερα, ἦταν ἀξιολόγο καὶ ἰσως ἀπὸ τὰ πιὸ ἐνδιαφέροντα μνημεῖα πρακτικῆς χρήσης, πού μᾶς ἄφησαν οἱ χρόνοι τῆς Τουρκοκρατίας.

Οἱ δύο δεξαμενές, πανομοιότυπες καὶ παράλληλες, ἔχουν προσανατολισμὸ ἀπὸ νότο πρὸς βορρᾶ, μὲ πρόσοψη δηλ., τὴν ὁρα-

τὴ καὶ ἐπιμελημένη, πού βλέπει πρὸς τὸ κέντρο τῆς πόλης. Ἐξωτερικὸς περίβολος, πού εἶχε σχῆμα μεγάλου Π, διαστ. 16.85 X 25.40 μ.¹, μὲ τὸ ἀνοιγμα ἐστραμμένο πάλι πρὸς βορρᾶ, περιέβαλλε μὲ τίς τρεῖς πλευρές του τίς δύο δεξαμενές, πού ἀπείχαν μεταξύ τους 9 μ. περίπου. Οἱ δύο πλευρές καθὲς δεξαμενῆς ἦταν κοινές μὲ τοὺς τοίχους τοῦ ἐξωτερικοῦ περιβόλου. Ὁ περίβολος δηλαδή τοῦτος χρησίμευε καὶ ὡς ὄργανικὸ μέρος τῶν δεξαμενῶν, ἀλλὰ καὶ ὡς προστατευτικὸς τοίχος, γιατί μετὰ τὴν κατασκευὴ τῶν δεξαμενῶν, ἐπισωρεύθησαν ἐπὶ τῆς ἐπιχώσεως, πού κάλυψαν τίς ὀροφές των οἱ ὁποῖες ἔτσι ἔγιναν κατάγειες, ἐκτὸς φυσικὰ τμήματος τῆς βορ. πλευρᾶς, πού ἔμενε φανερό.

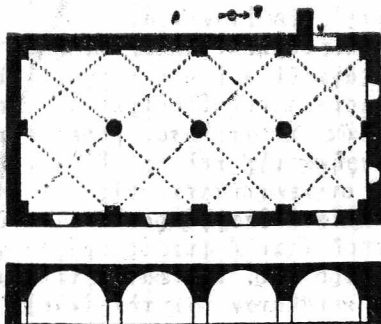
Ὁ ἐξωτερικὸς περίβολος στὴ χαμηλότερῃ ζώνῃ του, πού χρησίμευε γιὰ κρηπίδωμα, εἶναι ἐπιμελέστατα κατασκευασμένος, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἡ βόρεια πρότοψη τῶν δύο δεξαμενῶν, γιὰ τίς ὁποῖες γίνεται ἀμέσως παρακάτω λόγος. Στὰ δύο δηλαδή κάθετα σκέλη τοῦ Π οἱ τοῖχοι φέρουν σὲ κανονικὲς ἀποστάσεις ἀπὸ τέσσερα ἀνοίγματα, πού χρησίμευαν γιὰ φεγγίτες τῶν δεξαμενῶν· γιατί, ὅπως σημειώθηκε παραπάνω, τὰ κάθετα σκέλη τοῦ περιβόλου χρησίμευαν συγχρόνως καὶ ὡς τοῖχοι τῶν δύο δεξαμενῶν. Οἱ φεγγίτες τοῦτοι, ὀρθογώνιοι ἐξωτερικὰ μὲ ἀποστρογγυλεμένες γωνίες, εἶναι καλοχτισμένοι ἀπὸ ἐκλεκτὸ ἀσβεστόλιθο Σαντοβίτσας καὶ πλαισιώνονται μὲ λίθινον περιθώριον, κοσμημένο μὲ τὴν χαρακτηριστικὴν ἐποχὴ τῆς Τουρκοκρατίας λίθινη ἡμικυλινδρική ταινία.

Ψηλότερα ἢ τοιχοποιία τοῦ ἰσχυροῦ περιβόλου, πού ἔχει πάχος 0.75 μ., εἶναι ἀμελέστερα κατασκευασμένη ἀπὸ κοινὸν λιθάρι καὶ ἀσβέστη γιὰ συνεκτικὴ ὕλη. Κατ' ἀποστάσεις δευτέρῃ σειρά ἀνοιγμάτων, πού χρησίμευαν γιὰ παραθύρια ἐπίσης, δειχνεῖ ὅτι ὁ χώρος, πού περιέκλεινε ὁ περίβολος, ἦταν στεγασμένος. Τοῦτο ἄλλωστε ὑποθέτει καὶ τὸ μεγάλο πάχος τῶν τοίχων (0.75)².

1. Οἱ ἀποστάσεις δηλ. τοῦ περιβόλου εἶχαν σχέση 2:3.

2. Τὴν ιδέα τοῦ στεγασμένου χώρου πρῶτος τὴν ὑπέδειξε ὁ κ. Σωτ. Ζοῦμπος

Τὸ βρειότερο ὅμως τμήμα τῶν δεξαμενῶν, ὅπως σημειώσαμε παραπάνω, δὲν καλύφθηκε ἀπὸ τίς ἐπιχώσεις αὐτές, μὲ σκοπὸ νὰ παραμῆναι ὁρατό. Τοῦτο συμπεραίνεται ἀπὸ πολλοὺς λόγους. Καὶ πρῶτα ἡ πρόσοψη, ἀντιθέτα πρὸς τὴ λοιπὴ κατάγεια ἀμελὴ τοιχοδομία τῶν δεξαμενῶν, παρυσιάζει τὴν ἰδίᾳ ἐπιμελημένη κατασκευή,

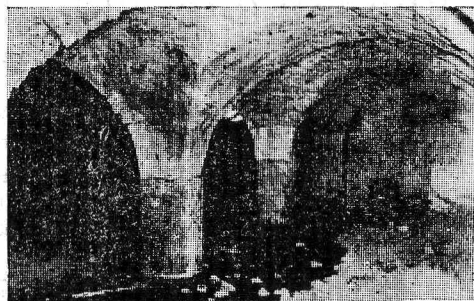
Εἰκ. 1.—Κάτοψη καὶ κατὰ μῆκος τομὴ τῆς ἀνατολικῆς δεξαμενῆς

ποὺ ἔχει καὶ ἡ κρηπίδα τοῦ ἐξωτερικοῦ περιβόλου. Τὸ ἀνώτερο μάλιστα σημεῖο τοῦ τοίχου τοῦ ὁρατοῦ τμήματος τῆς δεξαμενῆς ἐπιστέφεται ἀπὸ δυὸ λίθινα διακοσμητικὰ γείσα, τὸ ἓνα κοίλο καὶ τὸ ἄλλο κυρτό. Ἐπίσης κατὰ τὸ σημεῖο α τοῦ σχεδίου τῆς εἰκόνης 1 ὁ ἐγκάρσιος παχὺς τοίχος, ποὺ ἔκρινε τίς δυὸ ἡμιπογείες δεξαμενές, εἶναι κατασκευασμένος μὲ τὸν ἴδιον προτεχτικὸ τρόπο. Ἡ τόσο φροντισμένη ἐργασία τῶν δυὸ τούτων σημείων ἀσφαλῶς προϋποθέτει, ὅτι τὸ ὅρειο μέρος μέχρι τὸν ἐγκάρσιον τοίχον α ἦταν προωρισμένο νὰ μῆναι ὁρατό· διαφορετικὰ θὰ ἦταν ἄσκοπος ὁ προτεχτικὸς ἐξωραϊσμός τῆς πρόσοψης.

Τὸ κυριώτερον ὅμως τεκμήριον εἶναι ἡ ὑπαρξὴ φεγγιτῶν στὴ βόρεια πλευρὰ τῶν δεξαμενῶν (δὲς κάτωψη εἰκ. 1). Οἱ φεγγίτες αὐτοί, ποὺ ἦταν ἀναγκαῖοι γιὰ τὸν ἀερισμὸ τῆς δεξαμενῆς καὶ τὴν συντήρησιν τοῦ νεροῦ, ὅμοιοι μὲ τοὺς προηγουμένους, βρισκόνταν σὲ ὕψος 1,30—1,40 μ. ἀπὸ τὸ δάπεδον τῆς δεξαμενῆς. Στὸ ἐξωτερικὸν τῆς δεξαμενῆς τὸ πλάτος τοῦς εἶναι μεγαλύτερον (1 μ.), ἐξωτερικὰ ὅμως στένευαν, ἔχοντας σχῆμα σὲ κάτωψη τραπεζίου. Τρίτον ἀνοίγμα, ὀρθογώνιον αὐτό, ὑπῆρχε κατὰ τὸν ἐγκάρσιον τοίχον

α, ποὺ χρησίμευε γιὰ κανονικὴ θυρίδα καθόδου στὴ δεξαμενὴ. Ἀσφαλῶς καὶ οἱ φεγγίτες καὶ ἡ εἰσοδος φανερώουν ὅτι τὸ βρειότερον τμήμα τῶν δεξαμενῶν, ὡς τὸν ἐγκάρσιον τοίχον α, ἦταν ὁρατό. Τέσσερες ἄλλαι φεγγίτες γιὰ τὸν ἴδιον προορισμὸν τοῦ ἀερισμοῦ διακρίνονται ἐντοιχισμένοι τῶρα στὴν ἀνατολικὴ πλευρὰ τῆς δεξαμενῆς, ποὺ, ὅπως εἴπαμε παραπάνω, εἶναι αὐτὸς ὁ τοίχος τοῦ ἐξωτερικοῦ περιβόλου καὶ τοὺς ὁποίους περιγράφσαμε. (δὲς κάτωψη εἰκ. 1).

Ὁ σκοπὸς τοῦ ἐγκάρσιου ἐπιμελημένου τοίχου α δὲ γίνεται ἀμέσως φανερός. Ὑποθέτω ὅμως, ὅτι ὁ τοίχος αὐτὸς προχωρώντας δυτικώτερα συναντοῦσε σὲ ἀπόστασιν 9 μέτρων τὴν δυτικὴν δεξαμενὴ, ἐνώνοντας ἑταί καὶ τίς δυὸ δεξαμενές. Στὸ μέσον τοῦ τοίχου αὐτοῦ ἴσως ὑπῆρχε μικρὴ κλίμακα, ποὺ ἔφερεν στὸ ἐπίπεδον β (εἰκ. 1), τὸ ὅποιο, ὅπως παρατηρήσαμε ἤδη, ἦταν στεγασμένο καὶ εἶχε σχηματισθῇ μὲ τεχνικὰς ἐπιχώσεις μὲ σκοπὸ νὰ κατακαλύψει τίς δυὸ δεξαμενές κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος, ἀφήνοντας ὁρατὸ μόνον τὸ ὅρειον ἐπιμελημένο τμήμα τῶν δεξαμενῶν. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ καμμιὰ ἀπ' τίς δυὸ δεξαμενές δὲ φέρει φεγγίτες πρὸς τὴν πλευρὰν ποὺ εἶναι πρὸς τὸ κέντρο τοῦ πε-

Εἰκ. 2.—Ἐσωτερικὸν τῆς ἀνατολικῆς δεξαμενῆς περιβόλου, τὸ σκεπασμένο δηλ. μὲ τίς ἐπιχώσεις.

Μποροῦμε νὰ φανταστοῦμε λοιπὸν τὴν ἐξωτερικὴν ὄψιν τοῦ τουρκικοῦ ὑδραγωγείου σὺν ἑνῷ μεγάλῳ II, μὲ μῆκος καθέτων πλευρῶν 16.84 μ., ὅσο περίπου τὸ μῆκος τῶν δεξαμενῶν, καὶ πλάτος 25.40 μ. περίπου. Μέσα στὸν ὀρθογώνιον στεγασμένο αὐτὸ χωρὸν

περικλείεταν οί δυο δεξαμενές, οί όποτες κατὰ τὸ βόρειο τμήμα ἦταν δρατές. Τὸ λοιπὸν μεγαλύτερο μέρος ἦταν καλυμμένο ἀπὸ τεχνικὲς ἐπιχώσεις πού σχημάτιζαν ἓνα εἶδος ἀνδρόν. Στὸ ἀνδρὸν αὐτό, πού τὸ ὑποβάσταζε ὁ ἐπιμελημένος ἐγκάρσιος τοίχος α, ὠδηγοῦσε πιθανῶς μικρὴ κλίμακα, χυσιμένη περὶ τὸ μέσο τῶν δύο δεξαμενῶν καὶ τοῦ ἐγκάρσιου τοίχου α.

Οἱ δεξαμενές, ὀρθογώνιες τὸ σχῆμα, μὲ ἐσωτερικὰς διαστάσεις $15,20 \times 7,10 \mu.$ καὶ ἐξωτερικοὺς τοίχους πάχους (0,60, -0,75 μ.) εἶναι χυσιμένες κατὰ τὰ λοιπὰ δρατὰ σημεῖα καὶ στίς κοινές μὲ τὸν περίβολο πλευρὰς ἀπὸ κοινὸ λιθάρι, συνδεόμενο μὲ ἀσβεστοκονίαμα. Ἡ ἡμικυλινδρική ὁροφή, πάχους 0,25 μ. περίπου κατασκευασμένη ἀπὸ πλακωτὲς λιθοπλινθίδες καὶ ἀσβέστη, ὑποβαστάζεται ἀπὸ τέσσερα τόξα πού στηρίζονται στοὺς τοίχους καὶ σὲ τρεῖς ἐνδιάμεσους στύλους (ὕψους 1,05, διαμ. 0,62, εἰκ. 2 καὶ κάτοψη εἰκ. 1).

Μὲ τοὺς στύλους αὐτοὺς, πού ὑποβαστάζουν τὰ ἀπαραίτητα γιὰ τὴν στήριξη τῆς ὁροφῆς τέσσαρα τόξα (δὲς τὴν κατὰ μῆκος τομὴ τοῦ σχεδίου εἰκ. 1) καὶ μὲ τὶς δώδεκα παραστάδες τῶν τοίχων πού βρίσκονται σὲ ἀντιστοιχία μὲ τοὺς στύλους, διαιρεῖται ὁ ἐσωτερικὸς χώρος τῆς δεξαμενῆς σὲ ὀχτὼ τετραγωνικοὺς χώρους, καλυπτόμενους μὲ σταυροθόλια (εἰκ. 1 καὶ 2). Τὰ σταυροθόλια αὐτὰ στηρίζονται στοὺς στύλους τοῦ κέντρου καὶ στίς 12 παραστάδες τῶν τοίχων.

Τὸ δάπεδο τῆς δεξαμενῆς, οἱ τοῖχοι καὶ οἱ στῦλοι μέχρι ὕψ. 1,05 μ. ὡς τὸ σημεῖο δηλ. πού χρησιμεύει γιὰ ἀφαιτηρία τῶν τῶνων, εἶναι ἐπιχρισμένα μὲ τσιμέντο, ἀπαραίτητο γιὰ τὴν στεγανότητα τῶν τοιχωμάτων.

Μέχρι τοῦ ὕψους αὐτοῦ ἐπομένως, 1 μέτρο περίπου, θὰ ἔφτανε ἡ στάθμη τοῦ νεροῦ τῶν δυο δεξαμενῶν γιὰτὶ ψηλότερα οἱ τοῖχοι ἦταν ἀκόλυπτοι ἀπὸ τὴν ἀναγκαῖα ἐπίχριση τσιμέντου καὶ γιὰτὶ ἀκόμα τὰ ἀνοίγματα τῶν φεγγιτῶν, πού ἀρχίζουν σὲ ὕψος 1,30 μ., καὶ κυρίως ἡ θυρίδα, πού ἔφτανε χαμηλότερα, δὲν ἐπέτρεπαν

τὴν ἀνύψωση τοῦ νεροῦ περισσότερο τοῦ μέτρου. Ἡ συνολικὴ λοιπὸν χωρητικότητα καθε μιᾶς δεξαμενῆς, τοῦλάχιστον στοὺς χρόνους πού ἔγινε ἡ ἐπίχριση τῆς τσιμεντοκονίας, δὲν ὑπερέβαινε τὰ 100 κυβικά μέτρα νεροῦ. Φυσικὰ ἡ ποσότητα αὐτῆ, τῶν 200 κυβικῶν περίπου γιὰ τὶς δύο δεξαμενές, δὲν ἦταν ἀρκετὴ γιὰ τὸν ἐφοδιασμό τῶν τουρκικῶν κρηνῶν τῆς νοτίας περιοχῆς τῶν Γιαννίνων.

Στίς δεξαμενές αὐτὲς κατέληγαν βέβαια οἱ ἀγωγοί, πού συγκέντρωναν τὰ νερά τῆς νοτιοδυτικῆς ὑπαίθρου καὶ ἀπὸ ἐκεῖ διαρκῶς διωχεύονταν βορειότερα πρὸς τὶς κρήνες τῆς πόλεως. Τὰ πλεονάζοντα νερά συγκεντρώνονταν στίς δεξαμενές, σὰν ἐφεδρεία σὲ ἐποχὴ ξηρασίας καὶ τοῦ καλοκαιριοῦ, ὅταν οἱ φυσικὲς πηγὲς περιεῖχαν λιγώτερο νερό. Ἀπ' ἐκεῖ τὰ νερά μὲ ἀγωγούς κατέβαιναν πρὸς τὴν οἰκίαν Κ Ρώμπα—Στρατ. Λέσχη κ.λ.π. ὅπως περιγράφει ὁ κ. Δ. Σαλαμάγκας στὸ δημοσίευμα π. 11 μνημονεύσαμε στὴν ἀρχή.

Δυὸ λοιπὸν τοῦλάχιστο ὕδρευτ καὶ συστήματα συνέλεγαν τὰ νερά ἀπ' ὅλη τὴν δυτικὰ τῶν Γιαννίνων λοφώδη περιοχὴ καὶ τὰ ἔφεραν πρὸς τὴν πόλιν, γιὰ τὸν ἐφοδιασμό τῶν κρηνῶν τὸ ἓνα ἀπ' τὴν βορεινὴν πλευρά, μὲ κατεύθυνση ἀπὸ Σανατόριο πρὸς Ἀμπελοκήπους, καὶ τὸ ἄλλο ἀπ' τὴν νότια πλευρά, μὲ ἐνδιάμεσο σταθμὸ τὶς δυὸ ἐνδιαφέρουσες δεξαμενές, πού περιγράψαμε.

Ὁ χρόνος κατασκευῆς τῶν δεξαμενῶν

Ἡ ἐπίχριση τῶν ἐσωτερικῶν τοιχωμάτων, τοῦ δαπέδου καὶ τῶν κιόνων μὲ τσιμεντοκονία εἶναι στοιχεῖο νεώτερο. Ἀλλὰ ἀπ' τὴν χρῆση του δὲν μποροῦμε ἀναγκαῖα νὰ συμπεράνουμε καὶ τὴν σύγχρονη κατασκευὴ τοῦ οἰκοδομήματος. Γιατὶ εἶναι πιθανὸ νὰ προὔτηρχαν οἱ δεξαμενές καὶ μεταγενέστερα νὰ ἐπιχρίσθουν μὲ τσιμέντο. Πάντως ἡ τοιχοδομία τῆς πρόσοψης τοῦ κτηρίου καὶ ἰδιαίτερα τὰ γεισώματα, μὲ τὸ κοῖλο καὶ τὸ κυρτὸ κυμάτιο, πού περιτρέχουν τὸν ἐξωτερικὸν περίβολο καὶ τὴν βόρεια ὀψὲς τῶν δεξαμενῶν εἶναι στοιχεῖα μεταγενέστερα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς στοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας.

3. Οἱ ἐξωτερικὲς διαστάσεις ὑπολογίζονται $16,85 \times 8,45 \mu.$ σὲ σχέση δηλ. τῶν δύο καθετῶν πλευρῶν 2 ; 3.

Ἐπίσης καὶ τὸ ἡμικυλινδρικό λίθινο πλαίσιο, ποὺ κοσμεῖ ἐξωτερικὰ τοὺς φεγγίτες καὶ τὲς θυρίδες τῶν δεξαμενῶν καὶ τοῦ περὶ βόλου εἶναι στοιχεῖα νεωτεριστικὰ τῶν τελευταίων χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας.

Πρέπει πάντως νὰ κατασκευάσθηκε τὸ οἰκοδόμημα αὐτὸ πρὸ τοῦ 1835. Τοῦτο συμπεραίνεται ἀπ' τὴν ὅμοια κατασκευὴ τῆς δευτερεύουσας θύρας τῆς γειτονικῆς οἰκίας Μεσσαρέ. Ἡ θύρα αὕτῃ φέρει τὸ ἴδιο ἀκριβῶς ἡμικυλινδρικό πλαίσιο καὶ τὸ περιθύρα μὰ τῆς δὲν σχηματίζει ὀρθὴς γωνίες, ἀλλὰ καμπύλες, ὅπως ἀκριβῶς καὶ τὰ

περιθυρώματα τῶν φεγγιτῶν καὶ τῶν θυρίδων στὸ ὑδραγωγεῖο, ποὺ περιγράψαμε.

Ἡ ἀπομίμηση αὕτῃ στὴ δευτερεύουσα θύρα τῆς οἰκίας Μεσσαρέ, ποὺ κατὰ τὴν ἐπιγραφὴ τῆς κύριας τοξωτῆς πύλης κτίσθηκε κατὰ τὸ ἔτος 1835, προϋποθέτει τὴν ὑπαρξὴ ἤδη τοῦ τουρκικοῦ ὑδραγωγείου, τὸ ὁποῖο πρέπει ἐπομένως νὰ κατασκευάσθηκε πρὸ τοῦ 1835. Ἴσως τὸ ἔργο αὐτὸ πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἔργο τῶν χρόνων τοῦ Ἀλῆ - Πασσᾶ ἢ καὶ ἀκόμα ἀρχαιότερο.

ΣΩΤ. Ι. ΔΑΚΑΡΗΣ

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

ΟΜΟΡΦΟΣ ΓΕΝΙΤΣΑΡΗΣ...

Ὁμορφος γενίτσαρης, κυρτὸς ὕγιος

στὸ σεφὲρι ἐπήγαινε γιὰ πόλεμο,

πόλεμο δὲν ἦν ὁ νιὸς κι' ἐγύρισε,

γύρισε ξεγύρισε τὸν Τούρναβο.

Κλέφτες τὸν ἀγνάντεψαν ἀπὸ μεριά,

ντουφεκιὲς τοῦ ρίζανε μὲς στὴν καρδιά,

χαντζαριὲς τοῦ δώσανε στὸ ψυχικό.

Εἶχε δούλους πῶκλαιγαν θλιβὰ - θλιβὰ.

— *Τί ἔχεις, δοῦλε μου, καὶ κλαῖς θλιβὰ - θλιβὰ ;*

χῶσε τὸ χεράκι σου στὴ τζέπη μου

πάρε ἓνα χρυσόγραμμα καὶ ράψε με,

ράψε με πυκνὰ - πυκνὰ κι ἀνάλαφρα

Κατεγράφη στὸ Περίστερι (Μέγγοιλη) Πωγωνίου.
Χορεύεται στὰ τρία.

[Συλλογὴ Χρ. Μηλιώνη]

ΧΟΥΡΣΙΤ ΠΑΣΑΣ, Ο ΝΙΚΗΤΗΣ ΤΟΥ ΑΛΗ*

Οι Σουλιάτες, πιστοί στο λόγο τους προς τὸν Ἀλή είχαν ρημάξει κυριολεκτικὰ τὸν πολιορκητικὸ στρατὸ τοῦ Χουρσίτ.

Κάθε μέρα κρέουργούσαν τις ἐφοδιοπομπές του καὶ καταδίωκαν μὲ ἐπικεφαλὴς τὸ Μάρκο Μπότσαρη τις μονάδες ποῦ ξαπόστελνε ἐναντίον του ὁ Ἀρχιστράτηγος Χουρσίτ μέχρις αὐτὰ τὰ τείχη τῶν Γιαννίνων. Καὶ σὺν διάβῃ τους ἔκαιαν καὶ ξεθεμέλιωναν τὰ Τούρκικα χωριά.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά ἡ ἐπανάσταση μανιοκοποῦσε σ' ὅλη τὴ Ρούμελη καὶ τὸ Μωριά.

Οἱ Ἀρβανιτάδες τοῦ Σουλτανικοῦ Στρίτου ἦσαν πάντα ἔτοιμοι, σὺν πρᾶμικρότερο καλλιτέρεμα τοῦ Ἀλή, ν' ἀφήσουν τὸ Χουρσίτ καὶ νὰ πάνε μαζί του.

Ἄν λοιπὸν κατάφερνε νὰ φθάσῃ ὁ Ἀλῆς σῶος καὶ ἀβλαβὴς σὺν Σουλὶ μὲ τὴν τεράστια προσωπικότητά του, τοὺς μυθικοὺς θησαυροὺς του καὶ τὴν ἀκαταγώνιστη ἐπιρροή του πάνου στοὺς πολεμικατοὺς Τσάμηδες καὶ Τόσκηδες, ποὺ συγκρότησαν ὕστερα τις σκληρὲς λεγεῶνες ποῦ ρήμαξαν τὴν Ἑλλάδα, ἡ Τουρκία σίγουρα θὰ διαλυόταν καὶ ἡ Ἑλλάδα ἴσως γινόταν πολὺ μεγάλο Κράτος.

Δυστυχῶς δὲν τὰ κατάφερε ὁ Ἀλῆς περίφημα ὡς τὸ τέλος. Ἐτοί στὴν κρίσιμωτάτη στιγμή τῆς πολυτάραχης σταδιοδρομίας του ἔκανε τὸ μέγιστο ἀπὸ τὰ λάθη του, ποῦ τοῦ κόστισε τὰ πάντα. Ἀκόμη καὶ τὴν ἴδια του τὴ ζωὴ. Σ' ἐμάς πάλι τὸ δικὸ του λάθος ἀποτιμήθηκε σ' ἑφτά ἀκόμα χρόνια ἀνισον καὶ αἱματηρότατον πόλεμον ποῦ κόντεψε νὰ ἀφανίσῃ τὸν Ἑλληνισμό ἀπὸ τὸ πρόσωπο τῆς γῆς, τῆς ἰδίας ἐκείνης γῆς ποῦ μεγαλοῦργησε.

Ὁ Χουρσίτ σὺν ἐπληροφορήθηκε τὴν ἀπελπισμένη ἀπόφαση τοῦ «Φιρμανλῆ» κατάλαβε καλὰ πῶς ἂν τὸν στενοχωροῦσε ἀκόμη πῶς πολὺ, στὴ θέση ποῦ βρισκόταν, ἦταν ἱκανὸς νὰ φθάσῃ καὶ στὰ ἔσχατα.

Κάλεσε λοιπὸν καὶ τοὺς ἄλλους ἀρχηγούς τοῦ Στρατοῦ σὲ πολεμικὸ συμβούλιο, ὅπου τοὺς ἀνέφερε τὰ ὅσα τοῦ

διαμήνυσε ὁ Ἀλῆς. Οἱ ἀξιωματοῦχοι σὺν ἀκούσαν τις προτάσεις συμφώνησαν ὅλοι μὲ μιὰ φωνὴ πῶς θὰ ἔπρεπε νὰ κάνουν ἀναφορὰ σὺν Διβάνι ἀμέσως καὶ νὰ ζητοῦν νὰ βγῇ εἰδικὴ αὐτοκράτορικὴ ἀπόφαση. Καὶ σὺν διάστημα ποῦ θὰ μεσολαβοῦσε ἀπὸ τὴν ἀναφορὰ ὡς τὴν ἀπάντηση τοῦ Διβανιοῦ, νὰ ὑποσχεθοῦν μὲ ἔγγραφο στὸν Ἀλή, ὑπογραμμένο ἀπὸ ὅλους πῶς κανένας δὲν θὰ τὸν πείραζε. Κι' ἂν ἐρχόταν σύμφωνη μὲ τὴν αἴτησή του, ἐγγυόταν ὅχι μονάχα ὁ Χουρσίτ, ἀλλὰ καὶ ὅλοι οἱ Βεζυράδες, οἱ Πασάδες καὶ οἱ Δερβισάδες τοῦ Στρατοῦ, πῶς θὰ ἦταν ἐλεύθερος ὁ Σατράπης νὰ πάῃ σὺν Σουλτάν μὲ τοὺς θησαυροὺς του χωρὶς νὰ ἐνοχληθῇ ἀπὸ κανέναν.

Στὴν ἀπόφαση αὐτὴ τῶν ἀρχηγῶν προσχώρησε τελευταῖος ὁ Χουρσίτ καὶ ὕστερα ἀπὸ τὸ Συμβούλιο ὑπογράφηκε τὸ πραχτικὸ καὶ στάλθηκε ἀμέσως στὸν Ἀλή. Ἐκεῖνος σὺν τόλῃ ἔδειξε παιδικὴ χαρὰ. Τὸ φίλησε καὶ οἱ ἐλπίδες του πῆραν καινούργια ζωὴ, βέβαιος πῶς ἡ κυριώτερη αἴτησή του θὰ γινόταν δεχτή.

Ἀπὸ τὴν ἡμέρα μάλιστα ἐκείνη ἀποκαταστάθηκε ἐλεύθερος ἡ ἐπικοινωνία μεταξὺ τῶν πολιορκητῶν καὶ τοῦ κλεισμένου σὺν Ἰτς-Καλὲ Ἀλή.

Ὅλοι περίμεναν πῶς ἡ ἀπάντησιν δὲν μπορούσε παρὰ νὰ ἦταν εὐνοϊκὴ. Ὅλοι ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Χουρσίτ, ποῦ εἶχε κάνει Μεγάλος Βεζύρης καὶ ἤξερε καλὰ τὴ βλακεία καὶ τὴν τυφλὴ κακία ποῦ παράδερνε τοὺς πασάδες τοῦ Διβανιοῦ, ὅπως καὶ τὴν ὀργίλῃ ματαιοδοξία τοῦ Σουλτάνου Μαχμούτ τοῦ Δ'.

Ἐτοί ἀφοῦ ἄφησε καὶ πέρασαν κάμποσες μέρες, ἔστειλε στὸν Ἀλή ἑκτακτὸ ἀπεσταλμένο τὸ Χασάν - Πασά τὸν Εὐρίπου, γιὰ νὰ τοῦ πῇ πῶς ἔλαβε ὁ Ἀρχιστράτηγος ἀπὸ τὴν Πόλιν πληροφορίες ὅχι ἐπίσημες, ἀλλὰ ἀπὸ σίγουρους προσωπικοῦς του φίλους πῶς ἡ αἴτησή του συναντοῦσε πολλὰς-πολλὰς δυσκολίες καὶ πῶς τότε μονάχα θὰ γινόταν δεχτή ἂν κι' ὁ Ἀλῆς ἔπαυε νὰ ἐκβιάζῃ τὸν Σουλ-

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο καὶ τέλος

τάνο κι' ἔδειχνε τὴν ὀφειλόμενη πρὸς τὴν ἀξιοπρέπεια τοῦ Πατισᾶ εὐλαβεία! Καὶ πρὸς τὴν ὕψιστη θέση του μιά φαινομενικὴ ἔστω ὑποταγή, ἀποφασίζεται νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολιν τοῦ Ἰτς-Καλέ.

Ἄς πῆγαινε ὅπου ἄλλοι προτιμοῦσε ὁ ἴδιος γιὰ νὰ περιμένῃ ἐκεῖ μὲ κάθε ἀσφάλεια τὴν Ὑψηλὴ του ἀπόφαση.

Καὶ γιὰ νὰ μὴν νομίσῃ πὼς θὰ μπορούσε κανένας νὰ τὸν δολιευτῇ, ἦταν ἐλεύθερος νὰ ἀφήσῃ μέσα στὴν πυριτιδαποθήκῃ τὸν πιστόν του ὑπηρέτη Σελήμ, ποῦ δὲν ἄκουγε κανέναν ἄλλον ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἴδιο!

Αὐτὴ ἡ τόσο πανοῦργα παρέλκυση ξύπνισε δικαίωτα τὶς ὑπόνοιές του, γι' αὐτὸ καὶ ἀπάντησε στὸ Χουρσίτ «πὼς θὰ σκεφτῇ καὶ θ' ἀποφασίσῃ».

Μετὰ τρεῖς μέρες ὅμως ἐσώψυχῃς πάλιν κατέληξε στὴ μοῖρα αἰ ἀποφασίσῃ νὰ τοῦ ἀπαντήσῃ πὼς πίστευε στὶς διαβεβαιώσεις του, δεχόταν ν' ἀφήσῃ τὸ Ἰτς-Καλέ, καὶ νὰ φύγῃ γιὰ τὸ Νησί τῶν Γιαννίνων ὅπου καὶ θὰ περίμενε τὴν ἀπάντησιν τοῦ Σουλτάνου.

Αὐτὸ ὑπῆρξε τὸ μέγιστο καὶ τὸ κατὰ τρωκώτερο ἀπὸ τὰ λάθη τοῦ Σατράπη. Ἡ προσήλωσή του στὴ ζωὴ, τὸν ἔκανε νὰ τυλιχθῇ ἀπὸ τὸ Χουρσίτ, σὰν νὰ μὴν ἦταν ἡ Ἀλῆς παρὰ ὁ ἀφελέστερος τῶν Ἀγῶνων.

Ἐνῶ ἂν ἔμενε ἀκλόνητος στὴν πρώτη ἀπόφασί του νὰ παραμείνῃ στὴν Ἀκρόπολιν του, μὲ ἄγρυπνο φύλακα στὶς πυριτιδαποθήκας τὸ Σελήμ, σίγουρα θὰ σωζόταν, γιατί μπροστὰ στὴν ἀμετάθετη ἀπόφασί του νὰ ἀνατινάξῃ τὸ Φρούριο, τὴν πόλιν καὶ τοὺς θησαυροὺς του, πρὸ παντὸς αὐτοῦ, σὶν ἰέρα, δὲν μπορούσε παρὰ νὰ κἀνῃ νὰ ὑποχωρήσῃ ἡ Σουλτανικὴ Φιλοχρήματι Μεγαλειότητά του.

Ἀλλὰ ἀλλοιῶς ἐκλῶθε ἡ Μοῖρα τὸ τέλος του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'

Ο ΧΟΥΡΣΙΤ ΚΑΙ ΟΙ ΣΟΥΛΙΩΤΕΣ

Ὁ Σουλτάνος σὰν ἔλαβε τὸ κεφάλι τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, ἐπαίνεσε τὸν πανοῦργο Χουρσίτ. Ἀλλὰ ὕστερα ἀπὸ τὸ αἰμόφυρτο τρόπαιον ποῦ τοῦστεῖλε, περίμενε νὰ λάβῃ καὶ τὰ ἀμύθητα πλοῦτη τοῦ προδομένου Σατράπη τῶν Γιαννίνων. Αὐτὰ τοῦ τᾶστελνε, ὅπως τοῦλάχιστο τὸν εἶχε εἰδοποιήσει ὁ νικητὴς, σφραγισμένα μὲ τὴ βούλα του καὶ συνοδευμένα ἀπὸ τὸν Πασᾶ τῆς Εὐβοίας.

Σὰν ἔφτασαν ὅμως οἱ περίφημοι θησαυροὶ, βρέθηκαν πολλοὶ πενιχροὶ. Μία σταγόνα σὶν ὠκεανὸ τῆς ἀχόρταγης βουλημίας του. Σαράντα πέντε ἑκατομῦρια φράγκα χρυσὰ τοῦ εἶχε διαμη-

νύσει ὁ Χουρσίτ πὼς τοῦστελνε, ἀλλὰ κι' ἀπ' αὐτὰ μονάχα τὰ εἰκοσι ἔφτασαν στὴν πόλιν παρὰ τὶς σφραγίδες τοῦ Ἀρχιστρατήγου!

Ὁ Μαχμούτ ὁ Β' ὡς τόσο εἶχε ξοδέψῃ ἑκατὸ φορὲς πὼς πολλὰ, χωρὶς νὰ διατιμᾶμε καὶ τὸ αἷμα ποῦ χύθηκε, γιὰ νὰ νικήσῃ τὸν Ἀλῆ. Ἐλπίζε λοιπὸν πὼς οἱ θησαυροὶ του θὰ ἦσαν ὅσοι ἀναφέρανε οἱ φήμες, δηλαδὴ ἀτέλειωτοι. Σὰν εἶδε λοιπὸν τὰ ψίχουλα ἐκεῖνα, κατέληξε στὸ συμπέρασμα πὼς τάκλεψε ὁ Χουρσίτ, καὶ στὴν ὀργή του πάνου εἶπε νὰ τὸν κρεμάσῃ τὴν ἴδια ἐκείνη στιγμῇ. Ὑστερα ὅμως σκέφθηκε πὼς δὲν ἦταν καθόλου ἐποχὴ νὰ στερηθῇ τὸν περιφημότερο Στρατηγὸ του καὶ τὸν ἄφησε στὴ Λάρισα νὰ ὀργανώσῃ τὴ θανάσιμην κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἐκστρατεία.

Στὸ ἀναμεταξύ ὅμως ἡ φωτιά ἐξακολουθοῦσε νὰ καίῃ στὴν Ἠπειρο συντηρούμενη ἀπὸ τοὺς Σουλιώτες.

Τὸν Ἀλῆ βέβαια τὸν εἶχε καταβάλλῃ, μὰ οἱ Σουλιώτες ἀρπάχθηκαν ἀπὸ τὴν εὐκαιρία τοῦ ἐμφύλιου πολέμου καὶ ξαναγύρισαν στὰ ἀπόρθητα βουνὰ τους, πὶὸ ὀχυρὰ τῶρα γιατί εἶχαν καὶ τὰ φρούρια ποῦ εἶχε φτιάξῃ ὁ Ἀλῆς.

Ἀπὸ κεῖ πάνου ἐξορμούσαν καὶ λεηλατοῦσαν τὴν ἐχθρικὴ Ἠπειρο καὶ περὶ τὸ σκορπὸν τὸ στρατό.

Ὁ Μάρκο - Μπότσαρης, ὁ νέος ἀρχιστράτηγος τῶν Σουλιωτῶν, ἀντάξιος διαδόχος τοῦ Λάμπρου καὶ τοῦ Φῶτου Τζαβέλλα ἦταν ἀνίκητος. Νίκησε σὲ πάνου ἀπὸ ἑκατὸ μάχης καὶ συμπλοκὰς τοὺς Σουλτανικοὺς στρατοὺς καὶ ἀλάνιζε κατὰ πὼς ἤθελε ἀπὸ τὴν Ἀρτα ὡς τὰ Γιάννενα. Ὁ Μαχμούτ, ἐξω φρενῶν γιὰ τὴν κατάστασιν διᾶταξε τὸ Χουρσίτ νὰ ξεμπερδεύῃ ἐπὶ τέλους μὲ τοὺς Σουλιώτες γιὰ νὰ ἰδῇ τί θὰ γινόταν μὲ τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν Κρήτη. Ὁ Χουρσίτ ἀμέσως ξεκίνησε ἀπὸ τὴ Λάρισα μὲ δέκα τέσσερες χιλιάδες διαλεχτοὺς ἄνδρες, πέρασε γιὰ ἄλλη μιά φορά τὴν Πίνδο καὶ ἔφτασε στὸ Σούλι ἀπροσδόκητα.

Ὁ Μάρκο - Μπότσαρης δὲν τᾶχασε. Μὲ σοφοὺς στρατηγικοὺς ἐλιγμούς παρέσυρε τὸ Στρατάρχην ὡς τὰ Σουλιώτικα βουνά. Ἐκεῖ ἐπαναλαμβάνοντας τὴν τακτικὴ τῶν Βετεράνων Σουλιωτῶν - πολλῶν μαρχῶν, συντρίψῃ τὸν ἕνα ὕστερα ἀπὸ τὸν ἄλλο τοὺς στρατηγοὺς ποῦ τόλμησαν νὰ πατήσουν στὶς ὑπώρειες καὶ τὰ στενὰ τῶν Σουλιωτικῶν βουνῶν.

Ὁ Χουρσίτ νικιοῦταν γιὰ πρώτη φορά στὴ μακρὰ καὶ ἐνδοξή στρατιωτικὴ σταδιοδρομία του, ἀπὸ μιά χούφτα «κατοικοκλέφτης» ὅς ὡς ἀποκαλοῦσε περιφρονητικὰ τοὺς Σουλιώτες. Μανιασμένος στὸ τέλος τέθηκε ὁ ἴδιος ἐπὶ κεφαλῇ τῆς

ἀπεγνωσμένης προσπάθειάς του. Και πραγματικά κατάφερε με πολλές θυσίες να ξεκαρφώσει τους Σουλιώτες από όλες τις όχθρες τους θέσεις και να τους περιορίσει στην Κιάφα, τὸν Ἀβαρίκο καὶ τὴ Χώνια. Καὶ τὴν ἄλλη μέρα, πρῶτ - πρῶτ ἐξόρμησε νὰ τοὺς διώξῃ κι' ἀπὸ τὶς τρεῖς τελευταῖες αὐτὲς θέσεις τους. Μὰ τότες ἄντρες καὶ γυναῖκες πρόβαλαν μὴν ἀπελπισμένη μέσα στὸν ἡρωϊσμό τους ἀντίσταση, ποὺ θύμιζε τὶς τρισέκδοξες Σουλιώτικες ἐποχές τῶν μεγάλων πολέμων κατὰ τοῦ Ἀλῆ.

Οἱ Σουλιώτες πυροβολοῦσαν πίσω ἀπὸ τὰ ταμπούρια τους κατὰ τῶν σιφῶν τοῦ Χουρσίτ, χωρὶς νὰ χάνουν οὔτε σφαῖρα. Κι' οἱ Σουλιώτισσες κατρακυλοῦσαν ὀγκόλιθους ἀπὸ τὶς βουνοκορφές ὡς ποὺ κάποτε συντρίφτηκε κι' ἡ τελευταία αὐτὴ προσπάθεια τοῦ Μουσουλμάνου Στρατηλάτη.

Τότε ὁ Σερασκέρης Χουρσίτ σταμάτησε καταμεσίς τοῦ κάμπου, σήκωσε τὰ χέρια ψηλά σὰν σὲ δέηση καὶ φώναζε τὸ περίφημο.

«Ὁ Ἀλλάχ πῆρε τὴν ἀντριά ἀπὸ τοὺς Μοσλάμ καὶ τὴν ἔδωσε στοὺς Γκιαούρηδες!»

Ἦστερα κάλεσε τοὺς Ἀρβανιτάδες πολέμαρχους, τοὺς ἱστορικοὺς αὐτοὺς ἥρωες τοῦ γενναίου στρατοῦ του καὶ τοὺς μίλησε μὲ πρωτάκουστα σὲ προσβλητικότητα γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ Ἰσλάμ λόγια:

«Εἰσαστε ὅλοι σας δειλοὶ καὶ ἀνάξιοι νὰ τρώτε τὸ ψωμί τοῦ Κραταϊότατου Πατισάχ σας, ἀφοῦ δὲν μπορεῖτε νὰ νικήσετε μὴ χούφτα κατσικοκλέφτες!»

Τότε πῆρε τὸ λόγο ὁ γηραιὸς σταταηγὸς τῆς Ἀρβανιτιάς, Χασάν Ἀρούνης, παλαιμάχος τῶν Σουλιώτικων πολέμων, γεμάτος οὐλές καὶ ἀσπρα μαλλιά κι' εἶπε:

«Ὁχι Ἀφένη! Οἱ Ἀρβανιτάδες τῶν δειξάν πάντα καὶ πάντοτε πῶς εἶναι παληκάρια ζωντανά. Κι' ἀξία καὶ παράξια τρῶνε τὸ ψωμί τοῦ βασιλῆά τους. Ἀλλὰ πρέπει χάρη αὐτῆς τῆς ἀλήθειας νὰ παραδεχτοῦμε πῶς οἱ Σουλιώτες εἶναι ἐκτάκτα παληκάρια. Ὁ ἀρχιστράτηγός τους Μάρκο - Μπότσαρης εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ ἀνίκητα παληκάρια τοῦ καιροῦ μας. Κι' ἂν ὁ ἀνθρώπος αὐτὸς ἦταν Μουσουλμάνος τότες θὰ πιστεύαμε ἀδισταχτὰ πῶς ὁ προφήτης Ἀσράφ - Ἀλῆς ξαναγύρισε στὸν κόσμον μας!»

Ὁ Χουρσίτ ἀκούγοντας ἔτσι δὲν ἀπάντησε, μόνο ἔφυγε ξεγευρισμένος γιὰ τὴ Λάρισα, ἀφήνοντας ἐπὶ τόπου ἀρχηγὰ νὰ συνεχίσῃ τὸν πόλεμον τὸν Ὀμέ - Βρυώνη νὰ τὰ βγάλῃ πέρα με τοὺς Σουλιώτες, γιὰτὶ αὐτὸς εἶχε ἀποστολῇ

νὰ ὁργανώσῃ τὴν συντριπτικὴ κατὰ τοῦ Μωρηά ἐκστρατεία.

*

Ἡ εἶδηση πῶς ὁ Χουρσίτ ἔσπασε τὰ μούτρα του μπροστὰ στὰ Σουλιώτικα βουνά, ἔκανε κατάπληξη στὴν Πόλη καὶ ξαναζωντάνεψε τὴν ὀργὴν τοῦ Σουλτάνου.

Ὡς τόσο ἐκεῖνος συνέχισε! Καὶ τὸ καλοκαίρι τοῦ 1822 ἡ Λάρισα εἶδε κατάπληκτη νὰ παρελαύνῃ στὸν κάμπο τῆς ἡ λαμπρότερη στρατιὰ ποὺ συγκροτήθηκε στὰ χρόνια τῆς βασιλείας τοῦ Μαχμούτ τοῦ Β'.

Εἴκοσι τέσσερες χιλιάδες φαντάροι κι' ἕξ χιλιάδες βαβαλλαρέοι ἦσαν ἔτοιμοι νὰ ξεχυθοῦν κατὰ τῆς ἐπαναστῆς ἡμένης Ἑλλάδας καὶ νὰ μὴν ἀφήσουν λιθάρι στὸ λιθάρι. Δὲν ἀπόμεινε πιά τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ διορισθῇ ὁ Ἀρχιστράτηγος. Εὐτυχῶς ὁ Σουλτάνος Μαχμούτ, θέλοντας νὰ ταπεινώσῃ τὸν ἥρωα τῶν Γιαννίνων κ' ἡ νικητὴ τοῦ Ἀλῆ, ἀρνήθηκε νὰ τοῦ δώσῃ τὸ ἀνώτατο ἀξίωμα, παρὰ τὸ ζῆλον ποὺ ἀνέπτυξε γιὰ τὴν ὁργανώσῃ τῆς στρατιᾶς καὶ παρὰ τὴ μέγιστη πεποίθησιν, ποὺ εἶχαν στὴν ἱκανότητά του ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶτες. Ἔτσι ἀντὶ γιὰ τὸ Χουρσίτ, ἀνάλαβε τὴν ἀρχιστρατηγία ὁ ἀντίζηλός του Μαχμούτ Πασᾶς τῆς Δράμας, ὁ πολυγυνώριμός μας Δράμαλης, ποὺ λίγον καιρὸ πρὶν εἶχε δοῦσθῃ μὲ τὴν αἰματηρότατην κατάπληξη τῆς ἐπανάστασης στὴ Μαγνησία καὶ εἶχε ὀνομαστῇ ἀπὸ τὸ Σουλτάνον τιμητικὰ Σερασκέρης.

Ὁ Χουρσίτ πληγώθηκε στὰ ἱερώτερα του σὰν εἶδε νὰ βάζουν ἐπὶ κεφαλῆς τῆς λαμπρῆς στρατιᾶς, ποὺ αὐτὸς συγκρότησε, ἄλλων ἀρχιστράτηγων γιὰ νὰ ἐπαφέρῃ τὴν τάξιν στὸ δικό του πασαλίκι.

Υπόμεινε ὅμως γιὰτὶ ἦταν ἕνας πιστὸς Μουσουλμάνος καὶ δὲν ἤθελε νὰ συζητῇ τὶς ἀποφάσεις τοῦ Σουλτάνου, τοῦ ἀντιπρόσπου δηλαδὴ τοῦ προφήτη στὴ γῆ.

Στὴν Πελοπόννησον ὅμως κείνη τὴν ἐποχὴ θριάμβευε ὁ Κολοκοτρώνης, ποὺ παράλαβε τὸ Δράμαλη καὶ τὴ στρατιὰ του καὶ τὴν ξανέμισε, πρὸς κατάπληξιν ὅλου τοῦ πολιτισμένου κόσμου.

Τότες ἀναρωτήθηκαν ὅλοι οἱ καλοὶ Μουσουλμάνοι, «Μὰ ποῦ εἶναι ὁ Σερασκέρης Χουρσίτ! Ὁ νικητὴς τοῦ Ἀλῆ! Μὴ πῶς τὰ προσωπικὰ μὴ νίκησαν τὸν πατριωτισμό του! Μήπως χαιρεκακοῦσε κι' ὅλας γιὰ τὴν ἀπίστευτην καταστροφὴ τοῦ ἀντιπάλου τοῦ! Κάτι τέτοιο βέβαια θὰ συνέβηκε ἀφοῦ δὲν ἔκανε τίποτε γιὰ ἀντιπερισπασμὸν νὰ τὸν ἀνακουφίσῃ!»

Αὐτὰ ἔλεγε καὶ ξανάλεγε ἡ Κοινὴ Φήμη. Κι' αὐτὰ ἀκριβῶς ἤθελε ν' ἀκούσῃ

ὁ Σουλτάνος γιὰ νὰ βγάλῃ τὴν τρομερὴ του ἀπόφαση.

Ὁ Χουρσίτ ὡς τόσο δὲν ἐχάρηκε καθόλου γιὰ τὴν συντριβὴ τοῦ ἀντιπάλου του, γιατί σάν γνήσιος καὶ πιστὸς Μουσουλμάνος δὲν ἤθελε καθόλου νὰ μείνουν ἐπὶ τόσα καὶ τόσα χρόνια τὰ ὅσα τὸσων χιλιάδων τούρκων νὰ ἀσπρίζουν μέσα στὶς Μωραήτικες χαράδρες, γιατί σὺν τῷ κάτω—κάτω ἡ κακὴ μοίρα τῶν τούρκικων ὕπλων, ὅπως καὶ ὅλα τὰ ἄλλα δυστυχήματα ποὺ πλάκωσαν ἀργότερα, ἐβάραιναν κάπως κι' αὐτὸν τὴν ἴδιον προσωπικῶς.

Ἔστερα ἀπὸ τὴν καταστροφὴ, φώναζαν ὅλοι οἱ Τούρκοι μικροὶ καὶ μεγάλοι πῶς αὐτὸς ἦταν ὁ αἰτιὸς τῆς καταστροφῆς τῆς μεγαλόπρεπης ἐκείνης στρατιάς, μιά κι' ἄφηκε ξεπίτῃδες τὸ Δράμαλιν ἀβοήθητο.

Τότε κατάλαβε πιά ὁ γερασμένος Στρατηλάτης πῶς ἡ δυσμένεια τοῦ Σουλτάνου ἦταν ἀγίαστρευτὴ καὶ γιὰ νὰ προλάβῃ καμμιά ἐξευτελιστικὴ τῆς προσωπικότητάς του ἀπόφαση, πῆρε στεινὰ τὰ δηλητήρια, ἀφοῦ πρῶτα κατὰστρωσε μέχρι τῆς τελευταίας του λεπτομέρειας τὸ πρόγραμμα τῆς ἐντυπωσιακότητος κηδείας του, ποὺ ἔγινε πραγματικὰ ὅπως τὴν εἶχε παραγγεῖλει.

Τρεῖς ὁλόκληρες μέρες ὕστερα ἀπὸ τὴν ταφὴ του, φθάσανε, ὅπως εἶχε προαποθανῇ, ἡ προετοιμασίᾳ, καθὼς εἶπαν, ἀπὸ φίλους του Πασάδες τῆς Πόλης, οἱ ὅμοιοι στὴ Λάρισα, φέρνοντας μαζί τους καὶ τὸ φερμάνι τοῦ θανάτου του.

Ἐπειοῦ ὁμοῦ τὸν βρῆκαν ὅχι κῶν παθαμένο ἀλλὰ καὶ θαμμένο, τὸν ἐξέθαψαν, τοῦκοψαν τὸ κεφάλι, ὅβαναν μέσα σὲ μιὰν ἀσημένια λεκάνη καὶ τὸ πῆγαν σὺν Σουλτάνῳ Μαχμουτῷ. Κι' αὐτὸς τὸ τοποθέτησε σὲ κοινὴ θέα μπροστὰ στὴν κεντρικὴ Πύλιν τῶν Ἀναχτόρων του.

Ἀπ' αὐτὴ τὴν στείρα ἐκκρηξὴ τῆς Μουσουλμανικῆς θηριωδίας λαβαίνει ἀφορμὴ ὁ Μέντελσον γιὰ νὰ παρατηρήσῃ.

Ἔτσι ἐκτέλοισε ὁ Σουλτάνος Μαχμουτὸ τὸ πρόγραμμά του! Μὲ μιὰ ἀπαρέγκλητὴ συνέπεια, νὰ μὴν ἐπιτρέπεται σὲ κανέναν ὑποτελῆ ἢ ὑπὲρ τὴν νὰ ἀνυψωθῇ, γιὰ νὰ μὴν τοῦ γίνῃ μιὰ μέρα ἐπικίνδυνος. Ἐννοεῖται ὅμως πῶς ἔτσι ἔχανε πολλὰς φορὰς τὰ ἱκανώτατα καὶ γενναϊώτατα στελέχη του. Φυσικὰ ὕστερα ἀπ' αὐτὸν τὸ θάνατο ἡ ἐλπίδα τῆς καταστολῆς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασης γινόταν ἀμυδρότατη πάντα στὰ κατὰβαθα τοῦ μέλλοντος.

Ἔστερα ἀπὸ τὸ θάνατό του Χουρσίτ ἔγιναν ἐρευνες σὺν σπῆτι τοῦ καὶ καθὼς βεβαιώνουν ὅχι πιά οἱ θρόνοι, ἀλλὰ οἱ ἱστορικοὶ βρέθηκαν πολλοὶ ἀπὸ τοὺς θη-

σαυροὺς τοῦ Ἀλῆ. Κι' ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς τὸ περίφημο «Μπέλ—Χαντζάρ» ἔνα μαχαίρι πολυτιμώτατο μὲ ἀπειρία διαμαντιῶν καὶ ρουμπινίων διακοσμημένο. Ἐνα σωσιὸ διαμαντοχρυσοχοϊκὸ θόδιμα, ποὺ τὸ κρατοῦσε πάντα σὺν ἐξόβῃς ὁ Ἀλῆς σὺν ὅλῳ χρυσοι ἐλάχι του.

Αὐτοὶ λοιπὸν τὸ ἀριστοῦργημα κατεσχέθηκε μὲτρί μετὰ ἄλλα καὶ μεταφέρθηκε στὴν Πόλιν, ὅπου σάζεται ὡς τὰ σήμερα σὺν πολλῷ Αὐτοκρατορικῷ Μουσείῳ τῆς πόλης ποιεῖ ἐνδοξὴς Πρωτεύουσας τοῦ Ἰσλάμ.

Ἰ ἔχε λοιπὸν κάποιο δίκιο ὁ Σουλτάνος νὰ χαρακτηρίζῃ μόνον γιὰ θεῖγμα τῶν θεσούρων τοῦ Ἀλῆ, σὺν τῷ ἐφθασαν στὴν Πόλιν. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ ἀγανάκτηση τοῦ Μαχμουτῷ ξεσπᾷ τόσο τρομερῇ.

Ἦταν δυνατόν εἰ ἀμόθητοι θεσούροι τοῦ Ἀλῆ νὰ ἦσαν μονάχα σαράντα πέντε παληοκαταμύρια; Ποσὸ δηλαδὴ ἐξαιρετικὰ ὀσήμεστο, μπροστὰ σ' ἐκεῖνο ποὺ ξώδεψε γιὰ νὰ ἐξοντώσῃ τὸν πᾶμπλουτο ὑποτελῆ του; Κι' αὐτὸς ποὺ τοὺς θεσαυροὺς του ἀκριβῶς εἶχε βάλῃ σὺν μάτι;

«Δὲν γίνεται! Ἰ ἄκλεψε ὁ Χουρσίτ! Εἴπε! Καὶ χωρὶς πολλὰς διατυπώσεις βῆκε τὸ ἐκτελεστικὸν φερμάνι, εὐτυχῶς γιὰ τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸν νικητὴ ὀρχιστράτηγος.

Τέτοις στάθεσι τὸ τέλος τοῦ δοφνοστροφωμένου Στρατάρχη.

Μισογορραμμισμένοι ἦσαν ὁ Χουρσίτ ὅπως ὅλοι εἰς οὐλεμάδες, ἀλλὰ προικισμένοι ἀπὸ τὴ φύσιν μὲ μιὰ δαιμονισμένη στρατιωτικὴ ἰδιότητα, πλοισιαιμένη μὲ ἀκατάβλητὴ θέληση.

Ἄν ὁ Χουρσίτ δὲν ἐξετελεῖτο ἐμεῖς κατὰ πάσαν πιθανότητα δὲν θὰ εἴμαστε σήμερα ἐλεῖθεροι.

Ἦταν αὐτὸς ὁ φυσικὸς ἀρχιστράτηγος τῆς Μεγάλῃς Στρατιάς, καὶ ὅχι ὁ προστατευόμενος τῆς Βασιδῆ Σουλτάνου Ἀρμάλης, ποὺ σὺν τῇς ὁ Κολοκοτρώνης στοὺς Μόλους καὶ σὺν τῇς Στενὰ τῶν Δερβινάκων.

Ὁ τάφος τοῦ Χουρσίτ διατηρεῖται ἀκόμα στὴ Λάρισα μέσα σὲ κάποιο σπιτάκι ἀριστέρῃ κι' ἀμέσως ὕστερα ἀπὸ τὴν μεγάλη γέφυρα τοῦ Πηνειοῦ.

Κάνοντας ἀπὸ τοὺς περὶ τοὺς δὲν τὸν ἤξερε, Ἀφοῦ καὶ αὐτοὶ οἱ ἔνοικοι τοῦ οἴκου ἀγνοοῦσαν ποῖος ἦταν ὁ θαμμένος μέσα στὴν αὐλὴ τοὺς Τούρκους. Καὶ σάν τοὺς ρωτήσομε ἂν ἔξερον ποῦ ἦταν ὁ τάφος τοῦ Χουρσίτ, μὰς ἀπάντησαν πῶς ὑπάρχουν κάτι μάρμαρα μέσα στὴν αὐλὴ καὶ φαίνονται σάν μάρμαρα τάφου! Τόσα μόνον ἤξεραν.

Ἐκεῖ ἦ'αν πραγματικὰ ὁ τάφος ἡ καλότερα τὰ ἐρείπια τοῦ τάφου τοῦ Μεγάλου. Ὁ θόλος εἶχε καταρρεύσει, ἔμειναν ὅμως οἱ βυθὸ ἐπιτύμβιες στήλεις.

Κι' ἡ μιὰ ἀπ' αὐτὰς φέρει γλυπτὸ τὸ θαρρίκι, ὅπως συνηθίζονταν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη μὲ τοὺς μεγαϊστάνες τοῦ Ἰσλάμ καὶ ἀκόμα τὴν ἀπὸ ἐυθεῖ κοιτητικὰ τὴν ἐπιγραφὴν, γραμμὴν

μέ αραβικούς χαρακτήρες κὶ χαρακτηριστικὴ τῆς γνωστῆς ανατολίτικης μεγεληγορίας.

«Ἐδῶ μέσα κομᾶται τὸν αἰῶνιο ὕπνο
 τοῦ ὁ Κάτοικος τοῦ Παραδείσου, πὺ ἀπό-
 χιτησε τὸ μεγάλο ἐξέμα τοῦ Στρατάρχη.
 Ὁ φημισμένος Μαχμοῦτ! Αὐτὸν πὺ τὸν
 λέγαν Χουροῦτ Πασᾶ. Ὁ Δίκαιος! Ὁ Ἄτσα-
 λαμένος! Ὁ ἀφρσιωμένος ἀκόλουθος τοῦ
 Φαρῶκ-Ὀσμάν. Αὐτὸς πὺ ἦταν λιοντάρι
 σὶνὸν πόλεμο! Ναί! Ἐνας ἀτρόμητος πολε-
 μιστῆς μὲ τὸ θέλημα τοῦ Προφήτη! Αὐτὸς
 πὺ σὺν πέθανε σκοτείνισσαν ξεφνικὰ στε-
 ριές, πέλαγα καὶ ὑρατοί. Σὺν τὰ χάθη ε
 ἀπὸ τὸ στερέωμα ὁ ἥλιος, καὶ ν' ἀπλώθη ε
 στὴ γῆ μιὰ μαύρη μέρα. Εἶχε φθάσει τὰ γίνῃ
 μὲ τὸ θέλημα τοῦ Ἀλλάχ καὶ Μεγάλος Βε-
 ζύρης. Καὶ οἱ ἐχροὶ τοῦ ἔχονταν πάντα τὴς
 διαταγῆς τοῦ, μὲ τὸ κφιερὸ τοῦ τὸ σποθί.

Ἐνας τέτοιος εὐνοημένος ἀπὸ τὴ Μοίρα
 ἔν ξανόρχεται ἄλλη φερὰ σὶνὸν Κόσμο. Ὡς
 πὺ νὰ γίνῃ ἡ Δεύτερη παρυσία. Μὰ τὸ με-
 γάλον ὄνομα τοῦ Ἀλλάχ, πὺ κυριαρχεῖ σὶνὸν
 Σέμπαν ὀλάκαιρο, ἔν ἔχει γίνῃ λῆθος.
 Ἀλλὰ εὐτὴ εἶναι ἡ λογικὴ κρίση πὺ θὰ
 ζῇ σὺν Ἀῦρα τῆς Αὐγῆς στὴν Ἱστορία
 τοῦ κόσμου!»

Ἔτσι ἀπαθανάτισαν οἱ Μουσουλμάνοι
 τοῦ καιροῦ ἐκείνου, κατὰ ἐλεύθερην μετὰ-
 φραση, τὴ Μνήμη τοῦ Μεγάλου Στρατηλάτη
 τοῦ Ἰσλᾶμ, πὺ ἡ Μοίρα τῆς Ἑλλάδος βοή-
 θησε νὰ μὴν γίνῃ ὁ νεκροθάφτης τῆς!

ΠΑΝ. ΚΑΤΗΦΟΡΗΣ

ΣΗΜ.—Στὴ σελ. 811 α' στήλῃ 44ος στίχος τοῦ 16ου
 τεύχους νὰ διαβαστῇ «ἀνοιξε μεγάλο πόλεμο»
 καὶ στὴν ἴδια σελίδα β' στήλῃ 11ος στίχος
 ἀντὶ διπλᾶ νὰ διαβαστῇ «διόλου».

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

ΓΙΑΝΝΗΣ ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗΣ

(1829)

Ἐσεῖς βουνα τοῦ Γρεββενοῦ καὶ πεῦκα τοῦ Μετσόβου
 λίγο νὰ χαμηλώσητε καὶ νὰ ιαπεινωθῆτε,
 γιὰ νὰ περάσ' ἡ κλεφτουριά, τὰ δυὸ παιδιὰ τοῦ Τσάπκυ,
 νὰ πᾶνε κατὰ τὸ Σταυρό, πέρα στὰ καρπούλια,
 νὰ μάθουν ἀπ' τὰ Γιάννενα κᾶνα καλὸ χαμπέρι.
 Ἐκεῖ χαμπέρι πήρανε, πικρὸ φαρμακωμένο,
 τὸν Δεληγιάνην σκότωσαν στὴ μέση στὸ παζάρι.
 Σὺν πήραν δίπλα τὰ βουιά, δίπλα τὰ κορφοβούνια,
 ἀρπάζουν, καίνε τὰ χωριά, διαβάτες ξεγυμνώνουν.

[Συλλογὴ Β. Σκαφιδᾶ]

Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ "ΔΙΔΑΧΗ", ΤΟΥ ΟΣΙΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΠΑΤΕΡ ΚΟΣΜΑ*

ΔΙΑ τοῦτο καὶ μᾶς ἔκαμε μὲ τὸ κε-
φάλι ἐπάνω καὶ μᾶς ἔβαλε τὸν
νοῦν, εἰς τὸ ἐπάνω μέρος νὰ στοχα-
ζώμεθα πάντοτε τὰ οὐράνια, καὶ αὐ-
τὰ ποθοῦμεν καὶ ὄχι τὰ γῆϊνα καὶ
φθαρτὰ πράγματα τοῦ κόσμου. λοι-
πὸν ἀφόντας ἐκτίσθη ἐτοῦτος ὁ κό-
σμος εἶναι χρόνοι ἑπτὰ χιλιάδες καὶ
διακόσιοι ἐνενηνηντὰ, ὥς τόσον νὰ
τὸν ἡξεύρετε εἶναι ὡσάν τὸ αὐγὸν καὶ
καθὼς εἶναι ὁ κρόκος εἰς τὴν μέσσην
τοῦ αὐγοῦ ἔτι εἶναι καὶ ἡ γῆ προ-
σταγμένη ἀπὸ τὸν θεὸν στέκη εἰς τὴν
μέσσην χωρὶς νὰ ἐγγίξη πουθενά. καὶ
κάθως εἶναι τὸ ἀσπράδι ὀλοτρόγυρα
εἰς τὸν κρόκον ἔτι εἶναι καὶ ὁ ἄερας
καὶ τὰ νερὰ εἰς τὴν γῆν καὶ καθὼς τὸ
τῆξέλιον κλείει μέσα καὶ τὸ ἀσπράδι
καὶ τὸν κρόκον, ἔτι εἶναι καὶ ὁ οὐ-
ρανὸς τὰ περικλείει ὅλα· ὁ ἥλιος γυ-
ρίζει καὶ γίνεται ἡμέρα. καὶ ὅπου δὲν
λάμπει ὁ ἥλιος εἶναι νύκτα, κρατεῖ
τὸν ἴσκιον ἡ γῆ, τώρα ἐδῶ ἡμεῖς (σ.
102) ἔχομεν ἡμέραν καὶ ἄλλοι εἶναι
νύκτα κατὰ τὸ γύρισμα τοῦ ἡλίου
ἀκολουθεῖ καὶ ἡ ἡμέρα καὶ ἡ νύκτα.
καὶ εἰς ὅλην τὴν γῆν κατοικοῦν ἄνθρω-
ποι καὶ τέλος τῆς γῆς ποτὲ δὲν εὐρί-
σκουν διατί εἶναι στρογγυλὴ καὶ εἰς
ἓνα στρογγυλὸν πρᾶγμα ἄκρην ποτὲ
δὲν εὐρίσκεis, ὡσάν νὰ βάλλῃς ἓνα
μερμύγκι νὰ περιπατῇ εἰς ἓνα αὐγὸν
τέλος ποτὲ δὲν εὐρίσκει. διὰ τοῦτο

καὶ βάφομεν τὰ αὐγὰ τὸ ἅγιον Πᾶσκα
διὰ νὰ στοχοζώμεθα, ὅτι ἐτοῦτος
ὁ κόσμος ἔτι εἶναι στρογγύλος καὶ
φθαρτός, ὡσάν τὸ αὐγὸν καὶ μὲ τὸ
κόκκινον φανερώνομεν τὸ τίμιον αἷμα
τοῦ Χριστοῦ μας ὅπου τὸ ἔχυσε δι'
αὐτὸν τὸν κόσμον διὰ νὰ τὸν ἐλευθε-
ρώσῃ ἀπὸ τὰς χειρας τοῦ διάβολου
ὅθεν πρέπει καὶ ἡμεῖς νὰ χαιρώμεσθην
καὶ νὰ εὐχαριστοῦμεν τὸν Χριστὸν
μας ὅπου ἑκαταδέχθη καὶ ἔγινεν
ἄνους, καὶ ἦλθεν εἰς ἐτοῦτον τὸν κό-
σμον καὶ ἔχυσε τὸ πανάγιόν του αἷ-
μα διὰ τὴν ἀγάπην μας καὶ μᾶς ἐλευ-
θέρωσεν ἀπὸ τὸν διάβολον. καὶ πά-
λιν (σελ. 103) νὰ κλαίωμεν καὶ νὰ θρη-
νοῦμεν ἀκαταπαύστως, ὅπου οἱ ἁμάρ-
τίαις μας ἐστάθηκαν ἀφορμὴ καὶ ἔπα-
θεν ὁ Χριστὸς μας τόσα καὶ τόσα κα-
κὰ καὶ ἡμεῖς οἱ ταλαίπωροι δὲν ἴφτου-
ροῦμεν· ἓνα ὀλίγον τίποτες οὕτε πα-
ραμικρὸν λόγον διὰ τὴν ἀγάπην του
λοιπὸν ὀλοίμονον εἰς ἡμᾶς τί ἀπολο-
γίαν ἔχομεν νὰ τοῦ δώσωμεν.

ΚΑΙ ἔτι ἀδελφοί μου ἐξέπεσεν
ὁ πρῶτος ἄγγελος ὁ λεγόμενος
ἑωσφόρος μὲ ὄλον του τὸ τάγμα, καὶ
ἔγιναν δαίμονες, τότε ὁ θεὸς ἔκαμεν
ἐτοῦτον τὸν κόσμον. ἐπάνω εἰς ἔξη
ἡμέρας τὰ ἔκαμεν ὅλα. εἰς δὲ τὴν
ἑβδόμην ἡμέραν, ἦγουν τὴν Κυριακὴν
ἡσύχασεν. διδοντας καὶ εἰς ἡμᾶς πα-
ράδειγμα ὅτι ἔξη ἡμέρας νὰ ἐργαζώ-

1. 7290 ἀπὸ τοῦ πρώτου κόσμου = 1782 ἀπὸ
Χριστοῦ. Προφανὲς πρόκειται περὶ χονδρικοῦ
ὕπολογισμοῦ τῆς χρονολογίας, διότι εἶχε θανα-
τωθῇ πρὸ τριετίας.

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενον τεῦχος
1. ἄνθρωπος.
2. ὑποφέρωμεν, ὑπομένωμεν.

μεθα διὰ ἐτοῦτα τὰ κοσμικά καὶ γήινα πράγματα, καὶ τὴν ἁγίαν Κυριακὴν νὰ ἡσυχάζωμεν καὶ νὰ ἀπέχωμεν ἀπὸ αὐτά, καὶ νὰ ἐργαζώμεθα τὰ οὐράνια. ἡγουν ἀπὸ ὅλον τὸ ταχὺ νὰ πηγαίνωμεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν νὰ ἀκού (σελ. 104) ὡμεν τὰ βιβλία τῶν ἁγίων, καὶ τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον τὶ μᾶς παραγγέλει ὁ Χριστὸς μᾶς νὰ κάνωμεν. νὰ στῶχαζόμεθα τὸν θάνατον τὴν κόλασιν τὸν παράδεισον. ἀκόμη νὰ στοχαζώμεθα τὴν ψυχὴν μᾶς ὅπου εἶναι τιμιώτερον πρᾶγμα ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμον, καὶ ἂν τὴν χάσωμεν αὐτὴν πλεον ἐχάσαμεν ὅλα. καὶ αὐτὴν κερδαίνωμεν αὐτὴν ἐκερδίσασμεν ὅλα καὶ νὰ ἐνδύωμεθα ταπεινὰ τὰ ρουχαλᾶκια μᾶς καὶ νὰ τρώγωμεν τὸ ἀρκετόν μᾶς, καὶ νὰ μὴν ἀργολογοῦμεν, ἀλλὰ νὰ φροντίζωμε πῶς νὰ στολίσωμεν τὴν ψυχὴν μᾶς μὲ ὁμιλίας καλοῖς μὲ ἦθη χρηστά διὰ νὰ τὴν κάμωμεν νόμφην τοῦ Χριστοῦ μᾶς. καὶ ὅχι νὰ τρώφαντῶνομεν καὶ νὰ πολυτρώγωμεν, καὶ νὰ πολυπίνωμεν, νὰ τραγουδοῦμεν καὶ νὰ χορεύωμεν. καὶ νὰ μεθοῦμεν καὶ νὰ ξεροῦμεν. μῆτε νὰ κάνωμεν πραγματίαις καὶ ἀλησβερίσια· διὰτὶ ἐκεῖνο τὸ κέρδος ὅπου γίνεται τὴν Κυριακὴν, καὶ κάθε καλὴν δεσποτικὴν ἑορτὴν, εἶναι ἀφορησμένον καὶ κατηραμένον, καὶ βάνομεν φωτιά εἰς τὰ ὀσπῆτιά μᾶς καὶ καιό (σελ. 105) μεοθε καὶ ψυχικά καὶ σωματικά. ἀκόμη νὰ μὴ τρώγωμεν ὀψάρια ταῖς τετράδες καὶ ταῖς παρασκευαῖς, ὅτι εἶναι μεγάλῃ ἁμαρτία. καὶ ὅποιοι τρώγῃ νὰ ἡξεύρῃ ὅτι σταυρώνη τὸν Χριστὸν καὶ συναριθμῆται μὲ τοὺς θεοκτόνους ἑβραίους, καὶ πηγαίνει μὲ αὐτοὺς εἰς τὴν κόλασιν.

ΗΘΕΛΑ ἀδελφοί μου καὶ ἀγαπήσασθε νὰ εἶχα τὸν καιρὸν νὰ σᾶς ἐξομολογήσασθε ὅλους καὶ ἄνδρας καὶ γυναῖκες νὰ μοῦ ἐλέγεται τὰ παράπονά σας, μὰ βλέπω τὸ πολὺ πλῆθος καὶ δὲν ἡμπορῶ μοναχὰ σᾶς λέγω, καὶ σᾶς φανερώνω τέσσερα μυστήρια τὰ

ἀναγκαιότερα τῆς πίστεώς μας. τὸ πρῶτον εἶναι καθὼς σᾶς εἶπα νὰ ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθρούς σας καὶ νὰ τοὺς συγχωρᾶτε μὲ ὅλην σας τὴν καρδίαν εἰς ὅ,τι καὶ ἂν σᾶς ἐφταίξαν, διὰ νὰ σᾶς συγχωρήσῃ καὶ ἐσᾶς, ὁ θεός, εἰς τὰ ὅσα τοῦ φταίετε. τὸ δεῦτερον εἶναι νὰ ἐξετάζετε νὰ εὐρίσκετε πνευματικὸν καλόν, καὶ νὰ τοῦ εἰπῇτε ὁ καθένας ἑτῆ ἐγὼ πνευματικὴ μου ἔχω νὰ κοῖσασθω διὰτὶ δὲν ἀγαπῶ τὸν θεόν (σελ. 106) καὶ τὸν ἀδελφόν μου καθὼς πρέπει. ἐγὼ εἶμαι ἀχάριστος εἰς τὸν θεόν μου διὰ τὰ τόσα καὶ τόσα κατὰ ὅπου μοῦ ἐχάρισεν. μοῦ ἔδωκε τὰ ὀμᾶτια νὰ βλέπω τὰ ἄπειρά του ποιήματα καὶ νὰ τὸν δοξάζω. νὰ βῇ ἐπὶ τὸν ἥλιον, καὶ νὰ θαυμάζωμε καὶ νὰ λέγω, ἐάν ὁ ἥλιος εἶναι τόσον λαμπρὸς ἀμὴ ἐκεῖνος ὅπου τὸν ἔκαμε πόσον νὰ εἶναι λαμπρότερος, ἢ θεὸς μου ἀξίωσόν με νὰ σὲ ἀπολαύσω. ἐγὼ δὲν κάνω ἑτῆ ἀλλὰ βλέπω τὸ ξένον πρᾶγμα τοῦ ἀδελφοῦ μου διὰ νὰ τὸ κλέψω· φθόνῳ πῶς αὐτὸν τὸν ἔκαμε ὁ θεὸς πλούσιον καὶ ἑμένα πτωχόν, καὶ βαρυκαρδίζω, καὶ διὰ τοῦτο θέλω νὰ κολασθῶ, περιεργάζομαι ὅλα τὰ κακὰ καὶ τοῖς ξέναις γυναῖκες. ἀκόμη μοῦ ἔδωκεν ὁ θεὸς τὰ αὐτιά διὰ νὰ ἀκούω τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον καὶ τὰ ἱερὰ βιβλία καὶ ἐγὼ ἀκούω χοροὺς καὶ τραγούδια λαοῦμένα καὶ φλυαρίαις. μοῦ ἔδωκε τὸ στόμα νὰ διαβάζω νὰ προσεύχωμαι νὰ κοινωνῶ τὰ ἄχραντα μυστήρια, νὰ ὁμολογῶ τὰς ἀ (σελ. 107) μαρτίαις μου καὶ νὰ κατηγορῶ πάντα τοῦ λόγου μου. μὰ ἐγὼ βλασφημῶ, κατακρένω ἀρχιερεῖς, πνευματικούς, ιερεῖς, λαϊκοὺς ἄνδρας καὶ γυναῖκας. λέγω ψέμματα κάνω ὄρκους ἀσχημολογῶ ὕβριζω, προδίδω, τρώγω ὡσάν τὸ ζῶον. πίνω κρεσὶ καὶ μεθῶ καὶ γίνωμαι ὡσάν τὸ γουρούνι. μοῦ ἔδωκε τὰ χεῖρια διὰ νὰ ἐργάζομαι, νὰ τρέφωμαι μὲ τὸ ἔργον μου καὶ νὰ τρέφω καὶ ἄλλους καὶ νὰ κάνω καὶ ἄλλαις ἐργασίαις θεάρεσταῖς, καὶ ἐγὼ σκοτῶνω. ἀρπάζω, κλέπτω, ἀδικῶ, μετρῶ καὶ

ζυγιάζω ξήκι, παίζω χαρτιά, και ζώ με τὰ αἵματα τῶν ἀδελφῶν μου. μοῦ ἔδωσε τὰ ποδάρια νὰ περιπατῶ τὸν καλὸν και χριστιανικὸν δρόμον, μὰ ἐγὼ τρέχω τυφλὸς και ἀκολουθοῦμαι στράβόγραβας¹ και διαβολικαῖς ὁδοῖς. λοιπὸν ἀλοίμονο εἰς ἐμένα με αὐτὰ ὅλα βέβαια ἔχω νὰ κολασθῶ και νὰ φυλαχθῇς νὰ μὴν τοῦ κρύψης καμμίαν ἁμαρτίαν και τὴν παραμικρήν, ἀλλὰ νὰ ταῖς εἰπῇς (σελ. 108) ὁλαῖς

1. Στραβὴ γράβα (δέντρο) = μτρ. λαγκα-
διές, κακοὺς δρόμους. Τοῦτο ἐνισχύεται και
ἀπὸ τὴν παρακάτω φράση: διαβολικαῖς στρα-
ταῖς.

χωρὶς ἐντροπὴν, διατὶ ἀνί-
σως και κρύψης μίαν ὁλαῖς
ἀσυγχώρηταις μένουν. τὸ
τρίτον εἶναι, ὅταν σὲ ἐλέγ-
ξῃ ὁ πνευματικὸς και σοῦ
εἰπῇ διατὶ νὰ τὰ κάμῃς
ὁλα οὐτά, τότε ἐσὺ νὰ μὴ
ρίξης τὴν ἀφορμὴν εἰς ἄλ-
λον τάχα πῶς σὲ ἐπαρα-
κίνησεν, οὔτε νὰ προφασί-
στῇς πῶς σὲ ἐσκέλισεν¹ ὁ
διάβολος, ἀλλὰ νὰ κατη-
γορίσης τοῦ λόγου σου, και
νὰ εἰπῇς τὸ κακὸν σου τὸ
κεφάλι εἰς ὅλα σοῦ ἔφται-
ξεν. τὸ τέταρτον εἶναι ὅτι
και νὰ σοῦ εἰπῇ ὁ πνευμα-
τικὸς και ὅτι νὰ σὲ νουθε-
τήσῃ νὰ τὰ βάλῃς μέσα εἰς
τὸν νοῦν σου και ἐπάνω
εἰς τὸ κεφάλι σου και ὅτι
θέλει νὰ σὲ κανονίσῃ² νὰ
τὰ δεχθῇς. μετὰ πάσης
χαρὸς και νὰ ὑποσχεθῇς
νὰ τὰ κάμῃς, και νὰ ἀπο-
φασίσῃς πλέον με στερεάν
γνώμην ὅπου καλύτερα νὰ
ἀποθάνῃς παρά νὰ ματα-
πέσῃς, και νὰ ματακάμῃς
τὰ ὅμοια ἁμαρτήματα.
(σ. 109).

ΑΥΤΑ χριστιανοὶ μου εἶ-
ναι τὰ ἀναγκαιότερα
μυστήρια τῆς πίστεώς μας
μάλιστα ὕστερα ἀπὸ τὴν καθα-
ρὰν ἐξομολόγησιν νὰ συνηγορῶνται
τὰ ἄχραντα μυστήρια, διατὶ ὁ θάνα-
τος ἐρχεται ὅσῳ ὁ κλέπτῃς και δὲν
ἡξεύρομεν ἔως αὐριοῦν τί ἔχομεν νὰ
πᾶθωμεν ἢ μπορεῖ νὰ μᾶς ἔλθῃ ἔξα-
φνα, και νὰ μᾶς εὕρῃ ἀνέτοιμους και
τί γενόμεαστε. ὁ ἀνεξομολόγητος ὁ ἄν-
θρωπος εἶναι ὅμοιος με ἕναν ἀβάπτι-
στον και εἶναι ἀδύνατον νὰ σωθῇ και
ἀνίσως ἕνας ὅπου ἀπέθανεν, ἢ μὲν
και ἐπρόφτασεν και ἐξομολογήθη, και
ὅς δὲν ἐκοινώνησε εἶναι ἐλπίδα εἰς

1. ἐγέλπτε

2. νὰ ἐπιβέλλῃ κανόνες, κοινῶς κανόνες.

αυτόν. εἰδὲ καὶ δὲν ἐξομολογήθη, ἅς κοινωνήσῃ ὅσαις φοραῖς θέλει, τίποτε δὲν ὠφελεῖται, μάλιστα βλάπτεται, ἐπειδὴ καὶ κοινωνεῖ ἀνάξια, καὶ ἀλοίμονον εἰς αὐτόν. πρῶτον πρέπει νὰ γίνεταί ἡ ἐξομολόγησις, ἔπειτα ἡ ἀγία κοινωνία. πρῶτα νὰ πλύνωμεν καὶ νὰ καθαρίζωμεν τὸ ἀγγεῖον καὶ ὕστερα νὰ (σελ. 110) βάλωμεν τὸ πολυτίμητον πρᾶγμα μέσα. ἀκόμη νὰ προσέχετε νὰ μὴ σὰς ἀποθάνῃ κανένα παιδίον ἀβάπτιστον διὰτὶ εἶναι χειρότερη ἁμαρτία ἀπὸ ἐκατὸν φονικά καὶ ὅσον καὶ ἂν ἤμπορεῖτε νὰ βάνετε μεγάλην ἐπιμέλειαν μάλιστα ἐσεῖς ἀδελφοί μου ἱερεῖς νὰ μὴν ἀμελεῖτε εἰς αὐτὸ τὸ ἔργον, διὰτὶ ἔχετε νὰ δώσετε ἀπολογία ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως διὰ τὴν ψυχὴν ἐκείνου τοῦ παιδίου, καὶ νὰ φτιάσετε κολυμβήθραις μεγάλαις ἕως ὅπου νὰ βουτᾷτε τὸ παιδίον ὅλον μέσα, διὰτὶ ὁ διάβολος παρατηρεῖ ἐκεῖ καὶ διὰ τοῦτο μερικά παιδιὰ δαιμονίζονται καὶ ταραζοῦνται καὶ λέγετε ὅτι σεληνιαζοῦνται.

ΤΟ λοιπὸν ἀδελφοί μου ἀκούσατε καὶ τὰ ἀκόλουθα. ἄνδρας καὶ γυναῖκες εἰς τὸν κόσμον τελείως δὲν ἦταν, τότε ἐπῆρεν ὁ θεὸς ἀπὸ τὴν γῆν χῶμα καὶ νερόν καὶ φωτιά καὶ ἀέραν, καὶ ἐξύμωσε καὶ τὰ τέσσαρα μαζὺ (σελ. 111) ἔπλασεν ἕνα ἄνδρα καὶ τοῦ ἐμφύσησεν τὴν ψυχὴν ζώσαν καὶ ἀθάνατον· αὕτη ἡ ψυχὴ εἶναι καὶ λέγεται ἄνθρωπος καθολικὸς αὕτη βλέπει, αὕτη ἀκούει, αὕτη ὁμιλεῖ, αὕτη περιπατεῖ, αὕτη ἐννοεῖ, αὕτη μανθάνει γράμματα, τέχναις, ἐπιστήμαις καὶ ἄλλα. ἐτοῦτο τὸ κορμὶ ὅπου φαίνεται εἶναι φῶρεμα τῆς ψυχῆς, αὕτη τὸ κρατὶ γερὸν καὶ ζωντανὸν διὰτὶ βλέπομεν φανερά ὅταν εὐγῇ αὕτη ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὸ κορμὶ ἐκεῖνο πλεονεῖ ἀξίζει τίποτε, νεκρόνεται, βρωμὰ σέπεται σκουληκιάζει καὶ γίνεται ὅ,τι ἦταν πρῶτα, χῶμα, λάσπη, βρώμα, καὶ δυσωδία. ὡς τόσον ἀδελφοί μου βλέποντας ὁ θεὸς ὅπου ὁ ἄνδρας στενοχωρεῖται μοναχὸς καὶ θέλοντας νὰ

τοῦ κόμῃ καὶ σύντροφον, τὸν ἀποκοίμησε καὶ εὐθὺς ἐπῆρεν ἕνα τοῦ πλευρόν καὶ ἔκαμε τὴν γυναῖκα καὶ τοῦ τὴν ἔδωκεν διὰ παρηγορίαν του, καὶ ἐξυπνώντας ὁ ἄνδρας, τὴν εἶδε καὶ εἶπε τοῦτο εἶναι (σελ. 112) κορμὶ ἀπὸ τὸ κορμὶ μου καὶ τὴν ἐχάρηκε κατὰ πολλὰ, ἔτι καὶ ἐσὺ χριστιανέ, πρέπει νὰ τὴν χαίρεισε τὴν γυναῖκα σου, καὶ νὰ τὴν ἀγαπᾷς, ὡς ἂν σύντροφόν σου καὶ νὰ μὴν τὴν στοχάζεσε ὡς ἂν σκλάβαν σου, διὰτὶ καὶ αὕτη πλάσμα θεοῦ εἶναι ὡς ἂν καὶ ἐσὺ τὸν θεόν, πατέρα τὸν λέγεις καὶ ἐσὺ, πατέρα τὸν λέγει καὶ αὕτη· μίαν πίστιν ἔχετε καὶ οἱ δύο, ἕνα βάπτισμα, ἕνα εὐαγγέλιον, μίαν ἀγίαν κοινωνίαν, ἕναν ποράδεισον ἔχετε, νὰ ἀπολαύσετε, δὲν τὴν ἔχει ὁ θεὸς κατώτερην ἀπὸ ἐσένα. διὰ τοῦτο δὲν τὴν ἔκσμεν ἀπὸ τὰ ποδάρια, διὰ νὰ μὴ τὴν καταφρονᾷ ὁ ἄνδρας, ἀλλ' οὔτε πάλιν τὴν ἔκαμεν ἀπὸ τὸ κεφάλι διὰ νὰ μὴν καταφρονᾷ αὕτη τὸν ἄνδρα, ἀλλὰ τὴν ἔκαμεν ἀπὸ τὴν πλευράν, ἡγουν ἀπὸ τὴν μέσῃν διὰ νὰ τὴν ἔχει σύντροφόν του, καὶ τῆς ἐμφύσησε, καὶ ἰδίαν ψυχὴν, ὡς ἂν καὶ τοῦ ἀνδρὸς καὶ (σελ. 113) ὕστερα ὀνόμασε τὸν ἄνδρα Ἀδάμ, καὶ τὴν γυναῖκα Εὐάν· ὁ ἄνδρας φαίνεται νὰ ἐγέννησε τὴν γυναῖκα καὶ ἔμεινε πάλιν αὐτὸς χωρὶς νὰ βλαπτῇ τίποτε. λοιπὸν ἀπὸ τότε ἔμεινε εἰς χρέος ἡ γυναῖκα, νὰ πληρώσῃ ἐκεῖνο ὅπου ἐχρεωστοῦσαν εἰς τὸν ἄνδρα, καὶ ἀπὸ τόσαις καὶ τόσαις χιλιάδες γυναῖκες ὅπου ἐγενήθησαν εἰς τὸν κόσμον δὲν εὐρέθη ἀξία κομμία ἄλλη, παρὰ ἡ Κυρία θεοτόκος Μαρία, ὅπου διὰ τὴν μεγάλην τῆς καθαρότητά ἀξιώθη, καὶ ἐγέννησε τὸν υἱὸν καὶ λόγον τοῦ θεοῦ τὸν γλυκύτατόν μας Ἰησοῦν Χριστόν ἐκ πνεύματος ἁγίου, ὄντας καὶ πρῶτα παρθένος, καὶ ὕστερα πάλιν παρθένος ἔμεινε καὶ ἐπλήρωσεν ἐκεῖνο τὸ παλαιὸν χρέος τοῦ πρώτου Ἀδάμ.

ΑΚΟΥΕΤΕ ἀδελφοί μου τί μυστήρια ἔχει ἡ ἀγία πίστις μας, λοιπὸν, ἅς εἰποῦμεν καὶ τὰ ἀκόλουθα. Ὁ θεὸς

ὕστερα, ἔκαμε καὶ ἕναν παράδεισον εὐμορφότατον κατὰ ἀνατολὰς γεμάτων (σελ. 114) ἀπὸ φυτὰ δένδρα λουλούδια καὶ χόρτα ὅλον χαρὰ καὶ εὐφροσύνη· ἐκεῖ δὲν ἦταν ποτὲ οὔτε πείνα οὔτε δίψα, οὔτε κρύο, οὔτε καύσις οὔτε ἄλλο κανένα πρᾶγμα λυπηρὸν καὶ ἐναντίον· καὶ τοὺς ἔβαλεν τὸν ἀδάμ καὶ τὴν εὐαν ἐκεῖ μέσα νὰ κατοικοῦν, καὶ νὰ χαίρωνται πάντοτε ὥσάν ἄγγελοι, στολιζοντάς τους καὶ μὲ τὰ ἑπτὰ χαρίσματα τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἔπειτα τοὺς ἐπαράγγειλεν ἀπὸ ὅλα τὰ καλὰ τοῦ παραδείσου νὰ φάγουν, καὶ διὰ νὰ ἐγνωρίσουν ὅτι ἔχουν αὐθεντήν θεόν, καὶ διὰ νὰ τοὺς δοκιμάσῃ τοὺς εἶπε νὰ φυλαχθοῦν ἀπὸ ἕναν μόνον καρπὸν νὰ μὴν φάγουν, διατὶ ἐκείνην τὴν ὥραν ὁποῦ νὰ φάγουν θέλουν ἀποθάνουν. Ὁ τρισκατάρατος διάβολος, βλέποντας τὴν ἄπειρον δόξαν ὁποῦ ἔλαβαν ὁ ἀδάμ καὶ ἡ εὐα ἀπὸ τὸν Θεόν, τοὺς ἐφθόνησεν καὶ ὥς πνεῦμα πονηρὸν ὁποῦ εἶναι, ἤξευρεν ὅτι εὐκολώτερα πλανᾶται ἡ γυναῖκα ἀπὸ τὸν (σελ. 115) ἄνδρα εἶπε μὲ τὸν ἐαυτὸν του ὥσάν γελάσω πρῶτα τὴν γυναῖκα καὶ τὴν κάμω καὶ φάγῃ, ὕστερα εὐκολὰ ἐγκρεμνίζω καὶ τὸν ἄνδρα· καὶ εὐθὺς πηγαίνει καὶ ἐμβαίνει μέσα εἰς τὸ φίδι καὶ παραστένεται ὀμπροστὰ εἰς τὴν γυναῖκα, καὶ τῆς λέγει τὸ φίδι. Τί σὰς εἶπεν ὁ θεὸς νὰ κάμετε ἐδῶ μέσα εἰς τὸν παράδεισον· ἀπεκρίθη ἡ εὐα καὶ τοῦ εἶπε, μὰς ἐπαγγέλειεν ἀπὸ ὅλα ἐξ οὗτα τὰ καλὰ τοῦ παραδείσου νὰ τρώγωμεν, καὶ ἀπὸ ἕναν καρπὸν μόνον νὰ μὴ φάγωμεν διατὶ ἀποθνήσκομεν, τότε ὁ διάβολος μὲ τὸ στόμα τοῦ ὀφιδίου, τῆς εἶπεν ὅχι, βέβαια δὲν ἀποθνήσκετε ἂν φάτε, ἀλλὰ σὰς ἐφθόνισεν ὁ θεός, διατὶ εἰ ξεύρει, πῶς ἀνίσως καὶ φάγετε ἔχετε νὰ ἀξιωθῆτε νὰ γένετε καὶ ἐσεῖς θεοὶ ὅμοιοι μὲ αὐτόν, καὶ διὰ τοῦτο σὰς ἐμπόδισε νὰ φάγετε· λοιπὸν ἔπαρε ἐσὺ πρῶτα καὶ φάγε, καὶ ὕστερα δόσε καὶ τοῦ ἀνδρός σου νὰ φάγῃ καὶ τότε θέεστε ἰδεῖ ὁποῦ νὰ γένε (σελ. 116) τε θεοὶ νὰ ἐγνωρίσετε τοῦ λόγου σας.

τότε εὐθὺς ἡ γυναῖκα ὥς ὁστόχαστη ἐπῆρε καὶ ἔφαγε, καὶ ὕστερα ἔδωκε καὶ τοῦ ἀνδρός της καὶ ἔφαγε καὶ παρευθὺς ἐγνώρισαν τοῦ λόγου τους, ὅτι ἦταν γυμνοί, καὶ ἐπῆραν φύλλα συκιάς καὶ τὰ ἔραψαν καὶ ἐσκέπασαν τὴν ἐντροπή τους καὶ ἔχασαν καὶ τὰ ἑπτὰ χαρίσματα τοῦ ἁγίου πνεύματος, καὶ ἀπόκτησαν δύο μεγάλα κακὰ τὴν μωρίαν καὶ τὴν δειλίαν.

ΤΟΥΤΟ ἀδελφοί μου Χριστιανοὶ εἶναι βέβαιον ὁποῖος φυλάγει τὰ προστάγματα τοῦ θεοῦ κἂν ἄνδρας εἶναι ἢ γυναῖκα γίνεται σοφὸς καὶ ἄνδρεϊος, καὶ δὲν φοβᾶται ὅλον τὸν κόσμον· μὰ ὁποῖος δὲν τὰ φυλάγει, ἀλλὰ καὶ εἰ τὰ θελήματα τοῦ διαβόλου γίνεται μωρὸς καὶ δειλὸς ὁποῦ φοβᾶται καὶ ἀπὸ τὸν ἴσκιον του, ὅς εἶναι καὶ βασιλεὺς ὁποῦ νὰ ὀρίζει τὸν κόσμον ὅλον. δια τοῦτο νὰ προσέχετε ὅσον καὶ ἂν ἡμπορεῖτε νὰ φυλάγετε τὰ προστά (σελ. 117) γματα τοῦ θεοῦ, καὶ νὰ μὴ κάνετε τὰ θελήματα τοῦ διαβόλου ὥσάν ἡ εὐα μὲ ἕνα λόγον τοῦ ὀφιδίου ἐπλανέθη καὶ ἀλησμόνησε, τὴν παραγγέλιαν τοῦ Θεοῦ καὶ ἔκαμε τὸ θέλημα τοῦ διαβόλου καὶ δὲν ἔφθασε μόνον εἰς τοῦτο ἀλλὰ ἀκόμη ἐπαρακίνησε καὶ τὸν ἄνδρα της εἰς τὸ κακὸν καὶ ἐκεῖνος, ὥς ἀνόητος καὶ μωρός, ἀλησμόνησε τὴν παραγγέλιαν τοῦ Θεοῦ καὶ ἤκουσε τὴν συμβουλὴν τῆς γυναικός· διὰ τοῦτο, ἄνδρες μὴν ἀκούετε ταῖς γυναῖκες σὰς εἰς ὅσα πράγματα σὰς λέγουν. ἀλλὰ νὰ ἐξετάζετε καλὰ τὰ λόγια τους καὶ τὴν συμβουλὴν τους καὶ ἂν εἶναι καλὴ νὰ τὴν κάνετε, εἰδὲ χωρὶς ἐξέτασιν, νὰ μὴν κάνετε τίποτε καθὼς ὁ ἀδάμ, ἂν ἐξετάζε καλὰ, δὲν ἔτρωγεν. ὕστερα ὁ θεὸς θέλοντας νὰ δοκιμάσῃ ἑκαμῶθη πῶς δὲν ἤξερε τίποτε καὶ φωνάζει καὶ λέγει ἀδάμ ἀδάμ, ποῦ εἶναι ἡ δόξα (σελ. 118) ὁποῦ εἶχες προτιήτερα ὁποῦ ἔλαμπες ὥσάν ἄγγελος, καὶ τώρα ἐκατήντησες ὥσάν μωρὸν παιδίον; τότε ἀπεκρίθη ὁ ἀδάμ καὶ εἶπεν ἐδῶ εἰμαι κύριε, μὰ ἤκουσα ὁποῦ ἔρχοσσαν καὶ

έφοβήθηκα, καὶ ἐκρύφθηκα. τοῦ λέγει ὁ θεός. διατὶ ἐφοβήθης καὶ ἐκρύβης ἀπὸ ἐμένα, μήπως καὶ ἐγὼ εἶμαι φόβος, καὶ λέγεις πῶς ἐφοβήθης;

ΚΑΙ ἀληθινὰ χριστιανοὶ μου, ὁ θεός ὁ γλυκύτατος αὐθέντης δὲν εἶναι φόβος, ἀλλὰ εἶναι χαρὰ, εἰρήνη καὶ ἀγάπη, καὶ δὲν θέλει ποτὲ νὰ τὸν φοβούμεθα, ἀλλὰ νὰ τὸν ἀγαποῦμεν. τὸν διάβολον καὶ τὴν ἁμαρτίαν πρέπει νὰ φοβούμεσθε καὶ νὰ τὴν μισοῦμεν. ὕστερα πάλιν τοῦ λέγει ὁ θεός, μήπως καὶ ἔφαγες ἀπὸ τὸν καρπὸν ὁποῦ σὲ ἐπαράγγειλα, εὐθὺς ἀπεκρίθη ὁ ἀδάμ ὑπερήφανα καὶ διαβολικὰ, νὰ κύριε ἔφαγα μὰ δὲν πταίω ἐγὼ, ἀλλὰ ἡ γυναῖκα ὁποῦ (σελ. 119) μοῦ ἔδωκες, αὐτὴ μὲ ἐγέλασε. τότε τοῦ λέγει ὁ θεός, ἐγὼ δὲν σοῦ ἔδοκα τὴν γυναῖκα νὰ σὲ γελάσῃ; ἂν σοῦ τὴν ἔδωκα διὰ συντροφίαν καὶ παρηγορίαν σου. ἐγὼ σοῦ εἶπα νὰ μὴν φάγῃς ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν καρπὸν, διατὶ ἀποθνήσκεις, ἡ γυναῖκα σοῦ εἶπε νὰ φάγῃς νὰ γίνῃς θεός· καὶ ἐσὺ δὲν ἐφύλαξες τὸν ἰδικόν μου λόγον, ἀλλὰ ἔκαμες τὸν λόγον τῆς γυναίκος, ἐπίστεψες καλλίτερα αὐτήν, ἀπὸ ἐμένα. μὰ καλὰ ἀπατήθης ἐγελάσθης καὶ ἔφαγες, εἶπε κἂν ἔσφαλα θεέ μου, ἡμάρτον ποιητὰ μου διὰ νὰ σὲ εὐσπλαχνισθῶ νὰ σὲ συγχωρέσω νὰ σὲ ἀφήσω πάλιν εἰς τὸν παράδεισον, ἀμὴ ἐσὺ ρίχνεις τὸ βάρος εἰς τὴν γυναῖκα καὶ τὴν κατηγορεῖς ὁποῦ σὲ ἐγέλασε, καὶ μὲ τοῦτο δείχνεις πῶς ἐγὼ ἔσφαλα ὁποῦ ἔκαμα τὴν γυναῖκα καὶ ὄχι ἐσὺ.

ΑΚΟΥΕΤΕ ἀδελφοί μου τί μέγα κακὸν εἶναι ὁποῖος δὲν ὁμολογεῖ τὸν ἑαυτὸν του πταίστην ὄταν (σελ. 120) σφάλῃ; ἀλλὰ ρίχνει τὸ βάρος εἰς ἄλλον, καὶ τὸν κατηγορεῖ πῶς ἐκεῖνος τὸν ἐπαρὰκίνησε; ὅθεν ὅσον καὶ ἂν ἡμπορῇτε, τὰ σφάλματά σας νὰ μὴν τὰ ρίχνετε εἰς ἄλλον κανέναν, οὔτε εἰς ταῖς γυναῖκες σας, ἀλλὰ πάντα τοῦ λόγου σας νὰ κατηγορεῖτε καὶ

κύριος εἶναι πολυεύσπλαχνος καὶ σὰς συγχωρεῖ ἀκόμη νὰ προσέχετε καλὰ χριστιανοὶ μου νὰ ἀπέχεσθε ἀπὸ μαγικά βότονα, διατὶ βγαίνουν καὶ περιτριγυρίζουν τὸν κόσμον πολλὰ τέκνα τοῦ διαβόλου, καὶ πλανοῦν τοὺς χριστιανούς διὰ νὰ πάρουν ἄσπρα καὶ δίνουν κάτι φυλαχτὰ νὰ κάνουν παιδιὰ καὶ νὰ λαμβανουν τὴν ὑγίαν τους καὶ νὰ βλέπουν τὴν μοῖραν τους, τί ἔχουν νὰ τοὺς ἀκολουθήσουν εἰς τὴν ζωὴν τους. αὐτὰ ὅλα εἶναι τεχνάσματα σατανικά διατὶ τυχαίνει καὶ καμμίαν φορὰν ὁ διάβολος κατὰ φαντασίαν καὶ κάνει καὶ θαύματα διὰ νὰ τὸν πιστέψουν (σελ. 121) οἱ ἄνθρωποι, νὰ κάνουν ἁμαρτίαις νὰ κολάζωνται. ὅμως ἡμεῖς ἔχομεν τέτοια παραγγελίαν, ὅτι ὁποῖος αὐγατίζει ἢ ὀλιγοστεύει κανένα τί παραμικρὸν ἀπὸ ἐκεῖνα ὅπου, ἐνομοθέτησαν οἱ πατέρες τῆς ἐκκλησίας μας, νὰ τὸν ἀναθεματίζωμεν. λοιπὸν εἶναι αὐτὰ ἔξω ἀπὸ τὸν δρόμον τῶν πατέρων, διὰ τοῦτο ἐκεῖνοι ὁποῦ τὰ κάνουν, εἶναι ἀναθεματισμένοι. ἀκόμη λέγει ὁ νόμος, ὅσοι τὰ ἀκολουθοῦν αὐτὰ τὰ μαγικά εἴκοσι χρόνους νὰ μὴ μεταλαμβάνουν. ὅθεν ὁποῖος τὰ μεταχειρίζεσθε αὐτὰ τὰ διαβολικά μοντολογήματα, καὶ ἐξορκίσματα, καὶ ἐμποδέματα καὶ γη εὐματα, καὶ ἄλλα παρόμοια νὰ ἐξεύρετε φωτὰ βάνετε εἰς τὰ ὀσπήτιά σας καὶ καίεσθε ζωντανοί, καὶ ἔδω καὶ εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν, καὶ κληρονομᾶτε τὴν αἰώνιον κόλασιν μαζί μὲ τὸν διδάσκαλόν σας τὸν διάβολον καὶ τοὺς συντρόφους του. ἔπειτα ἐρωτᾷ ὁ θεός καὶ τὴν εὖαν καὶ τῆς λέγει πῶς ἔφαγες καὶ ἐσὺ ἀπὸ τὸν καρ (σελ. 122) πὸν ἐκεῖνον ὁποῦ σὰς ἐπαράγγειλε; τότε ἀπεκρίθη καὶ αὐτὴ ὁμοίως ὥσαν τὸν ἀδὰμ ὑπερήφανη καὶ διαβολικὰ, νὰ κύριε ἔφαγα, μὰ δὲν πταίω ἐγὼ, τὸ φίδι μὲ ἐγέλασε. τότε βλέποντας ὁ θεός τὴν ὑπερήφανειαν καὶ τῶν δύο τοὺς ὀργίσθη εὐθὺς καὶ τοὺς ἐδίωξεν ἀπὸ τὸν παράδεισον καὶ ἐκαταράσθη πρῶτα τὸν ἀδάμ καὶ τοῦ εἶπε νὰ ἐργάζεται τὴν γῆν καὶ νὰ δουλεύῃ ἀκάν-

θας και τριβόλους και με τον κόπον του, και με τον ιδρωτά του να βγάζει το ψωμί του, την ζωοτροφία του και να πάσχει τόσα κακά, ή θλίψεις και τὰ βάσανα να μη τοῦ λείπουν ποτὶ διὰ να καταλάβη, τί μέγα κακὸν εἶναι ἡ ἀμαρτία και ἡ παράβασις τῆς θεϊκῆς ἐντολῆς και να κλαίη ἀπαρηγόρητα, και να κολάζεται εἰς τὴν κόλασιν τούτους και τούτους χρόνους και αὐτὸς και ὅλον τὸ γένος· ἔως ὅπου να τὸν εὐσπλαχνισθῇ ὁ κύριος (σελ. 123) να τὸν ἐλευθερώσῃ και να τὸν βάλῃ πάλιν εἰς τὸν παράδεισον εἰς τὴν πρώτην του κατοικίαν με ὅλον τὸ γένος. βλέπετε ἀδελφοί μου, τί μέγα κακὸν εἶναι ἡ παράβασις τῶν ἐντολῶν τοῦ θεοῦ. ὁ ἀδάμ μίαν και μόνην ἐντολὴν ἐπαρέβη, και στοχασθῆτε πόσα κακά ἐπαθεν, ἀμὴ ἡμεῖς ὅπου τούτς παραβαίνομεν ὅλους τί μέλλομεν να πάθωμεν οἱ ταλαίπωροι, διατοῦτο ὅσον και ἂν ἡμποροῦμεν να φυλάγωμεν τὰ προστάγματα τοῦ θεοῦ και ὅσοι ἐργάζεσθε τὴν γῆν, και τὸ ἐργόχειρόν σας να χαίρεσθε ὅπου κάνετε τὴν προσταγὴν τοῦ θεοῦ. και εὐγάζετε τὸ ψωμί σας με τὸν κόπον σας και με τὸν ἰδρωτά σας, διατί ἐκεῖνο εἶναι εὐλογημένον και ἂν δώσετε και ὀλίγον τί διὰ ἐλεημοσύνην σας, πιάνεται διὰ πολὺ. και πάλιν να κ : κλαίετε και να θρηνητε ὅσοι ζητε με ἀδικίας και με ἀρπαγές, με καμάτους και με ὀζοῦρες ἀ...ρῶν, διατί ὅλα αὐτά, ἀφωρισμένα, και ἐλεημοσύνην να δίδετε ἀπὸ αὐτά τίποτε δὲν ὀφελοῦν, ὅτι (σελ. 124) φωτῖα, εἶναι και ὅς καίουν.

ΥΣΤΕΡΑ ἀδελφοί μου ἐκαταράσθη ὁ θεὸς και τὴν εὐαν και τῆς εἶπε να γεν ἂ τὰ παιδιὰ τῆς με μεγάλους πόνους, και ἀναστεναγμούς και δάκρυα και με κίνδυνον θανάτου, και να τὰ χάνῃ και αὐτὸ τὸ βλέπομεν φανερά, τὰ ζῶα ὅτα γεννοῦν δὲν ἔχουν τὸσον κίνδυνον καθὼς ἔχει ἡ γυναῖκα. ὅθεν ἄλλο καλλίτερον δὲν εἶναι εἰς τὴν γυναῖκα, ὡσάν ὅπου να ἔχῃ ὑπομονὴν και ταπείνωσιν και ἂν τύχῃ, και ἔχει κακὸν ἄνδρα, να ὑπομένη,

και να εὐχαριστᾷ τὸν θεὸν περισσότερον ἀπὸ τούς ἄλλους διατί ἔχει μισθὸν πολὺν εἰς τὴν ψυχὴν τῆς και πάντα με γλυκὰ λόγια να τὸν παρηγορῇ και να στοχάζεται πῶς και αὐτὸς ἀγανακτεῖ και κινδυνεύει τὴν ζωὴν ἡμέραν και νύκτα, διὰ να τὴν φυλάξῃ· και ἂν ἔχῃ και ὁ ἄνδρας κανένα ἐλαττώμα να τὸν ὑποφέρῃ, και να μὴν τὸν πικράῃ ἡ, ἄνος· εἶναι και (σελ. 125) αὐτός, δὲν εἶναι ἄγγελος και να ἐνθυμᾶται πάντα ταῖς καλωσύναις του και να συλλογίζεται και ταῖς ἐδικαῖς τῆς κακοσύναις, ὁμοίως και ἐσὺ ὁ ἄνδρας ὅταν σοῦ τύχῃ κακὴ γυναῖκα, πρέπει να ὑπομένης και να εὐχαριστᾷς τὸν θεὸν διατί ἔχεις μισθὸν μεγάλον εἰς τὴν ψυχὴν σου, και ἂν σοῦ πταίῃ καμμίαν φορὰν μὴν τὴν συναίρῃσεις, και στοχάσου και ταῖς καλοσύναις τῆς· ἀκόμη συλλογίσου και τὰ ἐδικάσου τὰ ἐλαττώματα· πάλιν ἐσὺ γυναῖκα ἔχεις περισσότερον χρέος ἀπὸ τὸν ἄνδρα, να ἀνατρέφῃς τὰ παιδιὰ σου και να τὰ νοθετᾷς εἰς τὰ καλὰ ἔργα. ὅταν παιδί σου σηκώνεται τὸ ταχὺ ἀπὸ τὸν ὕπνον, και εὐθὺς σοῦ γυρεύει ψωμί. ἐσὺ μὴ τοῦ δώσης, ἀλλὰ ἐπαρέτο και πηγαινέτο εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ χριστοῦ και ἐπὶ τοῦ ἐγὼ παιδί μου ψωμί δὲν ἔχω, ὁ χριστὸς μας ἔχει ἔλα κάμε τὸν σταυρόν σου, να τὸν (σελ. 126) προσκυνήσωμεν και να τὸν παρακαλέσωμεν, να μᾶς δώσῃ και ἔτζι συνηθίζει τὸ παιδί ἀπὸ μικρὸν εἰς τὸ καλόν, και να τὸ πέρνης εἰς τὴν ἐκκλησίαν και να τὸ ὀρμηνεύῃς να κάνῃ σωστὰ τὸν σταυρόν του, με τὰ τρία δάκτυλα, να τὰ βάνῃ εἰς τὸ μέτωπον εἰς τὸν ὀμφαλὸν και εἰς τὸ δεξιὸν βυζί, και εἰς τὸ ἀριστερόν. και να τὸ βάνῃς να ἀσπάζεται τὰς ἀγίας εἰκόνας και πάντα να τὸ διδάσκῃς τὰ χριστιανικά καμώματα, ὅτι ἔχῃς να δώσης ἀπολογία δι' αὐτό.

ΑΚΟΜΗ να φυλάγεσθε χριστιανοί μου και θυγατέραις τοῦ Χριστοῦ

μου, νά μὴ παρακλαίετε¹ τοὺς ἀπεθαμένους σας, καὶ μάλιστα διὰ τὰ παιδιὰ σας, ὅπου πηγαίνουν εἰς τὸν παράδεισον ὡς ἄγγελοι, ὅτι τοῦ θεοῦ ἦταν, καὶ ὄχι ἐδικὰ σας. ὅταν σοὺ τὸ πάρη νὰ τὸ χαρῆς διατὶ αὐτὰ ὡς ἄν ἀγαμάρτητα ὅπου εἶναι εἰς τὴν δευτέραν παρουσίαν τοῦ χριστοῦ ἔχουν νὰ λάμψουν ὡς ἄν τὸν ἥλιον. (σελ. 127). Τότε ὁ θεὸς ἔχει πάλιν νὰ σᾶς ματαδώσῃ νὰ τὰ χαίρεσθε. ἀνίσως καὶ σοὺ ἐγύρευεν τὸ παιδί σου ἕνας βασιλεὺς νὰ τὸ τιμῇ βασιλικά, τὸ ἔδωκε τὸ ἔχάρηκες ὁμοίως καὶ ὅταν σοὺ τὸ ἔδιδες βέβαια μετὰ πάσης χαρᾶς πόσον μᾶλλον πρέπει νὰ χαρῆς ὅπου ὁ ἐπουράνιος βασιλεὺς ἐζήτησε καὶ ἐπῆρε καρπὸν ἀπὸ τὴν βρωμισμένην κοιλίαν σου, καὶ τὸ ἐτίμησε καὶ τὸ ἔβαλεν εἰς τὸν παράδεισον, διὰ νὰ σοὺ ἐτοιμάσῃ καὶ ἐσένα τόπον νὰ χαίρεσθε μαζί. ὅθεν ἀδελφοί μου μὴ κλαίετε διὰ τοὺς ἀπεθαμένους σας, ἀλλὰ ἔχετε χρέος νὰ τοὺς κάμνετε τὰ ψυχικά τους μνημόσυνα, σαρανταλείτουργα, ἐλεημοσύνας, κόλυβα καὶ με αὐτὰ τοὺς ὠφελεῖτε πολὺ, ἐπεὶ καὶ τὰ δέχεται ὁ θεός, καὶ τοὺς βάνει εἰς τόπον φωτεινόν, εἰς τόπον ἀναπαύσεως καὶ ὄχι θρήνους καὶ μοιρολόγια ὅτι με αὐτὰ τοὺς βλάπτετε πολὺ, ἐπεὶ καὶ αὐτὰ πρέπει νὰ τὰ κάνουν οἱ ἀσεβεῖς καὶ ἄπιστοι ὅπου δὲν ἔχουν ἐλπίδα νὰ ἀναστήθουν, εἰδὲ ἡμεῖς οἱ χριστιανοί, ὅπου ἐλπίζομεν, καὶ ὁμολογοῦμεν (σελ. 128) ἀνάστασιν νεκρῶν, δὲν πρέπει παντελῶς νὰ λυπούμεθα διὰ τοὺς ἀποθαμένους.

ΚΑΙ ἀφοῦ ἐκαταράσθῃ ὁ θεὸς τὸν ἄδὰμ καὶ τὴν εὐάν, καὶ τοὺς ἐδίωξεν ἀπὸ τὸν παράδεισον, ἔζησαν

εἰς ἐτοῦτον τὸν κατηραμένον κόσμον, ἔνεακοσίους τριάντα χρόνους καὶ ἕκα-
μαν τέκνα καὶ θυγατέρες καὶ τὰ τέκνα τους τέκνα, καὶ ἐγεμίσεν ὁλος ὁ κόσμος, ὅθεν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ ἕαν πατέρα καὶ μίαν μητέρα εἰμασθεν, μόνον ἢ πίστες μᾶς χωρίζουν, ὅστερον ἀπέθανεν ὁ ἄδὰμ καὶ ἡ εὐά, καὶ ἐπῆγαν εἰς τὴν κόλασιν καὶ ἐκαίονταν καὶ ἐφλογίζοντο πέντε ἡμισυ χιλιάδες¹ χρόνους διὰ μίαν ἁμαρτίαν μόνον, ἀμὴ ἐγὼ ὅπου ἔχω χιλιάδες, τί ἔχω νὰ πάθω; ἀλλοίμονον εἰς ἐμένα· ἐγὼ χριστιανοί μου ἀγαποῦσα νὰ εἶμαι πάντοτε μετὰ σᾶς, νὰ σᾶς νουθετῶ ἐκεῖνο ὅπου με φωτίζει ὁ Χριστός μου· μὰ τί νὰ κάμω ὅπου ἔχω τόσες ζάλες καὶ δὲν ἤξεύρω τί νὰ σᾶς πρωτοειπῶ. (σελ. 129).

ΑΓΙΟΙ συνάδελφοί μου ἱερεῖς, διὰ τοὺς οἰκτιρμούς τοῦ θεοῦ, ὅσοι ἠμπορεῖτε νὰ ἔχετε τὴν φροντίδα καὶ διὰ τὴν ψυχὴν σας, νὰ ἔχετε καὶ διὰ τοὺς ἀδελφούς μας τοὺς χριστιανούς, νὰ τοὺς διδάσκετε καὶ νὰ τοὺς νουθετᾶτε πάντα, διατὶ ὁ Θεὸς σᾶς ἔχει ὡς ἄν πιστικούς εἰς τὰ πρόβατα του. διὰ τοῦτο νὰ στέκεσθε πάντα ἄγρυπνοι νὰ τὰ φυλάγετε ἀπὸ τὸν νοητὸν λύκον τὸν πονηρὸν διάβολον, διατὶ ἔχει νὰ ζητήσῃ τὴν ψυχὴν τους ἀπὸ ἐσᾶς. καὶ νὰ στοχασθῇτε καλὰ τὸ βάρος ὅπου ἔχετε, ὅτι ὅλοι ἐτοῦτοι, ὅσοι κατοικοῦν εἰς ἐτούτην τὴν χώραν ἄνδρες καὶ γυναῖκες μικροὶ καὶ μεγάλοι, κρέμονται ἀπὸ τὸν λαιμόν σας καὶ ἔχετε νὰ δώσετε ἀπολογίαν δι' αὐτοὺς εἰς τὸ φοβερόν κριτήριον τοῦ Θεοῦ.

[Συνεχίζεται]

1. Κλαίετε παραπάνω ἀπὸ ὅ,τι πρέπει.

* 1. 5508 ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἡ Γέννησις τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν.

ΣΠΗΛΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΣΥΜΜΙΚΤΑ

Α'.

Δὲν ξέρω — ὕστερα ἀπὸ ποιά διαδοχὴ συνειρμοῦ παραστάσεων — διαβάζοντας τὴν ἀπὸ τὸν Κ. Κασβίκη περιγραφὴ τοῦ Σπηλαίου Περάματος¹, καὶ ἰδιαιτέρα τὸ τμήμα τὸ σχετικὸ μὲ τὸν πιθανὸ τρόπο σχηματισμοῦ του: («Δυὸ λόγια γιὰ τὴν ἀρχιτεκτονικὴ τῶν μορφῶν») — δὲν ξέρω πῶς ἤρθε ξαφνικὰ στὸ μυαλό μου μιὰ γεωλογικὴ θεωρία πού εἶχε κάποτε ἐδῶ ἀναπτύξει ὁ Ρουμάνος καθηγητὴς Νικολέσκο² γιὰ τὸν τρόπο τοῦ ἀρχικοῦ σχηματισμοῦ τῆς Γιαννιώτικης κοιλάδας. Ὁ Νικολέσκο — προσωπικά, ὄχι ἀπὸ τὸν ἴδιο, ἀλλὰ ἀπὸ τρίτους εἶχα τότε ἀκούσει τὴ διατύπωσίν της — κατὰ τὴ διάρκειαν ἀναζητήσεων πού ἔκανε στὸ Γιαννιώτικο πεδίο γιὰ ἀνακάλυψιν κοιτασμάτων, εἶχε πιστοποιήσει ὅτι, οἱ κορυφές τῶν βουνῶν τῆς Γαστριτσας καὶ τοῦ Νησιοῦ τῆς Λίμνης μας, ἀλλὰ καὶ ὁ Βράχος ἀπάνω στὸν ὁποῖο ὑψώνονται τὰ δυὸ ἀκραῖα τῆς πόλης τζαμιά (τοῦ Ἀρσλάν, καὶ τὸ Φετηγιέ), καὶ ἡ Στρατιῶνα, ἀλλὰ ἀκόμα καὶ ὁ λόφος τοῦ Περάματος, στὰ σπλάχνα τοῦ ὁποίου εἶναι τὸ Σπήλαιο σταλακτιῶν, ὅλες αὐτὲς οἱ κορυφές, οἱ σήμερὰ τόσο διαφορετικῶν ὑψομετρικῶν ἐξάρσεων, γεωλογικά, ἀνήκουν στὴν ἴδια ἐποχὴ μὲ τὶς κορυφογραμμὰς τῆς Ὀλύμπιας καὶ τοῦ Μαισικιοῦ, μὲ τὶς ὁποῖες ἀποτελοῦσαν, ἐδῶ καὶ χιλιάδες χρόνια, μιὰ συνεχῆ ὄρεινὴ ἀλυσίδα. Κατὰ τὶς περιόδους ὅμως β' αἰῶν γεωλογικῶν μετατροπῶν καὶ ἀναστατώσεων, ὁ πετρώδης τῆς γῆς φλοιός, ἔπαυε στὸ σημεῖο αὐτὸ ἔνα ρήγμα, καὶ σχηματίστηκε ἐκεῖ μιὰ τεράστια σχισμὴ.

Στὸ ἀπέραντο χάσμα πού ἀνοίχτηκε, καταβαραθρώθηκαν μεγάλοι ὄρεινοὶ ὄγκοι — τμήματα τῆς συμπαγοῦς ὄροσειρᾶς — καὶ τὰ κενὰ πού ἀνοῖξαν, μὲ τὴν πάροδον τῶν αἰώνων, σιγὰ — σιγὰ ἐγένισαν ἀπὸ διαβρομένα τμήματα τῶν γύρω πέτρινων ὄγκων, καὶ σχημάτισαν ἔτσι τὴ Γιαννιώτικη κοιλάδα³.

*

Οἱ κορυφές λοιπὸν τῶν χαμηλῶν βουνῶν πού ἐξέχουν σήμερὰ ἀπὸ τὰ νερὰ τῆς Λίμνης — Βράχος, Νησί, Καστριτσα, Πέραμα — εἶναι — γιὰ νὰ μεταχειρισθοῦμε μιὰ μεγαλόπρεπην παραβολή — οἱ πεπτωκότες ἄγγελοι τῆς ὄροσειρᾶς τῆς Πίνδου, ἀδερφῶν ψηλῶν καὶ ὑπερήφανων κορυφογραμμῶν πού καταβαραθρώθηκαν κάποτε στὰ Τάρταρα⁴ καὶ τώρα, δεμένοι ἐκεῖ καὶ ἀσάλευτοι, μένουν νὰ κυττάζουν, χαμηλοὶ καὶ ταπεινοὶ τὰ κορυφαῖα ἀδέρφια τους.

*

Τὰ σπήλαια γενικά, σχηματίζονται — ὅπως εἶναι γνωστὸ — ἀπὸ βαθμιαῖες διαλύσεις γεωλογικῶν στρωμάτων τῶν βράχινων ὄγκων.

Καθὼς διαποτίζουν τὴν πέτρινὴ μάζα, τὰ ὄμβρια ὕδατα, στὴν πρὸς τὸ κέντρο τῆς γῆς πορεία τους, συναντοῦν εὐδιάλυτα στρώματα — ἀβεσθόλιθους, γύψους καὶ ἄλλα — καὶ χαράζουν ἐκεῖ διαβρώσεις, οἱ ὁποῖες, σιγὰ — σιγὰ, μηκύνονται, πλαταίνουν, ἐνώνονται μὲ γειτονικά χαμηλότερες τους, σκάβουν κοίτες, ρυάκια, ὑπόγειους ποταμούς, λίμνες. Κατόπι, μέσα στὶς πολύμορφες αὐτὲς κοιλότητες, σὲ μῆκος, σὲ πλάτος, σὲ ἐπικλινῇ, ἀρχίζει ἡ ἐργασία τῆς δομήσεως τῶν σταλακτιῶν καὶ τῶν σταλαγμιτῶν, πού γιὰ τὸν τρόπο τοῦ σχη-

ματισμοῦ τους, παραπέμπω στὸ διαφωτιστικὸ ἀληθινὰ ἀντίστοιχο τμήμα τῆς ἐργασίας τοῦ Κ. Κασβίχη.

Τὸ θέμα ἐμένα τώρα εἶναι διαφορετικό, ἂν καὶ ὄχι ἀσχετοῦ ἴσως μάλιστα νὰ εἶναι ἢ νὰ ἀποδειχτεῖ ἀργότερα ὅτι εἶναι πολὺ σχετικό.

Ἀναθυμιάμαι τώρα τὰ σπήλαια τοῦ Νησιοῦ καὶ τοῦ Βράχου; εἶναι ὅλα τους ἱστορικά.

*

Στὰ 1940, φεύγοντας τὶς ἰταλικὲς μπόμπες, εἶχα —ὅπως κι ἄλλοι πολλοί— καταφύγει στὸ Νησί: Τὸ νησί τῶν Γιαννίνων, πού εἶναι καὶ λιγὰκι νησί τοῦ Ἑπαινετοῦ. Ἐκεῖ, στὰ κελλιά τοῦ Ἁ η - Π α ν τ ε - λ έ η μ ο ν α, ἔζησε τὶς τελευταῖες μέρες τῆς ζωῆς του καὶ σκοτώθηκεν ὁ Ἀλῆ Πασιὰς. Δίπλα ἔκει, πρὸς τὰ Ἀνατολικά, εἶναι ὁ βυζαντινὸς Ν α ὸ ς τ ο ὕ Ἁ η - Γ ι ἄ ν ν η καὶ παράπλευρα ἀπὸ τὴν εἰσοδὸ τοῦ, ἀνοίγεται μιὰ σπηλιά, ὄχι βέβαια σημαντική, μὰ πὺ κυριαρχοῦσε μέσα μου ὑποβλητικὰ ἀπὸ τὰ μικρά, τὰ παιδικά μου χρόνια, κατὰ τὰ ὁποῖα —τόσο τώρα μακρυνά...— τὸ ὑγρὸ καὶ σκοτεινὸ μυστήριό του, ἦταν ἀνακατεμμένο μὲ τόσους καὶ τόσους θρύλους.

Τὸ σπήλαιο αὐτὸ εἶναι —τοῦλάχιστο σὲ ὅλο του τὸ μήκος— ἀνεξερευνητὸ· μὰ ἀπὸ τότε εἶχα ἀκούσει τοὺς Νησιώτες νὰ πιστεύουν ὅτι συνεχίζεται ἐγκάρσια πρὸς τὸν πέτρινο ὄγκο, καὶ ἔχει διέξοδο πρὸς τὶς νότιες ὄχθες τοῦ Νησιοῦ ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ τῆς ἀκρωτηριακῆς προεξοχῆς τοῦ Μύτικα, πρὸς τὰ Γιάννινα.

*

Στὰ 1940, ὅλοι ἐμεῖς οἱ φυγάδες τῶν Γιαννίνων, σὰν πὺ θεμελιώδη μέρος μὰς εἶχαμε τότε τὴν ἀνακάλυψη τοῦ καλλίτερου καταφύγιου. Εἶχα λοιπὸν τότε μάθει, ὅτι μερικοὶ —προνοητικοὶ ἢ τυχεροὶ— εἶχαν σπεύσει καὶ καταλάβει, στὴν πρὸς τὰ Γιάννινα πλευρὰ τοῦ Μύτικα, ἓνα ἀσφαλέςτατο σπήλαιο στὸ ὁποῖο διημέρευαν. Τί τὸ φυσικότερο νὰ πάω τότε νὰ τοὺς δῶ; —Μέσα στὸ ἄνοιγμά του, ἴσαμε κάποιον βάθος, ἓνα σωρὸ φυγάδες —πολιτισμένοι τρωγλοδυτές— ἦταν καλοκαθισμένοι στὰυροπόδι· μὲ τὰ καφόμπρικὰ τους,

τὰ καμινέτα τους, τὶς προμήθειές τους καὶ τὰ μάλλινα σκεπάσματά τους. Πιὸ βαθειά, νερὰ καταστάλαζαν σὲ λιμνούλα· κι ἀκόμα πιὸ βαθύτερα... ποίος νὰ ἔξη; ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα, κυριαρχοῦσε ὁ θρύλος κι ἡ νησιώτικη παράδοση.

*

Κι ἀπὸ τὸ ὕστατο καταφύγιο τοῦ Ἀλῆ, ἃς πεταχτοῦμε τώρα στὰ πεδία τῆς καχύποπτης καὶ πολυπράγμονης περιέργειάς του.

Σὲ ἀπόσταση 4-5 ὥρῶν ἀπὸ τὸ Β ρ α - δ έ τ ο (τοῦ Ζαγοριοῦ) στὶς ὑπώρειες τοῦ ὄρους Πλόσκου, ὑπάρχει μιὰ λίμνη «κωνοειδῆς, περιφερείας 20' (λεπτῶν τῆς ὥρας, προφανῶς), ἐπιφανείας περίπου 8 στρεμμάτων καὶ βάθους ἀμετροῦται», ἢ λεγόμενη Δρακόλιμνη. Ὁ Ἀλῆς, βάλθηκε νὰ τὴν ἐξερευνήσῃ. Διέταξε λοιπὸν νὰ μετακομισθοῦν ἴσασιν κεῖ, διὸ μονόξυλα, τὰ ὁποῖα ὁμοῦ ἔφρασαν —ἀπὸ τοὺς ἡμιονικοὺς τῆς ἐποχῆς δρόμους— μόνο ἴσαμε τὸ Καπέσοβο. Γιατὶ στὶς 14 Ἰουλίου 1814, μιὰ θύελλα πὺ ἔφερε μαζὶ τῆς χαλάζι «μεγάλους τεραστίου» καὶ ὑπερβολικὸ ψῦχος, ἀπὸ τὸ ὁποῖο «ἐπάγωσαν καὶ ἄνθρωποι», ἐξέθισαν. τὴ δυσειδαιμονία τοῦ Ἀλῆ, πὺ ὕστερα ἀπ' αὐτὸ τὰ ἐγκατέλειπε ὅλα καὶ ἔφυγε.

Παρόμοιαι σύστασις φαίνεται νὰ εἶναι —κρατηριακὲς τάχα χράνες;— καὶ οἱ λίμνες τῆς Ζ α ρ α β ί ν α ς, — νὰ ἔχη αὐτὸ τὸ τοπωνύμιο σχέση μὲ τὸ σλαβονικὸ ζ ε ζ ε ρ ὸ πὺ σημαίνει λίμνη, ἀπ' ὅπου ἴσως καὶ τὸ Νεξερὸς;— τοῦ Ζ η ρ ο ὕ, πέρα ἀπὸ τὰ Λέλοβα, καὶ οἱ π η γ έ ς τ ο ὕ Λ ο ὕ ρ ο υ'.

*

Παρόμοια ἐξερεύνηση χωρὶς πάλι ἀποτέλεσμα, ἐπεχείρησε ὁ Ἀλῆς καὶ σ' ἓνα σπήλαιο πὺ εἶναι ἀπέναντι ἀπὸ τὸ Νησί, τὴ θρυλικὴ Ν τ ρ α μ π ἄ τ ο β α (τώρα Κ ρ ο υ ν έ ρ ι), τόπο ἐκδρομῶν κι ἀναψυχῆς τῶν παλιῶν Γιαννίνων.

«Ἡ Δραμπάτοβα», γράφει ὁ Ν. Τσιγάρης, εἶναι μιὰ «τῶν μεγίστων» ἀπὸ τὶς 160 πηγές πὺ γεμίζουν τὴ Λίμνη τῶν Γιαννίνων. Βγαίνει ἀπὸ τὸ βάθος βράχου, πὺ σχηματίζει θολωτὸ σπήλαιο, ἀπὸ μιὰ ὀπὴ πὺ ἔχει σχῆμα φούρνου. Τὸ σπήλαιο καὶ τὰ κρυστάλλα νερά του, ἴσαμε τὰ χρο-

νια τοῦ Φάλαρι Ἀλῆ, σκεπαζόταν ἀπὸ ὑψίκορμες ὄξεις καὶ πυκνά πουρνάρια, ἀνάμεσα στὰ ὁποῖα εἶχε αὐτὸς ἀντσεῖρει ὠραῖο περίπτερο -- (Κ ι ὁ σ κ ι ° -- τὸ τοπωνυμικόν, σώζεται ἀκόμα, γιὰ μιὰ παράπλευρη, ὅμως ἀποξηραμένη τώρα, πηγὴ) — στὸ ὁποῖο πῆγαινε ὁ Ἀλῆς γιὰ διασκέδαση, παίρνοντας μαζὶ του πάντοτε κι ἓνα Ἀράπη πού ἦταν ἀριστος κολυμβητής.

Μιά χρονία, εἶδε τὰ νερά τῆς Ντραμπάτοβας πολὺ ἐλατωμένα, σχεδὸν λειψά, καὶ τὸ στόμιό της ἀνοιχτό, σὰν στόμα Ἄδῃ. Πλησίασε γιὰ νὰ κυττάξῃ, μὰ δὲ μπόρεσε νὰ διακρίνῃ τίποτε στὸ βιθύτατο ἐκεῖνο σκότος. Διατάζει τότε ν' ἀνάψουν ἓνα λύχνον, καὶ ταυτόχρονα τὸν Ἀράπη του νὰ γυμνωθῇ καὶ νὰ μπῇ νὰ ἐρευνήσῃ τὸ ἐσωτερικὸ τῆς σπηλιάς. Ὁ δυστυχὴς Ἀράπης γδύθηκε φοβόταν ὅμως νὰ μπῇ στὸ σκοτεινὸ ἐκεῖνο ἄντρο, καὶ τρέμοντας, ἀρνιόταν. Ὁ Ἀλῆς θύμωσε· καὶ τραβάει τὸ χαντζάρι νὰ τὸν κόψῃ. Ὁ Ἀράπης τότε, βλέποντας τὸν ἄμεσο κίνδυνον, ῥίχτηκε στὰ παγωμένα νερά. Μόλις ὅμως μπῆκε, καὶ βγαίνει ἀμέσως, τρέμοντας καὶ πνευστιόνοντας. — Πισιᾶ μου, φώναξε, κόψε με καλλίτερα, παρὰ νὰ μπῶ σ' αὐτὴ τὴν κόλαση. — Καὶ τί εἶδες ἐκεῖ μέσα, πού σὲ τρόμαξε τόσο πολὺ; ρώτησε ὁ Ἀλῆς. — Ἄδῃ καὶ Κόλαση καὶ θύλασσα μαύρη, Πισιᾶ μου, ἀποκρίθηκε ριγόντας ὁ Ἀράπης.

Αὐτὴ τὴν ἀπόπειρα διερεύνησης τῆς Ντραμπάτοβας τὴν εἶχαν ἀφηγηθεῖ οἱ Νησιῶτες στὸ Ν. Τσιγαρά, ὅταν αὐτὸς, μαζί με ἄλλους, στὰ 1864, μιὰ χρονία πού εἶχαν ἡ πηγὴ τελείως ἀποξηρανθεῖ, εἶχαν πάει ἐκεῖ, διεύρυναν τὸ στόμιόν ἀφαιρόντας λιθάρια ἀπὸ τὸ κάτω χεῖλος του, καὶ σὲ διάστημα, ὅσο ἐπέτρεπε τὸ φῶς τῆς μέρας πού εἰσχωροῦσε, κι ἡ δυνατὴ φλόγα βοηθητικοῦ λύχνου, τὸν ὁποῖον εἶχαν μπάσει μέσα με μακρὸν κοντάρι, διέκριναν ἐκτεταμένη ἐπιφάνεια νεροῦ. Ἔδесαν τότε καλάμι σὲ καλάμι, καὶ μετὰ το μακρότατον αὐτὸ πον σχηματίστηκε ραβδί, προσπάθησαν «κατὰ μῆκος, πρὸς τὰ πλευρά, κατὰ βάθος» νὰ βροῦν ὅρια καὶ ἀντίσταση, μὰ δὲ μπόρεσαν· κατόπι, μ' ὅλη τους τὴ δύναμη, ἐπρωξαν καλάμια πρὸς τὸ ἐσωτερικόν, μετὰ τὴν προοπτικὴν νὰ συναντήσουν

κάπου ἀντίσταση καὶ νὰ ἐπαναστραφοῦν, ὅμως μάταια· ὅλα ἔμειναν μέσα σ' ἐκεῖνο τὸ σπήλαιο καὶ τὴν ὑπόγεια λίμνη, χωρὶς κανένα τους νὰ ξαναῖδουν.

*

Τότε ἦταν πού, παριστάμενοι ἐκεῖ Νησιῶτες βαρκάρηδες, βλέποντάς τους νὰ παιδεύονται, εἶπαν στὸ Ν. Τσιγαρά καὶ τὴν παρέα του νὰ μὴ ματαιοπονοῦν: — Ὁλο αὐτὸ τὸ βουνόν, τοὺς πληροφοροῦσαν, εἶναι κούφιο· κι ἔχει μέσα ἄλλη λίμνη, τὸ ἴδιον σὰν καὶ τούτῃ μεγάλη. — Καὶ πῶς τὸ ξέρετε ἐσεῖς αὐτοί; ρώτησαν οἱ σπηλαιολογισταί. — Ἀπὸ τοὺς παλιούς, ἀποκρίθηκαν ἐκεῖνοι· καὶ ἀπὸ τὸν Ἀράπη τοῦ Ἀλῆ· καὶ ἀπὸ τὰ ψάρια, τὰ ὁποῖα, ὅταν ὁ χειμῶνας εἶναι βαρὺς, μπαίνουν μέσα ὅλα καὶ ξεχειμωνιάζουν· καὶ μόλις γλυκάνει ὁ καιρὸς, ἀρχίζουν νὰ ξαναβγαίνουν· ὅμως, καὶ πολλὰ πού χάνονται ἐκεῖ μέσα· γιατί, δὲν ξαναβγαίνουν τόσο πολλὰ ὅσα μπῆκαν. Τὸ τελευταῖον αὐτό, τὸ βεβαιώνουν κι οἱ σημερινοὶ νησιῶτες καὶ γιὰ τὶς σύγχρονες ἐποχές, καὶ πιστεύουν κι αὐτοὶ ὅτι τὸ Μετσικέλι εἶναι κούφιο στὸ μέρος αὐτό. Ὁ γηραιὸς Διαμάντης Τσακνάκης (πού εἶχε ἄλλοτε τὸ μεγάλο καῖκι «Ζεφύρος») μετὰ βεβαίωσε ὅτι ἀπὸ ἓνα σημεῖον τῆς ὑποτεινόμενης πού ἀρχίζει ἀπὸ τὴ Ντραμπάτοβα πρὸς τὰ βορεινά, ἐκεῖ κοντὰ στὸ δημόσιον δρόμον Γιάννινα—Μέισσοβο, τὸ χειμῶνα βγαίνει ἄμπερος· καὶ ἄμπερον στὰ Γιάννινα λέγαμε τὸν αἰμῶ.

*

Κι ὅλα αὐτά, σοῦ θυμίζουν κι ἄλλα ἀκόμα παραξένα κι ἀνεξερευνήτα πράγματα.

Τὸν Τρεχὼτ ὁ ἡ Πιοταμό, ὅπως ὀνομάζουν οἱ Νησιῶτες τὸ στενὸ καὶ βαθύτατον (περισσότερον ἀπὸ 13 ὄργυες, ὑδάτινον στενὸ πού παρεμβάλλεται μεταξὺ Νησιοῦ καὶ Ντραμπάτοβας. Τὴ μεγάλη καταβόθρα πού ἐξυπηρετεῖ μετὰ τὸ δομητικὸν καταφορικὸν τῆς ρεύμα τοῦ Μύλο τοῦ Βεῖ ἢ π, κοντὰ στὴ Γαστρίτσα, πού βγαίνει —λένε— τὰ νερά της σὺς πηγὰς τοῦ Λούρου, εἴκοσι περίπου χιλιόμετρα μακρὰ ἀπὸ τὰ Γιάννινα. Ἄλλες ἐπίσης ὑπόγειες καταβόθρες, πού τροφοδοτοῦν τοὺς Μύλους τῆς Βελτισίας.

B'.

«Όλα αὐτὰ μᾶς θυμίζουν καὶ ἄλλες περιεργες διαπιστώσεις πού ἔχουν κάνει στίς περιοχές τοῦ Μιτσοκελιοῦ καὶ τῆς κοιλάδας Ζαγοριῶν, ἀλλὰ καὶ ἄλλοῦ ἄκόμα, τόσο ὁ γνωστός μας Ν. Τσιγαράς, ὅσο καὶ ὁ ἀκαταπόνητος ἐρευνητής καὶ ιστοριοδίφης Ι. Λαμπρίδης.

Ἡφαίστειο εἶναι καὶ τὸ ἔδαφος τοῦ Ζαγοριοῦ πιστεύει ὁ Ι. Λαμπρίδης¹⁰, καὶ ὅλα τὰ παράδοξα πού αὐτὸς σημειώνει στὰ Ζαγορισιακά του, «ἡφαίστεια ἔκγονα εἰσί». «Μεγάλες καὶ φοβερὲς χαράδρες· οἱ ἀπὸ τίς δυὸ πλευρὲς τοῦ Β ἤ κ ο υ¹¹ ἀντικρουστὲς καὶ ἀνταποκρινόμενες ἐσοχὲς καὶ ἐξοχὲς· μερικὲς καθιζήσεις στὰ ὄρη, ὅπου καὶ λίμνες. Οἱ πρὸς νότο τῆς Δ ρ α κ ὁ λ ι μ ν η ς, Β.Α. τοῦ Βραδέτου καὶ Β.Δ. τοῦ Τσεπελόβου, ἰσοῦψεῖς καὶ παράλληλα σβυσμένοι κρατῆρες τοῦ Τσιγαρά, στὸ γραπτὸ του «περὶ Ἡφαιστειῶν Ἡπείρου» οἱ κοντὰ στὴν Π ε ρ ί λ ε φ τ η, κάτω ἀπὸ τὴ Μ ο ν ῆ Σ τ ο ὑ π α ι ν α ς γαιάνθρακες· μιὰ ὁπὴ —γνωστὴ πολὺ καὶ σὲ πολλοὺς Γιαννιώτες, ἰδιαίτερα κυνηγοὺς— πού εἶναι κοντὰ στὸ χωριὸ Λυγγιάδες, μέσα στὴν ὁποία διαιτῶνται χιλιάδες ἀγριοπερίστερα· ἄλλες παρόμοιες, Σ π ι ᾱ ῥ ε ς ἢ Σ π ῆ ρ ε ς ἢ Μ π ο υ σ τ ε ρ ῆ ς ὀνομαζόμενες στὸ Μονοδέντρι καὶ ἄλλοι· μιὰ θειοῦχος πηγὴ πού εἶναι κατὰ τὸ ὄρος Κ λ ο π ο τ σ ι ᾱ ρ ε, καὶ ἄλλη στὸ Λ ι ο ὑ τ α ρ η τοῦ Δοβρίνοβου· ὁ δοῦπος πού ἀκούει καὶ ἡ θερμότητα πού αἰσθάνεται κανένας μεταξὺ Λ υ γ γ ι ᾱ ῑ ῑ ς καὶ Ν τ ο υ ρ α χ ᾱ ν η ς· «ὁ καπνὸς, ἐνίοτε δὲ καὶ φλόγες, ἀκουόμενου καὶ δούπου, ὅπως σημειώνει ὁ Τσιγαράς», παρὰ τὸ ἐξωκκλήσι τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ, καὶ τὴ δεξιὰ ὄχθη χειμάρρου τινὸς «παρὰ τὴν πρὸς τὸ χωρίον Καλωτὰ διὰ τοῦ Μιστικὲλ ὁδόν»· οἱ κατὰ καιροὺς «ἐπαισθητοί» στὸ Ζαγόρι σεισμοί».

Διατηρεῖται δέ, συνεχίζει ὁ Λαμπρίδης, καὶ μιὰ παράδοση κατὰ τὴν ὁποία, «ἐπὶ τὸ μυθικότερον λέγεται ὅτι, «δράκων φλογερός, διέμενε ποτὲ ἐν τῇ Δρακολίμνῃ, καὶ ἐπολέμει πεισματωδῶς βέλεσι λευκοῖς ἔτερον ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους Σμόλκα ἰστάμενον» βέβαια, σχολιάζει ὁ ἴδιος στὸ

βιβλίον του, «ἡ μυθώδης αὐτὴ παράδοσις, ἐκκρήξεις καὶ ἐκσφενδονίσεις λίθων ὑπεμφαίνεται».

*

Ἀνάμεσα ἐπίσης στὰ ἄλωνα πού εἶναι κοντὰ στὸ Βραδέτο, «χαίνει βόθρος Καιάδας» συνεχίζει ὁ Λαμπρίδης καὶ οἱ πέτρες πού ρίχνει κανένας μέσα του, προσκρούοντας στίς παρειές του, κάνουν φοβερὸ καὶ ἀπαίσιο κρότο, καὶ φτάνουν στὸν πυθμὲνα ὕστερα ἀπὸ ἓνα λεπτὸ. Τέτοιοι καιάδες, προσθέτει, ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι· καὶ ἐδῶ (στὸ Βραδέτο πιθανώτατα), καὶ στὸ βουνὸ τοῦ Μονοδεντρίου καὶ τῶν Ἀνω—Σουδενῶν (Γ κ α ἱ λ ὁ π ε τ ρ α), καὶ κοντὰ στὸν Κάτου - Μαχαλᾶ τῆς Βίτσας, καὶ δυτικὰ τοῦ Τσεπέλ-βου, ἀπὸ τὸν ὁποῖο «καὶ φλόγες ἀνήρχοντο, λέγεται, κτλ. κτλ.».

Ἀπὸ ὅλους ὅμως φοβερότερος καὶ βαρύτερος εἶναι —γράφει— αὐτὸς πού βρίσκεται μιὰ ὥρα μακριὰ ἀπὸ τὸ δρόμο πρὸς Τσεπέλοβο: Τὸ βάθος του ὑπερβαίνει τὰ 100 μέτρα· γιὰτὶ οἱ πέτρες πού ρίχνει κανένας μέσα του, μόλις ἀκούονται· ὁ δὲ κρότος πού παράγεται ἐκεῖ κάτω, δείχνει ὅτι ὑποχθόνιο ρεῦμα περνάει στὸν πυθμὲνα. Τὸ στόμα αὐτοῦ τοῦ καιάδα, ἔχει διεύθυνση ἀπὸ Β. πρὸς Ν., ἔχει μὴ κος 15—20 μέτρα, στὸ μέσο δέ, σχεδὸν συγκλείνεται ἀπὸ δυὸ ὄγκους ἀσβεστόλιθου πού, προεξέχουν ἀπὸ κάθε πλευρά. Πλησιέστατα πρὸς τὸ βόρειο ἄκρο τοῦ στόμιου, περνάει στενὸ δρομάκι, ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος τοῦ ὁποίου ὑπάρχει μιὰ μικρὴ πηγὴ· ἐκεῖ, σὲ παλὰ χρόνια, ἀπὸ παραπάτημα ἀλόγων Βλαχοποιμένων πού ὀδηγοῦσαν πρὸς τὰ ὄροπέδια τοῦ Βραδέτου, νύφη πού εἶχαν ἀπ' ἄλλοῦ πάρει, ἔπεσε αὐτὴ ἀπὸ τὸ ὑποζύγιο, καὶ ἔγινε ἄφαντι μέσα στὸν καιάδα· ἀπ' αὐτὸ καὶ τὸ τοπωνύμιον τῆς Σ π ῆ ρ α τ ῆ ς Ν ε β ι ᾱ σ τ α ς (νύφης). Ἡ παράδοση ἀναφέρει, ὅτι ἓνα χέρι τῆς νύφης, μὲ ὅλα τὰ δαχτυλίδια της, βγῆκε ἀπὸ ὑποχθόνιο ὄχετό, καὶ βρέθηκε στὸν ποταμὸ Βῆκο, ἢ κατ' ἄλλους στὴ Βελλᾶ.

Παρόμοιο μικρὸ «καιάδα», θυμᾶμαι καὶ ὁ ἴδιος κοντὰ στὸν περιβολὸ τοῦ Μοναστηριοῦ τῶν Ἀ γ ἱ ὠ ν Ἀ ν α ρ γ ῶ ρ ω ν στὸ Στροῦνι (ἀπέναντι ἀπὸ τὸ Νησί), δεξιὰ ἀπὸ τὸν ἀνηφορικὸ δρομάκο πού

ὁδηγεῖ πρὸς τὸ Ναό. Μικρὰ παιδάκια, ῥιχνάμε, θυμᾶμαι, λιθάκια ἀπὸ μιὰ μικρὴ τρύπα, κι ἀκούαμε τὴν κάπως παρατεινομένη ἀντήχησή τους.

*

Ἄν τώρα περάσουμε στὴν περιοχὴ τοῦ Μαλακασιοῦ, νοτιοανατολικά τοῦ Πατέρου καὶ παρὰ τὴν ἀριστερὴ ὄχθι τοῦ Μπισδένη¹², βράχος βατὸς ὁδηγεῖ πρὸς τὸ ἐσωτερικὸ σπηλαίου μήκους ὁκτὼ περίπου μέτρων· ἀπέναντί του καὶ σὲ ἀπόσταση τεσσάρων μέτρων, εἶναι μιὰ μεγάλη πέτρα ὕψους 8½ μέτρων καὶ πᾶχους 1½, τῆς ὁποίας ἡ κορυφὴ κατακλίνεται πρὸς τὸ βράχον, σχηματίζοντας ἔτσι ἕνα εἶδος ἀψίδας· τὸ μέρος αὐτό, ἀπὸ παλὰ λεγόταν Μα ν τ ε ῖ ο καὶ γινόταν ἐκεῖ, ἀπὸ γυναῖκες περισσότερο, πού, ἢ δὲν ἔκαναν ἢ τις πέθαιναν τὰ παιδιὰ, ἕνα εἶδος λατρείας τῶν ἄργων λίθων, ἀνάμικτης μὲ χριστιανικὰ στοιχεῖα.

*

Τὸ σπουδαιότερο ὅμως ἡπειρώτικο σπήλαιο, φαίνεται νὰ εἶναι τὸ σπήλαιο τῆς μονῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου τῆς λεγόμενης Κι π ῖ ν ας, μιὰ ὥρα μακριὰ ἀπὸ τὴν Καλαρρύτες¹³. Στὸ μέτωπό του καὶ μέσα του, εἶναι χτισμένο τὸ Μοναστήρι, πού ἔχει μιὰ ἐκκλησιά, καὶ δυὸ σειρὲς ἀπὸ κελλιά. Πίσω ἀπ' αὐτά, ἔκτείνεται, σὲ ἀέραντο βάθος τὸ σπήλαιο, μέσα στὸ ὁποῖο καὶ στήλες ἀπὸ σταλακτίτες. «Σημειωτέον δέ, συνεχίζει περαιτέρω ὁ Λαμπρίδης, ὅτι ὁ Λῆκ, τὸ χάσμα τοῦτο ἠκολούθησε ἐπὶ 20' μόνον λεπτά, ἐπειδὴ ὁ ἀὴρ ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν καθίστατο ψυχρότατος καὶ ὁμιχλώδης, ἢ δὲ λαμπὰς δυσκόλως διατρεῖτο».

*

Ἐδῶ, πιστεύω, ἔχουν τὴ θέση τους καὶ ὅσα—πολὴ περίεργα—ἀναφέρει ὁ Ἀθ. Σταγυρίτης¹⁴, γεωγραφόντας στὰ 1819 τὴ Γιαννιώτικη Λίμνη:

Τὴ Λίμνη μας αὐτὴ, τὴν ὀνομάζει Ἀχερουσία. Τὸν περὶ αὐτὴν τόπο, χαριέστατο καὶ τερπινότατο. Ἡλύσιο πεδίο ὀνομάζει τὴν περὶ τὸ νοτιοδυτικὸ μέρος κοιλιάδα, ἢ ὁποία ἔχει, γράφει κάλλος ἀπεργραπτόν. Στὴ λίμνη αὐτὴ χύνονται πολλοὶ ρύακες, καθὼς ὁ Κωκυτός τῶν παλαιῶν.

Ἐκεῖ λέγει, ἔπλασε ὁ Ὅμηρος τὸν Ἀδην, τοὺς ποταμούς του καὶ τὰ Ἡλίσσια πεδία: «διότι ὁ Κωκυτός, ἐξέρχεται ἐκεῖ πλησίον ἐκ τῆς γῆς, ἔπειτα πίπτει ἀπὸ τινος ὕψους εἰς τὴν λίμνην, καὶ ἀποτελεῖ κρότον φοβερόν· ὁ δὲ Ἀχέρων, ὅστις ἐξέρχεται ἐκ τῆς Λίμνης ὀλίγον κατωτέρω, κρύπτεται πάλιν ὑπὸ τὴν γῆν καὶ χάνεται, ὅπου εἶναι ἕνα χάσμα, τὸ ὁποῖον ὠνόμαζον οἱ παλαιοὶ λίμνην Ἀορνόν. Δηλ. δὲν ἐδύναντο νὰ ζήσωσιν ὄρνεα ἐκεῖ. Ἐτι δέ, συνεχίζει, εἰς τὴν μέσην τῆς Λίμνης εἶναι μία νῆσος, ὅπου εἶναι καὶ μοναστήριον καὶ μία κώμη πρὸς τὸ βόρειον τῆς νήσου. Εἰς ταύτην τὴν νῆσον, γίνονται περιοδικῶς κατὰ τὸν Ὀκτωβρίον, σεισμοὶ ἐξαίσιον καὶ συχνοί, ὥστε ἐνίοτε εἰς μίαν ἡμέραν γίνονται τριάκοντα. Ἐκαστος δὲ σεισμός, ἀποτελεῖ τοιοῦτον σφοδρὸν κρότον, ὥς τὸ εἰκοσι τεσσάρων λίβρων κανόνιον, ὥς λέγει ὁ Πουκεβίλ· ὥστε ἡ μὲν νῆσος, κινεῖται ὥς πλοῖον εἰς τὴν λίμνην, σχεδὸν ὅλην τὴν ἡμέραν. ὁ δὲ κρότος γίνεται συνεχής. Ὅθεν ἐξαγοράφωσεν ὁ Ὅμηρος ἐκεῖ τὴν εἰκόνα τοῦ Ἀδου».

*

Ἀληθινά, πολὺ παράδοξα καὶ μυθώδη πράγματα συνέβαιναν τότε στὴ Λίμνη μας!... Μὰ ἄς γυρίσουμε τώρα ξανά στὸν Ἀλῆ καὶ τοὺς τρομεροὺς του θρόλους:

Εἶναι ἱστορικὰ πιστοποιημένο¹⁵ ὅτι πολὺ λίγον καιρὸ πρὶν ὁ Ἀλῆς ἐγκαταλείψει τὸ Ἴτς-Καλέ¹⁶, εἶχε κατεβάσει στὴς ὑπόγειες κρύπτες του τὸν ἀπεσταλμένο τοῦ Χουραΐτ, στὸν ὁποῖο ἔδειξε ἐκεῖ ἀποθηκευμένα, ὀχτακόσια βαρέλια μαύρης μπαρούτης καὶ ἑκατὸν πενήντα σεντούκια φυσιγῶν· τὰ πυρομαχικὰ αὐτὰ ἔπεσαν στὰ χέρια τοῦ πονηροῦ πολιτορκητῆ του, τοῦ Χουραΐτ, κατὰ τὸ γνωστὸ τρόπο ἐξαπάτησης τοῦ Ἀλῆ. Παρ' ὅλα αὐτά, ὁ θρόλος ἀγνωστής πυριτιδαποθήκης τοῦ Ἀλῆ μέσα στὸ Κάστρο, κυνηγοῦσε, ἀκόμα καὶ στὰ χρόνια μου τοὺς σκιαγμένους Γιαννιώτες καὶ ἐκαστὴ φυλῆς. Πότε ἀνακαλύφθηκαν αὐτές; εἶναι ἀγνωστο. Παλιὰς ἐν τούτοις μπαρούτες βρέθηκαν στὰ σπλάχνα τοῦ τμήματος τοῦ Βράχου, ἀπάνου στὸν ὁποῖο εἶναι χτισμένο τὸ Τζαμί τοῦ Ἀσλὰν πασιᾶ, σήμερα Δημοτικὸ Μουσεῖο.

Στους παλαιότερους επισκέπτες του, ἔδειχναν —καὶ τοὺς κατέβαζαν κηόλας σ' αὐτὲς— τὶς ὀνοματισμένες τότε ἀπὸ τοὺς φύλακες τοῦ Μουσείου «κατακόμβες». Στὴ βάση τοῦ Βράχου, στὴν ἴδια σχεδὸν μὲ τὰ νερὰ τῆς λίμνης ἐπιφάνεια, ἀνοίγεται μιὰ σπηλαιόμορφη ἐκτεταμένη κοιλότητα, ποὺ χρησιμοποιοῦσαν ἄλλοτε γιὰ διαμονή —φρουριακοῦ συγκροτήματος; φυλακισμένων; ποίος ξέρει;— πάντως ἀνθρώπων, γιατί σώζονται ἀκόμα τὰ ἴχνη ἐκεῖ μέσα τζακιῶν. Ἀπὸ τὸ δυτικὸ περίπου ἄκρο τοῦ σπηλαιώματος, ἀρχίζει μιὰ στοὰ ποὺ ἔχει ἀπὸ πολλοὺς ἐξερευνηθεῖ ὄχι ὅμως καὶ ὁλοκληρωτικά, : ἔχει αὐτὴ αὐτὴ ὑπόγειες στὸ βράχο διακλαδώσεις, λιμνώδη κατασταλάγματα, σταλακτίτες καὶ σταλαγμίτες. Φαίνεται πιθανό, ἡ στοὰ αὐτὴ, νὰ ἔχη διέξοδο πρὸς τὴ δυτικὴ πλευρὰ τοῦ Βράχου— πρὸς τὴ λεγόμενη Σ π η λ ι ἄ τ ο ὕ Σ κ υ λ ὅ σ ο φ ο υ, κοντὰ στὸ ἐξοχικὸ καφενεῖο «Κυρὰ - Φροσύνη». — Σὲ τμήμα αὐτῆς τῆς στοᾶς, βρέθηκαν ἐναποθεμένες ποσότητες μπαρούτης, ἀπὸ τὴν ὁποία καὶ σὲ καιροὺς ἀκόμα Τουρκοκρατίας, πολλοὶ —ἰδιαίτερα κυνηγοί— ἔκαναν τὶς προμήθειές τους¹⁸. Κάποτε μάλιστα, τὰ ἀποθέματα αὐτὰ πῆραν φωτιά· μὰ ἦταν φαίνεται ξεθυμασμένα :— Κι ἔτσι, δὲν κυνηγᾷς τώρα πιά τὰ σκιασμένα Γιάννινα, ἡ φρίκη τοῦ Ἀλῆ καὶ τοῦ μυθικοῦ Τζιουμπχανέ του¹⁹.

Σπηλαιόμορφη ἐπίσης ὑποπτεύομαστε καὶ τὴ σύσταση τοῦ τμήματος τοῦ Βράχου, ἀπὸν στὸ ὁποῖο (στὰ γνωστὰ Λ ι θ α ρ ῖ τ σ ι α) εἶναι χτισμένος ὁ Σ τ ρ α τ ῶ ν ας. Ἀπ' αὐτὸ αὐτὸ τὸ βράχο, ὁ πολυμήχανος Ἀλῆς εἶχε στερεώσει²⁰ «φρούριον πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πόλεως καθ' οἷας δὴποτε ἐχθρικῆς προσβολῆς, ἔχον, γράφει ὁ Λαμπρὶδης, καὶ ὑλόγεια καλυπτόμενα ὑπὸ στερεοτάτης καὶ θολωτῆς ὁροφῆς». Τὴν ὑπαρξὴ τῶν ὑπόγειων αὐτῶν, εἶχα ὑποδείξει κατὰ τὸν τελευταῖο πόλεμο σὲ ἀρμόδιο ὄργανο, καὶ χρησιμοποιοῦντο γιὰ καταφύγια· δὲν ἔγινε ὅμως —ὅσο ξέρω— συστηματικὴ διερεύνησή τους.

*

Ἡ μικρὴ μου αὐτὴ ἐργασία, δὲν ἔχει παρὰ περισυλλογιακὸ χαρακτήρα, ὅμοιος ἡ

ἀνάλογη κατηγορίας πληροφοριῶν, οἱ ὁποῖες θέττονται ἔτσι ὑπ' ὄψει τῶν εἰδικῶν, μαζὴ μὲ τὶς βιβλιογραφικὰς τους πληροφορίες, γιὰ ἐπακόλουθὴ μελέτη καὶ ἔρευνα.

Ἀπὸ τουριστικὴ πλευρὰ, ἡ διερεύνηση τοῦ σπηλαίου Κιτίνας, ἡ διάνοιξη τῆς εἰσόδου τῆς ὑπόγειας λίμνης Ντραμπάτοβας, ἡ ὑπόδειξη σὲ πλατύτετους κύκλους τῆς λίμνης Ζηροῦ καὶ Δρακολίμνης, ποὺ ὅλα τοὺς συνδέονται μὲ στοιχεῖα ἱστορικο-θηρσκειολογικά, θὰ παρουσίαζε σκέπτομαι μεγάλο ἐνδιαφέρον.

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

Σημειώσεις

1. Βλ. Περιοδικὸ Γιαννίνων «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», ἔτος 1ο, σελ. 582 καὶ ἐπ.
- 2 καὶ 3. Βλ. Δ. Σαλαμάγκα, Νοσταλγίες (στίχ.) σελ. 14. Τοῦ ἰδίου, Περίπατοι στὰ Γιάννινα, σειρά Β', Τὸ Νησί, εἰς ἐφημερίδα Γιαννίνων «Ἐθνικὸς Ἀγών», 13-1-1952.
4. Ι. Λαμπρὶδης, Ζαγοριστακὰ Α', σελ. 19.
5. Ἀττικὸν Ἡμερολόγιον 1889, Ἡ Δραμπάτοβα, σ. 171 καὶ ἐπ.—Στὴν περιοχὴ Πωγωνίου.
6. Ὅπου τὰρα ὁμώνυμη Παιδόπσλη.
7. Κοντὰ στὸ Χάνι Ἐμίν-Στρατηγεῖο.
8. Ἀττικὸν Ἡμερολόγιον 1889, Ἡ Δραμπάτοβα, σελ. 171 καὶ ἐπ.
9. Μεταξὺ πηγῆς Μπλίτς καὶ Ἀγ. Ἀναργύρων (χωρὶς Στροῦνι). Ἡ βρῆση αὐτὴ, εἶχε ἀκόμα στὰ μικρὰ μου χρόνια νερό.
10. Ι. Λαμπρὶδης, ἔνθ' ἄνω, σελ. 20 καὶ ἐπ.
11. Χαράδρα, βάθους ἴσαμε 1.000 μ. καὶ μήκος 20.000.—Βλ. καὶ Ν. Πατσέλη, Οἱ κομπογιαννίτες ἱατροὶ τοῦ Ζαγορίου, στὸ Γιαννιωτικὸ περιοδικὸ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», τεύχ. 1ο, σ. 50.
12. Ι. Λαμπρὶδης, Μαλακασιακὰ Α', σελ. 24, σημ. β'.
13. Ὅπου ἀμέσως πρὸ πάνου, σελ. 37.
14. Τὰ Ἡπειρωτικά, Βιέννη 1819, σελ. 18 καὶ ἐπ.
15. Βλ. Δ. Σαλαμάγκα, Πῶς σκοτώθηκε ὁ Ἀλῆ Πασίδας, ἐφημ. Γιαννίνων «Ἐθνικὸς Ἀγών», 23, 25, 26, 27, 28 Ἰουλίου 1950.
16. Τὸ ἀνατολικὸ ἐσωτερικὸ Φρούριο τοῦ Κάστρου τῶν Γιαννίνων, ὅπου τελικὰ εἶχε περιοριστεῖ ὁ Ἀλῆς.
17. Ὅπου στὴν ὑπόσημ. 15.
18. Κατὰ ἀφηγήσεις τοῦ Γεώργιου Παπανικολάου, ὑπερβόρμηκοντάρη, καὶ ἄλλων.
19. ἴσαμε τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας, κάθε φορὰ ποὺ γίνονταν πυρκαϊὰ μέσα ἢ κοντὰ στὸ Κάστρο, οἱ ψυχὲς τῶν Γιαννιωτῶν ἔτρεμαν μήπως πάρουν φωτιά οἱ πυρριτιδαποθήκες τοῦ Ἀλῆ.—Βλ. καὶ Δ. Σαλαμάγκα, Κάποιο βράδυ τοῦ Νοέμβρη, Γιάννινα 1946, σ. 8.
20. Ι. Λαμπρὶδης, Περιγραφή τῆς πόλεως Ἰωαννίνων.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΧΡΗΣΤΟΥ, Ὑφηγητοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

ΜΕΘΟΔΙΟΣ ΑΝΘΡΑΚΙΤΗΣ*

(ΒΙΟΣ-ΔΡΑΣΙΣ-ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΕΡΓΑ)

21. Ποσότης ἐστὶ μέτρον, ἥτοι τρόπος μεγέθους. Αὐτε γε μὴν ἡ ποσότης ἀδιαφόρως ἐνίοτε ἀντὶ τοῦ μεγέθους ἐκλαμβάνεται· ἐντεῦθεν διαιρεῖται εἰς συνεχή καὶ διωρισμένην. Διωρισμένη λέγεται ἥς τὰ μέρη κεχωρισμένα εἰσιν, ὥς ἀριθμός· συνεχῆς δὲ ἥς τὰ μέρη συνημμένα τυγχάνει· καὶ αὕτη πάλιν διττὴ ἐστίν, ἡ μὲν κατὰ διαδοχὴν, ἡ δὲ διαμένουσα. Κατὰ διαδοχὴν λέγεται, ἥς τὰ μέρη εἰσὶν ἐν διηνεκῇ ροῇ, ὥς ἐστὶν ἰδεῖν ἐν τῇ κινήσει καὶ τῷ χρόνῳ, διαμένουσα δέ, ἥς τὰ μέρη ὁμοῦ εἰσὶ· καὶ αὕτη πάλιν τριπλῇ ἐστί, γραμμῇ, ἐπιφάνεια καὶ σῶμα. Γραμμὴ ἐστὶ διάστασις εἰς μῆκος μόνον. Ἐπιφάνεια, διάστασις εἰς μῆκος καὶ πλάτος μόνον· οὐχ ὅτι ἐστὶ μῆκος καὶ ἄνευ πλάτους ἢ μῆκος καὶ πλάτος ἄνευ βάθους, ἀλλ' ὅτι δύναται θεωρηθῆναι τὸ μῆκος ἐνός σώματος ἰδέα καὶ κεχωρισμένως¹ τοῦ πλάτους ἐκείνου ἢ τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος ἄνευ τοῦ βάθους. Σῶμα ἐστὶ διάστασις εἰς μῆκος, πλάτος καὶ βάθος.

Τρεῖς δὲ εἰσὶν αἱ ποσότητες παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει.

α' μὴ ἔχειν ἐναντίον.

β' μὴ ἐπιδέχσθαι τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἥτιον.

γ' τὸ διὰ τὴν ποσότητα λέγεσθαι τὰ πράγματα ἴσα² καὶ ἄνισα.

Ἡ ποσότης οὖν οὐκ ἐστὶν ἐναντίον ἑτέρας ποσότητι, ὥσπερ ἡ οὐσία οὐκ ἐστὶν ἐναντία ἑτέρας οὐσίας κατὰ τὸν ἴδιον αὐτῆς λόγον, ἀλλὰ κατὰ τῷ λόγῳ μόνον τῶν αὐτῆς ποιοτήτων.

Ἐπειτα μία ποσότης οἷα ἔστι μᾶλλον ἢ ἥτιον ἑτέρας ποσότητος, καίτοι δυναμένη εἶναι μείζων³ ἢ ἐλάττω ποσότης. Καὶ τελευταῖον διὰ τὴν ποσότητα γίνεται τὰ πράγματα⁴ ἴσα καὶ ἄνισα ὥς παισὶ δηλόν ἐστιν.

22. Ἡ ποιότης εἰσὶν ὁρίζεσθαι ἐν ταῖς σχολαῖς ἐκεῖνο δι' οὗ τὸ πρᾶγμα ποῖον παρονομάζεται· οἷον ἡ λευκότης ἐπὶ ποιότητος, ὅτι παρὰ τῆς λευκότητος οὗτος ὁ τοῖχος λευκὸς παρονομάζεται. Διαιρεῖται παρὰ τοῦ Ἀριστοτέλους εἰς τέσσαρα εἶδη διμερῇ⁵ εἰς ἕξιν καὶ διάθεσιν, δύναμιν φυσικὴν καὶ ἀδυναμίαν, παθητικὴν ποιότητα καὶ πάθος καὶ εἰς τὸ σχῆμα καὶ μορφήν.

Ἡ ἕξις λέγεται εὐμάρεια τοῦ ἐνεργεῖν πόνῳ καὶ ἐθισμῷ συνεχεῖ πορισθεῖσα. Ἐὰν ἡ ἕξις ὀλίγόν ἐστι πεπηγυῖα⁶ καὶ εὐαπάλλακτος, καλεῖται διάθεσις παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγούμενου τεύχους.

1. κεχωρισμένος. 2. ἴσια. 3. μείζων. 4. τὰ πράγματα. 5. πεπηγυῖα.

Δύναμις φυσική ἐστὶν ἡ παρὰ τῆς φύσεως ἐγκατεσπαρμένη τοῖς πράγμασι πρὸς τὸ ἐνεργεῖν, ἣτις ἐὰν εὐπαγῆς ἐστὶ λέγεται ἀδυναμία. Παθητικὴ ποιότης ἐστὶ διάθεσις ἐν ἐκάστῳ πράγματι ἐγκειμένη, ἣτις αἰσθησίην τινα διατίθῃσιν· οἷα εἰσὶ τὸ φῶς καὶ τὰ χρώματα πρὸς τὴν ὄψιν, οἱ ψόφοι πρὸς τὴν ἀκοήν, ἡ ὁσμὴ πρὸς τὴν ὄσφρησιν, οἱ χυμοὶ πρὸς τὴν γεῦσιν, καὶ πρὸς τὴν ἀφήν· αἱ ἀπται ποιότητες ἦτοι θερμότης, ψυχρότης, ὑγρότης καὶ ξηρότης². Πάθος δὲ ἐστὶ διάθεσις ταχέως ἀποχωροῦσα, ἣν ἡ παθητικὴ ποιότης ἐν ἡμῖν ἐμποιεῖ, οἷα ἐστὶν ἡ ἐρυνθρίασις ἐξ ἐλέγχου³ ἐγγινομένη. Σχῆμα δὲ ἐστὶν ἡ ἐξωτερικὴ ἀποπεράτωσις τοῦ σώματος, οἷα ἐστὶν ἡ περιφέρεια ἐν τῷ κύκλῳ. Πολλάκις δὲ λέγεται καὶ μορφή, ὡς ἡ μορφή τοῦ πύλου.

Τέσσαρα καὶ τῆς ποιότητος ἴδια.

α' ἔχειν ἐναντίον, ὡς ἡ ἀρετὴ ἐναντία ἐστὶ τῇ κακίᾳ· ἀλλὰ τοῦτο τὸ ἴδιον οὐ πάσαις ταῖς ποιότησιν ἀρμόζει.

β' ἐὰν θάτερον τῶν ἐναντίων ἐν τῇ κατηγορίᾳ ἢ τῆς ποιότητος καὶ θάτερον ἐν τῇ αὐτῇ ὑπάρχει.

γ' ἐπιτείνεσθαι⁴ καὶ ἀνίεσθαι, δηλ. ἰσχυρότερον ἐντυποῦσθαι τῷ ὑποκειμένῳ καὶ δ' τὸ τὰ πράγματα διὰ τὴν ποιότητα λέγεσθαι ὅμοια καὶ ἀνόμοια.

23. Ἡ σχέσις ἐστὶ τάξις, εἴτουν ἀναφορὰ θατέρου πρὸς θάτερον, ἀλλ' αὕτη μᾶλλον ἐστὶν ὅρος ὑπερβεβηκὸς πάσας τὰς κατηγορίας, ἢ ἀληθὴς κατηγορία.

Ποίησις ἐστὶν ἐνέργεια τοῦ ποιούντος ἐφ' ὅσον ποιεῖ.

Πάθος ἐστὶν ἐνέργεια τοῦ ποιούντος ἐν τῷ πάσχοντι ἐχομένη⁵· οἷον ἡ θερμανσις πρὸς μὲν τὸ θερμαινόμενον πῦρ λέγεται ποίησις, πρὸς δὲ τὴν θερμαινόμενὴν χεῖρα⁶ λέγεται πάθος.

Ποῦ ἐστὶν ἀναφορὰ τοῦ τοπιζομένου πράγματος πρὸς τὸν τόπον.

Πότε ἐστὶν ἀναφορὰ τοῦ διαμένοντος πρὸς τὸν χρόνον.

Θέσις ἐστὶ διάθεσις τῶν μερῶν τοῦ σώματος, ὡς τὸ κεῖσθαι, ἵστασθαι κ.τ.

Ἔξις ἐστὶ σῶμά τι ἐτέρῳ σώματι περικείμενον· ὡς ἐνδύματα, ὅπλα κ.τ.

Αὗται οὖν εἰσὶν αἱ δώδεκα κατηγορίαι τοῦ Ἀριστοτέλους, ὧν ἕκείνος προτίθησι τὰ πρὸ τῶν κατηγοριῶν καὶ ἐπάγει τὰ μετὰ τὰς κατηγορίας.

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΙ ΤΩΝ ΝΕΩΤΕΡΩΝ

24. Οἱ νεώτεροι φιλόσοφοι ἐπὶ τὰς κατηγορίας τίθενται. Καὶ γὰρ ὁ, τιποτοῦν τῇ ψυχῇ περιλαμβάνομεν, τοῦτο ἐστὶν ἡ νοῦς, ἥτοι πνεῦμα, ὡς Θεός, ἄγγελος καὶ ὁ ἀνθρώπινος νοῦς, ἡ ὕλη ἥτοι σῶμα, ὅπερ ἡ ἀψυχον ἐστίν, ὡς οὐρανοί, γῆ, λίθος κ.τ. ἡ ἔμψυχον, ὅπερ αὐτίς ἡ δύναμιν τοῦ βαδίζειν οὐκ ἔχει, ὡς τὸ φυτὸν ἡ τοιαύτην⁷ δύναμιν ἔχει ὡς τὸ ζῶον, ὅπερ ἡ λογικὸν ἐστὶν ἡ ἄλογον.

Ἐν τῷ νοί ὀφείλουσι θεωρεῖσθαι οὗτοι οἱ τρόποι· κατάληψις, πόθος, ἀνάμνησις καὶ τὰ τοιαῦτα, ἐν δὲ τῷ σώματι εἰσὶ α' μὲν ποσότης ἥτοι μέτρον διαστάσεως, β' ἡρεμία ἥτοι μὴ⁸ τοῦ σώματος ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ τόπῳ, γ' κίνησις ἥτοι μεταφορὰ τοῦ σώματος ἐκ τόπου εἰς τόπον, δ' θέσις ἥτοι διάθεσις τῶν μερῶν, καὶ τελευταῖον ε' σχῆμα ἥτοι ἐξωτερικὴ ἀποπεράτωσις τοῦ σώματος.

1. ἀφήν. 2. ξηρότης. 3. ἐξἐλέγχου. 4. ἐπιτείνεται. 5. δεχόμενος. 6. χεῖρα. 7. πρὸς. 8. ἥτοι ἐν τῇ. 9. μὴ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΑΣ ΙΔΕΑΣ ΣΗΜΕΙΩΝ

25. Σημεῖον ἐστὶν ὅπερ εἰς γνῶσιν τινὸς πράγματος ἡμᾶς ἀνάγει. Καὶ τοῦτο¹ ἢ φυσικὸν ἐστίν, ὅπερ δηλ. φυσικῶς τί σημαίνει, ὡς ὀδυρμός² τὴν ὀδύνην· ἢ κατὰ συνθήκην, ὅπερ ἐκ συνθήματος ἔθεντο οἱ ἄνθρωποι πρὸς τὸ σημαίνειν τι³, ὥσπερ εἰσὶ πᾶσαι αἱ φωναὶ ἥτοι λέξεις. Ἡ δὲ φωνὴ γενικῶς ὀρίζεται ἤχος ἢ ψόφος ἐκ τοῦ στόματος τοῦ ζώου προερχόμενος καὶ διὰ τῆς πλήξεως τοῦ ἀέρος τοῦ ἐκ τῶν πνευμόνων⁴ ἐπὶ τὸν ἀέρα προσκρούοντος⁵ σχηματιζόμενος⁶. Ἡ δὲ φωνή —ληφθεῖσα ἀντὶ τῆς λέξεως ὡς⁷ εἶωθεν— ὀρίζεται ψόφος ἑναρθρος παρ' ἀνθρώπου προφερόμενος πρὸς τὸ ἐξαγγέλλειν⁸ τὰ τῆς ψυχῆς νοήματα διατεταγμένος. Λέγεται ψόφος ἑναρθρος, τουτέστιν διὰ τῶν συλλαβῶν ὥσπερ ἄρθρων διακεκριμένος, καθὼ διαφέρει τῶν συγκεχυμένων φωνῶν τῶν ζώων· οἷον τῆς ὑλάκῃς τῶν κυνῶν καὶ τῶν ἄλλων. Προστίθεται δὲ πρὸς τὸ ἐξαγγέλλειν⁹ τὰ τῆς ψυχῆς νοήματα διατεταγμένος, ἵνα διαφέρῃ τῶν φωνῶν τῶν ψιττακῶν¹⁰ καὶ ἄλλων τοιούτων πτηνῶν.

26. Ἐκ δὲ τῶν λέξεων ἐξαίρεται εἰς τὸ ὄνομα καὶ τὸ ῥῆμα. Ὅνομα ἐστὶ λέξις διατεταγμένη πρὸς τὸ ἐξαγγέλλειν¹¹ τὰς ιδέας ἥτοι τὰ τῶν ιδεῶν ὑποκείμενα, οἷα εἰσὶ Θεός, ἄγγελος, οὐρανός κ.τ.

Ῥῆμα ἐστὶ φωνὴ διαταχθεῖσα ἐπὶ τῷ ἐξαγγέλλειν¹¹ τὴν κρίσιν ἥτοι ἐπὶ τῷ σημαίνειν κατάφασιν ἢ ἀπόφασιν. Ἀλλὰ περὶ μὲν τοῦ ῥήματος ὕστερον, νῦν δὲ περὶ τοῦ ὀνόματος μόνον ζητέον.

Τὸ ὄνομα τοίνυν α' διαίρεται εἰς οὐσιαστικὸν ἥτοι ἀπολελυμένον καὶ ἐπίθετον ἥτοι σημαντικόν.

Οὐσιαστικὸν ὄνομα ἰδίως λέγεται τὸ σημαῖνον οὐσίαν· οἷα εἰσὶ Θεός, ἄγγελος καὶ τὰ τοιαῦτα. Ἔτι γε μὴν καὶ αὐτοὶ οἱ τρόποι τοῦ ὄντος δι' οὐσιαστικοῦ ὀνόματος ἐξαγγέλλονται¹², ὡς φρόνησις, δικαιοσύνη καὶ τὰ ἄλλα. Ἰδίον δὲ τοῖς οὐσιαστικοῖς ὀνόμασιν ἐστὶ τὸ μὴ ἐπιδέχεσθαι συγκριτικὸν ἢ ὑπερθετικὸν βαθμόν, ὅπερ παρὰ τοῦ Ἀριστοτέλους τούτοις τοῖς ῥήμασι σημαίνεται· ἢ¹³ οὐσία οὐκ ἐπιδέχεται τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἥττον· οὗτος ὁ Πέτρος οὐκ ἐστὶ μᾶλλον ἢ ἥττον ἄνθρωπος τοῦ Παύλου, καίπερ δυνάμενος εἶναι μείζων ἢ ἐλάττω ἀνθρώπος.

Ἐπίθετον ὄνομα ἐστὶν ὅπερ σημαίνει οὐσίαν μετὰ ποιότητος τινὸς ἢ τρόπου τοῦ ὄντος, ὡς τουτὶ τοῦνομα, λευκός, σημαίνει σῶμα ἐν ᾧ πρόσκειται λευκότης ἢ σημαίνει λευκότητα ἔχουσαν σχέσιν πρὸς τὸ σῶμα. Κάντεῦθεν διαίρεται δεύτερον εἰς συγκεκριμένον καὶ ἀφηρημένον. Συγκεκριμένον λέγεται τὸ σημαῖνον ὑποκείμενον μετὰ τινος εἴδους ἥτοι μετὰ τινος προσκειμένης ποιότητος, ὡς τὸ λευκὸν σημαίνει ὑποκείμενον ἔχον προσκειμένην λευκότητα· ἀφηρημένον δὲ ἐστὶ τὸ σημαῖνον εἶδος μόνον ἥτοι ποιότητα, ὡς λευκότης.

1. τοῦτο. 2. ὀδυρμός. 3. τό. 4. πνευμόνων. 5. προσκρούοντος. 6. σχηματιζόμενον. 7. ὡς οὐκ. 8. ἐξαγγέλλειν. 9. ἐπαγγέλλειν. 10. ψιττακῶν. 11. ἐξαγγέλλειν. 12. ἐξαγγέλλονται. 13. ἢ.

Διαιρείται τρίτον τόσον τὸ συγκεκριμένον, ὅσον καὶ τὸ ἀφηρημένον ὄνομα εἰς κοινόν, μερικόν καὶ καθ' ἕκαστον. Κοινὸν λέγεται τὸ πολλὰ σημαῖνον, ὡς ὁ ἄνθρωπος σημαίνει Πέτρον, Παῦλον κ.τ., μερικόν δὲ τὸ σημαῖνον, ἐν τι ἄλλ' ἀόριστον, ὡς τις ἄνθρωπος, καθ' ἕκαστον δὲ τὸ σημαῖνον ἐν τι καὶ ὀρισμένον¹, οἷον Σωκράτης. Ἀριστοτέλης.

Διαιρείται τέταρτον τὸ ὄνομα εἰς συνώνυμον, ὁμώνυμον καὶ ἀνάλογον. Συνώνυμον ἐστὶ τὸ τὴν αὐτὴν σημασίαν ἔχον ἐν πολλοῖς, ὡς ὁ ἄνθρωπος ἐν τε τῷ Πέτρῳ καὶ τῷ Παύλῳ τὴν αὐτὴν σημασίαν ἔχει.

Ὁμώνυμον δὲ τὸ διάφορον σημασίαν ἔχον ἐν πολλοῖς, ὡς τὸ ὄνομα τοῦτο, κύων, ἔχει διάφορον σημασίαν ἐν τῷ ἀστρώφῳ κυνὶ καὶ τῷ χερσαίῳ.

Ἀνάλογον δὲ τὸ ποτὲ μὲν τὴν αὐτὴν, ποτὲ δὲ διάφορον σημασίαν ἔχον ἐν πολλοῖς. Ταῦτα δὲ διὰ τοῦ γένους εἰσὶ τὰ μὲν ἀνάλογα κατὰ ἀπόδοσιν λέγονται, τὰ δὲ ἀνάλογα κατὰ ἀναλογίαν. Ἀνάλογα κατὰ ἀπόδοσιν εἰσὶ κατὰ διάφορον τρόπον κοινωνοῦντα ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ κατηγορουμένου² οἷον τὸ ζῶον λέγεται ὑγιεινόν, τὸ οὖρον ὑγιεινόν, ὁ περίπατος ὑγιεινός. Ταύτης μέντοι τῆς ὑγιεινότητος διαφόρῳ τρόπῳ κοινωνοῦσι, κἀντεῦθεν λέγονται ἔτι τὰ ἔχοντα διάφορον ἀναφορὰν πρὸς τὸν αὐτὸν ὅρον. Καὶ γὰρ τὸ ζῶον ἀναφέρεται³ πρὸς τὴν ὑγιεινότητα ὡς ὑποκείμενον ἐν ᾧ ἐστὶν ὑγιεινότης, τὸ δὲ οὖρον ἀναφέρεται πρὸς τὴν ὑγιεινότητα ὡς σημεῖον⁴ αὐτῆς. Ἀνάλογα δὲ κατὰ ἀναλογίαν εἰσὶ τὰ ἔχοντα τὴν αὐτὴν ἀναφορὰν πρὸς τὸν ἄνθρωπον, ἣν ἔχει ὁ ποῦς τῆς καθέδρας καὶ ὁ ποῦς τοῦ ὅρους πρὸς τὸ ὅρος⁴.

Διαιρείται πέμπτον τὸ ὄνομα εἰς κατηγορικὸν καὶ ὑπερβεβηκός. Κατηγορικὸν ἐστὶ τὸ σημαῖνον τὸ πρᾶγμα περιεχόμενον μόνον ἐν μιᾷ τινὶ κατηγορίᾳ, ὡς ἄγγελος, ἄνθρωπος· ὑπερβεβηκός δὲ τὸ σημαῖνον τι ὑπερβαίνειν πάσας τὰς κατηγορίας, οἷον ἐστὶ τὸ ἐν, τὸ ἀληθές, τὸ καλὸν καὶ τὰ τοιαῦτα.

ΜΕΡΟΣ Β' ΤΗΣ ΛΟΓΙΚΗΣ

ΠΕΡΙ ΚΡΙΣΕΩΣ

27. Τέσσαρα ὁσαύτως ἔσονται κεφάλαια τοῦ παρόντος β' μέρους. Τὸ πρῶτον ἐκθήσεται τί ἐστὶ κρίσις· τὸ δεύτερον περὶ τῆς φύσεως τῆς ἐρμηνείας ἢ τοι προτάσεως ἔσται· τὸ τρίτον περὶ τῶν ἰδιωμάτων τῆς ἐρμηνείας· καὶ τὸ τέταρτον περὶ τῶν εἰδῶν τῆς ἐρμηνείας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

ΤΙ ΕΣΤΙ ΚΡΙΣΙΣ

28. Ἡ κρίσις ὀρίζεται δεύτερον εἶδος νοήματος, δι' οὗ μιὰ ἰδέα μεθ' ἑτέραν συνάπτεται ἢ διαιρείται, ἢ δι' οὗ μιὰ ἰδέα κατ' ἄλλης⁵ καταφάσκειται ἢ ἀποφάσκειται. Π.χ. καταλαβὼν τί σημαίνεται διὰ ταύτης τῆς φωνῆς, Θεός, κἀκείνης, ἀγαθός, καὶ ταύτης, ψευδής, δύναμαι τοῦ Θεοῦ καταφάσκειν τὴν ἀγαθότητα καὶ

1. ὀρισμένον. 2. ἀναφαίρεται. 3. ἀπὸ τῆς. 4. τοῦ ὅρους πρὸς τὸ ὅρον. 5. κατὰ ἄλλης.

ἀποφάσκειν τὸ ψεῦδος, κρίνων, ὅτι ὁ Θεὸς ἐστὶν ἀγαθὸς καὶ ὁ Θεὸς οὐκ ἔστι ψευδής. Καὶ ἵνα¹ ὁρθαί ᾧσιν αἱ ἡμέτεραι κρίσεις παραγγέλλει² ἡ Λογικὴ α' ἵνα ἐπιμελῶς προσέχωμεν τὸν νοῦν ταῖς ἰδέαις, δεύτερον ἵνα τὰς προλήψεις³ ἦτοι τὰς προληφθεῖσας⁴ δόξας ἀποτιθέμεθα, γ' ἵνα φυλατιώμεθα τὴν τοῦ νοδὸς ταχύτητα. Πρόληψις ἦτοι προληφθεῖσα δόξα ἐστὶν ἐπαμφοτερίζουσα τις κρίσις ἐκ τῶν κατὰ τὰς αἰσθήσεις μάλιστα ἐκτυπώσεων⁵ προερχομένη. Τοιαῦται προλήψεις εἰσὶ πλείσται τῆς βρεφικῆς ἡλικίας, ὥσπερ ὅταν ἐκλαμβάνωμεν ἐν τῷ πυρὶ⁶ θερμότητα, παντάπασιν ὁμοίαν εἶναι τῇ ἐν τῇ αἰσθήσει καταλήψει, ἣν ἐν ἡμῖν ἔχομεν. Δεῖ οὖν ταύτας τὰς προλήψεις ἀποβαλεῖν, ἐὰν βουλόμεθα⁷ ὕγιεις εἶναι τὰς ἡμετέρας κρίσεις.

Ταχύτης τοῦ νοδὸς ἐστὶ ταχεῖα καὶ ἀπερίσκεπτος κρίσις περὶ πράγματος ἀγνώστου ἢ μὴ ἀποχρώντως⁸ ἐξητασμένου, οὕτινος ἐλαττώματος ἐν μόνον ἐστὶ φάρμακον, ἐὰν ἐπέχεται ἢ συγκατάθεσις μέχρις οὗ τὸ πρᾶγμα διὰ μακροτέρου ἐξετασθῇ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

ΠΕΡΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ

28. Ὡσπερ αἱ ἰδέαι δι' ὀνομάτων, οὕτως αἱ κρίσεις διὰ ρημάτων ὡς διὰ σημείων ἐξαγγέλλονται⁹. Τὰ γὰρ ρήματα σημαίνει κατὰφασιν καὶ τῇ προσθήκῃ τοῦ οὐ μορίου περιέχει¹⁰ ἀπόφασιν.

Ἡ δὲ ἐρμηνεία ὁρίζεται λόγος κατὰ τινος¹¹ καταφάσκων ἢ ἀποφάσκων. Ἐν ἡ τρία σημειωτέα εἰσὶ, ἦτοι τὸ ὑποκείμενον, τὸ κατηγορούμενον καὶ ὁ σύνδεσμος ἦτοι ἔνωσις. Ὑποκείμενον ἐστὶ καθ' οὗ ἑτερόν τι καταφάσκειται ἢ ἀποφάσκειται¹² κατηγορούμενον δέ, ὅπερ καθ' ἑτέρου καταφάσκειται ἢ ἀποφάσκειται¹³ σύνδεσμος δέ, συνάφεια, δι' ἧς τὸ ὑποκείμενον καὶ κατηγορούμενον συνάπτονται¹⁴ π.χ. ἐν ταύτῃ τῇ προτάσει, ὁ Θεὸς ἐστὶν ἀγαθός· ἢ α' λέξις, Θεός, ἐστὶ τὸ ὑποκείμενον, τὸ ἀγαθός, ἐστὶ κατηγορούμενον καὶ τὸ ῥῆμα ἐστὶ σύνδεσμος ἦτοι ἔνωσις καὶ συνάφεια. Ἐπεὶ μέντοι τό τε ὑποκείμενον καὶ κατηγορούμενον ἐκατέρωθεν περι-
ορίζουσι τὴν πρότασιν, διὰ τοῦτο καὶ ὅροι καλοῦνται καὶ ἄκρα.

Ὁρος οὖν τῆς ἐρμηνείας ἦτοι τῆς προτάσεως ὁρίζεται ὅτι ἐστίν, εἰς ὃν ἀναλύεται ἡ πρότασις, ὡς εἰς ὑποκείμενον ἢ κατηγορούμενον.

Ὁ σύνδεσμος, ἦτοι τὸ ἐστὶ ῥῆμα, οὐ περιορίζει τὴν πρότασιν, διὸ μήτε ὅρος ὀνομάζεται. Οὐδὲν μέντοι διαφέρει, ἐὰν ἡ πρότασις σύγκειται ἐκ τριῶν φωνῶν, ὑποκειμένου δηλ., κατηγορουμένου καὶ συνδέσμου, οἷα ἐστὶν ἥδε ἡ πρότασις, ὁ ἄνθρωπος ἐστὶ περιπατῶν, ἐὰν ἐκ δυσὶν μόνον, ὡς ἄνθρωπος περιπατεῖ, καὶ ἐὰν ἐκ μιᾶς¹⁵ μόνον, ὡς περιπατεῖ. Τὸ γὰρ ῥῆμα ἐνίοτε ἀναπληροῖ τὸν τόπον τοῦ κατηγορουμένου καὶ τοῦ συνδέσμου τὴν χώραν ἀναπληροῖ, ὡς εἰμὶ περιπατῶν, καὶ ἐνίοτε τὸ ὑποκείμενον, κατηγορούμενον καὶ τὸν σύνδεσμον περιέχει, ὡς περιπατῶ.

1. εἶναι. 2. παραγγέλλει. 3. προλήψεις. 4. προληφθεῖσα. 5. ἐκτυπώσεων 6. περὶ. 7. βουλόμεθα. 8. ἀποχρώντως. 9. ἐξαγγέλλονται. 10. περιέχουσιν. 11. τίς κέτινος. 12. μίας.

Ἡ πρότασις, ἐν ἣ τὸ ὑποκείμενον, τὸ κατηγορούμενον καὶ ὁ σύνδεσμος προφέρονται, καλεῖται ἐκ τρίτου προκειμένου ὡς, ἐγὼ εἰμι περιπατῶν. Ἐν ἣ δὲ τὸ ῥῆμα περιέχει τὸ ὑποκείμενον καὶ τὸν σύνδεσμον ἢ τὸ κατηγορούμενον καὶ τὸν σύνδεσμον, ὀνομάζεται πρότασις ἐκ δευτέρου προκειμένου, οἷον εἰμι περιπατῶν. Καὶ τέλος ἐν ἣ τὸ ῥῆμα ἀναπληροῖ τὴν χώραν τοῦ ὑποκειμένου, κατηγορουμένου καὶ τοῦ συνδέσμου, προσαγορεύεται ἐκ πρώτου προκειμένου, οἷον περιπατῶ.

Ἡ πρότασις λέγεται ταυτίζουσα καὶ φλυαροῦσα, ὅταν τὸ αὐτὸ κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ ταῦτῳ ὀνόματι κατηγορεῖται, οἷον τὸ ὄν ἐστιν ὄν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

ΠΕΡΙ ΙΔΙΩΜΑΤΩΝ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ

29. Τὰ ιδιώματα τῆς ἐρμηνείας ἢ εἰσὶν ἀπλᾶ ἢ εἰσὶ συμπεπλεγμένα. Καὶ ἀπλᾶ μὲν εἰσὶν ἅπερ μιᾷ τινι ἐρμηνείᾳ καὶ διαληφθείσῃ ἐφαρμόττει· καὶ εἰσὶν ἢ ταύτης ποσότης καὶ ποιότης. Συμπεπλεγμένα δέ, τὰ μὴ ἀρμόττοντα μιᾷ τινι ἐρμηνείᾳ, ἀλλὰ πολλαῖς ὁμοῦ ληφθείσαις καὶ πρὸς ἀλλήλας ἀνενεχθείσαις· οἷαι εἰσὶν ἀντίθεσις, ἰσοδυναμία καὶ ἀντιστροφή.

Ποσότης τῆς προτάσεως ἐστὶν ἡ ἐκείνης καθολικότης, μερικότης καὶ καθε-
καστότης· ἣτις ποσότης ἐκ τοῦ ὑποκειμένου ἀεὶ λαμβάνεται καθόλου πρότασις
ἐστίν, ἥς τὸ ὑποκείμενον καθόλου λαμβάνεται, τούτέστι καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν ἔκτα-
σιν τῆς σημασίας, ὅπερ γίνεται, ἐπειδὴν προτεθῇ ἐν ἐκ τούτων τῶν μορίων· πᾶς
ἢ οὐδεὶς, οἷον πᾶς κύκλος ἐστὶ σχῆμα, οὐδεὶς ἀριθμὸς ἐστὶν ἄπειρος.

Μερικὴ πρότασις ἐστίν, ἥς τὸ ὑποκείμενον μερικόν ἐστιν ἥτοι περιορισμέ-
νον τούτοις τοῖς μορίοις, τίς, οὐ πᾶς· οἷον τίς ἄνθρωπος ἐστὶν ἄδικος, οὐ πᾶς,
ἄνθρωπος ἐστὶ λευκός. Καθέκαστα πρότασις ἐστίν, ἥς τὸ ὑποκείμενον ἐστὶ καθέ-
καστον ἥτοι ἐνὶ μόνῳ καὶ διωρισμένῳ ἀτόμῳ προσήκει· οἷον ὁ Ἀριστοτέλης
ἐστὶ σοφός.

Ταύταις προστίθεται καὶ ἡ ἀπροσδιόριστος πρότασις, ἣτις τὸ ὑποκείμενον
ἔχει μὲν καθόλου, ἀλλ' οὐ σεσημειωμένον σημείῳ τινὶ τῆς καθολικότητος ἢ τῆς
μερικότητος ἢ τῆς καθεκαστότητος, οἷον ὁ ἄνθρωπος ἐγεννήθη πρὸς πόνον. Οὐδὲ
γὰρ λέγεται πᾶς ἄνθρωπος ἢ τίς ἄνθρωπος ἢ οὗτος ὁ ἄνθρωπος, ἀλλ' ἀπροσ-
διορίστως.

Ποιότης τῆς προτάσεως ἐστὶν ἡ ἐκείνης κατάφασις ἢ ἀπόφασις ἢ ἀλήθεια
ἢ τὸ ψεῦδος. Ἀληθὴς λέγεται ἡ πρότασις, ἢ λέγουσα τι ὑπάρχειν, ὅπερ ὑπάρχει
καὶ τί μὴ ὑπάρχειν· ὅπερ ἀληθῶς μὴ ὑπάρχει. Ψευδὴς δὲ πρότασις, ἢ λέγουσα
τί ὑπάρχειν, ὅπερ οὐχ ὑπάρχει καὶ τί μὴ ὑπάρχειν, ὅπερ ὑπάρχει.

Καταφατικὴ πρότασις ἐστὶν ἢ τί κατὰ τινος καταφάσκουσα, οἷον ὁ Θεὸς
ἐστὶν ἀληθής· ἀποφατικὴ δέ, ἢ τί ἀπὸ τινος διίστῳσα, οἷον ὁ Θεὸς οὐκ ἐστὶ ψευδής¹.

30. Ἐκ τῆς ποσότητος δὲ καὶ τῆς ποιότητος παραλλήλως παραβληθειῶν
ἀποτελεῖται τετραπλοῦν τῶν προτάσεων γένος.

1. ad. τὸ ὑποκείμενον καὶ, 2. ἢ, 3. καὶ τί μὴ ὑπάρχειν 3m. 4. οὐκ ἐστὶ ψευδὴς 3m.

Καθόλου καταφατική, ἥτις διὰ τοῦ α σημαίνεται· πᾶς ἄνθρωπος λευκός. Καθόλου ἀποφατική ἥτις διὰ τοῦ ε σημαίνεται· οὐδείς ἄνθρωπος λευκός. Μερικὴ καταφατική, ἣν τὸ ι σημαίνει· τὶς ἄνθρωπος ἐστὶ λευκός. Μερικὴ ἀποφατική, ἣν τὸ ο παρίστησιν· οὐ πᾶς ἄνθρωπος ἐστὶ λευκός. Κἀντεῦθεν γεννᾶται ἡ τῶν προτάσεων ἀντίφασις, ἡ συνάπτεται ἰσοδυναμία¹ καὶ ἀντιστροφή.

Ἀντίθεσις τῶν προτάσεων ἐστὶν ἡ τούτων μάχη ἢ κατὰ ποσότητα μόνον ἢ κατὰ ποιότητα μόνον ἢ κατ' ἀμφοτέρω. Καὶ εἰσὶν αἱ προτάσεις ἐναντίαι, ὑπάλληλοι καὶ ἀντιφατικά.

Ἐναντίαι εἰσὶν αἱ κατὰ μόνην τὴν ποιότητα μαχόμεναι, ἀμφοτέρω καθόλου, ὥς πᾶς ἄνθρωπος ἐστὶ λευκός, οὐδείς ἄνθρωπος λευκός. Αἱ ὑπεναντίαι ὁσαύτως κατὰ ποιότητα μόνον μάχονται καὶ εἰσὶν ἀμφοτέρω μερικά, ὥς τὶς ἄνθρωπος ἐστὶ λευκός, τὶς ἄνθρωπος οὐκ ἐστὶ λευκός². Αἱ ὑπάλληλοι μάχονται κατὰ μόνην τὴν ποσότητα· ὥς πᾶς ἄνθρωπος ἐστὶ λευκός, τὶς ἄνθρωπος ἐστὶ λευκός. Ἀντιφατικά εἰσὶν αἱ καὶ κατὰ ποσότητα καὶ κατὰ ποσότητα μαχόμεναι, ὥς πᾶς ἄνθρωπος λευκός, οὐ πᾶς ἄνθρωπος λευκός. Αἱ καθ' ἕκαστα προτάσεις, ὧν ἡ ἑτέρα ἀποφάσκει ὅπερ ἡ ἑτέρα καταφάσκει λέγονται ὁσαύτως ἀντιφατικά, ὥς Ἀριστοτέλης ἐστὶ σοφός, ὃ Ἀριστοτέλης οὐκ ἐστὶ σοφός.

Ἰσοδυναμία ἐστὶν ἀναγωγή τῶν ἀντικειμένων προτάσεων ἐπὶ τὴν αὐτὴν σημασίαν διὰ τοῦ μορίου οὐ, ὅπερ προτίθεται πρὸ τοῦ προσδιορισμοῦ³ καὶ τότε ἰσοδυναμοῦσιν αἱ ἐναντίαι καὶ ὑπεναντίαι, ἡ τίθεται καὶ πρὸ τοῦ προσδιορισμοῦ⁴ καὶ πρὸ τοῦ προσκατηγορουμένου καὶ ἰσοδυναμοῦσιν αἱ ὑπάλληλοι.

Ἀντιστροφή ἐστὶ μετάθεσις τοῦ ὑποκειμένου εἰς τὸ κατηγορούμενον ἢ τὸ ἀνάπαλιν, μενούσης αἰ τῆς ἀληθείας τῆς προτάσεως. Ἀλλ' ἐνίοτε μεταβάλλεται ἡ ἐκείνης ποσότης. Ὅθεν διπλῇ ἐστὶν ἡ ἀντιστροφή· ἡ μὲν λέγεται ἀπλῇ, ὅταν μὲν ἡ αὐτὴ ποσότης τῆς προτάσεως, ἡ δὲ κατὰ συμβεβηκός, ὅταν οὐ μὲν ἡ αὐτὴ ποσότης τῆς προτάσεως.

Ἡ καθόλου καταφατικὴ ἀντιστρέφεται⁴ κατὰ συμβεβηκός, οἷον πᾶς ἄνθρωπος ἐστὶ ζῶον καὶ τὶ ζῶον ἐστὶν ἄνθρωπος· ἡ καθόλου ἀποφατικὴ καὶ ἡ μερικὴ καταφατικὴ ἀντιστρέφουσιν ἀπλῶς· οἷον οὐδείς ἄνθρωπος ἐστὶν ἄκτιστος καὶ οὐδὲν ἄκτιστον ἐστὶν ἄνθρωπος· τὶς ἄνθρωπος ἐστὶ δίκαιος καὶ τὶς δίκαιος ἐστὶν ἄνθρωπος. Ἡ δὲ μερικὴ ἀποφατικὴ ἀντιστρέφεται κατὰ ἀντίθεσιν, ὅταν δηλ. οἱ ὅροι ἐξ ὁρισμένων γίνωνται⁵ ἀόριστοι, οἷον οὐ πᾶς ἄνθρωπος ἐστὶ δίκαιος καὶ πᾶν τὸ μὴ δίκαιον ἐστὶ μὴ ἄνθρωπος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

ΠΕΡΙ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΤΗΣ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ ΗΤΟΙ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΕΩΣ ΤΩΝ ΕΙΔΩΝ

31. Ἡ ἐρμηνεία εἰς διάφορα εἶδη διαιρεθῆναι δύναται, τῷ λόγῳ τῆς ὕλης, τῆς τοῦ εἵδους μορφῆς, τῆς ποσότητος καὶ ποιότητος.

Ὑλῃ τῆς ἐρμηνείας εἰσὶν οἱ ὅροι, ἐξ ὧν σύγκεται⁶· εἶδος δὲ ἡ διάθεσις τῶν ὄρων ἥτοι ἡ προσήκουσα τούτων συνάφεια διὰ τοῦ ἐστὶ ὀήματος.

1. ἰσοδυναμία. 2. τὶς ἄνθρωπος οὐκ ἐστὶ λευκός ο.π. 3. προσδιορισμοῦ. 4. ad. κατὰ τὴν. 5. γίνονται. 6. σύγκεται.

Ποσότης ἐστὶ δι' οὗ ἀποκρινόμεθα πρὸς τὴν ἐρώτησιν τὴν γινομένην διὰ τοῦ πόση ἐστὶν ἡ πρότασις ἥτοι ἡ καθολικότης ταύτης, ἡ μερικότης καὶ ἡ καθεκαστότης ὡς εἴρηται. Ποιότης ἐστὶ δι' οὗ ἀποκρινόμεθα πρὸς τὴν ἐρώτησιν τὴν γινομένην διὰ τοῦ ποία ἐστὶν ἡ πρότασις, ἔνθα ἀποκρινόμεθα, ὅτι ἐστὶν ἀποφατική ἢ καταφατική, ἀληθής ἢ ψευδής.

Ἡ ἐρμηνεία, εἴτ' οὖν¹ ἡ πρότασις θεωρουμένη τῷ λόγῳ τῆς ὕλης ἥτοι τῶν ὄρων, διαιρεῖται εἰς ἀπλήν² συμπεπλεγμένην καὶ σύνθετον. Ἀπλή ἐστὶν ἡ ἐξ ὄρων ἀπλῶν καὶ ἀσυμπλέκτων συγκειμένη, τουτέστιν ἐξ ὄρων ἐν τι πρᾶγμα σημαίνοντων καὶ μὴ λέξει προφερομένων, ὡς ὁ Πέτρος ἐστὶν ἄνθρωπος. Συμπεπλεγμένη δέ, ἥς ὁ ἕτερος τῶν ὄρων ἢ ἐκάτερος αὐτῶν συμπεπλεγμένος ἐστίν, ἥτοι πολλὰς ιδέας περιέχει, ὡς ὁ ἄνθρωπος, ὃς τὸν Θεὸν ἀγαπᾷ, τὸν νόμον πληροῖ. Τὸ ὑποκείμενον τῆς προτάσεως ταύτης, τὸ ὁ ἄνθρωπος ὃς τὸν Θεὸν ἀγαπᾷ, ἐστὶ συμπεπλεγμένον καὶ ἐγκλείει³ ἐν ἑαυτῷ ἐτέραν πρότασιν, ἣτις ἐμπίπτουσα λέγεται, δηλ. ὅς τὸν Θεὸν ἀγαπᾷ, ἥς τὸ ὑποκείμενον ἐστὶ τὸ ὃς ὑποτακτικὸν ἄρθρον. Λέγεται δὲ ἐμπίπτουσα, ὅτι ἐμπίπτει ἐν ἐτέρᾳ, ἣτις λέγεται ἀρχική. Σύνθετος δὲ ἐστὶν ἡ συγκειμένη ἐκ συνθέτου ὑποκειμένου ἢ κατηγορουμένου.

32. Ἡ ἐρμηνεία τῷ λόγῳ τῆς ποσότητος λέγεται καθόλου, μερική, καθ' ἕκαστα, τῷ λόγῳ τῆς ποιότητος καταφατική, ἀποφατική, ἀληθής, ψευδής, καὶ τελευταῖον τῷ λόγῳ τοῦ εἴους ἥτοι τῆς συναφείας τοῦ ταύτης κατὰ θεωρουμένου μετὰ τοῦ ὑποκειμένου διαιρεῖται εἰς ἀναγκαίαν⁴, ἐνδεχομένην, δυνατόν καὶ ἀδύνατον. Ἀναγκαία ἐστίν, ἥς οἱ ὄροι ἀναγκαίως συνημμένοι⁵ εἰσίν, ἢ ἥς τὸ κατηγορούμενον ἐν τῇ σαφεὶ καὶ εὐκρινεὶ ιδέᾳ τοῦ ὑποκειμένου συνέχεται, ὡς ὁ ἄνθρωπος ἐστὶ λογικός. Ἐνδεχομένη δέ, ἥς οἱ ὄροι ἐνδεχομένως μόνον συνημμένοι εἰσὶ καὶ δύνανται μὴ εἶναι συνημμένοι, ὡς τίς ἄνθρωπος ἐστὶν ἰατρός. Δυνατὴ δέ, ἥς οἱ ὄροι δύναται ὁμοῦ συνυπάρχειν, ὡς ὁ Πέτρος ἐστὶ διδάσκαλος⁶. Ἀδύνατος δέ, ἥς οἱ ὄροι οὐδέποτε δύναται ὁμοῦ συναφθῆναι, ὡς ἡ ἀνθρώπινος ψυχὴ ἐστὶ σωματική.

Αἱ δὲ τοιαῦται προτάσεις ἢ εἰσὶν ἀπόλυτοι ἥτοι ἄνευ τρόπου, ἢ εἰσὶ μετὰ τρόπον. Ἀπόλυτος ἐστὶν ἐν ᾧ οὐκ ἐξαγγέλλεται⁷ ὁ τρόπος, καθ' ὃν τὸ κατηγορούμενον ἐφαρμόττει τῷ ὑποκειμένῳ⁸ ὡς, ὅταν φαρὲν ὁ ἄνθρωπος ἐστὶ λογικός, οὐκ ἐξαγγέλλεται⁹ ἀναγκαίως, ἀλλ' ἐνδεχομένως⁹ μόνον, ἐστὶ λογικός. Οἱ δὲ τρόποι εἰσὶ τέτταρες, ἀναγκαῖον, ἐνδεχόμενον, δυνατόν καὶ ἀδύνατον.

[Συνεχίζεται]

1. οὖν. 2. ἀπλήν. 3. ἐγκλείει. 4. ἀναγκαῖον. 5. συνημμένη. 6. ad. ἐστὶ πεπαιδευμένον. 7. ἀδύνατον. 8. ἐξαγγέλλεται. 9. ἐξ ἀνενδεχομένως.

Κ. Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗ

ΑΠ' ΤΗΝ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΤΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΟΥ ΑΜΙΛΗ

Ὁ ἔγκριτος δικηγόρος, ἀγνός καὶ φίλτατος συμπατριώτης μας κ. Μιχ. Κόκκορος σὲ ἄρθρο του μὲ τὸν τίτλο τὸ «Τὸ Ἀμιλικὸν Κουκουλίου» δημοσιευμένο στὸ ὑπ' ἀριθ. ΙΔ', (μηνὸς Ἰουνίου 1953), τεῦχος τῆς ἀγαπητῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας», θίγει ἓνα ἀρκετὰ σοβαρὸ ἀπὸ ἱστορικὴ ἀποψη ζήτημα, ποὺ μᾶς ὀδηγεῖ στὴ διαπίστωση, ὅτι οἱ Κοινότητες τοῦ Ζαγορίου στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας εἶχαν φθάσει σὲ σημεῖο μεγάλης προόδου, σὲ στάδιο πραγματικῆς αὐτοδιοικήσεως καὶ ζηλευτῆς νοικοκυρσύνης. Μάλιστα ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἁρθρου αὐτοῦ ἐκφράζει τὴ λύπη του γιὰ τὸ σημερινὸ κατάντημα, ὅχι μόνον τοῦ ἱστορικοῦ «Ἀμιλικοῦ» τοῦ χωριοῦ μας, ἀλλὰ καὶ τῶν τόσων ἄλλων ἱστορικῶν κοιμηλιῶν, ποὺ χίθηκαν καὶ χάνονται καθημερινὰ ἀπ' τὸν τόπο μας.

Μὲ τὰ ὅσα γράφουμε ἡμεῖς ἐδῶ, δὲν θέλουμε νὰ φέρουμε καμμιά κρίση σὲ ὅσα διαλαμβάνει ὁ κ. Κόκκορος — ἀφοῦ ἄλλως τε αὐτὰ στηρίζονται σὲ γραπτὰ ντοκουμέντα — οὔτε κἂν νὰ διαφωνήσουμε μαζί του γιὰ τὴν τουριστικὴ κίνηση στὸ Ζαγόρι καὶ τὰ τόσο ἄλλα σπουδαῖα σημεῖα τῶν ἀπόψεών του. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ κ. Κόκκορος ἀναγράφει, ὅτι δὲν κατώρθωσε νὰ ἀνεύρη τὸν καγονισμό τὸ σχετιζόμενο μὲ τὸν «Ἀμίλη» καὶ ἐπειδὴ ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» σὲ σημείωσή της κάτω ἀπ' τὸ ἄρθρο τοῦ κ. Κόκκορου, καλεῖ, ὅσους μποροῦν, νὰ συνεισφέρουν γιὰ τὴ διαπλάτυνση τέτοιων μελετῶν, δηλ. νὰ ἐρευνηθοῦν οἱ ἱστορικοί, κοινωνικοὶ καὶ λοιποὶ παράγοντες τῶν διαφόρων θεσμῶν ἐπὶ Τουρκοκρατίας, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ εἶχα τὴν εὐτυχία νὰ καταρτίσω ἓνα κάπως σημαντικό ἀρχεῖο σχετιζόμενο μὲ τὴν ἱστορίαν τοῦ

χωριοῦ μου Κουκουλίου, μέσα στὸ ὁποῖο διαλαμβάνονται καὶ ἀρκετὰ διαφωτιστικὰ στοιχεῖα γιὰ τὸ θεσμό τοῦ «Ἀμίλη», δίνουμε στὴ δημοσιότητα τὰ παρακάτω μὲ τὴν πεποίθηση, ὅτι συμπληρώνονται μερικὰ κενὰ σημεῖα γιὰ τὸ θεσμὸ αὐτόν.

Ὡς πρὸς τὴν ἐτυμολογίαν τῆς λέξεως ἀφίνουμε κανέναν ἄλλο, ποὺ ἔχει ἐνδιατρίψει περισσότερο στὰ ζητήματα αὐτὰ νὰ δώσῃ τὴ σχετικὴ ἐξήγηση. Μερικοὶ λένε, ὅτι ἀμίλης ἰσοδυναμεῖ μὲ τὴ λέξιν κλητήρας. Ἐμπειρικὰ μποροῦμε νὰ ποῦμε, ὅτι τὸ ἔργο τοῦ «ἀμίλη» καὶ τῆς «ἀμίλισσας» τοῦ χωριοῦ ἦταν νὰ δέχεται καὶ νὰ περιποιῆται «τοὺς αὐθεντικοὺς ἀνθρώπους», κατὰ κυριώτερον λόγον τοὺς στρατιωτικοὺς τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως. Ἀδήριτη ἀνάγκη γιὰ τὴν καθιέρωση τοῦ θεσμοῦ τοῦ «Ἀμίλη» ὑπῆρξε ἡ συχνὴ ἢ, καλύτερα νὰ ποῦμε, ἡ καθημερινὴ σχεδὸν ἀφίξη τῶν «αὐθεντικῶν ἀνθρώπων» στὸ χωριὸ γιὰ ὑπηρεσίες τοῦ Τουρκικοῦ Δημοσίου, στοὺς ὁποίους ἡ Κοινότητα ἦταν ὑποχρεωμένη νὰ παρέχῃ στέγη καὶ διατροφή γιὰ ὅσες ἡμέρες θὰ κρατοῦσε ἡ ὑπηρεσία τους στὸ χωριό. Γιὰ νὰ μὴ βροῖσκειται δὲ ἡ Κοινότητα ἀνέτοιμη μπροστὰ στὴν ἀνεπιθύμητη τίς πὺδ πολλὰς φορὲς, ἢ μᾶλλον πάντοτε, ἐπίσκεψιν τῶν «αὐθεντικῶν αὐτῶν ἀνθρώπων» ἀπὸ πρὶν ἀκόμα τὸ χωριὸ ἐλάμβανε τὰ κατάλληλα μέτρα, ὥστε γιὰ τὴ δουλειὰ αὐτὴ νὰ μερδεύεται καὶ νὰ ἀσχολῆται μόνον τὸ προσδιωρισμένο ἀπὸ πρῶτα ἄτομο, μὲ τὸ ἀζημίωτο βέβαια γιὰ τὰ ἔξοδα, ποὺ θὰ ἔκαμνε καὶ μὲ τὴ σχετικὴ του ἀμοιβή γιὰ τὴ χασομέρια καὶ τοὺς σχετικούς κόπους του. Ἀπ' τοὺς διάφορους λογαριασμοὺς τοῦ χωριοῦ μου, οἱ ὁποῖοι μοῦ χρησίμευσαν νὰ κάμω μιὰ ἀρκετὰ ἐκτεταμένη ἐργασία

σχετικά με τὰ «αὐθεντικά καὶ βασιλικά δοσίματα στὸν καιρὸ τῆς Τουρκοκρατίας» καὶ ἡ ὁπρία θὰ δῇ τὸ φῶς τῆς δημοσιότη-
τας σὲ προσεχῇ τεύχη τῆς «Ἡπειρ. Ἑστίας» βγαίνει τὸ συμπέρασμα, πὼς οἱ ἄνθρω-
ποι, ποὺ κατέφθαναν στὸ χωριὸ γιὰ κυ-
βερνητικὰς δουλειὰς ἦσαν πάρα πολλοὶ καὶ
γι' αὐτὸ ἦταν ἀπαραίτητη ἡ καθιέρωση
τοῦ θεσμοῦ τοῦ «Ἀμίλη».

Ἀπὸ πότε ἀκριβῶς καθιερώθηκε ὁ θε-
σμὸς αὐτὸς στὸ χωριὸ δὲν εἶναι γνωστό,
γιατὶ λείπουν τὰ σχετικὰ στοιχεῖα. Πάν-
τως ὅπως δείχνουν τὰ σωζόμενα χαρτιά
εἶχε καθιερωθῇ πρὶν ἀπ' τὸ 1840. Ἀπ' τὸ
ἀρχεῖο μου παραθῶ ἐδῶ τρεῖς διορι-
σμοὺς ἀμίλισσας στὶς χρονιὰς 1848, 1849
καὶ 1851. Παρατίθενται αὐτοί, ὅπως εἶναι
γραμμένοι, χωρὶς διόρθωση τῶν ὀρθογρα-
φικῶν σφαλμάτων.

1ον) «ἡ εὐρισκόμενη χοριανὴ δια ὅλην
την κυνότητα του χωριοῦ μας κοκουλίου
εσημφονήσαμε διὰ κληνὴν ἀμιλιστα του χο-
ριοῦ μας τὴν γιάναινα βακάμω ἀπὸ τὴν
σήμερον διὰ ἓναν ὁλόκληρον χρόνον με τὰς
κάτω συμφωνίας.

αὐτὴ ἡπόσχετε καὶ ἡποχρεοῦται ἀπο
τοκηνὸν της χόρας μας ὅτι νὰ δεχετε κάθε
ἀπεραστικούς ἀνθρώπους ὅπου νὰ ερχοντε
δια δολίαν καὶ δόσιμον του χωριοῦ μας
καὶ καπητάνιον (δηλ. ντερβενάγαν) εὖς
ἐπτά στοματα γιόμα καὶ βράδῃ μόνον καὶ
ἀν καθήσουν περισσότερον νὰ πληρόνη εἰς
αυτὴν τότες πρὸς τρία γρόσια τὴν ἡμέραν
γιόμα καὶ βράδῃ τον πέζον ἀν δε ἔχη ἄλο-
γον καὶ καθήση περισσότερον ἀπονα γιόμα
καὶ βράδῃ να τῆς πληρόνη πρὸς γρόσια
ἐξ τὴν ἡμέραν καθὼς ἡ ἴδια ἡποσχετε καὶ
ἡποχρεοῦται νὰ δεκτὴ καὶ ἐν παληκάρῃ με
εδικά της ἐξοδα δια δῆω μῆνας λογαρια-
ζοντας αυτας ἀν περισσότερον νὰ τὴν πλη-
ρόνη ἡ κηνοτῆς με τὴν ἀνο σημφονήαν ἀν
ολιγοτερον ἀπο τους δυο μῆνας νὰ πληρό-
νη αὐτὴ πρὸς τρία γροσσα τὴν ἡμέραν καὶ
διὰ ὅλα αὐτὰ ἡποσχετε καὶ ἡποχρεοῦται
ἡ κηνοτῆς νὰ τῆς δόση γρόσια εξακόσια
N. 600 δια ἐναν ὁλόκληρον χρόνον ἀπο
τὴν σημερον καὶ ἡποφενόμεθα.

1848 τὴν α' 10)βριου κοκουλη

Ἀνδρέας Πλακίδας, Ἀπόστολος Ἰωαννί-

δης, Κων)τῖνος Πανταζίδης, Πέτρος Ν.
Φλώρος, Γιαννάκης Τσολέκας».

2ον) «Συμφώνως οἱ ὑποφαινόμενοι πα-
ρευρεθέντες χωριανοὶ Κοκουλιῶται δι'
ὅλην τὴν Κοινότητα τοῦ χωριοῦ μας ἐσυμ-
φωνίσαμεν δι' ἀμῆλιστα τοῦ χωριοῦ μας
κοινὴν τὴν Γιάναινα μπακάμον με τὰς κά-
τωθεν συμφωνίας.

α) διὰ ἐνοίκιον τοῦ ὁσπιτίου της καὶ
διὰ ὅλα τὰ ἐξοδα ὁποῦ χρειασθῇ νὰ ἐξο-
δεύῃ ἡ ρηθεῖσα γιάναινα μπακάμο τῆς δι-
δωμεν γρόσια 400= τετρακόσια β) εἶναι
εἰς χρέος ὁμοίως νὰ δέχεται εἰς τὸ ὁσπί-
τιόν της κάθε ἀνθρωπον αὐθεντικὸν ὁποῦ
ἤθελεν ἔλθει διὰ χαβαλὲν' τοῦ χωριοῦ μας
καὶ ὑποθέσεις κοινὰς καὶ νὰ τὸν τρέφῃ ἐξ
ιδίων της ἓν γεῦμα καὶ ἓν δεῖπνον. γ) εἶ-
ναι εἰς χρέος πάλιν τὸν αὐτὸν ἀνθρωπον
ἂν ἡ χρεία ἤθελε τὸ καλέσει νὰ καθίσῃ
περισσότερον ἀπὸ μίαν ἡμέραν νὰ τὸν πε-
ριποιῇται καὶ νὰ πληρώνεται διὰ τὰς ἐξῆς
ἡμέρας εἰ μὲν εἶναι πεζὸς 3: γρόσια, εἰ
δὲ φέρῃ μαζί του καὶ ἄλλογον 6: ἐξ γρό-
σια. δον) εἶναι ἔτι εἰς χρέος, ἂν καὶ κατὰ
περίστασιν ἤθελε μᾶς ἔλθουν ἔως ἐπὶ τὰ ἄν-
θρωποι χαβαλὲς νὰ τρέφῃ καὶ αὐτοὺς ἐξ
ιδίων της ἓν γεῦμα καὶ δεῖπνον μόνον καὶ
περιπλέον ὄχι. εον) εἶναι εἰς χρέος ἀκόμη
νὰ δέχεται τοὺς δεκατιστάς καὶ τσελέπιδας,
οἵτινες ἤλθον εἰς τὸ χωρίον μας καὶ νὰ
πληρώνεται παρ' αὐτῶν διὰ τὴν τροφήν
των καὶ λοιπὰ ἐξοδὰ των εὐλογόν τινα πλη-
ρωμήν. Οὕτω λοιπὸν ἐσυμφωνίσαμεν με αὐ-
τὴν διὰ ἓνα χρόνον ὁλόκληρον ἀπὸ σήμερον
καὶ διὰ ἀσφάλειάν της ἐδώσαμεν εἰς χεῖρας
της τὸ παρὸν μας καὶ ὑποφαινόμεθα.

Κοκοῦλι 1851 Ἀπριλίου 23.

Παπακώστας, Κων. Χατζόγλου, Ἀν-
δρέας Πλακίδας, Κώστας Πανταζίδης,
Χριστόδουλος Κόκκορος, Ἰωάννης Κρί-
τσος, Ἰωάννης Χούτας, Ἀλέξ. Ἀναστα-
σιάδης, Ἰωάννης Κιοσσές, Γεώργιος Τζίγ-
κας, Ἀναστ. Βρασούκας, Βασίλειος Τζά-
νιον, Στέφανος Παχούμης».

Πορακάτω δὲ ἀπ' αὐτὰ εἶναι γραμμέ-
να τὰ ἐξῆς: «ελαβα ἀπο τα οπησθεν της

1. Χαβαλὲ=λέξ. τουρκ. = τὸ ἐπιφορτίζειν,
ἀναθέτειν, παραπέμπειν ὑπόθεσιν.

ομολογησας γροσση 212 παρ. 20 ητη δη-
κουσαι δωδεκα κε παραδες ηκος 1851 αδη-
μητριου 19».

3ον) «Ἡ Κοινότης τοῦ χωριοῦ μας ἐσυμφώνησε διὰ κοινὸν ἀμίλλην τὴν Στα-
σινὴν Τζινάρην, ἣτις εἶναι εἰς χρέος νὰ
δέχεται κάθε παλληκάρι ἢ Σουβαρὴν δι' ὑπό-
θεσιν τοῦ χωριοῦ μας μόνον ἓνα γεῦμα καὶ
ἓνα βράδυ, ἂν δὲ ἤθελε καθήσει περιπλέον
ἔχει νὰ πληρώνηται ἀπὸ τὴν Κοινότητα
πρὸς 60 παράδες τὸν πεζόν, ἂν καθήσῃ ἓνα
γεῦμα ἂν δὲ καὶ τὸ βράδυ 3 γρόσια τὴν
ἡμέραν· εἰς δὲ τὸν ἔχοντα ζῶον ἔχει νὰ
πληρώνηται τὸ διπλοῦν, διὰ δὲ τοὺς με-
τρητάδες ἔχει μόνον νὰ τοὺς δώσῃ κονάκι,
ὅτι δὲ ἤθελον φάγει νὰ πληρώνουν οἱ
ἴδιοι, ἢ δὲ Κοινότης τοῦ χωριοῦ νὰ τοὺς
δίδῃ γρ. 400 ἥτοι τετρακόσια, πρὸς τού-
τοις ἂν τὸ κοινὸν ἤθελε φέροι παλληκάρι
διὰ κοινὸν τασίλι ἔχει νὰ τὸν δέχεται καὶ
αὐτὸν ἓνα γεῦμα καὶ ἓνα βράδυ, τὸ ὅτι πε-
ριπλέον καθήσῃ νὰ πληρώνηται ἐκ τῆς Κοι-
νότητος ὡς ἄνωθεν καὶ οὕτω μὲ κοινὴν
εὐχαρίστησιν ἔγινε τὸ παρὸν, ἂν δὲ ἤθελεν
ἔρθῃ παλληκάρι εἰς κανένα θέλει πληρώ-
νεται καὶ τρέφεται παρ' ἐκείνου, αὕτη ὁμως
θέλει τὸ δέχεται εἰς τὸ κονάκι καὶ δι' ἀσφα-
λειάν της δίδεται τὸ παρὸν καὶ δίδεται καὶ
εἰς χεῖρας της.

Τὴν Α' Ἰουνίου 1849 Κουκοῦλι.

Ἀνδρ. Πλακίδας, Γιάννης Τσολέκας, Ἰω.
Κιοσσέ, Κων. Παναζίδης, Ἀναστ. Βρα-
σούκας, Δημ. Κ. Χατζόγλου, Δ. Ἰωαννί-
δης, Χριστ. Μπαζύμης, Ἰωάν. Μπόγης,
Ἀποστ. Σκοτίδης, Γεώργ. Κιοσσέ».

Μὲ τοὺς παραπάνω διορισμοὺς γίνεται
φανερὸ, πὼς διορίσθηκε ἀμίλισσα γυ-
ναῖκα. Κατὰ διάφορες χρονολογίες παρου-
σιάζονται τὰ κάτωθι στοιχεῖα:

«1843. τῆς εκατερήνας Παπαδήμου διὰ τὸ
ἀμνηλικὸ γρόσια 700.

1845. Ὅσα τῆς ἀμύλησας Σγούρω γρ. 400

1848. 9/βρίου 24. Ὅσα τῆς μπακάμωσ
ἀμύλησας ἀπερασμένα εἰς ὁμολογίαν
γρόσια 212.20.

1848. 9/βρίου 24. Ὅσα τῆς ἴδιας διὰ
ἑπτὰ γεύματα γρ. 10:20.

1848. 9/βρίου. 30. Ὅσα διὰ μισθὸν της 9
μῆνας γρ. 556:26.

1852. Εἰς τὸν Γιάννην Μπόγιαν διὰ λο-
γαριασμὸν τῆς ἀμύλησας Μπακά-
μωσ γρ. 20.

Εἰς τὴν μπακάμον δι' ἔξοδά της γρ. 7.30.
Τῆς Μπακάμωσ διὰ τὸν σουβαρὴν², ὅστις
ἦλθεν διὰ τὰ χαράτσια³ διὰ 1 ἡμέραν γρ. 5.
Διὰ ἐνοίκιον τῆς μπακάμωσ διὰ τὸν δεοβέ-
ναγαν γρ. 5.

Μιὰ λίτρα φακὴ διὰ τὸν ἴδιον γρ. 1:10.

Μιὰ ὀκτῶ ψωμὶ ὁμοίως γρ. 1:10.

Τῆς Μπακάμωσ δεύτερον διὰ τὸν σουβα-
ρὴν διὰ δύο ἡμέρας γρ. 10».

Ἀπὸ τοὺς παραπάνω διορισμοὺς τῆς
ἀμίλισσας ἐξάγεται, ὅτι στὰ πρῶτα χρόνια
τῆς καθιερώσεως τοῦ θεσμοῦ τοῦ Ἀμίλη
δὲν ὑπῆρχεν ξεχωριστὸ οἶκημα γιὰ νὰ φι-
λοξενοῦνται «οἱ αὐθεντικοὶ ἄνθρωποι» δη-
λαδὴ «Ἀμυλικὸ». Ὁ Ἀμίλης ἢ ἡ Ἀμί-
λισσα φιλοξενοῦσαν αὐτοὺς στὸ σπίτι τους.
Ἀργότερα φαίνεται ὠρίσθηκε τέτοιο, πάνω
στὸ ὁποῖο ἔγινε στὰ 1898 τὸ νέο ἀμυλικό,
γιὰ τὸ ὁποῖο διαλαμβάνει ὁ κ. Κόκκορος
στὸ σχετικὸ τοῦ ἄρθρου. Χρόνο μὲ τὸ χρόνο
ὅμως τὸ ἔργο τοῦ Ἀμίλη ἔγινε πιὸ πολὺ-
πλοκο, πιὸ σοβαρὸ καὶ συγχωνεύθηκε μὲ
τὴ θέση τοῦ εἰσπρακτορα, πρῶγμα, πού δὲν
ταίριαζε πλέον σὲ γυναῖκα γι' αὐτὸ διορι-
ζόταν στὴ θέση αὐτὴ ἄνδρας, ὁ ὁποῖος
πληρωνόταν καὶ ἀρκετά. Ἐφθασε δηλ. σὲ
σημεῖο νὰ γίνῃ βιοποριστικὸ ἐπάγγελμα.
Στὰ 1888 στὸν προϋπολογισμὸ τοῦ Κοινο-
τικοῦ Ταμείου ἀναγράφεται: «εἰσπρά-
κτορα καὶ ἀμίλην λίρ. χρυσ. 25».

Τὸ χρηματικὸ δὲ ποσόν, πού χρειαζό-
ταν γιὰ νὰ πληρωθῇ ὁ ἀμίλης ἐπεβάρυνε
ὅλο τὸ χωριό. Ἀφοῦ γινόταν ἡ συμφω-
νία μὲ τὸν ἀμίλη ἢ τὴν ἀμίλισσα τὸ χρη-
ματικὸ ποσό, πού θὰ χρειαζόταν γιὰ τὴν
πληρωμὴ (πού λεγόταν «ἀμυλικὸν» δηλ.
φόρος ἀμυλικὸς) διαμοιραζόταν στὶς διά-
φορες οἰκογένειες τοῦ χωριοῦ, οἱ ὁποῖες
μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους φόρους, πού ἦταν
ἀρκετά ἐπαχθεῖς, πλήρωναν καὶ τὰ τῆς φι-
λοξενίας τῶν «αὐθεντικῶν ἀνθρώπων»,
2. σουβαρῆς=λ. περσικὴ=ἑφιππος χωρ/κας.
3. χαράτσια=λ. ἀραβικὴ | χαράτς= κεφαλι-
κὸς φόρος.

Τὸ πρῶγμα αὐτὸ τὸ δείχνουν μερικοὶ κατάλογοι, ποὺ ἔχουν περισωθῇ μέχρι σήμερα. Ὁ ἓνας κατάλογος φέρνει χρονολογία «Αὐγούστου α' 1844» καὶ διαλαμβάνει στὴν ἀρχὴ τὰ ἐξῆς : «Ἰδοὺ σημειώνομεν τὰ κάτωθεν σπλίτα ἀμιλικόν». Ἀκολουθεῖ ὁ κατάλογος τῶν οἰκογενειῶν, στὶς ὁποῖες προσδιορίζεται νὰ πληρώσουν ἡ κάθε μιὰ ἀπὸ 2 γρόσια κατώτατο ὄριο μέχρι 8 γρόσια ἄνωτατο. Στὸ τέλος ὁ κατάλογος κλείνει μὲ τὸ ποσὸ τῶν 709 γροσίων καὶ ἀναγράφονται τὰ ἐξῆς : «τὸ ὅλον τὸ ἀμιλικὸν ἔγιναν γρόσια ἑπτακόσια ἑννέα ἀπὸ τὰ ἄνωθεν ὀνόματα καὶ περισσεύουν γρόσια ἑννέα ἀπὸ ὅσα θέλομεν πληρώσει τὸν ἀμίλην. Γεώργιος Τζίγκας. Βεκύλης». Ὁ ἄλλος κατάλογος φέρει ἡμερομηνία 26 Σ)βρίου 1855 καὶ διαλαμβάνει στὴν ἀρχὴ τὰ ἐξῆς : «σημειώνομεν ἐνταῦθα τὸ δραγατικὸν καὶ ἀμιλικὸν ὥς φαίνεται εἰς τὰ κάτωθεν ὀνόματα». Κλείνει δὲ ὁ κατάλογος μὲ σύνολον 994 γρόσια μὲ τὶς λέξεις : «τὸ ὅλον γρόσια ἑννεακόσια ἑννήκοντα τέσσαρα θέλουν συναχθῇ ἀπὸ τὰ ἄνωθεν ὀνόματα». Ἀκολουθοῦν δὲ στὸν κατάλογο αὐτὸ ἕξ ὑπογραφὲς χωριανῶν.

Καὶ ἐπειδὴ στὸ ἀρχεῖο μας ἔτυχε νὰ βρισκεται ὁ κανονισμὸς τῆς ἐκλογῆς «Μουχτάρη, εἰσπράκτορος καὶ Ἀμίλη» γιὰ τὸν ὁποῖο διαλαμβάνει ὁ κ. Κόκκορος στὸ σχετικὸ του ἄρθρο, παραθέτομε αὐτόν, ὅπως βρίσκεται, ὅχι βέβαια γιὰ ἄλλον λόγο, παρὰ γιὰ νὰ γίνῃ φανερὸ ποῖα ἐξέλιξη πῆρε ὁ θεσμὸς τοῦ Ἀμίλη μὲ τὸ πέρασμα τοῦ καιροῦ, μὲ ποῖο τρόπο διοικοῦνταν οἱ κοινότητες στὰ χρόνια τῆς τουρκοκρατίας, ἀλλὰ συνάμα γιὰ νὰ καταδειχθῇ καλύτερα τὸ πνεῦμα τῆς νοικοκυρσύνης μὲ τὴν τότε αὐτοδιοίκηση τῶν χωριῶν μας.

«Κανονισμὸς

ἐκλογῆς Μουχτάρη, εἰσπράκτορος
καὶ Ἀμίλη

Ἡ Κοινότης ἀπεφάσισεν πρὸς ἀποφυγὴν διαφόρων φιλονεικιῶν, ἐπεισοδίων καὶ ἀπαιτήσεων κατὰ τὰς ἐκλογὰς Μουχτάρηδων καὶ κατὰ τὴν ἐξάσκησιν τῶν καθηκόντων αὐτῶν νὰ συντάξῃ καὶ ὑπογρά-

ψῇ τὸν παρόντα κανονισμὸν, ὁ ὁποῖος ἐν καιρῷ ἐκλογῶν πρέπει νὰ ἀναγινώσκῃται εἰς ἐπὶ τόσον πάντων, ὥστε οἱ θηρεύοντες τὴν θέσιν Μουχτάρη—εἰσπράκτορος—Ἀμίλη νὰ γινώσκουσιν ἐκ τῶν προτέρων τὰ ἐπιβαλλόμενα αὐτοῖς καθήκοντα.

Ἡ Κοινότης θὰ διορίσῃ ἐν ἄτομον, τὸ ὁποῖον θὰ ἀναλάβῃ τὰς ὑπηρεσίας Ἐβέλ Μουχτάρη, εἰσπράκτορος φόρων καὶ Ἀμίλη.

1) Τὸ ἄτομον τοῦτο θὰ κρατῇ τὴν σφραγίδα τοῦ Ἐβέλ - Μουχτάρη, τὴν δὲ τοῦ Σανὶ θὰ κρατῇ εἰς τῶν Δημογερόντων ἢ θὰ σφραγίσῃ ἡ Κοινότης καὶ θὰ θέσῃ αὐτὴν εἰς τὸ Παγκάριον τῆς Ἐκκλησίας· δασαίς δὲ γίνεσθαι ἀνάγκη εἰς τὸν Μουχτάρην καὶ τῆς τοῦ Σανὶ σφραγίδος ὁ Μουχτάρης θὰ συμμορφοῦται κατὰ τὰς ὁδηγίας τῆς συμφωνησάσης αὐτὸν Κοινότητος.

2) Ὁ ἐκλεχθὴς Μουχτάρης ὀφείλει πρῶτον νὰ παρουσιάσῃ ἀξιώχρεον ἐγγυητὴν, ὁ ὁποῖος θὰ συνυπογράψῃ τὸ συμβόλαιον τῆς ἐκλογῆς τοῦ Μουχτάρη ὡς ἐγγυητής, ἡ δὲ ἐγγύησις τοῦ ἐγγυητοῦ δὲν ἀποβλέπει μόνον τὴν ὑπὸ τοῦ εἰσπράκτορος ἐξόφλησιν τοῦ Βασιλικοῦ Ταμεῖου, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐντελῇ διακανόνισιν καὶ ἐξόφλησιν πάντων τῶν μετὰ τοῦ κοινοῦ λογαριασμῶν τοῦ Μουχτάρη, ὁ ὁποῖος ἐνδεχόμενον μὲν νὰ ἐξόφλησεν τὸ Β. Ταμεῖον, ἀλλὰ καὶ νὰ ἔλαβεν δευτέρου εἰσπράξεως μερίζον ποσοῦ τοῦ πληρωτέου τῇ Κυβερνήσει.

3) Δικαιοῦται πᾶς κάτοικος τῆς Κοινότητος ἀρμόδιος πρὸς εἰσπραξίν νὰ ἐκλεγῇ ἔχων τὸν ἐγγυητὴν του, ἀλλ' ἡ ἐκλογὴ γενήσεται ἐν μειοδοσίᾳ ἄνευ διακρίσεως ἀτομικότητων.

4) Δύο ὑπάρχουσι τρόποι πληρωμῆς τοῦ εἰσπράκτορος καὶ Ἀμίλη : ἢ ἐκ τοῦ κοινοῦ ταμεῖου ἢ ἂν μὴ τοῦτο εὐπορῇ δι' ἀναλογίας τοῦ μισθοῦ του εἰς ἕκαστον γρόσιον ἐκ τῶν εἰσπραχθησομένων. π.χ. εἰάν ὁ ἐτήσιος μισθὸς τοῦ Μουχτάρη εἴναι γρόσια ἑκατὸν εἰς τὸ εἰσπρακτέον ποσὸν

4. Ἐβέλ Μουχτάρης = ὁ πρωτεύων μουχτάρης.

5. Σανὶ = δεύτερος μουχτάρης (ἀντιπρόεδρος).

εἶναι γρόσια 1000. θὰ ἀναλογισθοῦν τὰ 100 γρόσια ἢ οἱ 4000 παράδες εἰς τὰ 1000 γρόσια καὶ οὕτως εὐρίσκεται, ὅτι, ἂν εἰς ἄνθρωπος ἔχει φόρους ἑνὸς γροσίου θὰ πληρώσῃ εἰσπρακτορικὰ παράδες 4· τὰ εἰσπρακτορικὰ θὰ πληρώνονται εἰς τρέχουσαν τιμὴν καὶ οὐχὶ ταμειακὴν. Θὰ ὑπολογίζηται ὑπὸ τοῦ κοινοῦ τὸ ὥς Β. φόρος εἰσπρακτέον ποσὸν καὶ οὕτω θὰ διευκρινίζεται τὸ ποσὸν τοῦ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον λαμβανομένου μισθοῦ τοῦ εἰσπράκτορος, ὁ ὁποῖος ἐν περιπτώσει μὴ εἰσπράξεως ποσοῦ τινος τὰ εἰσπρακτορικὰ τοῦ ἀναισπράκτου ποσοῦ δὲν δικαιούται νὰ απαιτῇ παρὰ τοῦ Κοινοῦ.

5) Ἀφοῦ ἐκλεγῇ ὁ εἰσπράκτωρ θὰ λάβῃ παρὰ τοῦ Κοινοῦ δεφτέριον ἐσφραγισμένον ὑπὸ τῆς Κοινότητος, δι' οὗ θὰ ἐπιληφθῇ τῆς εἰσπράξεως στρατολογίας καὶ ὁδοποιίας.

6) Ἄμα εἰσπράξῃ ποσὸν τι ὀφείλει ἰδίᾳ δαπάνῃ νὰ ἐμβάσῃ αὐτὸ εἰς τὸ Β. Ταμεῖον, παρ' οὗ θὰ λάβῃ τὰς ἀποδείξεις (κουπόνια) ἐν αἷς θὰ περιέχεται τὸ ὅλον ποσόν, τὸ ὁποῖον ζητεῖ ἡ Κυβέρνησις διὰ νοφούζια*, δορῶν καὶ ἐπιτηδεύματα.

7) Ἄμα λάβῃ τὰς ἀποδείξεις ἢ κοπόνια πρέπει νὰ τὰς παρουσιάσῃ εἰς τὸ Κοινόν, τὸ ὁποῖον τότε θὰ συγκρίνῃ τὰ δεφτέρια, τὰ ὁποῖα αὐτὸ ἔδωκεν εἰς τὸν εἰσπράκτορα πρὸς εἰσπραξίν μετὰ τὰ κυβερνητικὰ κοπόνια καὶ ἂν μὲν τὸ δεφτέριον τοῦ Κοινοῦ ἔχει πρὸς εἰσπραξίν περισσότερα τῶν τοῦ κοπονίου, ὁ εἰσπράκτωρ θὰ δίδῃ ἀμέσως εἰς τὸ Κοινὸν ἀπόδειξιν παραλαβῆς τοῦ περισσεύοντος ποσοῦ, τὸ ὁποῖον θὰ ὑπολογισθῇ μὲν εἰς τὸν μισθόν του, ἂν εἶναι συμπεφωνημένον νὰ πληρώνηται τοῦτον ἐκ τοῦ κοινοῦ Ταμείου, ἐὰν δὲ ὁ μισθὸς του θὰ πληρώνηται ὑφ' ἐκάστου ἀτόμου ἀναλόγως τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ὀφειλομένου ποσοῦ, τότε τὸ τῶν κοπονίων περίσσευμα θὰ λογαριασθῇ εἰς τὸν λῆμὸν τῶν ὀφειλομένων ὑπὸ τοῦ κοινοῦ διὰ κτηματολόγιον βουνοῦ καὶ λοιπῶν κοινῶν κτημάτων.

8) Ἐν τῇ εἰσπράξει ἡ λίρα ἢ πᾶν ἄλλο νόμισμα θὰ ἔχῃ τὴν ἐν τῷ Β. Ταμείῳ

τιμὴν. π.χ. τὸ τρέχον ἔτος λίρα γρόσια 102, εἰκοσάφραγκον γρ. 89, μετζίτι γρ. 19 καὶ κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη ἀναλόγως.

9) Οὐδέποτε δικαιούται νὰ βάλῃ στρατιώτας «κονάκι» μέσα εἰς τὴν οἰκίαν ἑνὸς ὀφείλοντος, ἀλλὰ μὴ ἔχοντος νὰ πληρώσῃ. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θὰ συνεννοῖται μετὰ τῶν Δημογερόντων, οἱ ὁποῖοι ὀφείλουσι νὰ συμμορφωθῶσι νομίμως.

10) Ὅταν θὰ λάβῃ τὰ κοπόνια ἐπιτηδευμάτων καὶ τὰ καθ' ἕκαστον κοπόνια, θὰ προσέξῃ μὴ τῷ δοθῶσι περισσότερα τῶν ἐνταῦθα ἐργαζομένων καὶ νομίμως ὑποχρεωμένων εἰς πληρωμὴν ἐπιτηδεύματος. Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει θὰ ἐπιστρέφῃ αὐτὰ ἀρμοδίως, ἐὰν δεῖσῃ πρὸς τοῦτο νὰ κάμῃ ἀναφορὰν τὰ δι' αὐτὴν ἔξοδα εἰς βάρος του. Ἐὰν ὅμως ἐνεργήσας νομίμως ἀποτύχῃ, τὰ περαιτέρω εἶναι ἔργον τῆς Κοινότητος.

11) Πᾶς μπεκαῆς* μὴ εἰσπραττόμενος ὑπ' αὐτοῦ δι' ἀμέλειαν εἶναι εἰς βάρος του.

12) Ἐὰν ἔλθωσι στρατιῶται πρὸς εἰσπραξίν ὀφείλει νὰ τοὺς τρέφῃ κλπ. χωρὶς νὰ ζητῇ παρὰ τοῦ κοινοῦ τὰ ἔξοδα τῆς διατροφῆς τῶν, ἀλλὰ νὰ λαμβάνῃ παρ' αὐτῶν ἂν δύνηται· τὸ ἴδιον καὶ διὰ τοὺς ἐρχομένους ὥς κοσιάδα* ἢ ἄλλο τι. Ἐν γένει τὸ κοινὸν δὲν θὰ ἀναγνωρίζῃ λεπτόν δι' ἔξοδα στρατιωτῶν εἴτε πληρώσουν, εἴτε μὴ.

13) Ὁ Μουχτάρης ὀφείλει νὰ παρουσιάσῃται πάντοτε γιὰ γιουκλαμᾶν*, ὁσάκις εἶναι νόμος νὰ γίνηται, εἰς Ἰωάννινα, ἰδίᾳ δαπάνῃ· προσέτι ὁσάκις ἔρχεται Κυβερνητικὴ διαταγὴ, ἢ ὁποία θὰ προσκαλῇ τοὺς Δημογερόντας νὰ ὑπάγωσιν, εἴτε εἰς Ἰωάννινα ἢ Τσεπέλοβον ἢ ἄλλο τι χωρίον ὑποχρεοῦται νὰ μεταβαίνῃ ἐκεῖσε ἰδίᾳ δαπάνῃ χωρὶς νὰ λέγῃ «ἐγὼ δὲν εἰμαι Μουχτάρης, εἰμαι εἰσπράκτωρ» ἢ «ἄς ὑπάγουν οἱ Δημογερόντες νὰ ὑπάγω καὶ ἐγώ».

7. Μπεκαῆς λέξ. ἀραβ. = ὑπόλοιπα, καθυστερούμενα (παλαιὰ ἀμφίβολα χρήν).

8. Κουσιάδα—ἀπὸ τὴν τουρκικὴν λέξιν κουσμάκ=ἐφιππον στρατιωτικὸν ἀπόσπασμα ἢ χωροφυλακῆς, γιὰ τὴν ἐκτέλεσιν γενικῆς ἢ εἰδικῆς ὑπηρεσίας εἰς τὴν ὑπαιθρον.

9. γιουκλαμᾶς λέξ. τουρκ. = ἐπιθεώρησις (στὰ Γιάννινα ἐπιθεώρησις παρατεταγμένων στρατιωτῶν).

6. Νοφούζια λ. ἀραβικῆ= νοφους ντεφτερί= μητροῦ, ληξιαρχικὸ βιβλίον, ἴσως καταγραφή.

14) Ἐὰν ὅμως, εἴτε μεταθέσεως στρατιωτικῶν σωμάτων, εἴτε ἄλλων λόγων συμπέση νὰ διέλθωσιν ἐκ τοῦ χωρίου 40 ἢ πλείους στρατιῶται, ὁ Ἀμίλης ὑποχρεοῦται νὰ δεχθῇ αὐτούς, νὰ παράσχη ὥς οἰκημα τὸ Ἀμιλικόν, τὸ ὁποῖον, ἂν δὲν ἐπαρκῇ θὰ ἀνοίξῃ ξηρῶς οἰκίαν μετὰ τῶν Δημογερόντων, θὰ δώσῃ εἰς αὐτοὺς πετρέλαιον ἰδικόν του, ξύλα καὶ ἰδικά του καὶ ἀπὸ τὰς οἰκίας τοῦ χωρίου μας θὰ συνάξῃ μὲ τὸν ἀγροφύλακα, χόρτον καὶ κριθὴν διὰ τὰ ζῶα τῶν ἰδικά του καὶ ἂν δὲν ἔχη θὰ φροντίσῃ νὰ εὕρῃ ἔαν ἔχουν τροφὰς ἰδικὰς τῶν καλῶς, ἄλλως θὰ εὕρῃ ὡς ἐξῆς : ὑποχρεοῦται δέκα ὀκ. ψωμί νὰ ἐτοιμάσῃ ἰδικόν του καὶ τὸ ὑπόλοιπον νὰ συνάξῃ ἀπὸ τὰς οἰκίας τοῦ χωρίου μας. Ὅταν θὰ ἀναχωρήσουν οἱ στρατιῶται, θὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ ἀξιωματικοῦ τῶν τὴν πληρωμὴν τῶν ἐξόδων καὶ ἔαν μὲν πληρωθῇ θὰ πληρώσῃ εἰς τὸ Κοινὸν Ταμεῖον τὴν τιμὴν τοῦ ἐκ τῶν οἰκιῶν ληφθέντος ἄρτου, εἰδὲ μὴ τὸ πετρέλαιον εἶναι εἰς βάρος του, τὰ ἄλλα θὰ ὑπολογισθοῦν καὶ μέχρι μὲν 30 γροσίων εἶναι εἰς βάρος του, τὰ δὲ λοιπὰ τοῦ κοινοῦ.

15) Ἐὰν οἱ στρατιῶται φεύγοντες ζητήσουν ζῶα πρὸς μεταφορὰν ἀποσκευῶν, ἐνὸς ζώου τὸ ἀγῶγιον εἶναι εἰς βάρος του, πλείονα δὲ τοῦ κοινοῦ.

16) Ἄν δεῖσῃ, νὰ μείνουν ἐνταῦθα στρατιῶται διαρκῶς, περὶ τῶν δι' αὐτοὺς ἀπαιτουμένων θὰ φροντίσῃ ἡ Κοινότης.

17) Ἀφοῦ ἐξοφλήσῃ τοὺς πρὸς τὸ Β. Ταμεῖον λογαριασμοὺς του θὰ παρουσιάσῃ τὰ κοπὸνια ἐξωφλημένα εἰς τὸ κοινόν. Θὰ τὰ ἐγχειρίσῃ εἰς τὸν Ταμίαν, ἀφοῦ λάβῃ παρ' αὐτοῦ ἀπόδειξιν παραλαβῆς.

18) Θὰ κανονίξῃ ἔπειτα τοὺς πρὸς τὸ κοινὸν λογαριασμοὺς του ἐντελῶς τὴν τελευταίαν ἡμέραν τοῦ ἔτους του καὶ ἔπειτα θὰ πληρῶνῃ τὴν τελευταίαν δόσιν τοῦ μισθοῦ του, ἂν θὰ πληρῶνῃται τοῦτον ἐκ τοῦ κοινοῦ Ταμεῖου. Ἐὰν δὲ κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην διακανόνισιν τῶν λογαριασμῶν του εὗρεθῇ ὀφείλων εἰς τὸ κοινόν, τὸ χρέος του θὰ κρατῇται ἐκ τοῦ μισθοῦ του, ἂν θὰ πληρῶνῃται τοῦτον ἐκ τοῦ κοινοῦ Ταμεῖου, ἂν δὲ πληρῶνῃται τὸν μισθόν του κατὰ τὸν ἄλλον τρόπον καὶ

ἐπομένως ἔχει λάβει ὅλον τὸν μισθόν του ὑποχρεοῦται ὁ ἐγγυητὴς νὰ πληρώσῃ τὸ ῥηθὲν χρέος του.

19) Ἄν ἔλθωσι δι' ἀτομικὰς ὑποθέσεις ἢ κλητῆρες δικαστικοί, ἢ ἀνακριταὶ ἢ οἰοιδήποτε ἄλλοι, ὑποχρεοῦται νὰ τοὺς τρέφῃ κλπ., φροντίζων νὰ πληρῶνῃται ἢ παρ' αὐτῶν ἢ παρὰ τῶν δι' ἃ ἔρχονται ἀτόμων, ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ὅμως παρὰ τῆς Κοινότητος.

20) Ψάθαις, μπρίκια, λάμπαις ἀμιλικοῦ, ἅμα διορισθῇ ὁ Ἀμίλης θὰ παραλάβῃ παρὰ τοῦ προκατόχου του καὶ ὅσα θὰ χρειασθοῦν ἀκόμη θὰ ἀγορασθοῦν τῇ ἐγκρίσει καὶ διὰ λ/σμὸν τῆς Κοινότητος.

21) Ὅταν ἀναχωρῇ διὰ τὴν ἄλλοδαπὴν συγχωριανὸς μας τις καὶ δὲν ἀφίγῃ ἀνθρώπινόν του ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς πληρωμῆς τῶν Βασιλικῶν φόρων θὰ λαμβάνῃ παρ' αὐτοῦ ἐγγυητὴν ἐγκριτησόμενον παρὰ τῆς Κοινότητος, ἔαν δὲ δώσῃ εἰς τὸν ταξειδευόμενον διαβατήριον ἀπόδειξιν ἄνευ ἐγγυητοῦ, θὰ ὑποχρεοῦται ὁ ἴδιος εἰς τὸ ἐξῆς νὰ πληρῶνῃ τοὺς φόρους τοῦ ἀναχωρήσαντος ὡς ἐγγυητῆς.

22) Δὲν δικαιεῖται νὰ κάμῃ μασπατάδες¹⁰ ἄνευ κοινῆς συνεννόησεως.

23) Ἡ Κοινότης θὰ τῷ ὑποδείξῃ μέρος, ἐξ οὗ θὰ κόπῃ 15 φορτία ξύλων, ὧν τὰ κοπιτικά καὶ μεταφορικά εἰς βάρος του. Ὅταν θὰ ὑπάγῃ νὰ κόψῃ ξύλα θὰ εἰδοποιήσῃ τὴν Κοινότητα, ἢ ὁποῖα θὰ δεῖξῃ εἰς τὸν ξυλοκόπον πόσα καὶ ποιά δένδρα θὰ κόψῃ.

24) Ἐὰν προσκληθεῖσῃς εἰς Ἰωάννινα τῆς Δημογεροντίας τῆς Κοινότητος διὰ Κυβερνητικῆς διαταγῆς καὶ μόνον τοῦ ἐμμίσθου μουχτάρη παρουσιασθέντος, δὲν γίνῃ οὗτος δεκτός, ἀλλὰ ζητηθῶσι καὶ οἱ λοιποὶ Δημογέροντες, ὀφείλουσιν οὗτοι μὲν δαπάνῃ τοῦ κοινοῦ νὰ παρουσιασθῶσιν εἰς Ἰωάννινα, ὁ δὲ Μουχτάρης ὁ ἐμμισθος ἰδίᾳ δαπάνῃ.

25) Ὅταν ἔρχωνται διάφοροι ἐπιστολαὶ πρὸς Κυβερνητικοὺς ὑπαλλήλους ἢ κυβερνητικῆς προελεύσεως ὑποχρεοῦται νὰ στέλλῃ αὐτάς διὰ τοῦ ἀγροφύλακος εἰς τὸν

10. μασπατάς λ. ἀραβ.—ἐγγραφος. ἐκθεσις.

πρὸς ὃν ὅρον ἢ ἐν ἑλλείψει τοῦ ἀγροφύλακος δι' ἄλλου προσώπου ὑπ' εὐθύνην του.

26) Ὁ παρὼν κανονισμὸς δύναται ἐγκρίσει τῆς Κοινότητος νὰ τροποποιῇται ἀναλόγως πρὸς τὸ συμφέρον τῆς Κοινότητος.

Κουκούλιον τῇ 28 Μαρτίου 1898.

Ἡ Κοινότης

Δημ. Παπασπύρος, Γρ. Κόκκορος, Γεώργ. Τσάλιος, Ἀχιλλεὺς Κόκκορος, Τ. Σκόκας, Βασ. Τσολέκας, Κώστας Τολίδης, Χ. Χουτόπουλος, Παντελῆς Δ. Βίκας, Ἰωάννης Παπαγεωργίου, Δημήτριος Κατσαρός».

Νομίζουμε ὅμως, ὅτι θὰ ἀποτελοῦσε πολὺ σπουδαία παράλειψη, ἂν σιὸ τέλος τοῦ σχετικοῦ μας αὐτοῦ ἀρθροῦ δὲν διελαμβάναμε ἓνα μέρος ἀπ' τὸ λογαριασμὸ τὸ σχετιζόμενον μὲ τὸ κτ' ἴσμο τοῦ «Ἀμιλικοῦ Κουκουλίου». Τὸ θεωροῦμε αὐτὸ ἀπαραίτητο γιὰ νὰ καταδειχθῇ πόσο ἀπαραίτητη θεωρήθηκε τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἡ ἀνοικοδόμησις τοῦ Ἀμιλικοῦ, γιὰ τὴν ὁποία προσέφεραν ἀτομικὰ καὶ διάφοροι φιλοπάτριδες χωριανοὶ μας.

Ἀντιγράφουμε λοιπὸν ἀπ' τὴ σελίδα 78 ἐνὸς μεγάλου δευτεριοῦ ποὺ ἔχει τὴν ἐπιγραφὴν: «Λογαριασμὸς Οἰκοδομῆς Ἀμιλικοῦ»,

1898—28 Ἀπριλίου δύο λίρ. ὀθωμ. μετρηθείσας εἰς Μαστροχαράλαπον καὶ Βασίλειον ὑπὸ τοῦ κ. Γρ. Κοκκόρου¹¹ δωρήσαντος αὐτὰς τῷ κοινῷ γρ. 220.
1898—17 Μαΐου. 5 λίρ. ὀθωμ. μετρηθείσας τοῖς ἰδίοις ὑπὸ τοῦ ἰδίου καὶ δωρηθείσας τῷ κοινῷ ὑπὸ τοῦ κυρίου Εὐγενίου Πλακίδα¹² . . γρ. 550.
1898—18 Ἰουνίου. Μετρηθέντα εἰς Ματτροβασίλιν γρ. 1.430.
1898—18 Ἰουνίου. Μετρηθέντα εἰς Ἄνδρ. Νταβαντζήν γρ. 1.100
1898—28 Ἰουνίου. Μετρηθέντα εἰς ἴδιον δωρηθέντα ὑπὸ τοῦ κ. Κωνσταντίνου Κοκκόρου γρ. 60.
1898—3 Αὐγούστου πρὸς ἐξόφλησιν μαστόρων γρ. 1.100
1898—3 Αὐγούστου ἐπίσης εἰς Νταβαντζήδες γρ. 1.150

Τὸ ὅλον 5.610»

ΚΩΣΤΑΣ Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

11. Πατὴρ τοῦ κ. Μ. Κοκκόρου, ὅστις ἐπαινημένως ἔχει προσφέρει ἀρκετὰ χρηματικὰ ποσὰ διὰ κοινωφελῆ ἔργα.

12. Εὐεργέτης τῆς Κοινότητος Κουκουλίου. Γιὰ τὶς εὐεργεσίας τῆς οἰκογενείας Πλακιδῶν θὰ ἀσχοληθοῦμε σὲ εἰδικὸ ἀρθρο.

ΓΙΑΝΝΙΩΤΙΚΑ ΕΒΡΑΪΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ*

9. Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ**.

1. Όσοι κι ἂν εἴστε ζωντανοί, γιὰ γύρετε τ' ἀφτί σας
ν' ἀκούσετε θιαμάσματα ὀπόπλασε ὁ Πλάστης σας.
2. Κι ὅσοι κι ἂν εἴστε ζωντανοί, δοξάστε τ' ὄνομά του,
νυχτόημερο παινᾶτε τον μὲ τὰ θιαμάσματά του.
3. Τί ἕνας εἶναι ὁ Θεὸς κι ἕνα εἶν' τ' ὄνομά του
καὶ μιλικέδες ἀμέτρητοι δουλεύουν ὀμπροστά του.
4. Πολλὰ θιαμάσματα ἔπλασε μὲ τὰ εἰπήματά του,
ὀμπρὸς οὐράνια ἔπλασε, ὀποῦν' τὸ κάθισμά του.
5. Κι ἀπὲ ἔπλασε καὶ τὴν ἡγῆς ὀπου δὲν ἔχει σῶση
ἄσκαφτη καὶ ἄσπειρτη τῆς εἶπε νὰ φυτρώσει.
6. Ἄμα ἡ γῆς κι οἱ ὀρανοὶ ἐπλάστηκαν ἀντάμα,
τ' ἀπείκασαν οἱ φρόνιμοι ὀχ τοῦ Μοσιέ τὸ Γράμμα.
7. Ἐφτὰ οὐράνια ἔπλασε, τὰ βρίσκουμε γραμμένα.
Δὲν εἶν' κανένας ἄνθρωπος νὰ τὰ ᾔχει μετρημένα.
8. Καὶ στὰ οὐράνια ἔστησε τὸ φωτερό θρονί του,
καὶ ὀλη ἡ γῆς ἡγιόμισε τοῦ Θεοῦ ἡ τιμή του.

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο τεῦχος.

** Στὸ χγφο (π) τὸ κείμενο δὲν ἔχει φωνήεντα καὶ φέρει ἐπικεφαλίδα «περὶ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου» (Seder beriath olam) τὸ χγφο (ν) ἔχει φωνήεντα καὶ τίτλο «ὁμορφο τραγούδι σ' ἑλληνικὴ γλώσσα» (piyout naé bilshon yevanith).

1. γιὰ γύρετε (π.), (γιὰ γύρετε) (ν.), ἐλάτε σκύψετε, θι α μ ἄ σ μ α τ α, θαύματα.
3. μιλικέδες (π.) μελικέδες (ν.), ἄγγελοι (λ. τουρκ.).
4. ὀμπρὸς, πρῶτα, ἀρχὴ-ἀρχὴ πβ. ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανόν, μὲ τὰ εἰπήματά του, μὲ τὰ λόγια του, [καὶ εἶπεν ὁ Θεός].
5. σῶση, τέλος, τὰ πείκασαν, τὸ ἐνόησαν, Μοσιέ, ὁ Μωυσῆς, τὸ Γράμμα, ἡ Πεντάτευχος.
7. τὰ βρίσκουμε γραμμένα, στὸ Ταλμούδ.
8. ἡ γῆ γέμισε μὲ τὴν τιμὴ τοῦ Θεοῦ (ἐβραϊσμός).

9. Καὶ τότες εἶπε ὁ Θεὸς νὰ γένει φῶς κι ἐγίνη,
νὰ φέξει σ' ὅλον τὸν ντουνια καὶ ἔτσι ν' ἀπομαίνει.
10. Καὶ ἄρσεσε καὶ τοῦ Θεοῦ τὸ φῶς τὸ γενωμένο,
κι ἀπὲ τὸ ἔξεκοψε ἀμπαντέ, σὰν εἶν' φανερωμένο.
11. Δυὸ φεξίματα ἔπλασε καὶ κράχτηκαν μεγάλα.
Αὐτὰ 'ναι ὡς τὰ σήμερα ποὺ φέγγουν, δὲ 'ναι ἄλλα.
12. Τὸν ἥλιο τὸν ὀρντίνιασε τσῆς ἡμερὸς νὰ φέξει,
νὰ βγαίνει ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά, σ' ἄλλη νὰ βασιλέψει.
13. Καὶ τὸ φεγγάρι τσῆς νυχτὸς παὶ τ' ἄστρια νάν' σιμά του.
Γιατὶ τὸ μίκρηνε ὁ Θεός;—ὄχ τὴν περηφανειὰ του.
14. Δουλεύουν τὸν 'Αφέντη τους, τὸ λόγο δὲν τ' ἀλλάζουν,
ἀρχιμηνιὲς κι ἀρχιχρογιὲς μ' αὐτὰ νὰ λογαριάζουν.
15. Κι ἀπὲ τὸ χῶρισε ὁ Θεὸς τὸ φῶς ὄχ τὸ σκοτάδι,
τοὺς ἔκραξε ὀνόματα, νὰ τὰ 'χουν γιὰ σημάδι.
16. Τὸ φῶς ποὺ φέγγει ὥρισε, μέρα νάν' τ' ὄνομά του
καὶ τὸ σκοτάδι τό'κραξε νύχτα ἀπὸ κοντὰ του.
17. Καὶ τὰ νερά τὰ σύμιασε σὲ τόπο μοναχὰ τους
καὶ τὰ εἶπε ἡγῆς καὶ θάλασσες κι αὐτὰ 'ν' τὰ ὀνόματά τους.
18. 'Όσα ποτάμια σέρνουνε, στὴ θάλασσα πηγαίνουν
καὶ τὰ νερά τσῆς θάλασσας ποτὲ δὲν ἀυγαταίνουν.
19. Κι ἀπὲ ἔπλασε στὴ θάλασσα ψάρια γιὰ τὴ λογὴ τους.
Δὲν μπορεῖ ζήσουν στὴ στεριά, ἐκεῖ 'ναι ἡ ζωγὴ τους.
20. Κι ἀπὲ ἔπλασε ἀγριμικὰ λουγιῶν· λουγιῶν αἰβάνια,
στερνὰ ἔπλασε ἀνιρόγυνα, τσοὺς ἔντυσε καφτάνια.

9. ν τ ο υ ν ι ᾱ, κόσμος (λ. τουρκ).

10. κ ι ᾱ π ῆ, κι ὕστερα, τὸ ἔ ξ ῆ κ ο ψ ε, τὸ ἔξεχώρισε, ἀ μ π α ν τ ῆ, διὰ μιᾶς (λ. ἀγνω-
στη) πβ. Γεν. Α 3-4 γεννηθῆτω φῶς, καὶ ἐγένετο φῶς, καὶ διεχώρισεν... γενω-
μένο (π.) γεννημένο (ν.).

12. ὀ ρ ν τ ῖ ν ι α σ ε, τακτοποίησε, διέταξε· (λ. ιτ.).

13. Ταλμειδικὴ παράδοση εἶτι τὸ φεγγάρι ἦταν πρὶν εὖν τὸν ἥλιο, ἀλλὰ ὁ Θεὸς τοῦ
λιγότεφε τὸ φῶς γιὰ νὰ τὸ ταπεινώσει.

14. Οἱ μῆνες στὸ ἐβραϊκὸ ἡμερολόγιο (ποὺ εἶναι σεληνιακὸ) ἀκολουθοῦν τὸν κύκλον
τοῦ φεγγαριοῦ.

15. 'Ό συλλογεὺς τῶν διστίχων δὲν κράτησε τὴ σειρά ποὺ τὸ εἶδλλο τῆς Γεννήσεως ἔχει
στὴ Δημιουργία τοῦ κόσμου.

17. Πρὸλ. Γενν. Α' 9, συναχτήτω τὸ ὕδωρ.

19. γ ι ᾱ τ ῆ λ ο γ ῆ τ ο υ ς, «κατὰ γένη αὐτῶν» στοὺς Ὁ'.— Πδ. Γενν. 1, 21— δὲν
μποροῦν νὰ ζήσουν (ν.).

20. τὸ διστίχο τόχει μόνον τὸ γαστέρου χειρόγραφο.— αἰβάνια=ζῶα (λ. τουρκ.)— κ α φ τ ᾱ
ν ι ε, τουρκικὴ ἐνδυμασία.

21. Κι ἀπὲ ἐπλασε τὸν ἄνθρωπον ὅλα νὰ τὰ ὀρίσει.
Τοῦ τάφερε ὅλα ὀμπροστά, γιὰ νὰ τὰ ὀνοματίσει.
22. Κι ἀπὲ τὰ βλόγησε ὁ Θεὸς ὅλα μὲ τὴν ὀφκὴ του :
Καρρήνητε, περσέψητε πᾶσα ἕνα στὴ λογὴ του.
23. Καὶ τάρεσαν καὶ τοῦ Θεοῦ ὅλα τὰ πλάσματά του.
Σὲ ἔξι μέρες ὁ Θεὸς ἔσωσε τὴ δουλειά του.
24. Στὴν ἔφτατο ἐσίγησε ἀπ' ὅλην τὴ δουλειά του,
τὴν ἄγιασε, τὴ βλόγησε σ' ὅλα τὰ πλάσματά του.
25. Τότες ἐφύτευσε ὁ Θεὸς μεγάλο περιβόλι.
Αὐτὸς εἶν' ὁ Παράδεισος, τὸν πουθιμοῦνε ὅλοι.
26. Τοῦ παραδείσου τὰ καλὰ, πῶς νὰ σ' τὰ μολογήσω ;
Δὲν ἔχω γνώση καὶ σκοπὸ ἀποῦθε ν' ἀρκινήσω.
27. Κι ἂν ἀρκινήσω ἀπ' τὴν ἀρχὴ δὲν φτάνω ὥς τὴ σῶση.
Τ' εἶν' τοῦ Θεοῦ θαυμάσματα, ποιὸς νὰ τὰ φανερώσει ;
28. Μήνα ἐπάεισε ἄνθρωπος κι ὀπίσω νὰ γυρίσει ;
Ἄλλος ἀπὸ τὸν Θεὸ δὲν μπορεῖ νὰ τηρήσει.
29. Καὶ οἱ ψυχὲς οἱ παστρικὲς ἔχουν πολὺ ραέτι,
παγαίνουν δίχως ἐντροπὴ καὶ μπαίνουν στὸ Τζιανέτι.
30. Καὶ κάθε μέρα ὁ Θεός, μπριγιουὶ νὰ ξημερώσει,
πάνει νὰ χαρεῖ μὲ τίς ψυχὲς καὶ νὰ τοὺς ἀνταμώσει.
31. Ἐκεῖνη ἡ ὥρα εἶν' καλή, ὁ ἄνθρωπος νὰ ξυπνήσει,
καὶ νὰ γυρέψει ὀχ τὸν Θεὸ γιὰ ὅ,τι νὰ θελήσει.
32. Νὰ κλάψει καὶ νὰ θλυπηθῇ νὰ χύσει τὴν καρδιά του,
νὰ μολογήσει τοῦ Θεοῦ ὅ,τι τὰ κρίματά του.
33. Καὶ νὰ γυρίσει στὸν Θεό, στὴ στράτα του νὰ πάνει,
πάντα νὰ διαλογίζεται : Αὐριγιο θελα πεθάνει.
34. Τότες Ἀφέντης ὁ Θεὸς ἀπλώνει τὴ δεξιὰ του
καὶ δέχεται τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν τραβάει σιμά του.

21. Γενν. Α' 27.— 22. Γενν. Α' 22.— 23. ἔσωσε, τελείωσε.— Πρὸλ. Γενν. Α', 31.

24. σ τ ῆ ν ἔ φ τ α τ ο, τὴν ἔβδομη μέρα— Γενν. Β' 23—τὴν ἐδλόγησε (τὰ χγφα).

25. π ο θ ῆ μ ο ὕ ν ε, ἐπιθυμοῦν. Γενν. Β', 8. Θεγός (π.) Θι-ός (ν.).

28. μ ῆ ν α ἐ π ἄ ε ι σ ε, μήπως πῆγε, καὶ πῶς (ν.), νὰ τηρήσει (π.) νὰ τὰ τηρήσει (ν.).

29. ρ α ἔ τ ι, προτίμησις (λ. τουρκ.).— Τ ζ ι α ν ἔ τ ι, ὁ Παράδεισος (λ. τουρκ.).

30. μ π ρ ι γ ι ο ὦ (π.), μπριγιουὶ (ν.), πρίν—ταίς, τσοῦς (π.).

Τὰ διςτιχα ἀπὸ τὸ 26 μέχρι 41, εἶναι παρεμβολὴ ἀπ' τὴν ταλμουδικὴ διδασκαλίᾳ καὶ ἀναφέρονται στὸν παράδεισο καὶ στὴ μέλλουσα ζωὴ.

32. θ λ υ π η θ ῆ, (ν.) (συμφυρμός, θλιφτεῖ—λυπηθῇ) θιλιφτῇ (π.).

33, ἄβιργιο (ν.),—36. ὀχ τὴν ἡγῆς (ν.).

35. Κι ἀφόντας νάρτει ἡ ὥρα του, πὺ θέλει νὰ πεθάνει,
τοῖμαζουν στὸν Παράδεισο, τὸν τόπο του νὰ πάνει.
36. Βγαίνουν ἐκεῖνες οἱ ψυχές, δέχονται τὴν ψυχὴ του
κι οὐδέ σκυλήκι ἀπὸ τῆ γῆς δὲ ᾔγγιζει τὸ κορμὶ του.
37. Πολλὰ καλὰ εἶν' στὸν καλὸν στερνὰ ὃχ τὸ θανατό του
καὶ πᾶσα ἕνας ἄνθρωπος πασκίζει τὸ καλό του.
38. Ἄμα πὺ ἔχει πλανετή, ἀφόντας πὺ γεννιέται
καὶ τὸν παγαίνει στὸ κακό, κι ἄνθρωπος ξεπλανιέται.
39. Ἔρχεται κι ἄλλος πλανετής, καλὸς γιὰ καλοσύνη,
δὲ βρίσκει τόπο νὰ σταθῇ, φεύγει καὶ τὸν ἀφήνει.
40. Τότες χρειάζεται ἀνδρειγιά καὶ δύναμι μεγάλη
νὰ διώξει ὅλους τοὺς κακοὺς, νάρτουν νὰ μπουὶν οἱ γι ἄλλοι.
41. Δὲν ἔχει γνώση ὃχ τὴν ἀρχὴ νὰ κρύψει ἕναν τόπον
καὶ ὥρισε σὲ ὅλα ὃ ὀχτρός κι ἔχει μεγάλον κόπον.
42. Ὁ ἄνθρωπος ὃχ τὴν ἀρχὴ εἶναι κριματισμένος,
ὥς κι ὃ Ἄδὰμ ὅπου εἶτανε πρῶτα κι ἀρχὴ πλασμένος.
43. Ὅπου τὸν ἔκαμε ὃ Θεὸς ὥσὸν τὸ ὁμοιασμὰ του
καὶ ὅλα τὰ παράδωσε στὰ χέρια τὰ δικά του.
44. Τοῦ ᾔπλασε τὴ γυναῖκα του, τοὺς ἔκαμε ζευγάρι
κι εἶχαν οὐρανικὴ ὀφκὴ καὶ τοῦ Θεοῦ τὴ χάρη.
45. Καὶ μέσα στὸν Παράδεισο ἦταν τὸ καθισμά τους,
τὰ δέντρα ἐτριγύριζαν, αὐτὴ ἦταν ἡ δουλειὰ τους.
46. Κι αὐτοὶ ἐπερβάταγαν γυμνοί, δίχως νὰ σκεπαστοῦνε.
Δὲν ἦταν ἄλλος ἄνθρωπος, νὰ πεῖς πὺ νὰ ντροποῦνε.
47. Κι ὅλα τὰ δέντρα ὃχ τὸ μπαχτσὲ τοῦ εἶπε νὰ τὰ ὀρίσει,
νὰ πάρει ἀπ' ὅλα καὶ νὰ φάει, ἀπ' ὅποιο νὰ θελήσει.
48. Κι ἀπὸ τὸ δέντρο ὃχ τὸ σκοπὸ μὴ πάρεις καὶ μασήσεις,
τὴ μέρα πὺ νὰ φᾶς στὸ χῶμα νὰ γυρίσεις.

38. ἄμα πὺ ἔχει πλανετὴ (π.), ἄμα πὺ ζήσει πλανιέται (ν.), ὅτ' ἔχει
ἐκ γενετῆς τὸν σατανά (πλανετή).

39. καλὸς, μπουεῖ νὰ διαβαστεῖ κι ἄλλος.

40. τότες (π.), τοῦτος (ν.).— στρ. 42-63. Πρὸλ. Γένν. Β' καὶ Γ'.— 42. ἀπὸ ἡτ' εἶναι (ν.).

44. Πρὸλ. Γένν. Β' 18-24.— 46. Γένν. Γ' 1.

47. Γένν. Β' 16, Ἀπὸ παντός ξύλου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ θρώσει φαγῇ.

48. τὸ δέντρο ὃχ τὸ σκοπὸ.—Πρὸλ. Γένν. Β' 17, ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρόν, οὐ φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ· ἢ ὃ' ἂν ἡμέρα φάγετε ἀπ' αὐτοῦ θανάτῳ ἀποθανεῖσθε.

49. Ἄμα τὸ φίδι πονηρὸν, πάρα πολὺ μαριόλο,
ὅπ' ὄϊφερες τὸ θάνατο σὲ τοῦτ' τὸν κόσμον ὅλο.
50. Πρὸς τῇ γυναίκα ἐζύγωσε ρώτημα νὰ τῆς κάμει.
Τῆς λέει, ὅλα τὰ πωρὰ σὰς τὰ κάμε χαράμι.
51. Τότ' ἡ γυναίκα ἡ γνωστὴ ἀράδα ἀπληρογῆθη
κι ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, τίποτας δὲν ἀρνήθη.
52. Τοῦ λέει, τὰ δέντρα ὅχ τὸ μπαχτσὲ μᾶς τὰ κάμε δικὰ μας,
κι ἀπὸ τὸ δέντρο μοναχὸ νὰ μ'δὲ σταθῇ σιμά μας.
53. Τί ἂν πάρουμε στὸ χέρι μας κι ἂν ἴσως καὶ τὸ φᾶμε,
ἀράδα θὰ πεθάνουμε, τὸ λόγο του χαλνᾶμε.
54. Τὸ φίδι ἀντιλογήθηκε μὲ πονηριὰ τῆς κρένει,
τῆς λέει, ἂν φάει ὅχ τὸ πωρὸ τίποτας δὲν παθαίνει.
55. Πάρτε νὰ φᾶτε ὅχ τὸ πωρὸ ποῦ νὰ γλυκὸ σὰ μέλι,
ν' ἀνοιξοῦνε τὰ μάτια σας καὶ νὰ εἰστε σὰν Ἀγγέλοι.
56. Κι εἶδε ἡ γυναίκα τὸ πωρὸ τσ' ἐμπῆκε στὴν καρδιά της,
οἷ ἦταν ζηλερὸ πολὺ στὰ μάτια τὰ δικὰ της.
57. Ἐπῆρε ὅχ τὸ δέντρο κι ἔφαγε μ' ὅλο τὸ θέλημά της,
γιατὶ τὰ λόγια τοῦ φιδιοῦ ἐμπῆκαν στὴν καρδιά της.
58. Ὡς καὶ τ' ἀντρός της ἔδωσε καὶ ἔφαγαν οἱ δύο τους.
Μᾶς ἔφερε τὸ θάνατο τὸ κρίμα τὸ δικό τους.
59. Τότ' ἀνοιξαν τὰ μάτια τους κίνησαν νὰ ντραποῦνε,
κι ἔρραψαν φύλλα ἀπὸ συκιά τάχα νὰ σκεπαστοῦνε.
60. Πάγει ὁ Θεὸς χαλεύοντας γιὰ νὰ τοὺς ἀνταμώσει.
Τὸν ἀκουσαν, ἐκρύφτηκαν, γιὰτὶ δὲν εἶχαν γνώση.
61. Τότες τὸν ἔκραξε ὁ Θεός : Ἀδὰμ ποῦ εἶσαι κρυμμένος ;
Μήνα ἔφαγες ὅχ τὸ πωρὸ καὶ στέκει ντροπιασμένος ;
62. Γιαραμπῇ, ἀλήθεια ἔφαγα δίχως τὸ θέλημά μου,
τούτῃ ἡ γυναίκα μοῦ δωσε ποὺ μοῦ βάλες σιμά μου.
63. Τότες εἶπε τῆς γυναικὸς νὰ ἰδεῖ τί ἀπληρογίεται,
κι αὐτὴ στὸ φίδι ἀκούμπησε καὶ δὲν παρακαλιέται.

53. Τ' ἂν (π.), τὸ ἂν (ν.).—54. τῆς κρένει (π.), ἂν φᾶς (χγφ).

55. Γενν. Γ' 5, διανοιχθήσονται ὑμῶν οἱ ὀφθαλμοί, καὶ ἑσσεσθε ὡς θεοί.—ν' ἀνοιξήτε (ν.).

56. τῆς μπῆκε (ν.), τσ' ἐμπῆκε (π.).—ζ η λ ε ρ ο, «ἀρεστον τοῖς ὀφθαλμοῖς ἰδεῖν» κατὰ τοὺς Ο'.—58. μᾶς ἔφεραν (ν.).

59. Γενν. Γ' 7, Τότες ἀνοιξαν (χγφ), κι ἔρραψαν (π.), κι ἐγύριψαν (ν.).

60. τσοὺς (π.).—61. στέκεσαι (π.).—63. ὁ ὄφης ἠπάτησέ με καὶ ἔφαγον,

64. Καὶ ἄν ρωτᾷς ποιὸς τὰ βγαλε, τὰ βγαλε ἓνα ὀβριγιόπουλο
ποῦ ναι κομμάτι σάν ψηλό, κι εἶναι καὶ δασκαλόπουλο.

*

10. Η ΘΥΣΙΑ ΤΟΥ ΙΣΑΑΚ *

(Τραγοῦδι (piyout) ταιριαστό σ' ἑλληνικὴ γλῶσσα γιὰ τὴ θυσία τοῦ 'Ισαάκ)**

1. Γιαράμπη ποῦ εἶσαι στὰ ψηλὰ καὶ χαμηλὰ κοιτάξεις
τὰ κρίματά μου μὴ τηρᾷς καὶ μὴ τὰ λογαριάζεις.
2. Τὰ κρίματά μου ρίξε τα σ' τοῦς θάλασσας τὸ βάθη,
γιὰ τὸ Τζεχούθ τοῦ 'Αβραάμ, στὰ λόγια σου ἐστάθη.
3. Μὲ δέκα δικιμάσματα εἶναι δικιμασμένος,
στοῖς ἐβδομήντα δυὸ φυλὲς εἶναι φανερωμένος.
4. Καὶ νὰ σοῦ εἰπῶ τὸ δέκατο, ποῦ ναι πολὺ μεγάλο,
αὐτὸ ναι ποὺ μᾶς ἀπαντάει, βέβαια μὲ δίχως ἄλλο.
5. Ποὺ τοῦ ἔδωσε ὁ Θεὸς παιδί, στὰ γεράματά του,
ὄντ' ἦταν ἑκατὸ χρονῶν, τ' ἀγάπησε ἡ καρδιά του.
6. Περωνώντας τριγιάντα ἑφτά τοῦ 'πε γιὰ νὰ τὸ σφάξει,
κι αὐτὸς τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ δὲ θέλει νὰ τ' ἀλλάξει.
7. Σηκώθηκε ἀπὸ τὴν αὐγὴ μπριγιὸν νὰ ξεμερώσει,
ἔβγαλε τὸ γαϊδούρι του γιὰ νὰ τὰ σαμαρώσει.

64. Ὁ λαϊκὸς στιχοῦργος ἀπὸ ταπεινοφροσύνη δὲν δείχνει τ' ὄνομά του.

* Τὸ τραγοῦδοῦσαν στὸ δεῖπνο ποὺ ἔδινε ὁ πατέρας τοῦ νεογέννητου ἀγόριου τὴν παραμονὴ τῆς περιτομῆς. Τὸ δεῖπνο λέγονταν «Σαλαμάτια» (= σ' ἄλλα μάτια;) Μερικοὶ τὸ τραγοῦδοῦν ἀκόμη σήμερα. Περιέχεται καὶ στὰ δυὸ χειρόγραφα, στὸ (π.) χωρὶς φωνήεντα, στὸ (ν.) μὲ φωνητικὰς στιγμῆς.

** Μετάφραση τῆς ἐβραϊκῆς ἐπιγραφῆς τοῦ τραγοῦδιου.

1. Γ ι α ρ α μ π ῆ, ὁ Θεὸς (λ. ἀραβ.). Στὸ κεῖμενο ἀκολουθεῖ τὸν τονισμὸ ποὺ ἐπι-
τρέπει τὸ μέτρο (Γιαράμπη). Στὰ χειρόγραφα δὲν ἔχουμε ποθενὰ τονικὰ σημάδια.
Κοιτάξεις, λογαριάζεις (χργ.). Ὁλόκληρος ὁ πρῶτος στίχος τοῦ τραγοῦδιου εἶναι
ἐλάχιστα παραλλαγμένος ὁ πρῶτος στί. ἀπὸ τὸ δημοτικὸ τραγοῦδι «ἡ κατάρτα τῆς
ἀπαρνημένης»: Φεγγάρι μου ποῦ σαι ψηλὰ καὶ χαμηλὰ λογιάζεις. Βλ. Ν. Πολίτη,
'Ἑκλογαί, τραγοῦδι 128.

2. Τὰ κρίματά, οἱ ἁμαρτίες.—Τὸ Τζεχούθ, ἡ θεία χάρις (λ. ἐβρ.). Ρίξε τα
στὶς θάλασσας (ν.).—Στὰ λόγια σου ἐστάθη (π.), στὰ λόγια του ἐστάθη
(ν.)—ποὺ ἐτήρησε τίς ἐντολὰς σου ('Ἐβραϊσμός).

3. Εἶναι δικιμασμένος, δοκιμάστηκε. Πρβλ. Γενν. ΚΒ' 1 ὁ Θεὸς ἐπείρασε
τὸν 'Αβραάμ.—4. μᾶς ἀπαντεῖ (ν.).—5. ὁ Θεὸς (π.), πᾶσι στὰ γεράματά του (ν.).

6. Ἡ ἑλλειψὴ τονισμοῦ μᾶς ἐπιτρέπει γὰρ διαβάσουμε: περωνώντας ἢ παίρνοντας—περ-
γώνοντας τριάντα ἑφτά, τιγγιάντα (ν.).—ὅταν πέρασε ὁ 'Ισαάκ τὸ 37^{ον} ἔτος.

7. Σηκώθηκε (χργ.)—μπριγιὸν (ν.), μπριγιὸν (π.), πρίν. Πρβλ. Γενν. ΚΒ' 3, 'Αναστάς
δὲ 'Αβραάμ τὸ πρῶτ' ἐπέσχεε τὸν ὄνον αὐτοῦ.

8. Πῆρε καὶ τὸ παιδάκι του μὲ ξύλα φορτωμένο,
τὸ μοναχὸ τσῆς μάνας του, τὸ πολυχαϊδεμένο,
9. Κι αὐτὸς πῆρε στὸ χέρι του τὴ φωτιά καὶ τὸ μαχαίρι
καὶ τ' ἀνεβάζει στὸ βουνὸ καὶ δὲν τοῦ λέει χαμπέρι.
10. Ἐπῆρε κι ἄλλα δυὸ παιδιὰ, δικὰ του παλικάρια,
καὶ τίποτας δὲν ἦτανε, ὁμοιάζουν τὰ γομάρια.
11. Ἐσήκωσε τὰ μάτια του, τηράει ὁλόγυρά του,
εἶδε τὸν τόπο μακριγιά, φωτιά φέγγει ὀμπροστά του.
12. Ἐσήκωσε τὰ μάτια του, τηράει ὁλόγυρά του,
τ' ἀπολογήθη τὸ παιδί σὰν κατὰ πῶς τοῦ πρέπει :
13. ---Γλέπω φωτιά μέσ' το βουνὸ καὶ σύγνεφο δεμένο,
ἐκεῖ εἶν' τὸ φάλι τσῆς γῆς, βουνὸ ξεδιαλεγμένο.
14. Τότες ἐπῆρε τὸ παιδί, ἐφύγανε ζευγάρι.
Τὰ παλικάρια τᾶφθηκε ἐδῶ μὲ τὸ γομάρι.
15. Ρωτάει στὴ στράτα ὁ Γισχάκ : Δίχως ἀρνὶ ποῦ πᾶμε ;
Καὶ γιὰ τὰ ξύλα, τὴ φωτιά, μπιντιθαβὰ τὰ πᾶμε.
16. Τ' ἀπηλογήθη ὁ Ἀβραὰμ πᾶνω τὸ ρώτημά του :
Μᾶς δίνει ὁ Θεὸς ἀρνὶ καὶ κάνουμε ὀμπροστά του.
17. Ἀφόντας ἦρτε ὁ Ἀβραὰμ μὲ τὸ παιδί στὸν τόπο,
ἀράδα τὸ πισταγγώνισε καὶ δὲν τοῦ δίνει κόπο.
18. Ὁ Ἀβραὰμ ἦταν γέροντας, τὸ παιδί παλικάρι
καὶ στάθηκε καὶ τόδεσε, ὥσάν καὶ τὸ κριγιάρι.
19. Καὶ τὸ διαστήρι ἔχτισε, τὰ ξύλα ὀρντινιάζει,
καὶ τὸ Γισχάκ ἀπανωθὶ καὶ τὸ μαχαίρι ἀρπάζει.

8. πῆρε ἢ παίρει (π.), πῆρε (ν.).

9. τ' ἀνέβασε (ν.), τ' ἀνεβάζει (π.). — χαμπέρι, εἰδηση, ἀγγελία (λ. τούρκ.).

10. ἐπῆρε (π.), ἠπῆρε (ν.). — 12. ὁ Γισχάκ, ὁ Ἰσαάκ.

13. ξεδιαλέγει (π.), ξεδιαλεγμένο (ν.), ἐκλεκτό, μοναδικό — σύγνεφο διμμένο (ν.) — ἐκεῖ τὸ φάλι τσῆς γῆς (ν.). Κατὰ τὴν Ταλμουδική παράδοση τὸ κέντρο τῆς γῆς βρίσκεται στὸ βουνὸ Μοριγιά, ὅπου ἔγινε ἡ θυσία τοῦ Ἀβραάμ.

15. μπιντιθαβὰ, δωρεάν, ἄδικο (λ. τούρκ.).

16. Τ' ἀπηλογήθη (ν.), τ' ἀπηλογίστηκε (π.) πᾶνω τὸ ρώτημά του (ἐβραϊσμός) καὶ κάνουμε ὀμπροστά του (ἐνν. θυσία), ἐκφρασεῖς ἐβραϊζουσα. Πρβλ. Γενν. ΚΒ' 8, ὁ θεὸς ὀφείλει ἑαυτῷ πρόβατον εἰς ὁλοκάρπωσην.

17. ἀράδα, ἀμέσως. — τὸ πισταγγώνισε, τὸ γονάτισε (πδ. στοὺς Ο', συμπόδιος),

18. κριγιάρι (χγφ.). 19. τὸ διαστήρι (π.), τὸ θεδιαστήρι (ν.), τὸ θυσιαστήριον, ὀρντινιάζει, ἐτοιμάζει (λ. ἰταλ.).

20. Πιάνει νὰ σφάζει τὸ παιδὶ καὶ τὸ λαιμὸ χαράζει
κι ἄγγελος ὃχ τοὺς οὐρανούς τρομαχτικὰ τὸν κράζει.
21. Τοῦ λέει, μὴ ᾔγγιγεις τὸ παιδὶ καὶ μὴν ἀπλώνεις χέρι
καὶ μὴ τοῦ κάμεις τίποτες, μὲν ρίξ'το τὸ μαχαίρι.
22. Τί τώρα ξαίρω σίγουρα ποὺ εἶσαι ἀμπιστημένος,
ὅπου φοβᾶσαι τὸν Θεό, δικός μου ἀγαπημένος.
23. Ἐσήκωσε τὰ μάτια του, γλέπει ἓνα κριγιάρι,
στὰ δέντρα ἐτσακώθηκε καὶ πάεισε νὰ τὸ πάρει.
24. Καὶ τὸ κριγιάρι ἐπλάστηκε στὴ σῶση ἀπὸ τὴν Πλάση,
χαζύρικο γιὰ τὸν Ἀβραάμ, γιὰ νὰ τὸν δικιμάσει.
25. Καὶ τώρα ἦρε ἡ ὥρα του καὶ κίνησε νὰ πάνει,
ἅμα ποὺ τὸ ᾤρε ὁ Σατάν, στὰ δέντρα καὶ τὸ πιάνει.
26. Ἀράδα τὸ εἶδε ὁ Ἀβραάμ, ἀγκίχησε εἶναι δικό του,
τὸ πῆρε τὸ ᾤκαμε Κορμπάν, στὸν τόπο ὃχ τὸν υἱό του.
27. Ἡ στάχτη του τοῦ κριγιαργιοῦ, τὰ δυὸ τὰ κέρατά του,
τὰ πῆρε Ἀφέντης ὁ Θεὸς καὶ τὰ ᾤβαλε ὀμπροστά του.
28. Μ' ἐκεῖνα τὰ δυὸ τὰ κέρατα ὀπόχει τὸ κριγιάρι,
τὰ δυὸ τους ἐφυλάχτηκαν γιὰ λευτεριά μεγάλη.
29. Τὸ ἓνα ἐλαλήθηκε μὲ ἀστραπὲς ἀντάμα,
τότες, ἐκεῖνον τὸν καιρὸ ποὺ δόθηκε τὸ Γράμμα.
30. Καὶ τᾶλλο θελα λαληθῇ καὶ νὰ λευτερωθοῦμε.
Παρακαλοῦμε τὸν Θεό, γλήγορα νὰ τὸ ἰδοῦμε.

-
21. μ ἡ ᾔ γ γ ι γ ε ι ς, μὴν ἐγγίγεις. Τίπουτας (ν.), ρίξι του (ν.). Τί τώρα (π.), καὶ
τώρα (ν.). 22. ἀ μ π ι σ τ η μ ἔ ν ο ς [π.], ἱμπιστημένος (ν.). ἔμπιστος. Δ ι κ ὅ ς μ ο υ
ἀ γ α π η μ ἔ ν ο ς, ποὺ εἶναι (ὁ θεός) δικός μου ἀγ. [ἔδρ. ἔκφρ.] «νὺν γὰρ ἔγνων,
ὅτι φοβεῖ σὺ τὸν θεόν». ὅπου φοβᾶσαι τὸν Θεό [π.], ἀπὸ φοβᾶσαι τὸν Θεό [ν.].
 23. εἶναι κριγιάρι [ν.], εἶναι ἡ ἓνα [π.].
 24. σ τ ἡ σ ῶ σ η ἀ π ὸ τ ἡ ν Π λ ᾶ σ η, στὸ τέλος τῆς δημιουργίας τοῦ Κόσμου.—
χ α ζ ῑ ρ ι κ ο, ἔτοιμο [λ. τουρκ.].
 25. πάνει, πάει—ἅμα ποὺ τὸ ᾤρε, ὅμως τὸ ὄρηκε.—Σ α τ ᾶ ν, ὁ Σατανᾶς [λ. ἔδρ.].
 26. Κ ο ρ μ π ᾶ ν, θυσία [ἔδρ.]. σ τ ὸ ν τ ὅ π ο ὃ χ τ ὸ ν υ ἱ ὀ ἱ ὂ τ ο υ, ἀντὶ
τοῦ παιδιοῦ του.
 27. Τὰ πέντε τελευταῖα διςτιχα [καὶ τὰ 24 - 25], εἶναι παρμένα ἀπὸ παράδοση μετα-
δελική.
 28. Τ ᾶ κ ἔ ρ α τ α. Οἱ σάλπιγγες ποὺ κατασκευάζονται ἀπὸ κέρατα κριοῦ [Shofar].
ὀ π ὅ χ ε ι, ἄλλη ἀνάγνωση: ὀποῦχε. ἐφυλάχτηκαν [π.], ἐπλάστηκαν [ν.].
 29. Τ ὁ Γ ρ ᾶ μ μ α. Ὁ Νόμος, ἡ πεντάτευχος [Torah].
 30. Π6. Ἡσ'α ΚΖ' 13, καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκεῖνῃ σαλπιοῦσι τῇ σάλπιγγι τῇ μεγάλῃ...

31. Καὶ τὸ πετοῖ του ἡγίνηκε τοῦ Ἑλιγιά ζωνάρι,
μὰ μέρα ὀμπροστύτερα μᾶς δίνει τὸ χαμπάρι.

*

11. ΕΣΕΙΣ ΠΑΙΔΙΑ ΤΟΥ ΙΣΡΑΕΛ *

(Ὅμορφο τραγούδι σ' ἑλληνικὴ γλῶσσα, γιὰ τὰ τρία γεύματα τοῦ Ἁγίου Σαββάτου).**

(Σὲ ἀκροστιχίδα: Ani Shemuel Hanén, Hazak).***

1. Ἐσεῖς παιδιά τοῦ Γισραὲλ πολὺ νὰ φυλαχτῆτε,
στὰ Σεουδὸθ τοῦ Σαμπαθίου πολὺ νὰ χαϊδευτῆτε.
2. Νὰ τὰ παραπροσέχητε τὰ Σεουδὸθ τὰ τρία
γιὰ νὰ σᾶς συμπαθίζουνε τὴν κάθε ἁμαρτία.
3. Γιὰ τοῦτ' τὰ τρία Σεουδὸθ μ' ὅλα τὰ ἔξοδά τους
τοὺς τὰς πληρώνει ὁ Θεὸς χάρια ὃχ τὰ δικά τους.
4. Στὸ Σεουδὰ τὸ ὀμπρότερο, θεοῦ γιὰ τ' ὄνομά Του.
γλιτώνει ἀπὸ τὴν ἡντροπή κι ἀπὸ τὰ κίντυνά Του.
5. Μασίαχ ἄντας νὰ ἐρθῇ, μὲ τὶς πολλὲς τρομάρες,
νὰ τὸν κοιτάξει θαρρευντά, μ' ὅλες τὶς νοστιμάδες.
6. Βάλτε τ' ἀφτί σας φήκρασμα, δεύτερο Σεουδὰ σας.
Πολὺ πινάτε τὸν θεὸ μὲ ὅλην τὴν καρδιά σας.

31. Ἑ λ ι γ ι ά. Ὁ Προφήτης Ἡλίας ποὺ κατὰ τὴν ἐβραϊκὴ παράδοση, θὰ ἀναγγεῖλει
τὸν ἐρχομὸ τοῦ Μεσσία.

* Τὸ τραγούδι εἶναι ἐπιτραπέζιο. Τὸ τραγουδοῦσαν τὸ ἀπόγευμα τοῦ Σαββάτου σὲ
μικρὲς σπιτίσιες θρησκευτικὲς συγκεντρώσεις. Τοῦτο καὶ τὰ ἐπόμενα τρία τραγού-
δια εἶναι καταχωρημένα μόνον στὸ νεώτερο χειρόγραφο. Τὰ 5 πρῶτα δίστιχα εἶναι
καταχωρημένα καὶ σ' ἄλλη σελίδα τοῦ χειρογράφου, ἀπὸ ἄλλο χέρι.

** Ὁ τίτλος τοῦ τραγουδιοῦ ἐβραϊκὰ γραμμένος.

*** Ἡ ἀκροστιχίδα σχηματίζεται συνθέτοντας τὸ πρῶτο γράμμα κάθε διστίχου στὴ
σειρά. Διαβάζουμε ἔτσι: Ἐγὼ ὁ Σιμουὲλ Χανέν, ἔρρωσο.

1. Σε ο υ δ ὸ θ, [πληθ.] τὰ γεύματα, τὰ τραπέζια, [λ. ἑβρ.].— ἄλλη γραφή. Στὸ
Σεουδὰ ἀπὸ τὸ δελνὸ [=τὸ δειλινὸ].
2. ἄλλη γραφή, ποὺ γιὰ νὰ συμπαθιστῇ [=νὰ συγχωρεθῇ].
4. τὸ ὀ μ π ρ ὄ τ ε ρ ο, τὸ πρῶτο. Ἡ σύνταξη εἶναι μπλεγμένη μὲ πολλοὺς ἐβραϊσμούς.
5. ἄντας ἢ ὄντας. Μ α σ ί α χ, ὁ Μεσσίας. Πρβλ. μιὰ περικοπὴ ἀπὸ τὴν ντόπια παρά-
φραση τοῦ Ἀσματος Ἀσμάτων: «Καὶ εἰς τὸν καιρὸν ποὺ θὰ φανερωθῇ ὁ Μέλεχ
Ἀρασίαχ [ὁ Μεσσίας ὁ βασιλιάς] θὰ εἰποῦν σ' αὐτὸν τὰ παιδιά τοῦ Ἰσραὲλ: Ἐλα
νὰ εἶσαι σὲ μᾶς γιὰ ἀδερφός καὶ νὰ ἀνεβῶμε στὴ Γερουσαλάγμ καὶ νὰ βοζάνουμε
μὲ σένα ν ο σ τ ι μ ᾶ ὅ ε ς ἀ π ὸ Γ ρ ᾶ μ μ α, καθὼς ποὺ βοζαίνει τὸ βοζανταρούρικο ...»
6. φ ή κ ρ α σ μ α, ἀκοή.

7. "Οποιος στριγιώνει τὸ Τζεχούθ δὲν βάνηται καλέμι,
γλιτώνει ὅχ τοὺς Μασχιθίμ κι ἀπὸ τὸ Γκενημέι :
8. Λέγοντας γιὰ τὸ Σεουδὰ ἀποῦ'ναι τριτωμένο,
νὰ φυλαχτῆτε σὰν τὰ δυό, ὅτ' εἶναι ζυγισμένο.
9. Χώρια ἀπὸ τὶς περιστάσεις ποὺ θελα μᾶς κολουθοῦνε
εἶναι καὶ ὁ πόλιμος τοῦ Γὼγ κι αὐτὰ μᾶς ἀβουηθοῦνε.
10. Νάναι καθένας σίγουρος, στὸ Σεουδὰ τὸ τρίτο,
ποὺ τὸν γλιτώνει ἀπὸ τὸ Γὼγ κι ἐπ' ὅλην τὴν ὀργή του.
11. Νὰ μὴ σᾶς ἔρχηται σιακάς γιὰ τοῦτα τὰ τραπέζια
ὅπου ἀσπρίζουν κρίματα ἀποῦ'ναι σὰν κριμέζια.
12. Χατζὰκ καὶ ἄξιος νὰ κραχτῆς καὶ παραβλογημένος
ὅλα ἡτοῦτα νὰ στοχαστῆς, εἶσαι διορισμένος.

*

12. ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΙΑ ΔΑΒΙΔ *

(ὁμορφο τραγούδι σ' ἑλληνικὴ γλῶσσα γιὰ τὴ νύχτα μετὰ τὸ Σάββατο)

(M o z a è , S h a b a t)

1. 'Η νύχτα ἡj ἀποψενῇ τραβάει ὅχ τὸ Σαββάτο,
ἀφέντης ὅχ τὸ Σεουδὰ, Δαβιδ εἶν' τ' ὄνομά του.
2. Γιὰ τὴν τιμὴ του ἡξέκοψαν κιρὸν μοναχημένον.
Τὸ Σεουδὰ τὸ τέσσαρτο σ' αὐτὸν εἶν' ὀνομημένο.

-
7. ὁ ποιος στεριγιώνει τὸ Τζεχούθ [=χάρη], ὁποιος κάνει καλὰς πράξεις—καλέμι, κάλαμος, πέννα.—ὁ δὲ βάνηται καλέμι, δὲν γίνεται εἰς θάρος του ἐγγραφή.—Μασχιθίμ, οἱ καταστροφεῖς [λ. ἐβραϊκὴ].—Γκενημέι, ἡ Κόλαση [ἐξελληνισμένη στὴν κατάληξη ἡ ἐβραϊκὴ λέξις geinam].
 9. Γὼγ, κατὰ τὸν Προφήτην 'Ιεζεκιήλ, [Κεφ. ΔΗ', ΔΘ'], ὁ βορεινὸς λαὸς Γὼγ θὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ 'Ισραήλ.
 11. Σιακάς, ἀστεῖο [λ. τουρκ.]. — κριμέζια, κόκκινα.
 12. Χατζὰκ, δυνατός [λ. ἐβρ.].
- * Τὸ τραγούδι περιέχεται μονάχα στὴ νεώτερη συλλογή. Ὅπως δείχνει κι ἡ ἐβραϊκὴ ἐπιγραφή, εἶναι τραγούδι ἐπιτραπέζιο. Τὸ τραγουδοῦσαν τὸ βράδυ, σὰν τελείωνε ἡ μέρα τοῦ Σαββάτου στὸ τραπέζι ποὺ κάθονταν νὰ φάει ἡ οἰκογένεια.
1. ἀφέντης ὅχ τὸ Σεουδὰ ... [σεουδὰ=δειπνον λ. ἐβρ.], ὁ τιμώμενος στὸ δειπνο. Τὸ δειπνο εἶχε προστάτη [ἢ γινόταν πρὸς τιμὴν του] τὸν βασιλέα Δαβιδ.
 2. πρὸς τιμὴν τοῦ βασιλέα Δαβιδ καθόρισαν σὲ ἰδιαιτέρη ὥρα νὰ γίνεται ἓνα δειπνον τὸ τέσσαρτο, τὸ τέταρτο κατὰ σειράν δειπνο τοῦ Σαββάτου [ἀρχίζοντας ἀπ' τὸ βράδυ τῆς Παρασκευῆς]. — 'κονομημένο, ἐξοικονομημένο. Τελειώνοντας τὸ Σάββατο, τὸ φαγητὸ τῆς οἰκογενείας ἐξοικονομεῖτο μὲ τὰ περισσεύματα [τάλεγαν «ρεστέλια»].

3. Νταβίδ - Ἀμέλεχ στάθηκε ἄξιος κι ἀντρεϊγιομένος
μὲ τοὺς ἐφτά τοὺς Τσαντικίμ εἶναι ἀνταμωμένος.
4. Στὸν πόλεμο ἐκατέβηκε νὰ κάμει ἓνα ντιρμάνι,
μὲ τὸ Γολιάθ - Ἀπελιστί ἡ ἀντρεϊγιά του ἠφάνη.
5. Ὁ Γολιάθ ἠττάθη φοβιρὸς ποὺ γύρισε τ' ἀσκέρι
στὴν ἀντρεϊγιά του γιάτρινε, κά'νας δὲν βάνει χέρι.
6. Ἡ ἀντρεϊγιά εἶναι τοῦ Θεοῦ, τὶ δ' ἔν' ποὺ νὰ θελήσει,
τὴν ἔδωσε τοῦ σκλάβου του, τὸ Γισραὲλ νὰ γλίσει,
7. Ἡ λευτιργιά ὀρντινιάστηκε ὅχ τὸ Λαβίδ νὰ ἔρτει
μὲ θέλημα τοῦ μορητῆ τὸ Τεφιλά του ἠδέχτη.
8. Νταβίδ μὲ τὴ σφινδόνα του ἠεράβηξε τὴν πέτρα
τοῦ βούλιαξε στὸ μέτωπο καθὼς εἶχε τὰ μέτρα.
9. Ἡφάνη ἡ ἀξιάδα του ἠεράχτη ἠκουσμένος
γὰ βασιλιάς στὸ Γισραὲλ ἦτανε προσταγμένος.
10. Βασίληψε στὸ Γισραὲλ καὶ Γεουδὰ ἀντάμα
ποὺ διὰ χειροῦ του ἐγίνηκε τοῦτ' τὸ μεγάλο θάμα.
11. Ἀφέντηψε ἠβασίληψε τὸ Γισραὲλ νὰ κρίνει,
ἠπέρσειψε τὸ Τσεδακά κι ἔφερε τὴν εἰρήνη.
12. Μᾶς φαίνεται στὰ μάτια μας ἠλάθωσε καμπόσο,
ὁ λάθος εἶναι μὲ τ' ἡμᾶς, καθὼς τηρᾶνε ἀπόξω.
13. Ὅπου ἔχει μάτια καὶ τηράει τὸ βρίσκει διαλισμένο.
Στὰ λόγια τῶν στοχαστικῶν εἶναι φανερωμένο.
14. Ἡ σιράτα του εἶναι καθαρὴ στὰ μάτια τ' ἀφεντός του.
Βῆκε τζακάι στὴν κρίση του, ἐνσώπασε ὁ ὀχιρὸς του.

3. Νταβίδ - Ἀμέλεχ, ὁ βασιλεὺς Δαβίδ [ἐβραϊστί].—Τσαντικίμ, οἱ δίκαιοι.

4. ντιρμάνι, καλοσύνη, εὐεργεσία [λ. τουρκ.].—Γολιάθ Ἀπελιστί, ὁ Φιλισταῖος Γολιάθ.—Πρβλ. Βασ. Α', Κεφ. 17.

5. ἀσκέρι. στράτευμα [λ. τουρκ.]. γιάτρινε, θεραπεία. Στὸ χγφ. : ἠγιάτρινε.

6. ὀρντινιάστηκε, καθορίστηκε.—τεφιλά, προσευχή [λ. τουρκ.].

8. Νταβίδ, χωρὶς τὸ ἄρθρο κατὰ τὸ ἐβραϊκόν. — Πρβλ. Βασιλειῶν Πρώτη [Σαμ. Α'], Κεφ. 12, 49 : Καὶ ἔλαβε [Δαβίδ] λίθον ἓνα, καὶ ἐσφενδόνησε καὶ ἐπάταξε τὸν ἀλλόφυλον ἐπὶ τὸ μέτωπον αὐτοῦ...

9. ἠκουσμένος, ἠεράχτη ἡ ἀξιάδα, ἡ ἱκανότητα.

10. Βασ. Α', Ε', 5, ἐβασίλευσεν ἐπὶ πάντα Ἰσραὴλ καὶ Ἰούδαν ἐν Ἱερουσαλήμ.

11. ἠπέρσειψε τὸ Τσεδακά, ἔκανε πληθῆραν ἀπὸ δικαίης πράξεις [τσεδακά λ. ἐβρ.].—13. διαλισμένο, καθαρὸ, κοσμιτισμένο.

14. τζακάι, ἀγνός, καθαρὸς [λ. ἐβρ.].

15. Μασίαχ ἡφωνάχτηκε, μὲ λάδι εἶναι, ἀλειμμένος
ὁχ τὸ χέρι του τοῦ Σιεμουέλ στὰ δυὸ εἶναι ζυγιασμένος.
16. Ἑβράδυναζε, ἡταχύνηβε, ἡπαίναγε τὸν πλαστή του,
δέκα λουγῶν πηναίματα ἔγραψε στὸ χαρτί του.
17. Ἡ λευτεριά ἡ ἀληθινὴ ἀπ' αὐτοῦ ἔχει νὰ ἔρτει,
ὁχ τὸ δικό του τὸ θρονὶ ποὺ λάμπει σὰν καθρέφτη.
18. Τὸν Ἑλιγιάου - Ἀναβῇ νὰ στείλεις ὀμπροστά του.
Νὰ σχαρικέψεις ὀρφανούς, τηροῦν τὴ λευτεριά σου.

[Συνεχίζεται]

15. Μασίαχ, μεσσίας [χρισμένος]. Πρβλ. Βασ. Α', ΙΣΤ', 13 : καὶ ἔλαβε Σαμουήλ τὸ κέρας τοῦ ἔλαιου, καὶ ἔχρισεν αὐτὸν εἰς βασιλεία ἐπὶ πάντα Ἰσραήλ. Σιεμουέλ, ὁ Σαμουήλ. — ὁχ τὸ χέρι του τοῦ Σ. ἐβραϊσμός, διπλὸ κτητικό.
16. Βράδου καὶ πρωτὶ δοξολοῦσε τὸν πλάστη του. — Πρβλ. τὸ διέστιχο Ν° 553 τῆς συλλογῆς Ἀραβαντινοῦ: Νὰ εἶχα τοῦ Σολομὼν τὸ νοῦ καὶ τοῦ Δαβὶδ τὴ γτώση νὰ σόλεγα παινέματα, ὅσο νὰ ξημερώσει.
17. ἡ ἀληθινὴ λευτεριά, ἡ μεσσιανικὴ ἀπελευθέρωση — ἀπ' αὐτοῦ, ἀπὸ τὸ γένος τοῦ Δαβὶδ.
18. Ἑλιγιάου - Ἀναβῇ, ὁ Προφῆτης Ἠλίας. — νὰ σχαρικέψεις, νὰ φέρεις συχαρίκια [καλὰ προμηνύματα]. — ὀρφανούς, φτωχοὺς, δυστυχισμένους. τηροῦν τὴ λευτεριά σου, ποὺ περιμένουν τὴν ἀπελευθέρωση ποὺ θάρῃ ἀπὸ Σά [σύνταξις ἐβραϊζουσα].

ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΙΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΧ. ΒΑΝΖΙΟΥ, Διευθυντού 'Εθν. Τραπεζης

Ο ΟΡΥΚΤΟΣ ΠΛΟΥΤΟΣ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Ἡ Ἠπειρος ἀνήκει εἰς τὴν Ἀδριατικοῦ-ὄνιον ζώνην γεωτεκτονικῶς. Ἡ ζώνη αὕτη δὲν συνδέεται μὲ μεταλλογένειά τινα, καθόσον εἰς ταύτην δὲν ὑπάρχουν ἐκρηξιγενῆ πετρώματα, τὰ ὅποια θὰ ἠδύναντο νὰ προκαλέσουν τὸν σχηματισμὸν μεταλλοφόρων κοιτασμάτων μαγματικῆς προελεύσεως. Ἀντιθέτως διὰ λόγους τεκτονικοὺς καὶ στρωματογραφικοὺς εἶνε λίαν πιθανὴ ἡ ὑπαρξὶς ἀξιολόγων κοιτασμάτων πετρελαίων, οὐ μόνον εἰς τὴν ἀδριατικοῦνιον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἄλλας ζώνας τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος.

Ἐν τούτοις εἰς τὰς περιοχὰς Ζαγορίου—Κονίτσης, ἀποφρασσόμενας δι' ὄρσειρων τῆς Ἰονίου ζώνης, καὶ πρὸς τὰ δάθρα τῆς Ἠπειρωτικῆς Πίνδου, ἰδίᾳ περὶ τὴν λεκάνην γενέσεως τοῦ Ἀώου καὶ μέχρι Βωβούσης—Ἀδδέλλα—Περιδόλι ὑπάρχουν γρανιτικὰ καὶ ὀφειτικὰ πετρώματα, πιθανῶς οὐχὶ ἄσχετα μὲ ὀφειλιθικάς ἐκρήξεις, δικαιολογούσας μεταλλογένειαν εἰς τὰς περιοχὰς ταύτας, ἀνάλογον πρὸς τὴν τῶν ζωνῶν Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος καὶ Ἀἰοῦ.

Ὁρυκτοὶ ὑδρογονάνθρακες

Ἀξιόλογον σπουδαιότητα παρουσιάζουν αἱ ἄφθοι ἐμφανίσεις ὀρυκτῶν ὑδρογονανθράκων ἐν Ἠπείρῳ. Αἱ ἐμφανίσεις αὗται παρατηροῦνται : 1) ἐν τῇ μεταξὺ τοῦ Δελβιανίου καὶ τῶν χωρίων Μόσιορη καὶ Ζαβρίνα περιοχῇ (ὡς ἄσφαλτος ἐμποτίζουσα ἀσβεστόλιθον ἡμικαινικόν), 2) ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Λάδδανης [ἐντὸς τοῦ φλύσχου, 3) ἐν τῇ μεταξὺ τῶν χωρίων Λαμπανίτσα καὶ Σέλιανη περιοχῇ (πιθανῶς πάλιν ὡς ἄσφαλτος ἐμποτίζουσα ἀσβεστόλιθον), 4) ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ ποταμοῦ Μολίτσα μεταξὺ τῶν χωρίων

Δραγωμῇ—Δελβινακόπουλο—Βράδορη καὶ εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ χωρίου Δραγοψᾶ.

Αἱ ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ ποταμοῦ Μολίτσα καὶ ἐν τῇ περιοχῇ Δραγοψᾶς ὑπάρχουσαι ἐμφανίσεις ὑδρογονανθράκων παρουσιάζονται ἐντὸς τῶν ψαμμιτικῶν στρωμάτων τοῦ ἀνωτέρου ὀρίζοντος τῆς Ἐλβετίου θαμνίδος, τὰ ὅποια ἐμφανίζονται εἰς τὴν δυτικὴν ὄχθην τοῦ Μολίτσα παρὰ τινα τεκτονικὴν γραμμὴν ἐπωθήσεως, καθόσον τὰ στρώματα ἔχουν ἐπιπνευθῇ ὑπὸ τῶν στρωμάτων τοῦ φλύσχου. Τὰ ὑδρογονανθρακοφόρα ψαμμιτικά στρώματα ἀποτελοῦν ταινίαν πλάτους 80 μέτρων καὶ μήκους 1500—2000 μέτρων, ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ μέσου περίπου τῆς μεταξὺ τῶν λόφων Καστρί καὶ Μεσοδοῦνι ἀποστάσεως καὶ συνεχιζομένην πρὸς Β. Β. Δ. διὰ τῆς δυτικῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Μολίτσα εἰς τοὺς λόφους Κερεμίδι—Πίσσα μέχρι τῶν νοτίων προπόδων τοῦ λόφου Σαμάτα.

Αἱ ἐμφανίσεις ὑδρογονανθράκων συνίστανται : 1) εἰς ἀναδλύσεις. (ἰδίως εἰς τὰς δυτικὰς κλιτῆς τοῦ λόφου Μεσοδοῦνι ἐπὶ τῶν ἐπιφανειῶν τῶν ψαμμιτῶν), πετρελαίου δαρέος, συνοδευομένου ἐνίοτε καὶ ὑπὸ ὑδροθειοῦχου ὕδατος, 1) εἰς ἀναδλύσεις εἰς διάφορα τοπία ἐπὶ τῶν ψαμμιτῶν ὑγρὰς πισσασφάλτου, μελανῆς, ἰξώδους, ἀποξηραινομένης μετὰ καιρὸν, 3) εἰς στρωματίδια πάχους 1-5 ἑκατοστομέτρων ἢ εἰς ἐμφανίσεις ὑπὸ μορφὴν φακῶν ἢ θυλάκων στερεᾶς πισσασφάλτου ἀκανονίστως διεσπαρμένων ἐντὸς τῶν ψαμμιτῶν. Αἱ μεγαλύτεραι καὶ εἰς ποσὸν καὶ εἰς ἀριθμὸν ἐμφανίσεις παρατηροῦνται ἐπὶ πλάτους 30—40 μέτρων πλησίον τῆς τεκτονικῆς γραμμῆς ἐπωθήσεως, γεγονὸς τὸ ὅποσον ἀνεμένετο, λαμβανομένου ὑπόψιν διὰ τοῦ ὑδρογονάνθρακος τῆς περιοχῆς Δραγοψᾶς

δὲν εὐρίσκονται ἐντὸς τῶν μητρικῶν των πετρωμάτων, δηλ. τῶν στρωμάτων τοῦ φλύσχου, ἀλλ' ἔχουν μεταναστεύσει ἐξ αὐτῶν εἰς τὰ ἐλδέτια φαιμικτὰ στρώματα, τὰ ὅποια οὕτω πως παρίστανται ὡς ἀποθήκαι τῶν μεταναστευσάντων ὑδρογονανθράκων.

Τὴν Δραγοψὰν ἐπεσκέφθησαν τὸ 1910 ὁ Ρουμάνος γεωλόγος Μπράζικ μετὰ τῶν μαθητῶν του Κ. Νικολέσκο καὶ Γ. Μάρκεδεν. Ὁ κ. Νικολέσκο συνέχισεν ἐπὶ ἔτη τὰς μελέτας του, ἐπεκταθείσας καὶ ἐπὶ τῆς Αἰτωλοακαρνανίας καὶ τῆς δυτικῆς ζώνης τῆς Πελοποννήσου.

Κατόπιν ἐπισκέψεως εἰς τὴν Ἡπειρον τὸ 1917 τοῦ γάλλου στρατηγοῦ Μπονιέ καὶ συνηγοροῦντος καὶ τοῦ γεωλόγου κ. Μπράζικ παρὰ τῶ ἐν Παρίσιος εἰρικομένῳ προέδρῳ τῆς Ἑλλ. Κυβερνήσεως Ἑλ. Βενιζέλῳ ἐπιτυγχάνεται σύμβασις ἐκμεταλλεύσεως τῶν πετρελαιοφόρων στρωμάτων τῆς Ἡπείρου (11.24.1.1919), κυρωθεῖσα διὰ τοῦ νόμου 2266/25.4.920, δεκαετοῦς διάρκειας, δυνάμει τῆς ὁποίας συνεστήθη ἡ Ἑταιρία «Ἑλληνογαλλικὸν Συνδικάτον», ἀρωγῇ τοῦ στρατηγοῦ Μπονιέ, ὅφ' οὗ καὶ τὴν διεύθυνσιν διετέλει. Τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἑταιρίας ταύτης, αἵτινες διηρθύνοντο ὑπὸ τοῦ γεωλόγου Κ. Νικολέσκο καὶ διήρκεσαν ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου 1920 μέχρι τοῦ Φεβρουαρίου 1922, ὑπῆρξαν ἱκανοποιητικὰ. Ἠνοίγησαν 9 φρέατα βάθους 10—69 μέτρων, εἰς τὰ ἐπὶ τῶν ὁποίων διεπιστώθησαν πετρελαιοφόρα κοιτάσματα. Ἀλλ' ἀποτόμως διεκόπησαν αἱ ἐργασίαι τῆς Ἑταιρίας χωρὶς ποτὲ νὰ συνεχισθοῦν ὑπὸ ταύτης.

Εἶνε γνωστὰ αἱ ἐν Δραγοψᾷ ἐργασίαι τῆς Α.Ε. «Π.Α.Δ.Ε.» συσταθείσης ὑπὸ τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζῆς δυνάμει τῆς ἀπὸ 24.3.938 συμβάσεως ταύτης μετὰ τοῦ Δημοσίου, κυρωθείσης ὑπὸ τοῦ ὑπ' ἀρ. 1184/1938 Ἀναγκ. Νόμου. Αὗται ἀνεκόπησαν πρὸ τῆς κηρύξεως τοῦ ἐλληνοῦταλικοῦ πολέμου ἐξ εὐνοήτων λόγων.

Κατὰ τὸ διάστημα τῆς κατοχῆς, οἱ ἱταλοὶ διὰ τῆς ἐταιρίας AZIENTA ITALIA-NA PETROLI D' ALBANIA (AIPA) ἐνήρτησαν ὀρισμένας ἐργασίας ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ διευθυντοῦ τῆς ἐταιρίας ταύ-

της. Αἱ γεωτρήσεις τούτων ἐπὶ δύο φρέατων ἔφθασαν εἰς βάθος 878 μέτρων.

Ἀπὸ βάθους 138 μέτρων ἀνευρέθη πίσσα εἰς ρευστὴν κατὰστασιν. Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ διευθυντοῦ ἡ γεωτρήσις ἔδει νὰ φθάσῃ εἰς βάθος 1800 μέτρων διὰ νὰ γίνῃ ἐκτίμησις τῶν πετρελαιοφόρων κοιτασμάτων. Ὁ ἴδιος διευθυντὴς ὠμίλει περὶ τῆς γεωτεκτονικῆς συγγενείας τῶν ἐνταῦθα πετρελαιοφόρων κοιτασμάτων πρὸς τὰ τῆς Ἀλβανίας. Σημειωτέον ὅτι κατὰ τοὺς γεωλόγους τὰ κύρια κοιτάσματα τῶν ὀρυκτῶν ἢ μὴ ὑδρογονανθράκων τὰ ἀπαντῶντα εἰς διαφόρους δρίζοντας καὶ σχηματίζοντα ζώνας ἀπὸ τῆς Ἀλβανίας καὶ Ἡπείρου μέχρι τῆς Πελοποννήσου εὐρίσκονται εἰς στενὴν σχέσιν μετὰ τὴν τεκτονικὴν καὶ πετρογραφικὴν οὐστᾶσιν τῶν ζωνῶν τούτων.

Σημειωτέον ἰδιαίτερος ὅτι αἱ ἐμφανίσεις τῆς Ἡπείρου εὐρίσκονται εἰς τὴν πρὸς νότον προέκτασιν τῶν ζωνῶν ἐντὸς τῶν ὁποίων ἀνευρέθησαν τὰ πετρέλαια τῆς Ἀλβανίας καὶ παρουσιάζουν ἀναλογίας πρὸς αὐτὰς στρωματογραφικῶν, καὶ τεκτονικῶν συνθηκῶν, ὥστε νὰ ἐπιβάλλεται ἡ ἐν Ἡπείρῳ διεξαγωγὴ συστηματικῶν ἑρευνῶν πρὸς ἀνακάλυψιν πετρελαιοφόρων κοιτασμάτων.

Ὁ διάσημος γεωλόγος δόκτωρ Ντε Λότσι, πολωνικῆς καταγωγῆς, εἰδικὸς εἰς τὰ γεωτεκτονικὰ τῶν πετρελαίων μετὰ τῶν γεωλόγων κ. Ἀρώνη καὶ κ. Μπουρνόδα προέβη κατὰ τὸ 1950 εἰς γενικὰς ἐπιστημονικὰς ἐρεῦνας ἐν Ἡπείρῳ. Ἡ γνώμη τοῦ ἐπιφανοῦς καθηγητοῦ εἶνε ὅτι τὸ πετρελαιοφόρον πεδῖον τῆς κοιλάδος Δραγοψᾶς δὲν παρουσιάζει ἐνδιαφέρον, ὅτι τὰ πετρελαιοφόρα κοιτάσματα πρέπει νὰ ἀναζητηθοῦν εἰς τὴν περιοχὴν Τύρια—Λάβδανη κλπ., ἀλλ' ὅτι πρέπει νὰ προηγηθοῦν συστηματικαὶ ἑρευναι μετὰς νεωτέρας γεωφυσικὰς μεθόδους.

Τὴν αὐτὴν γνώμην ἔχει πάντοτε ὁ ἀγγλος γεωλόγος Βίνσεντ, ὅστις ἡργάσθη πρὸ τοῦ Ἑλληνοῦταλικοῦ πολέμου εἰς Δραγοψὰν, διὰ λογισμὸν τῆς Ἑταιρίας «ΠΑΔΕ». Οὗτος προσθέτει καὶ τὰς περιοχὰς Σέλιανης καὶ Λαμπανίτσας καὶ κλίνει περισσότερον πρὸς ταύτας. Ὁ ἴδιος μᾶς ἔλεγε τότε ὅτι δὲν ἀποκλείεται ὑπὸ τὴν Μεσόγειον νὰ εἶνε μίᾶ ἀπέραντος δεξαμενὴ πετρελαίων. Ὁ ἐπιχειρηματίας πετρελαίων Χέλης τὸ 1938 ἐξετέ-

λεσε κατόπιν γεωλογικῶν χαρτογραφήσεων δι' ἐφαρμογῆς μεθόδων γεωφυσικῆς ἐρεύνης γεωτρήσεις συνολικοῦ βάθους 5170 μ. Τὸ βάθος τῆς Μεσογείου δὲν εἶνε ἀνώτερον τῶν 4.000 μ.

Τὰ πετρελαιοφόρα στρώματα τῆς Ἀλβανίας ὑπελογίζοντο εἰς 15 ἐκ. τόννους. Ἡ ἀπόδοσις των ἡ ὁποία τὸ 1935 ἀνῆρχετο εἰς 1000 τόννους κατὰ μῆνα ἀνῆλθεν εἰς 15.000 τόννους τὸ 1938 καὶ ἡ Ἰταλία ὑπελόγιζε νὰ προμηθεύηται ἀπὸ τὴν Ἀλβανίαν τὰ 70 % τῆς ὅλης καταναλώσεώς της εἰς πετρέλαια. Ἀπὸ τῆς σοβιετικῆς ἐπιρροῆς εἰς τὴν Ἀλβανίαν καὶ τῆς τεχνικῆς ὁργανώσεως τῆς ἐργασίας ὑπὸ ρώσων εἰδικῶν ἡ παραγωγή ἑκατονταπλασιάσθη.

Ὁρυκτὸν ἄλας Βορδῶ

Ἡ ὅλη ὄψις τοῦ φλύσχου περιοχῶν Δραγοφᾶς καὶ ἄλλων ἐμφανίζει σχηματισμὸν θαλασσογενῆ δημιουργηθέντα κατὰ τὴν ἡωκαίνο - ολιγόκαινον περίοδον εἰς τὸν πυθμένα θαλάσσης, εἰς τὸν ὅποιον ἀπετίθετο δι' ἐξαμίσεως τοῦ θαλασσίου ὕδατος κατ' ἀρχὰς γύψος, ἀκολούθως δὲ διὰ συμπυκνώσεως καὶ ὀρυκτὸν ἄλας. Οἱ φαμμῖται τοῦ φλύσχου περιέχουν κατὰ τόπους ἀπηνθρακωμένα λείψανα φυτῶν καὶ σχέδια ἀνάγλυφα, τὰ ὅποια εἶνε ἔχνης ὄντων, ζώωντων ἐν τῇ ἰλύϊ τοῦ πυθμένους καὶ τῶν ἀκτῶν τῆς θαλασσίας λεκανῆς, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐσχηματίσθη ὁ φλύσχος. Ἐν γένει δὲ τὰ στρώματα τῶν περιοχῶν τούτων εἶνε πλούσια εἰς θαλάσσια ἀπολιθώματα διαφόρων θαλασσίων ὄντων.

Ἀξιόλογος ἐμφάνισις ὀρυκτοῦ ἁλατος παρουσιάζεται εἰς τὸ χωρίον Βορδῶ. Ἡ πρώτη ἐκμετάλλευσίς του ἔγινεν ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ. Κατὰ τὸ 1919 ἔγιναν ἔρευναι ὑπὸ τοῦ ἐν Ἰωαννίνοις προξένου τῆς Ρουμανίας Ν. Βασιλάκη. Κατὰ τοὺς εἰδικούς τὸ ἄλας τοῦτο δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ διὰ τὴν διομηχανίαν χημικῶν προϊόντων (κοινὴ σόδα, θεικὸν νάτριον, θεικὸν μαγνήσιον, ὕδροχλωρικὸν ὀξύ, χλωρίον κλπ.). Κατὰ τοὺς εἰδικούς ἐπίσης δὲν ἀποκλείεται νὰ εὐρεθοῖν πλησίον τοῦ ὀρυκτοῦ ἁλατος καὶ ἄλλα καλίου (χλώριον τοῦ καλίου, χλώριον τοῦ καλίου καὶ νατρίου, καϊνίτης κλπ), τὰ ὅποια συναντῶνται εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ ἁλατοφόρα κοιτάσματα φύσεως θαλασσίων τελμάτων καὶ

τὰ ὅποια ἔχουν μεγάλην οἰκονομικὴν σημασίαν, ὡς ἀποτελοῦντα τὴν βάσιν τῶν ἐκρηκτικῶν ὕλων.

Διὰ μίαν τοιαύτην διομηχανικὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ ἁλατος θὰ ἠδύνατο νὰ χρησιμοποιηθῇ ὕδροηλεκτρικὴ ἐνέργεια ἐκ τῶν ὕδατοπτώσεων τοῦ Ἀράχθου ποταμοῦ ἀπέχοντος περὶ τὰ 600 μέτρα ἀπὸ τοῦ κοιτάσματος τοῦ ἁλατος. Ἡ παρουσία ὕδρογονανθράκων εἰς τὰ κοιτάσματα τοῦ ἁλατος ὑπὸ μορφὴν ἀσφαλτωδῶν γύψων ἢ ὑπὸ μορφὴν σφαιριδίων ἀργίλοασφαλτώδους φύσεως ἐντὸς τῆς μάζης τοῦ ἁλατος ἀποδεικνύει τὴν συνύπαρξιν καὶ πετρελαιοφόρων κοιτασμάτων, ἥτις ἐπιστημονικῶς ἐξηγεῖται εἰς τὰ πετρελαιοφόρα κοιτάσματα τῶν Βαλκανίων καὶ Καρπαθίων, ὅπου οἱ ὄγκοι τοῦ ὀρυκτοῦ ἁλατος ἀναφαίνονται εἰς τεταρτογενεῖς περιοχὰς τεκτονικῶς διεσπασμένας, περιλαμβανούσας πλούσια κοιτάσματα πετρελαίου.

Ἐν γένει αἱ ἐμφανίσεις τῶν ὀρυκτῶν ὕδρογονανθράκων τῶν ζωνῶν τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος παρουσιάζουν μεγάλας ὁμοιότητας καὶ ἀναλογίας μὲ τὰ στρωματογραφικὰ καὶ τεκτονικὰ χαρακτηριστικὰ τῶν πετρελαιοφόρων ζωνῶν τῶν Βαλκανίων καὶ Καρπαθίων. Αἱ ὁμοιότητες καὶ ἀναλογίαι αὗται παρουσιάζουν εὐνοϊκὰς συνθήκας σχηματισμοῦ καὶ διατηρήσεως πρωτογενῶν καὶ δευτερογενῶν κοιτασμάτων ὀρυκτῶν ὕδρογονανθράκων.

Ὁ κόσμος δυστυχῶς, ὅχι μόνον ὁ ἀπλοῦς ἀλλὰ καὶ ὁ μορφωμένος τηρεῖ ἄκραν μυστικότητα εἰς τὰς τυχαίως συναντωμένας ἐπιπολαίας ἐμφανίσεις ὀρυκτῶν καὶ ἐκλαμβάνει ταῦτα ὡς θησαυρούς. Τὰ μυστικά παραδίδονται ἀπὸ τὸν πατέρα εἰς τὸν υἱὸν καὶ ἀπὸ ἐκείνων εἰς τὸν ἑγγονον καὶ δισέγγονον χωρὶς τίποτε νὰ γίνηται. Αἱ ἐρευνητικαὶ ἐργασίαι ἀπαιτοῦν κεφάλαια, πολλάκις τεράστια. Μέγα μέρος τῶν ἐρευνῶν ἀποβαίνει συνήθως ἄκαρπον. Καὶ αἱ ἐπιτυχεῖς ἐρευναι ἀπαιτοῦν ἐν συνεχείᾳ κεφάλαια τεράστια καὶ ὁργάνωσιν τῶν ἐπιχειρήσεων διὰ τὴν ἐκτίμησιν τῆς οἰκονομικῆς σημασίας τῶν κοιτασμάτων πρὸς περαιτέρω ἐξόρυξιν καὶ ἐκμετάλλευσιν τοῦ ὀρυκτοῦ πλοῦτου.

Ἄλλ' ἡ μεταλλογένεια ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν γεωλογικὴν κατασκευὴν καὶ διαμόρφωσιν τοῦ ὑπεδάφους. Μέγα κώλυμα διὰ τὴν ἐρευναν καὶ ἐκμετάλλευσιν τοῦ ὀρυκτοῦ πλού-

του τῆς Ἑλλάδος ἀποτελεῖ ἡ ἔλλειψις γενικῶς γεωλογικῆς χαρτογραφήσεως καὶ ἡ ἔλλειψις κοιτασματολογικῶν χαρτῶν, ἐνδεικτικῶν τῆς παρουσίας μεταλλοφόρων κοιτασμάτων.

Μέχρι σήμερον διατίθενται μεμονωμένοι γεωλογικοὶ χάρται συνταχθέντες ὑπὸ ξένων ἐπιστημόνων διὰ λογαριασμὸν ξένων ἐπιστημονικῶν ἐταιριῶν.

Μόνον μετὰ τὴν γεωλογικὴν καὶ εἰδικώτερον τὴν κοιτασματολογικὴν μελέτην καὶ χαρτογράφειαν δύναται νὰ γίνῃ σοδάρᾳ ἔρευνα πρὸς διαπίστωσιν τοῦ ὀρυκτοῦ πλούτου διὰ τῶν ἐν χρήσει ἤδη γεωφυσικῶν μεθόδων καὶ ὀργάνων. Μέχρι σήμερον ἡ ἔρευνα περιορίζετο ἀναγκαστικῶς εἰς τὰς περιοχὰς τὰς ἐχούσας ἐπιφανειακὰς ἐμφανίσεις ὀρυκτῶν καὶ ἐγένετο αὕτη κατὰ τρόπον δαπανηρὸν καὶ μακροχρόνιον (διδάσκεις στοῶν, φρεᾶτων κλπ.). Τὰ ἔλλιπῆ μέσα ἐρεύνης τοῦ ὑπεδάφους ἐπινοήθησαν διὰ τῶν γεωφυσικῶν μεθόδων, δι' ὧν διεπιστώθησαν μεταλλοφόρα καὶ πετρελαιοφόρα κοιτάσματα καὶ εἰς χώρας μεταλλευτικῶς ἀνεξερευνήτους, ὅπως ἡ Ρωσσία, ἡ Ν. Ἀμερική καὶ Ἀφρική.

Διὰ τῶν ἐκ τῶν γεωφυσικῶν μεθόδων ἐξαγομένων τῶν μετρήσεων τῆς ἐπιφανείας προσδιορίζονται ὠρισμένοι φυσικαὶ ιδιότητες τῶν ὑπὸ τὸ ἔδαφος γεωλογικῶν σχηματισμῶν. Αἱ ἐκτελούμεναι βάσει τῶν ἐρευνῶν τούτων γεωτρήσεις ἔχουν μεγίστας πιθανότητας ἐπιτυχίας. Οὕτως εἶνε δυνατὴ ἡ συστηματικὴ ἔρευνα ὁλοκλήρων περιοχῶν εἰς σύντομον χρόνον. Αἱ γεωφυσικαὶ μέθοδοι ἀποτελοῦνται ἀπὸ τὰς γεωμαγνητικὰς μεθόδους καὶ ἀπὸ τὰς μεθόδους βαρύτητος. Αἱ γεωμαγνητικαὶ μέθοδοι χρησιμοποιοῦνται διὰ τὸν προσδιορισμὸν μεταλλοφόρων κοιτασμάτων μαγνητικῆς προθέσεως, περιεχόντων ἱσχυρὰ μαγνητικῶν ὀρυκτῶν. Τὰ χρησιμοποιούμενα γεωηλεκτρικὰ ὄργανα ἀποτελοῦνται ἀπὸ σύστημα παραγωγῆς καὶ διαχευῆς τῆς ἐνεργείας καὶ ἀπὸ σύστημα καταμετρήσεως τῆς κατανομῆς τῶν δημιουργουμένων πεδίων. Διὰ τῶν γεωηλεκτρικῶν μεθόδων ἀνευρέθησαν τὰ μεγαλύτερα κοιτάσματα ἀρσενικοῦ τοῦ κόσμου ἐν Σουηδίᾳ.

Αἱ μικροσεισμικαὶ μέθοδοι χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν ἔρευναν ἁλικοῦχων δόμων, ὀρυζήτων εἰς τὴν εὐρεσίᾳ πετρελαιοφόρων

κοιτασμάτων. Διὰ τῶν μικροσεισμικῶν μεθόδων ἐν συνδυασμῷ μὲ τὰς μεθόδους βαρύτητος ἀνευρέθησαν εἰς τὴν Β. Γερμανίαν, Μεξικὸν καὶ Ν. Ἀμερικὴν ἑκατοντάδες τοιούτων δόμων καὶ κοιτασμάτων πετρελαίων.

Ἡ ἔρευνα εἰς τὴν Ἑλλάδα περιορίζεται εἰς ἐπιφανειακὰ μόνον στρώματα, ἐκ τῶν γεωτρήσεων δὲ διὰ μεταλλοφόρα κοιτάσματα ἐλάχιστοι ἔχουν φθάσει τὰ 200 μ. ἐναντι παρομοίων 1.000 μ. εἰς τὰς ξένας χώρας. Ὑπὸ τὰς συνθήκας ταύτας δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀνεξερευνήτων τὸ ἑλληνικὸν ὑπέδαφος καὶ ὑπὸ ἀναλόγους συνθήκας ἄλλαι χώραι, θεωρούμεναι πλούσιαι σήμερον εἰς μεταλλοφόρα κοιτάσματα, δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ θεωρηθοῦν ὡς τοιαῦτα.

Δυστυχῶς δὲν ἔχω γνώσεις γεωλογίας καὶ μεταλλειολογίας καὶ ζητῶ συγγνώμην διὰ τὴν ἀνάμειξίν μου ἀπὸ τοὺς ἐπιστήμονας. Ἐνέκυψα κατὰ τὸ δυνατόν καὶ συνεκέντρωσα μὲ κόπους στοιχεῖα ἐμφανίσεων ὀρυκτοῦ πλούτου ἐν Ἠπείρῳ, διὰ νὰ φέρω ταῦτα εἰς τὴν δημοσιότητα, διὰ νὰ διαφωτίσω τὸν κόσμον καὶ προκαλέσω τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἐπιστημόνων καὶ ἐπιχειρηματιῶν ἐπ' ἀγαθῇ τῆς ἡπειρωτικῆς οἰκονομίας καὶ τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας.

Ἐμφανίσεις διαφόρων ὀρυκτῶν

Αἱ ἐμφανίσεις καὶ ἐνδεῖξεις συνήθως εἶνε ἐπιπόλαιαι καὶ δὲν πρέπει νὰ δικαιολογῶν αἰσιοδοξίαν, πολὺ δὲ περισσώτερον νὰ προεξοφλοῦν τὴν ὑπαρξίν μεταλλευμάτων, ὅταν μάλιστα τὰ στοιχεῖα συλλέγονται ἀνευ ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης. Ἐν τούτοις ὠφέλεια ἀσφαλῶς θὰ προκύψῃ ἐκ τῆς γνωστοποιήσεώς των.

Β ο β ο ὺ σ α — Π ε ρ ι β ὀ λ ι — Ἀ β δ ἔ λ λ α. — Ὁ μηχανικὸς μεταλλειολόγος κ. Ἰ. Σολωμός, ἐξέδωκε τὸ 1918 βιβλίον περὶ τῶν κοιτασμάτων χαλκοῦ Περιβολίου. Μέχρι σήμερον δὲν ἔγιναν ἐργασίαι διὰ τὴν ἐξακρίβωσιν τῆς οἰκονομικῆς σημασίας τῶν κοιτασμάτων χαλκοῦ τῆς ἀνω περιοχῆς.

Ἐμφανίσεις χαλκοῦ, χαλκοπυρίτου, σιδηροπυρίτου, χρωμίου, πισσάνθρακος καὶ ἄλλων μεταλλευμάτων ὑπάρχουν εἰς τὰς ἐξῆς περιοχὰς!

Περιβόλι: Εἰς θέσεις Ἀγία Τριάς, Τίτσα, Ὀψιν, Κιάτρα Ρόσσα, Μαντήλα, Κόντορο, Σκάμνια κλπ. Ἐκεῖ ὑπάρχουν καὶ σκωρίαι ἀρχαίων ἐκκαμινεύσεων, ἀλλὰ καὶ τοιαῦται μεταγενέστεραι ἐπὶ Ἑνετῶν. Χαρακτηριστικὰ εἶνε τὰ γραφόμενα ἀπὸ τὸν ἀείμνηστον ποιητὴν Κρυστάλλην εἰς τὸ βιβλίον του «Οἱ Βλάχοι τῆς Πίνδου»: «Πλησίον τοῦ Περιβολίου ἀνεκάλυψαν οἱ Βλάχοι κάτοικοί του ἀρχαῖα μεταλλεῖα μὲ σκωρίας, καμίονους κλπ. . . . δείγματα δὲ λίθων παρουσιασθέντα ὑπὸ τῶν κατοίκων εἰς τοὺς εἰδήμονας ὀρυκτολόγους ἐν Ἰωαννίνοις καὶ Κωνσταντινουπόλει ἀπέδειξαν ὅτι τὸ ὄρος ἔχει πολλὰς μεταλλικὰς οὐσίας, ἐν αἷς γαλατίτην καὶ χρυσὸν καὶ ἄργυρον...».

Βωβοῦσα: Εἰς θέσεις Ρέμμα Βαλεσιάσι, Ρέμμα Μπαϊτάνι, Μαύρη Πέτρα, Διακονάρι, Παληομονάστρα.

Βαλιεκάλδα: Ἡ Βαλιεκάλδα κεῖται ὀπισθεν τοῦ ὄρους Τσούκα Ρόσσα, ἄνω τοῦ Φλαμπουραρίου καὶ παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Ἀφύου ποταμοῦ. (Λέγεται ὅτι ὑπάρχουν ἐκεῖ ἐρείπια ἀρχαίου συνοικισμοῦ, ἀπὸ τὸν ὁποῖον κατὰ τὰς παραδόσεις ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος κατήρτισε τὸ Τάγμα τῶν Τυμφαίων). Αἱ ἐμφανίσεις διαφόρων μεταλλευμάτων ὧν τὰ εἶδη δὲν εἶνε ἀπολύτως ἐξηκριβωμένα, παρουσιάζονται εἰς ἀπεράντους ἐκτάσεις, ἰδίᾳ εἰς τὰς θέσεις Ἀρκουδόλακκος, Αὔτιά, Αὐγὸ, Σηκαρίνα, Κρανιά, Μπάλτες. Εἰς θέσιν Βαλεσιοῦτι ὑπάρχουν σκωρίαι ἀρχαίων ἐκκαμινεύσεων, πιθανῶς σιδήρου. Ἐμφανίσεις ὀρυκτῶν ὑπάρχουν ἐπίσης εἰς θέσεις Μπορτένια, Ντάσκα, Μούργκο, Βακαριάτσα, Νερίλτικα, Ντάσκα, Ἀσπρα Λιθάρια (Κιάτρα Ἀλμπα). Εἰς θέσιν Ἀσπρα Λιθάρια ἀπέχουσιν 4 ὥρας ἀπὸ τοῦ Φλαμπουραρίου καὶ 2 ὥρας ἀπὸ τοῦ Μέτσοβον ὑπάρχουν σκωρίαι ἀρχαίων ἐκκαμινεύσεων, πιθανῶς σιδήρου εἰς τὴν περιοχὴν δὲ ταύτην καὶ ἐρείπια ἀρχαίου συνοικισμοῦ κατὰ τὰ Ἡπειρωτικὰ τοῦ Λαμπρῖδου.

Τσοῦκα-Ρόσσα, Κονίσματα, Πλάκα, Βαλεσιάσι.—Εἰς ἅπασαν τὴν περιοχὴν ταύτην ὑπάρχουν ἐμφανίσεις χρωμίου, χαλκοῦ καὶ ἄλλων μεταλλευμάτων πιθανώτατα. (Εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ

ὄρους Τσούκα Ρόσσα διακρίνονται ἐσβεσμένοι κρατῆρες καὶ μῦδροι παλαιῶν ἡφαιστείων, σχηματίζεται δὲ καὶ μικρὰ λίμνη ὀνομαζομένη Νεζερός).

Φλαμπουράρι, Ἐλατοχωρι (Τσερνέστι), **Τρίστενο.**—Εἰς θέσιν Γκρουάπα Ἀλούπουι (Λάκα Λύκου), ὀλίγον μακρὰν τοῦ Φλαμπουρίου, πρὸς Σιέσι, συνοικισμὸν Ἐλατοχωρίου, ὑπάρχει πισσάνθραξ ἐπιφανειακὸς εἰς μεγάλην ἔκτασιν. Τὰ κοιτάσματα τοῦ πισσάνθρακος φθάνουν μέχρι Γυφτοκάμπου. Εἰς διαφόρους ἄλλας θέσεις τῆς περιοχῆς ταύτης ὑπάρχουν κοιτάσματα ἐπιφανειακοῦ ἁμιάντου ἀρκετοῦ πάχους. Ἐπίσης πλησίον τοῦ Ἐλατοχωρίου φαίνεται ὅτι ὑπάρχουν κοιτάσματα ἄργυρομολύβδου.

Νεγάδες: Εἰς τοποθεσίαν Γκράμπω, Βρίζαινα, Βαλαδιμίρι κλπ. ἐμφανίσεις πισσάνθρακος.

Δίκορφο, Μανασή, Καλωτᾶ, Διπόταμον: Εἰς διαφόρους θέσεις ἐμφανίσεις πιθανώτατα κασσιτέρου καὶ ἄργυρομολύβδου.

Ζούζουλη, Ἐπταχωρι: Εἰς διαφόρους θέσεις ἐμφανίσεις πισσάνθρακος καὶ χρωμίου.

Ἀρμάτοβον: Εἰς θέσιν Γκρούσια ἐμφανίσεις πισσάνθρακος. Εἰς θέσεις Βαλεσιάκα καὶ Ἀσπροπόταμος ἐμφανίσεις χρωμίου. Εἰς θέσιν Σβέντορα ἐμφανίσεις χαλκοπυρίτου καὶ σιδηροπυρίτου πιθανῶς.

Βούρμπιανη, Ὁξιά: Εἰς θέσεις Στανιές, Ντεμίλογκος, Κυρτασιάδια, Θεοτόκος κλπ, ἐμφανίσεις χρωμίου καὶ πισσάνθρακος. Ἐκ τῶν ἀναλύσεων προκύπτει ὅτι ὁ πισσάνθραξ εἶνε ἀρίστης ποιότητος, περιέχων 5.500 θερμίδας, φωταέριον 28 % καὶ ξένας προσμίξεις 18-22 %. Τὸ χρώμιον τὸ ὁποῖον εἶναι ἐπιφανειακὸν εἰς εὐρείαν ἔκτασιν ἔχει περιεκτικότητα 52 %.

Ἀετομηλίτσα: Εἰς διαφόρους θέσεις ἐμφανίσεις χρωμίου.

Βοῦλστα Παναγιά: Εἰς διαφόρους θέσεις ἐμφανίσεις καολίνης ἐπιφανειακῆς.

Β ρ υ σ έ λ α Π α ρ α μ υ θ ί α ς : Κοιτάσματα γύψου.

Σ κ α φ ι δ ω τ ή : Έμφανίσεις σιδηροπυρίτου.

Ν ά ρ κ ι σ ο ς Φ α ν α ρ ί ο υ , Π έ ρ - δ ι κ α Π ά ρ γ η ς : Έμφανίσεις πισσάνθρακος.

Έμφανίσεις λιγνίτου : Είς τὰς περιοχὰς τῶν ἐξῆς χωρίων : Ράϊκο, Κληματιά (Παληωρή), Γερομνήμη, Κουκλιούς, Δεσποτικόν, Έμίν Άγᾶ, Καβαλλάρι, Καμινιά, Βρυσοχώρι, Χίγκα, Ζαγόρτσα, Δραγωμή, Καλαρρῦται, Καναλάκι, Καστροσυκιὰ κλπ. κλπ.

Γ. Α. BANTZIOS

Ο Α' ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ "ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣ,"

Λόγω τού ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀποσταλειῶν λαογραφικῶν συλλογῶν εἶναι ἐλάχιστος καὶ δὲν ἐξυπηρετεῖται ὡς ἐκ τούτου ὁ σκοπὸς τοῦ διαγωνισμοῦ καὶ διὰ τὰ δοθῆ ἢ εὐκαιρία εἰς τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς ἰδίως νὰ ἀσχοληθοῦν μὲ τὴν συγκέντρωσιν λαογραφικοῦ ὕλικου κατὰ τὴν περίοδον τῶν θερινῶν διακοπῶν πα ρ α τ ε ί ν ε τ α ι ἡ προθεσμία ὑποβολῆς συλλογῶν μέχρι τῆς 30 Νοεμβρίου 1953. Ἡ βράβευσις τῶν συλλογῶν θὰ γίνῃ κατὰ τὸ τελευταῖον δεκαήμερον τοῦ Δεκεμβρίου 1953.

Όροι τῆς συμμετοχῆς εἰς τὸν λαογραφικὸν διαγωνισμόν τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας» παραμένουν οἱ ἴδιοι ἥτοι :

α) Κάθε λαογραφικὴ συλλογὴ πρέπει νὰ ἀναφέρεται εἰς τὴν Ἡπειρον νὰ ἔχῃ δὲ ἔκτασιν πέντε τοῦλάχιστον τυπογραφικῶν φύλλων (30 σελ.)

β) Αἱ λαογραφικαὶ συλλογαὶ πρέπει νὰ εἶναι ἀνέκδοτοι.

γ) Αἱ ἀποστελλόμεναι συλλογαὶ θὰ φέρουν ὡς ἐπικεφαλίδα ἓνα ρητὸν ἢ παροιμίαν καὶ εἰς κλειστὸν φάκελλον ἐπὶ τοῦ ὁποίου θὰ εἶναι τὸ ἴδιον ρητὸν, θὰ εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ συλλέκτου.

α' ἔπαθλον 1.000.000 δραχ. καὶ β' 500.000

ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΧΡΥΣΙΑΝΘΗΣ ΖΙΤΣΙΑΙΑΣ

ΠΕΛΛΕΡΕΝ "Γ. ΧΑΤΖΗΣ,,

"Αχνα χρυσή θ' ἀπλώνεσαι στο νοῦ μας κάτω ἀπ' τ' ἄστρα
Κύκνος στῆς Δίμνης τὰ νερά.

'Απάνω ἀπ' τὰ Γιαννιώτικα — γλυκειὰ πνοή — τὰ κάστρα
τὰ βράδια τὰ φεγαρινά.

Στῆς λυρικής κι' εὐγενικής ψυχῆς σου τὸν ἀνθῶνα
δράματα νοσταλγικά.

Στῶν τραγουδιῶν σου ἀμάραντα θὰ ζοῦν τὸν Ἑλικῶνα
αἰσθήματα κι' ἰδανικά.

'Αβρὸς κι' ἐξαϋλώνεται στῆς τέχνης σου τὸ ὑφάδι
κι' ὁ πόνος ὁ τραχὺς.

— Κράτησε τοὺς καῦμοὺς καρδιά, θύμηση γίνου χάδι,
καὶ σεῖς βοριάδες τῆς ζωῆς,

σιμά του μὴ φουξήξετε — Μὴν τύχη σὲ ξυπνήσουν
καθὼς ὁμοῦν πάνω ἀπ' τὴ γῆ

Κι' «ὅτι δὲν εἶναι ὁμορφο» καλέ μου σοῦ θυμήσουν
καὶ σοῦ πικράνουν τὴν ψυχή.

Γ. Ι. ΧΡΗΣΤΟΓΙΑΝΝΗ

Ο ΠΑΠΠΟΣ ΜΟΥ

(ΔΙΗΓΗΜΑ)

Ἀντίκρου μου, στὸν τοῖχο τῆς κάμαρας, ἔχω τὴ φωτογραφία του, τὴ «ζουγραφιά μ'» ὅπως λέει καὶ ὁ ἴδιος. Πρόσωπο ἀδύνατο, μάτια λαμπερά, θαρρεῖς ἀγναντεύουν ψηλὰ ἀπ' τὴ τζούμα, μαλλιά—στὰ 90 χρόνια—κατάμανρα. Μὲ δυὸ λόγια : τζουμερκιώτικη ράτσα. Ἔχει ἀνασηκωμένο τῶνα φρυδί καὶ τὰ χεῖλια σφαλισμένα μ' ἓνα πεισματάρικο σφίξιμο : δὲν θάβλεπε μὲ καλὸ μάτι τὸ φωτογράφο μὲ τὴ διαολομηχανή του !

Τὸν ἔχω ἀντίκρου μου κι' ὅταν παίρνω τὰ μάτια μου ἀπ' τὰ χαρτιά, δὲν κοιτάζω τίποτε ἄλλο, (σὰν τί νὰ δῶ ; τίς σκάλες ὑπηρεσίας τῶν πολυκατοικιῶν ἢ τὰ δυὸ—τρία ψαρόδεντρα ;) , δὲν θαυμάζω τίποτε ἄλλο, μὰ τὸν πάππο μου. Τὸν κοιτάζω, τὸν καμαρώνω, καὶ τώρα τὸ θέρος, πού με ζώνουν οἱ κάψες καὶ δὲν ἀφήνουν κύταρο ἀνίδρωτο, τὸν μακαρίζω. Εἶναι νὰ μὴ τὸν μακαρίζεις ; Ζεῖ κατάμονος στὸ «κονάκι του», στὰ ριζὰ τοῦ Ἀη—Λιά, ψηλότερα ἀπ' τ' ἄλλα σπίτια τοῦ χωριοῦ. Ἀπ' τὰ τρία παραθύρια του χαίρεται, μισοκρυμμένες ἀπ' τὰ κλαριά, τρεῖς ξέχωρες ὁμορφιές : Τὰ Τζουμέρκα πού φαντάζουν, πέφτοντας τὰ ἴσκια, σὰ λαβωμένους γιγαντόσωμος ἀρματολός, τὸ βουερό Ἀραχθο, καμωματοῦ νεροφίδα, καὶ ἀπὸ πάνω, πάνω ἀπ' τὰ βράχια καὶ τὰ σύγνεφα, σὰν πουλὶ πού κούρνιασε νὰ ξαποστάση, τὸ ρημοκλήσι τοῦ Ἀη—Λιά.

Σ' αὐτὸ τὸν ἀγριότοπο γεννήθηκε ὁ πάππος, ἦπτε τίς χαρές του καὶ τίς πίκρες του, τὸν ἔσκαψε καὶ τὸν ματάσκαψε σὲ τέτοια πετροχώραφα εἶδε τὰ δέντρα του νὰ θρανεύουν, ν' ἀπλώνουν σκιά καὶ καρπούς· ἀπὸ κεῖ εἶδε ὅλα τὰ παιδιὰ του νὰ παίρ-

νουν ἔνα—ἔνα τὸ δρόμο γιὰ τὴν πολιτεία, καὶ σ' αὐτὰ τὰ χῶματα, πρὶν λίγα χρόνια, ἔθαψε στερνὰ τὴ γριά του, τὴ βαβούλα μας... Ἐκεῖ ψηλὰ ζεῖ ἀκόμα «π'στόβλιακος» μὲ τὰ «ζωντανά του» καὶ τίς θύμησης. Μὲ τίς θύμησές του ! Ὅσο κι' ἂν ὁ ἀγώνας τῆς ζωῆς σκληραίνει αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους, ὅμως κάτω ἀπ' τὸ τραχὺ πετσί τους πάλλει μιὰ καρδιά πλούσια σὲ συναίσθημα καὶ εὐαίσθητη σὲ συγκινήσεις.

Νά, τώρα τὸν θυμάμαι στὸ περσινὸ πανηγύρι. Ὡρα πολλὴ ἄκουγε ἀμίλητος τὰ μυριολόγια καὶ τὰ κλέφτικα στὸ βιολί, κι' ἄξαφνα πετάχτηκε ὀρθός, «ἄι, ὦρε παιδί μ'» φώναξε στὸ βιολιτζή καὶ βγῆκε ἀπὸ τὴν κάμαρη. Ἀργότερα, σὰν πῆγα πλάι του, τὸν εἶδα νὰ κρύβῃ τὰ μάτια του στὸ μαντήλι... Κι' ἄλλη μιὰ φορὰ, σὰν φεύγαμε ἀπ' τὸ χωριό, με πῆρε παράμερα, μὲ κοίταξε ἀνάμεσα ἀπὸ κόμπους δάκρυα, μὲ φίλησε μὲ πρωτόγονη ὀρμηὴ καὶ μοῦβαλε στὴν τσέπη μιὰ φούχτα λιασμένα ἀγριόγκορτσα γιὰ «νὰ νοστιμεύω τσότσσο στὸ δρόμο».

Τί νὰ πρωτοθυμηθῇ ὁ πάππος ; Ὅταν καθόμουν σιμὰ του καὶ τοῦ γύρευα νὰ μοῦ ἱστορήσῃ κάτι, κούνας τὸ κεφάλι του καὶ μοῦλεγε : «Τί τὰ θές αὐτὰ ; χαμένος κόπος. Κοίτα τ'ς φυλλάδες σ' παιδί μ'». Μὰ πάντα—«ξερξεβούλ'ς !»—κατάφερνα νὰ μοῦ πῇ κάποια ἱστορία του, γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Ἀρτας τὸ 81, γιὰ τὸ ληστὴ Θύμιο Γάκη, γιὰ τὸν πόλεμο τοῦ 97, γιὰ τὸν ὀπλαρχηγὸ Πουτέτση, γιὰ τὸ πῶς ἔγινε τὸ χωριὸ Ἑλληνικὸ τὸ 12... Κι' ὅταν ἄρχιζε, ἀράδιαζε κατόπι ὀλάκερη τὴ ζωὴ του, μιὰ ζωὴ ἀπαφτου ἀγώνα στὴν πλαγιά τοῦ ξεροβουνιοῦ, γιὰ νὰ παραμεί-

ρίσουν τὰ λιθάρια, ν' απομείνῃ λίγο χώμα καὶ νὰ φυτρώσῃ μιὰ δράκα ἀρωστημένο ἀραποσίτι. Ἕνας ἀγώνας ἀνθρώπων ἀποξενωμένων ἀπὸ κάθε εὐεργετικῇ ἐπιτεύξῃ τοῦ πολιτισμοῦ, ἐνάντια σὲ μιὰ φύση πανίσχυρη, ποὺ προβάλλει, ἀκόμα καὶ σήμερα, μὲ τὰ ἴδια προβλήματα, ὅπως στὴ λίθινη ἐποχὴ. Ἀγώνας ὁμοιος ἀπὸ γονιὸ σὲ γόνιο, ἀπ' τὰ πρῶτα βήματα ὡς τὰ στερνά, ἀπ' τὰ χαράματα ὡς τὴ νύχτα, ὅχι γιὰ νὰ γίνῃς πλούσιος, μὰ γιὰ νὰ μὴ πεθάνῃς νηστικός. Κι' εἶναι μιὰ ζωὴ ἀσήμαντη, σὰν τὸ τράνεμα ἑνὸς δέντρου, καὶ ἀθόρυβη, σὰν τὸ περπάτημα τοῦ μπούρμπουνα, καὶ ταπεινὴ, σὰν τὰ βατόμουρα, ζωὴ χωρὶς ἱστορικοὺς σταθμοὺς καὶ χρονολογίες καὶ ἀσύλληπτα ἰδεώδη... Μιὰ ζωὴ ποὺ δὲ γνώρισε χαρὲς νὰ φέρουν «συγκοπὴ καρδίας» καὶ λύπες νὰ καταντοῦν σὲ ψυχώσεις καὶ ποὺ δὲν αἰσθάνθηκε στέρηση εὐτυχίας, ἴσως ἐπειδὴ δὲν ἔψαξε νὰ τὴ βρῇ. Τέτοια κι' ἡ ζωὴ τοῦ πάππου... Ζωή; Θ' ἀπορήσῃ κανεὶς. Περισσότερο ὅμως θ' ἀπορήσῃ ἀκούοντας πὼς τὸν πάππο δὲν τὸν βαραίνουν τὰ 90 τόσα χρόνια γιὰ νὰ σκαλώσῃ καὶ στὰ ψηλότερα κλαριά, χωρὶς νὰ τοῦρῃ σκοτούρα, πὼς δὲν πῆγε οὐδὲ μιὰ βολὰ σὲ γιατρὸ—μὰ καὶ ποῦ νὰ τὸν ἔβρισκε!— καὶ δὲν «ἔκοψε ποτὲς κοῦπες (βεντοῦξες). Μιὰ μέρα ποὺ μᾶς εἶπε ὅτι αἰσθανόταν θερμὴ, ἡ Θειά μου τοῦδωσε τὸ θερμόμετρο. «Τί εἶναι αὐτὸ τὸ πιρτοφλίδ';» ἔκανε περίεργος. «Βάλτο στὴ μασχάλῃ καὶ θὰ μᾶς πῇ τὸν πυρετὸ»—«Κρένει αὐτὸ τὸ πιρτοφλίδ'; καὶ χρειάζεται νὰ τὸ χώσου στὴν ἀμασχάλ' γιὰ νὰ κρένῃ; Κι' ἀπὲ θὰ μ' πῇσῃ ἡ θερμ'»;—«Δὲν θὰ πῇσῃ ἡ θερμὴ, ἀλλὰ θὰ μάθουμε τί πυρετὸ ἔχεις».

Ὁ πάππος τὸ κοίταξε μὲ περιφρόνηση καὶ ξανάπε συλλοϊσμένος:

«Ἄϊστε, ὦρὲ παιδιὰ μ', καὶ μὴ σὰς τρῶν' τ'ς παρὰδες οἱ μπαγαπόντες μ' αὐτοῦνα τὰ σκανταλάρια!» Καὶ τότε θυμήθηκε πὼς τοῦξε πέσει μιὰ μεγάλῃ θερμὴ δταν ἦταν παιδί: «Μ' εἶχε πιάσει τρανὴ χολέρα τότες» ἔτρεμα σὰν τὸ κουνάβ'. Ὁ ἀδερφός μ' ὁ Νίκους μοῦριξε τὸ καπὸτο καὶ πῆγαμε ὡς τὴ γούρνα, τὰχα γιὰ νὰ νυφῶ. Ἀλέκεια μοῦ δίνει μιὰ καὶ χώνο-

μαι ἴσαμε τ' αὐτιά στὸ νερό, χειμῶνα πράμα! Μ' κόπηκε ἡ θερμὴ μὲ τὸ μαχαίρ'!».

Τέτοια ἡ ζωὴ τοῦ πάππου... Καὶ μὴ τοῦ πῆς ν' ἀφήσῃ τὸ κονάκι του καὶ τὰ ζωντανά του καὶ τὰ κλαριά του καὶ νὰ κατέβῃ νὰ μείνῃ μὲ κανένα παιδί του στὴν πόλῃ! «Τὸ καλὸ ποῦ σ' θέλει τὸ σπῖτι σ' δὲ σ'τὸ θέλει κανένας. Ἰδῶ ἔχω τὸ γαλατάκι μ' καὶ τὸ κρῦο νερὸ ποῦ τὸ πίνεις καὶ λαγαρίζουν τ' ἄντερα. Καὶ δίπλα τὸ γιατάκι μ'. Τρῶω ὅποτε μὲ πεινάει κι' ἀπὲ—πούπ!— γέρνω καὶ τὸν παίρνω».

Βαθεῖα ἡ ἀγάπη του γιὰ τὸν τόπο καὶ πιστὴ κι' ἀπέραντη. Κλείνεται ἀκέρια καὶ ἀνάγλυφῃ σὲ τοῦτα τὰ λόγια του: «Ξέρεις τί τράβηξα, παιδί μ', γι' αὐτὰ τὰ παλιόχωρα; Δὲν μοῦχε ἀπομείνει γίδα γιὰ νὰ τὰ ξαγοράσω ἀπ' τοὺς Τούρκους. Γλέπεις αὐτὴ τὴν καρδιά; Τὴ φύτεψα σὰν γέν'κς ὁ πατέρας σου. Ποῦ ν' ἀφήκω μαθὲς αὐτὰ τὰ κλαράκια νὰ τὰ τσακῇ ὁ ἕνας κι' ὁ ἄλλος καὶ γὼ νὰ γυρνῶ σὰν τὴν ἀδικὴ κατάρρα...». Κι' ἔχει τόσο δίκιο ὁ πάππος! Ἐννεήντα χρόνια ζωῆς καὶ ἀγώνα ἔχουν σταλάξει στὴν ψυχὴ του μέρα τὴ μέρα, μὲ κόμπο—κόμπο ἰδρωτα, αὐτὸ ποῦ ἐπαναστατεῖ τοὺς διεθνιστὲς καὶ τοὺς κοσμοπολίτες: τὸν πόνο γιὰ τὸν τόπο ποῦ σὲ ἔταξε ἡ μοῖρα, τὴν ἀγάπῃ γιὰ τὴν πατρίδα. Νὰ ξυπνήνῃ «πουρνὸ—πουρνὸ» καὶ ν' ἀγναντεύῃ τ' ἀνυπόταχτα Τζουμέρκα: νὰ κινᾷ μὲ τὴ βαρέλα γιὰ τὴ δροσοπηγὴ στὸ ρέμα, νὰ νίβεται, νὰ πίνῃ καὶ ν' ἀγαλλιᾷ νὰ βοσκάῃ τὶς «γιδοῦλες του», νὰ φυτεύῃ νέα κλαράκια καὶ νὰ αἰσθάνεται τὴ χαρὰ τῆς δημιουργίας καὶ τῆς προστασίας: ν' ἀφουγκράζεται τὸν ἄγέρα νὰ σουράῃ στὸ μπουνχαρὶ καί, πέρα, τὰ στεφάνια νὰ γκρεμίζονται μπουμπουνίζοντας: νὰ λῇ τὴν «προσευχὴ» μόνος του, νὰ παίρνῃ εὐλαβικὰ τὸν κατήφορο γιὰ τὴν ἐκκλησίαν, ν' ἀναμερᾷ τὶς φτέρες ἀπ' τὸν τάφο τῆς γυναίκας του, τῆς Βαβούλας.. Κι' ὅλα αὐτὰ νὰ γίνωνται «πᾶσα μέρα τοῦ Θεοῦ» καὶ «πᾶσα Κυριακὴ», δλόϊδια πάντα, μὰ καὶ πάντα μὲ τὴ μυστικὴ χαρὰ τοῦ πρωτόγνωρου, μὲ τὴ λαχτάρα τοῦ ἀνθρώπου ποῦ δὲ χόρτασε, μὲ τὸ συθμὸ τῆς κλεψύδρας.. Κάπως ἔτσι νοιώθει ὁ πάππος

τὴν πατρίδα, ἔτσι τὴν ζεῖ καὶ τὴ χαίρεται καί, μὰ τὴν πίστη μου, κανέναν ὀρισμὸς δὲν θὰ τὸν ἔκαμε νὰ τὴν ἀγαπήσῃ πλιότερο καὶ καμμιά θεωρία δὲν θὰ τὸν ἐπειθε νὰ τὴν ἀρνηθῇ. Κι' οὔτε κουβέντα νὰ γίνῃ γιὰ πλήξη ἢ ρουτίνα ἢ μαρασμό... Κι' οὔτε κουβέντα νὰ γίνῃ γιὰ νέους τόπους καὶ νέα ἡθὴ καὶ ἔθιμα καὶ πολιτισμούς. Ὁ πολιτισμὸς κι' ὅταν ἔφτασε μὲ τὴ μιὰ ἢ τὴν ἄλλη μορφή στοὺ χωριοὺ ἦταν «γιὰ ντροπές». Ὁ πολιτισμὸς, λέει, «ἀνοίξε τὰ μάτια τοῦ ἀνθρώπου πλιότερο γιὰ νὰ τοῦ τὰ βγάλῃ εὐκολώτερα». Νά, μιὰ μέρα ὁ πάππος ἔβρισκε τὰ «πράτα» καὶ τὸν εἶχαν λαγοκοιμίσει — ντρίνγκ, ντρίνγκ — τὰ κυπράκια τους. Κάποια στιγμή ὁμως, ἀνεπάντευχα, ἓνα βουητό, σὰν μούγκρισμα τρισκατάρτου, διάβηκε πάνω ἀπ' τὰ κεφάλια τους. Οἱ γίδες «προντίστ'καν» στὸν κατήφορο κι' ὁ πάππος ἀνοίγοντας τὰ μάτια του μόλις πρόκανε νὰ ἐσχωρίσῃ ἓνα ἀεροπλάνο νὰ χάνεται στὸν ὀρίζοντα. Ἐβριξε μιὰ ἀνήσυχη ματιὰ στὶς γίδες κι' ὕστερα, τεντώνοντας τὸ χέρι μ' ὀρθάνοιχτη παλάμη κατὰ τὸ «πουλὶ τοῦ διαόλου» ἀναστένανε μὲ κακία : «Ἀχ μωρὴ ρημαῖδα Εὐρώπ' !...». Ἀμ τίς προάλλες στοὺ πανηγύρι «τί ντροπές καὶ γάνες» ἦταν αὐτές ; «Σάν ἔπαψαν τ' ὄργανα, κατὶ ἀρχίν'σε νὰ γοϊτσανάῃ στοὺ βιολάκι τ' ὁ Δημητράκ'ς. Κι' ἀπὲ μ' σηκώθ'καν κατὶ παλιοπαῖδια, πῆσαν τίς τοῦπρες κι' ἔφερναν γῦρες ἀντάμα. Κολλ'τὸς χουρός ! Φτοῦ, ντροπές καὶ γάνες ! Τί νὰ τ'ς κάνω ; Πῆρα τὰ μάτια μ' κι' ἔφυγα νὰ μὴ τ'ς βλέπω καὶ μοῦρχεται ἀνακατωσιὰ. Χρειάζονταν μαθὲς νὰ τ'ς μαζώξ' ὅλους τ' ἀπόσπασμα καὶ νὰ παίξῃ τὸ βουρδούλ' στοὺ χοροστάς' — φάπ ! φούπ ! — νὰ μ' δοῦν κολλ'τὸ οἱ λῶβες !» — «Γιατί, παππού ;» διαμαρτυρήθηκε τότε ἡ ἀδερφή μου, «ἐξελίχθη ὁ κόσμος, θέλεις νὰ ζῇ καθυστερημένος ἐπ' ἄπειρον ;» — «Ἀὖ μωρὴ τσ'μπιδου» τὴν ἀπόκοψε ὁ πάππος πειστωμένα, «κοίτα νὰ κάν'ς κανένα ...πλησιασμό (πολλαπλασιασμό) στὰ χαρτάκια σ' καὶ μὴ σ'παίρουν τὰ μυαλὰ ἀέρα !».

Μὲ αὐτὴ τὴν ἀγάπη γιὰ τὸν τόπο τοῦ καὶ μὲ τέτοια προσηύωσι στὶς παραδόσεις

ἤρθε, πρὶν λίγα χρόνια, ὁ πάππος στὴν Ἀθήνα. Πῶς τὸν καταφέραμε κι' ἄφησε τὸ κονάκι του ; Ἀπὸ τὴ μιὰ ἡ μεγάλη μας ἐπιμονή, ἀπ' τὴν ἄλλη ὁ τρανὸς πόθος τοῦ νὰ μᾶς δῇ, ὕστερα ἀπὸ τόσα χρόνια χωρισμοῦ, τὸν ἔφεραν κοντά μας. Μὰ δὲν εἶχε καλὰ — καλὰ ἀνέβει τὰ σκαλοπάτια καὶ μᾶς μολόγησε τὸν καὶμό του : «Θὰ κάτσω κάνα — δυὸ μῆνες καὶ θὰ ματαγυρίσω. Δὲν κάνω γὰρ γιὰ δῶ, χαμένος ἀνθρώπος...». Κι' ἀλήθεια δὲν ἔκανε ὁ πάππος γιὰ τὴν Ἀθήνα, μ' οὐδὲ κι' ἡ πρωτεύουσα γι' αὐτόν !

Ἦταν τὸ πουλὶ τοῦ τὸ τσάκωσες στοὺ λόγγο γιὰ νὰ τὸ κλείσῃς στοὺ κλουβί. Χρυσὸ νᾶναι τὸ κλουβί ; Καναβούρι νὰ τὸ ταΐζῃς ; Τίποτα ! Αὐτὸ θέλει νὰ «φλικάρῃ» ὅσο ν' ἀποστάσῃ καὶ νὰ τρώῃ σπόρους καὶ ζουζούνια. Ἔτσι κι' ὁ καὶμένος ὁ πάππος. Ζοῦσε στὴν Ἀθήνα κι' ὁ νοῦς τοῦ ἦταν στοὺ «χουρί». «Εἶχα καὶ μιὰ ἀρμάθια κρομμύδια στοὺ κατώϊ», μᾶς ἔλεγε, «θὰ τὰ φάῃ ἡ μούχλα κι' αὐτὰ... Καὶ τὰ ζλαπάκια ; Κεῖνη τὴ γάτα τὴν ἀφ'κα μὲ γαιτσούνια. Ποιὸς νὰ τ'ς ἔχῃ τὴν ἔγνοια τώρα ;». Σὲ μᾶς δὲ αὐτὰ φαίνονταν ἀστεία καὶ σώνει καὶ καλὰ νὰ κάνουμε τὸν πάππο Ἀθηναῖο. Τοῦ βγάλαμε τὰ «σκοutiὰ» (τί ; μάλλινη φανέλλα δὲ βάζει κανέναν στὴν Ἀθήνα !) κι' ἐπιμονὴ νὰ τοῦ δέσουμε γραβάτα καὶ καλτσοδέτες καὶ νὰ τοῦ περάσουμε μανικέττια καὶ νὰ ψαλλιδίσῃ λίγο τὴ μουστακάρα καὶ νὰ τριβῇ πολὺ ὦρα τὰ χέρια μὲ τὸ σαποῦνι γιὰ νὰ μαλακώσουν καὶ νὰ βγάλῃ τὸ σκουφὺ καὶ...καί..

Ὅλα τὰ δέχονταν καρτερικὰ ὁ πάππος μὴ κακοκαρδίσει τ' ἀγγόνια κι' ὅλο μουρμούριζε : «Ἄντε, μωρὲ μετριάδες, καὶ τὸ βάλαταν νὰ μὲ φκιαστέτε μασκαρὰ !» Μὰ ἡ δυσκολία μας ἦταν στὴν ἐθιμοτυπία, στὶς βαθύτερες συνήθειες. Πῶς νὰ χωρέσῃ τὸ μυαλὸ τοῦ πάππου ὅτι μπορεῖ, λόγου χάριν, νὰ μὴ λήῃ στὸν «πᾶσα ἓνα» καλημέρα κι' ὅτι δὲν ἦταν δὰ καὶ μεγάλη ἁμαρτία πρῶτα νὰ κολατσίξῃ κι' ὕστερα νὰ πηγαίῃ στὴν Ἐκκλησιά ; Πῶς ! Ἄνθρωποι τοῦ Θεοῦ εἵμαστ' ὅλοι· νὰ διαβαίνουμε σὰν τὰ γελάδια χωρὶς νὰ λέμε μιὰ καλ'μέρα ; διαμαρτυρόταν πολλὲς φορές, κι' ἄλλες φορές μᾶς μάλλωνε : «Τὴν

πατώσατάν καλὰ τώρα καὶ τραβάτε στὴν ἐκκλησιά γι' ἀμφορά ! "Ἀμ θὰ σᾶς τὸ πάρη ὁ Θεὸς τὸ ψωμί, θὰ σᾶς τὸ πάρη ...». Ἐξάλου πῶς ν' ἀνταποκριθῇ ὁ πάππος στὶς καθημερινὲς ἀπαιτήσεις τῆς «κοινωνικῆς ζωῆς» καὶ νὰ προσαρμοστῇ στὶς ἰδιοτροπίες τοῦ «προηγμένου πολιτισμοῦ»; Γιατὶ ἦταν ἀδύνατον νὰ κοιμηθῇ ἂν δὲν «κουκούλωνε» καὶ τὸ κεφάλι κι' ἦταν γι' αὐτὸν τυραννία καὶ αὐτὴ ἀκόμα ἡ φυσικώτερη ἀπ' τὶς σωματικὲς ἀνάγκες : «Δὲ μ' βολεῖ νὰ τὰ νειάσω (πετύχω) σ' αὐτὸ τὸ φλώρο τέντζερη» μᾶς ἔλεγε πηγαίνοντας στὴν «τουαλέττα» τῆς εὐρωπαϊκῆς μεγαλοφυΐας !

Ἦταν χαρά μας καὶ διασκέδαση νὰ τὸν ἔχουμε μαζί μας στὸν περίπατο, στὰ θέατρα, στὴ θάλασσα, στὰ μουσεῖα κι' ὅπου ξέραμε ὅτι κάτι τὸ πρωτόφαντο θὰ ξένιζε τὸν πάππο. Τάβλεπε ὅλα πότε σιωπλά, περιεργὰ καὶ πότε μὲ ὑποψία καὶ δλοφάνερη ψυχικὴ ἐπανάσταση. Ὁ κόσμος, τὸ παρδαλὸ καὶ πολυκύμαντο πλήθος, τὸν ξάφνιαζε καὶ τὸν κούραζε. Ἀσυνήθιστος, βλέπετε, σὲ τέτοια γυμνάσματα.

«Πῶς δὲν χαθήκαταν, παιδιὰ μ', σ' αὐτὸ τοῦν κουρνιαχτό ! Ἰγώ, ἂν μ' ἀφήναν ἔρμο, θὰ ζάρωνα σὲ μιὰ γωνιά ὥσπου νὰ μ' βγῇ ἡ ψυχὴ». Καὶ σὰν γυρίζαμε σπίτι καὶ τὸν ρωτούσαμε πῶς τοῦ φάνηκε ὁ περίπατος, ἔσεργε τὴν παλάμη στὴ «μπάλα» (μέτωπο) καὶ μᾶς ἔλεγε χαμογελώντας : «Ἰδῶ γυρνᾷν τώρα τὰ περίπατα».

Κάποιο βράδυ, «σκαθάρια» καὶ μεῖς, τὸν πήραμε σὲ μιὰ θεατρικὴ ἐπιθεώρηση. Ἄλλο πράμα νὰ τὸν βλέπης ! Σὰν πρόβαλαν στὴ σκηνὴ φανταχτερές, μισόγυμνες θεατρίνες, πετάχτηκε ἀπ' τὴν καρέκλα σὰν κεντριμένος. «Ὅλα κι' ὅλα ! μὰ τὴν τιμὴ του, τὴ σεμνότητά του, τὴν πατροπαράδοτη ἠθικὴ του, ὅπως αὐτὸς τὰ αἰσθανόταν, δὲν τὰ λώβιαζε ὁ Τζουμερκιώτης ! Κοίταξε κατακόκκινος δεξιὰ - ζερβά, σὰ νᾶκανε κάτι τὸ ἀπαγορευμένο, καὶ μᾶς φώναξε θυμωμένα : «Ἄϊστε νὰ φύγουμε ἀπ' αὐτὰ τὰ μασκαρίκια !» Ἀργότερα ποὺ τοῦ ζητήσαμε γνώμη γιὰ τὸ Θέατρο, μᾶς κοίταξε, σὰν πῶς κοιτάζουν τὰ μολυσμένα πράγματα, καὶ μᾶς ἀποπήρε : «Θιάτρο γίναμαν ἐμεῖς !»

Ἀνάμεσα σ' αὐτὸ τὸν καινούργιο κόσμον τῆς πρωτεύουσας μὲ τὶς ἀστραπαιεῖς ἐντυπώσεις, τὸν ἀπαφτο θόρυβο, τὴν ἀποπνεχτικὴ ἀτμόσφαιρα καὶ τὰ ἄλλοπρόσαλλα ἥθη, αἰσθανόταν πολλὲς φορὲς τὴν ἀνάγκη μιᾶς γαλήνης ποὺ νὰ θυμίζῃ τὶς ἐσπερινὲς ὥρες τοῦ χωριοῦ, μιᾶς ἀπομόνωσης καὶ περισυλλογῆς ... Τότε τὸν ἄφηναν νὰ παίρνῃ μόνος τὸν ἀπόκεντρο δρόμο γιὰ τὸ μεγάλο πάρκο. Ἀργὰ διάβαινε κάτω ἀπ' τὰ δέντρα χαίδευε τὰ κλωνάρια τους, δροσίζε τὸ χέρι του στὸ τεχνητὸ αὐλάκι, κίταζε μὲ πικρὸ παράπονο τὰ ζαρκαδάκια πίσω ἀπὸ τὰ σύρματα (πόσο συναισθανόταν τὴ φυλακὴ τους !) κι' ἐπιανε κουβέντα μὲ τὸ γεροφυλάκα ποὺ πότιζε τὰ λουλούδια. Τοῦλεγε πῶς εἶχε κι' αὐτὸς κλαράκια στὸ χωριὸ — μήπως μπόραγε νὰ τοῦ δείξῃ κατὰ ποῦ ἔπεφτε ; — πῶς ὁμορφο θᾶταν νὰ φυτέψουν στὸ πάρκο καὶ «κολοκ'ιτιές» — κἀνούν κι' αὐτὲς κίτερα ἄνθια, — πῶς θὰ μαράζωναν τὰ ζαρκαδάκια ἂν δὲν τὰ ζευγάρωναν ... Ἄ, ναί ! Θᾶταν νὰ τὰ χαίρεσαι ἂν τοὺς πέραγαν στὸ λαιμὸ κι' ἀπὸνα κύπρο. — «Ποῦ πῆγες σήμερα παπποῦ ; » τὸν ρωτήσαμε μιὰ μέρα ποὺ γύριζε ἀπὸ τὴ συνηθισμένη του στράτα. «Μέχρι τὰ κλαράκια» μᾶς ἀποκρίθηκε, κι' ἐπειδὴ δὲν καταλάβαμε ποῖα κλαράκια ἐννοοῦσε, θυμῆθηκε ἕνα χτυπητὸ σημάδι καὶ μᾶς εἶπε :

«Ἐφτακα μέχρι ἐκεῖνον τὸν ξεβρόκωτο» ἐννοῶντας τὸ ἄγαλμα τοῦ δισκοβόλου στὸ Ζάππειο. Κι' ἐνῶ μᾶς εἶχε κοπεῖ ἡ ἀνάσα ἀπὸ τὰ γέλια, ὁ πάππος μουρμούρισε μὲ δικαιολογημένη ἀπορία : «Δὲν τοῦβαζαν τσότσο βρακάκι, οἱ προκομμένοι !»

Δὲν μπορέσαμε νὰ τὸν κρατήσουμε γιὰ πολὺ τὸν πάππο. Σὰν μπῆκε τὸ καλοκαίρι τοῦ μπῆκαν κι' οἱ ψύλλοι στ' αὐτιά. Ὑστερα κόντεψε νὰ μᾶς ἀρρωστήσῃ καὶ ποῦ ν' ἀκούσῃ γιὰ γιατρό ! «Θὰ πεθάνω ἰδῶ, μωρέ, στὰ ξένα σὰν ἀναθεματισμένος !» ἔλεγε καὶ ξανάλεγε. Στὸ τέλος ἔφυγε ὁ πάππος κι' ἔχει ἀπὸ τότε νὰ ξεστρατίσῃ ἀπ' τὸ κονάκι του κι οὔτε θέλει νὰ ματακούσῃ γιὰ «Ἀθήνα» μήτε γιὰ Γιάννινα ἢ γιὰ Ἀργα. «Ὅμοιος στὸν ὅμοιο», λέει, «κι' ἡ κοπριά στὰ λάχανα».

Στὸ χωριὸ εἶναι πιά ὁ κοσμογυρισμέ-
νος. Πολλὲς φορές, τὰ δειλινά, τὸν τριγυ-
ρίζουν οἱ χωριανοὶ στὸν καφενὲ καὶ τὸν
ψαρεύουν· τί εἶδε καὶ τί ἄκουσε. «Κόσμος
παλιόκοσμος» τοὺς λέει στοχαστικά, «κι'
οὐδὲ καπνός, οὐδὲ γάστρα. Τί τρώει αὐ-
τοῦνο τὸ μυρμήγκιασμα; Πλήθυσαν κακὰ
καὶ σὲ λίγο θὰ φάῃ ὁ ἕνας τὸν ἄλλο». Καί,
μὰ τὴν ἀλήθεια, δὲν δίνει καὶ τόσο καλὲς
συστάσεις γιὰ τοὺς «ἐκπροσώπους τοῦ συγ-
χρόνου πολιτισμοῦ»: «Λουμπουδύτες! Κοι-
τᾶν νὰ σ' γδάρουν τὸ τομάρ' καὶ νὰ μὴ
σ' δώκουν τίποτις». Ὅμως δὲν λαθεύει
κάθε τόσο ν' ἀποσώνῃ τὴ διήγησή του μὲ

ἀπλᾶ καὶ σοφὰ συμπεράσματα. «Ἄν οἱ
γυναῖκες μας ἤξεραν πῶς καλοπερνᾶν οἱ
γυναῖκες στὶς πολιτείες θὰ ξεσήκωναν
τρανὴ ἐπανάσταση» λέει σιγὰ ὁ πάππος
καθὼς βλέπει τὴ χωριατοπούλα ν' ἀνηφο-
ρίζῃ ἀργὰ καὶ καρτερικὰ μὲ τὴ βαρεῖα βα-
ρέλα στὴν πλάτη Καὶ βιαστικὰ ὁ γέρος
σηκώνεται νὰ φύγῃ, γιατί νοιώθει πῶς σὲ
λίγο, παρ' ὅλο τὸ καψάλισμα τῶν ματιῶν,
δυὸ ὑγροὶ κόμοι θ' αὐλακώσουν τὰ βαθου-
λωμένα μάγουλα· μιὰ αὐθόρμητη θερμὴ
προσφορὰ στὴ μνήμη τῆς κυρᾶς του, τῆς
βαβούλας μας ...

ΓΙΩΡΓΟΣ Ι. ΧΡΙΣΤΟΓΙΑΝΝΗΣ

ΠΩΛ ΒΕΡΛΑΙΝ

ΜΕΣ' ΣΤΑ ΔΑΣΗ ΛΕΥΚΗ...

Μεσ' στὰ δάση λευκὴ
Ἀχνοφέγγει ἡ σελήνη.
Καὶ τὸ κάθε κλαρί
Μιὰ φωνὴν ἀναδίνει,
Ποὺ ἀπ' τὸ σύφυλλο βγαίνει·
Ὡ ἀγαπημένη!

Στῶν νερῶν τὸν βαθύ,
Τὸν λαμπρὸ καθρέφτη,
Ἡ σκιὰ σκοτεινὴ
Τῆς ἱυᾶς πέφτει.
Κλαίει τ' ἀγέρι ἐκεῖ τώρα.
Γλυκειᾶς ρέμβης εἶναι ἡ ὥρα.

Μιὰ γαλήνη βαθειά,
Τρυφερώτατη, μοιάζει
Ἀπ' τὴν νύχτα ψηλά,
Σάν να σταλάζει,
Ὅπου τᾶστρο ἱριδίζει.
Ὡρα ἐξαίσια ποὺ ἀρχίζει.

Μετάφρασις: Α. ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΥ

ΝΙΚΟΥ ΣΗΜΗΡΙΩΤΗ

ΑΠΑΓΟΗΤΕΥΣΗ

"Αχ, πές, τί νά τήν κάνεις τήν ἀγάπη μου,
πού δέ σοῦ δίνει τίποτα, γλυκειά μου ;
"Όσα χαρίσματα ἀπό μένα γύρεψες,
ἀλίμονο, δέν τᾶχα ἐγὼ δικά μου.

Εἶχα βουνά μονάχα ἀνεμοκύκλωτα,
κ' ἐσὺ ζητοῦσες γαληνὰ λιβάδια.
Εἶχα μόνο λαμπρὰ διαμάντια ἀτίμητα,
κ' ἤθελες νὰ ᾽χεις γυάλινα πετράδια.

"Εσὺ τοῦ λυχναριοῦ τὸ φῶς μοῦ ζήτησες,
κ' ἐγὼ τῶν ἡλίων εἶχα τήν ἀνταύγεια·
ἐσὺ ποθοῦσες ἀλαφρὲς παρόβαρκες,
κ' εἶχα βαριά τρικάταρτα καράβια.

Ζητοῦσες ἀπό μένανε χαμόκλαδα
κ' εἶχα πανάρχαια δέντρα στοιχειωμένα·
ζητοῦσες λόγια πού τὰ παίρνει ὁ ἄνεμος,
κ' ἐγὼ εἶχα λόγια μὲ φωτιά γραμμένα.

"Εσὺ ζητοῦσες ἓνα δάκρυ πρόσκαιρο,
κι' εἶχα τοῦ κόσμου τὸν αἰώνιο πόνο·
ἐσὺ ζητοῦσες χαμηλὰ πετάγματα,
κ' ἐγὼ τοῦ κόνδορα φτερὰ εἶχα μόνο.

Ζητοῦσες, φῶς μου, ἀνεύωδα ἀγριολούλουδα,
κ' εἶχα μονάχα ξωτικά λουλούδια·
χαρούμενα ζητοῦσες λιανοτράγουδα,
κ' ἐγὼ δέν εἶχα παρὰ ἀητῶν τραγούδια.

Λοιπόν, τί νά τήν κάνεις τήν ἀγάπη μου,
πού τίποτα δέ σοῦ ᾽δωσε, ἀκριβή μου ;
"Εσὺ ζητοῦσες λίγη ἀπὸ τὴν ὥρα μου,
κ' ἐγὼ εἶχα μόνο —ἀκέρια τὴ ζωή μου !

ΤΑΚΗ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΥ

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΑΒΑΦΗ ΚΑΙ ΤΟΝ ΠΑΛΑΜΑ

ΤΟ ΑΡΧΑΙΟ ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ Η ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΨΥΧΗ

Τὰ στοιχεῖα ἐνὸς ἐθνικοῦ πολιτισμοῦ φυσικὸ εἶναι νὰ παρουσιάζουν μεγάλη ποικιλία καὶ πολλὰς ἀντιθέσεις, ὅπως εἶναι ἀντίθετες καὶ τῆς ζωῆς οἱ καταστάσεις, π.χ. πόλεμος καὶ εἰρήνη, Ἄφροδίτη καὶ Ἄρτεμις, πρακτικὴ ζωὴ (γεωργία, ἐμπόριο, βιομηχανία, πρακτικὰ τέχνες) καὶ ὄνειρο (ποίησις, φιλοσοφία, ὡραῖες τέχνες κτλ.).

Γιατὶ ὁ πολιτισμὸς μοιάζει σὰν ἓνα δέντρο, ποὺ ἐνῶ ρίχνει τὶς ρίζες του βαθειὰ στὴ γῆ, ἀπλώνει τὰ κλαδιά του στὸν ἀέρα καὶ τείνει νὰ ὑψωθῇ πρὸς τὸν οὐρανόν. Ἐνῶ ἀπὸ τὴ γῆ θὰ πάρῃ τὴν τροφὴν του, ἀπὸ τὸν ἀέρα θὰ πάρῃ τὴν ἀνάσα του καὶ ἀπὸ τὸ φῶς τὴ ζωτικὴν του δύναμιν γιὰ νὰ ζήσῃ.

Χάριν τῶν ὕλικῶν μέσων χτίζονταν ἄλλοτε τὰ κάστρα καὶ κονταροχτυπιούνταν τὰ παλληκάρια καὶ χάριν τῶν ὕλικῶν μέσων σήμερα μὲ πυρετώδη ρυθμὸ πολλὰ πλάσιάζουμε τὴν καταστρεπτικότητά τῶν πολεμικῶν ὅπλων. Χάριν αὐτῶν τῶν μέσων ἔγιναν στὰ περασμένα καὶ ἴσως συνεχιστοῦν καὶ στὸ μέλλον οἱ μεταναστεύσεις τῶν λαῶν μὲ μοιραῖο ἐπακόλουθο τὴν καταστροφὴ καὶ τὴν ἀναγέννησιν τῶν πολιτισμῶν. Μέγα τὸ τῆς ἀνάγκης κράτος.

Μὰ κοντὰ στίς πρακτικὰς ἀσχολίας ποὺ τὶς ὑπαγορεύει ἡ ἀνάγκη, ὑπάρχει καὶ τὸ ὄνειρο, μοναδικὸ προνόμιον πάνω στὴ γῆ τοῦ πνευματικοῦ ὄντος, ποὺ λέγεται ἄνθρωπος. Μὲ τὴ λέξιν ὄνειρο περιλαμβάνουμε ὅλες τὶς πνευματικὰς τάσεις πρὸς τὸ ὡραῖο τὸ ἰδανικόν, τὸ ἀληθινόν. Ἡ αἴσθησις τοῦ καλοῦ, ἡ ἀντίληψις τοῦ πρέποντος, τὸ συναίσθημα τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀτομικῆς

εὐθύνης, ἡ τάσις γιὰ τὴν ἔρευνα καὶ τὴ γνώσιν ἀποτελοῦν τὸ «ὄνειρο».

Ὑλικὰς ἀνάγκες καὶ ἀνώτερες ψυχικὰς καὶ πνευματικὰς λειτουργίες μπερδεύονται στὴν ἀτομικὴ καὶ κοινωνικὴ μας ζωὴ καὶ δέχονται ἢ μιὰ ἀπὸ τὴν ἄλλην εὐμενεῖς ἢ δυσμενεῖς ἐπιδράσεις. Ἔτσι ἡ ζωὴ τοῦ κοινωνικοῦ ἀνθρώπου γίνεται ἓνα σύνθετο φαινόμενο.

Ἀνώτερη ἀπ' ὅλες τὶς πνευματικὰς τάσεις τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀναμφισβήτητα ἡ ζήτησις τῆς ἀλήθειας. Ἀκολουθεῖ τρεῖς δρόμους. Τὸ δρόμο τῆς ἐπιστήμης, δηλ. τῆς θετικῆς ἔρευνας, τὸ δρόμο τῆς φιλοσοφίας δηλ. τῆς συνθετικῆς πνευματικῆς ἐνέργειας πάνω στὰ ἀντικείμενα τῆς πείρας καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσης, καὶ τὸ δρόμο τῆς θρησκείας, δηλ. τὸ δρόμο τῆς ἀποκάλυψης καὶ τοῦ δέους μπροστὰ στὸ ἄόρατο.

Καμμιά φορὰ οἱ τρεῖς αὐτοὶ δρόμοι συγχέονται· φαντασιώσεις μπερδεύονται μὲ τὴν πραγματικὴ ἐποπτεία τῶν γεγονότων. Ὁραματίζεται κάποτε ἡ ἐπιστήμη, ἐνῶ ἡ θεολογία δὲν ἀποφεύγει τῆς ἐπιστήμης τὰ πορίσματα.

Πιο πολὺ καὶ ἀπὸ τὴν ἐπιστήμην ἡ φιλοσοφία καὶ ἡ θρησκεία εἶναι τὰ ἀκροβλάσταρα τοῦ δέντρον τοῦ πολιτισμοῦ, γιὰτὶ προσπαθοῦν νὰ δώσουν ἢ δίνουν τὴν ἀπάντησιν ἢ καθε μίαν μὲ τὸν τρόπο τῆς, στὰ ἀνώτερα ἀξιολογικῶς προβλήματα, ποὺ ἀφοροῦν τὴν ἐννοία τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, τὸ σκοπὸ τῆς ζωῆς καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ κόσμου. Στὰ ζητήματα αὐτὰ ἡ ἐπιστήμη ἢ γίνεται θεραπαινίδα τῶν δύο ἄλλων ἢ

προσπαθεῖ νὰ φιλοσοφήσῃ, γιὰ νὰ δώσῃ ἀπάντησιν.

Οἱ σκοπιμότητες σχετικὰ μὲ τὴν τέχνη καὶ τὴν ἐπιστήμην, ἢ μὲ τὴν ἠθικὴν, τὴ φιλοσοφίαν καὶ τὴ θρησκείαν ἀνήκουν στὴν πολιτικὴ καὶ στοὺς πολιτικούς. Μὰ οἱ λαοὶ ζοῦν τὴ ζωὴ τους, ὅπως τὴν αἰσθάνονται.

*

Ἡ θρησκεία συχνὰ ἐκφράζει τὸ σύνολον τῶν ἠθικῶν, καλλιτεχνικῶν καὶ μεταφυσικῶν τάσεων ἐνὸς λαοῦ. Καὶ στὴν περίπτωση εἰδικὰ τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ κόσμου ἡ θρησκεία μὲ τὴν πανέμορφη μυθολογίαν της, μὲ τὴν ἔλλειψιν δογματικῆς ἀκαμψίας, μὲ τὴν ἐκ μέρους της ὑποστήριξιν τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ἔρευνας βοήθησε πολὺ στὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ συνετέλεσε, ὥστε ἓνα πολὺ μεγάλο μέρος τῆς καλλιτεχνικῆς καὶ τῆς ἄλλης πνευματικῆς δραστηριότητος τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων νὰ περιστραφῇ γύρω ἀπὸ τὴ θρησκείαν. Τόσο πού ἀμφιβάλλει κανεὶς ἂν ἡ θρησκεία εἶναι ἐκδήλωσις τῆς τέχνης ἢ ἡ τέχνη ἐκδήλωσις τῆς θρησκείας. Καὶ ὅχι μόνον ἡ τέχνη ἀλλὰ καὶ ἡ πολιτικὴ ζωὴ τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδας, ἐπηρεάσθηκε εὐεργετικὰ ἀπὸ τὴ θρησκείαν.

Τὸ νὰ μιλάει κανεὶς γιὰ τὴν ἀρχαίαν ἐλληνικὴν θρησκείαν εἶναι σὰ νὰ μιλήσῃ γιὰ τὸν ἐλληνικὸν κόσμον συνολικά. Τί ἀπόμεινε ἀπὸ τὸν κόσμον αὐτόν; Τὸ σπᾶσιμο τῶν ἀγαλμάτων τῶν θεῶν, τὸ γκρέμισμα τῶν ναῶν τους καὶ ἡ λήθη τῆς λειτουργίας τους στὴ ζωντανὴ παράδοσις τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ δὲν σημαίνει ἀράγει τὴ λήθη τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ καὶ τὸ θάνατον τοῦ ἀρχαίου κόσμου; Ἀλλὰ μέχρι ποίου σημείου ὁ ἀρχαῖος κόσμος εἶναι νεκρὸς; Βέβαια ὅ,τι εἶναι γραμμένο στὰ βιβλία, ἔξακολουθεῖ νὰ ὑπάρχῃ. Ἀλλ' ἓνας κόσμος δὲν ζῇ πιά, ὅταν ἡ ζωντανὴ παράδοσις τὸν ἔχει ξεχάσει.

Τί ὑπάρχει ἀράγει ζωντανὸ ἀπὸ τὸ ἀρχαῖον ἐλληνικὸ θάυμα;

Γιὰ τὸν ἐλληνικὸν πολιτισμὸν μιλοῦν, καθένα μὲ τὸν τρόπο τοῦ δυὸ μικρὰ ποιήματα, τὸ «Ἰωνικὸν» τοῦ Καβάφη, καὶ τὸ 37ο (ἄντιτλο) ποίημα τῶν «Ἰαμβῶν καὶ ἀνάπαιστον» τοῦ Παλαμᾶ.

«Ἄν ἡμεῖς ἐσπᾶσαμεν τ' ἀγάλματά τους, αὐτὸ δὲν σημαίνει, πὼς πέθαναν οἱ ἀρχαῖοι θεοί. Ναί, καθόλου δὲν πέθαναν, ἀλλὰ παραμένουν ζωντανοί» ἰσχυρίζεται ὁ Καβάφης στὸ «Ἰωνικόν» του, πού ἐκφράζει μὲ τὸ ποίημά του αὐτὸ ἀγάπην πρὸς τὸ Ἰωνικὸ τοπίο καὶ θαυμασμό πρὸς τὸ ὑπέρογτον κάλλος, πού ἐκφράζει τὸ ἐλληνικὸ πάνθεον. «Διόλου δὲν πέθαναν γι' αὐτὸ οἱ θεοί» εἶναι ὁ στίχος του. Ἐκεῖνο τὸ «γι' αὐτὸ» μπορεῖ νὰ παρεξηγηθῇ. «Δὲν ἔφυγε ταξίδι γι' αὐτὸν τὸ σκοπὸ ὁ Γιάννης, ἀλλὰ γιὰ κάποιον ἄλλο σκοπὸ (ἔφυγε ταξίδι)» λέμε συχνὰ στὴν κουβέντα μας, ὅπου τὸ «γι' αὐτὸ» σημαίνει, ὅτι ἔγινε κάτι, ἀλλ' ὅχι γιὰ ἐκεῖνο πού ἔχει πιστευθῇ. Τὸ νόημα ὁμως τοῦ Καβαφικοῦ στίχου εἶναι ὅπως τὸ διατυπώσαμε στὴν ἀρχὴ αὐτῆς τῆς παραγράφου.

Παραθέτουμε δλόκληρο τὸ ποίημα :

Ι Ω Ν Ι Κ Ο Ν

Γιατί τὰ σπᾶσαμε τ' ἀγάλματά των,
γιατί τοὺς διώξαμεν ἀπ' τοὺς ναοὺς των,
διόλου δὲν πέθαναν γι' αὐτὸ οἱ θεοί.

Ὡ γῇ τῆς Ἰωνίας, σένα ἀγαποῦν ἀκόμῃ,
σένα οἱ ψυχές των ἐνθυμοῦνται ἀκόμῃ.
Σὰν ξημερῶναι ἐπάνω σου πρωτὶ αὐγού-

[συᾶτικο
τὴν ἀτμοσφαῖρα σου περνᾷ σφρῆγος ἀπ' τὴ
[ζωὴ των.

Καὶ κάποι' αἰθερία ἐφηβικὴ μορφή,
ἀόριστη, μὲ διαβά γογγύο,
ἐπάνω ἀπὸ τοὺς λόφους σου περνᾷ.

«Ἰωνικόν» τιλοφορεῖ τὸ ποίημά του, σὰ νᾶθελε νὰ πῇ «ἐγκώμιον τῆς Ἰωνίας» ἢ κάτι πού ἀφορᾷ, ἢ ὅπως δήποτε ἀναφέρεται στὴν Ἰωνία. Ὁ τίτλος ὅταν εἶναι ἐπιτυχημένος, πρέπει ν' ἀναφέρεται στὴν κύρια ἔννοια τοῦ ποιήματος, στὸ proprio, ὅπως ἔλεγε ὁ Σολωμός. Ὡστε, ἂν ὁ Καβάφης ἐπιτυχημένα ὑπέγραψε τὸ ποίημά του (καὶ δὲν ἔχουμε λόγους ν' ἀμφιβάλωμε γι' αὐτό), πρέπει νὰ ὑποθέσωμε ὅτι ὅχι γιὰ τοὺς θεοὺς, ἀλλὰ γιὰ τὴν Ἰωνία μιλάει ὁ ποιητής. Καὶ πραγματικὰ ἔτσι εἶναι. Γιατί ὁ Καβάφης δὲν κάνει μεταφυσικὴν, ἀλλὰ περιορίζεται στὴ ζωὴ καὶ στὶς εὐαισθησίες της. Τὸ ὄραμα τῆς ζωῆς τὸν

θέλγει. Καὶ τῇ φύσει, μολονότι δὲν τὴν ἐτραγούδησε καθόλου (ἢ σχεδὸν καθόλου) ὅμως τὴν εἶχε νοιώσει βαθειὰ καὶ εἶχε ὑποστῇ τὴ γοητεία τῆς. Μερικὰ ἀποσπάσματα ποιημάτων του δείχνουν καθαρά πόσο τὴν εἶχε αἰσθανθῇ, ὅπως π. χ. τὸ «Μακρυνά» :

*Δέρμα σὰν καμωμένο ἀπὸ ἱασημι
ἐκείνη τοῦ Αὐγούστου (Αὐγουστος ἦταν ;)
[ἡ βραδεία ...*

Μὲ λυτρωτικὴ ἀνακούφιση στὴ «Θάλασσα τοῦ πρωῒου» γυρεύει ν' ἀποσπασθῇ ἀπὸ τὶς φαντασίες του, τὶς ἀναμνήσεις του καὶ τὰ ἰνδάλματα τῆς ἡδυνῆς μπροστὰ στὴ θεά τῆς θάλασσας καὶ τ' οὐρανοῦ.

Εἶναι νύχτα Αὐγούστου στὸ «μακρυνά», ὅπως πρωῒ αὐγουστιάτικο εἶναι καὶ στὸ «Ἰωνικὸν» μὲ κάποια ἐπέκταση μάλιστα σὲ κ' α' θ' ε' πρωῒ Αὐγούστου. Τὸ Ἰωνικὸ τοπίο, κάθε πρωῒ Αὐγούστου, παίρνει κατὶ ἀπὸ τὸ σφρῖγος καὶ τὸ κάλλος τῶν ἀρχαίων θεῶν.

Αὐτὸ εἶναι τὸ νόημα τοῦ Καβαφικοῦ ποιήματος.

Οἱ τρεῖς ὅμως πρῶτοι στίχοι στέκουν καὶ σὰν μοναχοὶ τους. Εἶναι σὰν ξεχωριστοὶ καὶ μολονότι προβάλλονται γιὰ νὰ ἐξαρθῇ ἡ ὁμορφιὰ τοῦ Ἰωνικοῦ τοπίου, ἐν τούτοις δὲν παύουν νὰ ἐκφράζουν μιὰ παγανιστικὴ ἀντίληψη καὶ νὰ δείχνουν μιὰ βαθειὰ νοσταλγία γιὰ τοὺς καιροὺς ἐκείνους, πού μαζὶ μὲ τὸν ἡδονισμό ἀπετέλεσαν τὶς δυὸ πηγὲς τῆς ἔμπνευσής του.

Τὸ σπάσιμο τῶν ἀγαλμάτων καὶ τὸ διώξιμο τῶν θεῶν ἀπὸ τοὺς ναοὺς τῶν δείχνει τὴν κατάρρευση τῆς ἀρχαίας λατρείας. Ἄλλ' αὐτὸ δὲν σημαίνει καὶ τὴν κατάρρευση τῶν αἰσθητικῶν (γιὰ τὸν Καβάφη) ἀξιῶν, πού ἀντιπροσωπεύουν οἱ ἀρχαῖοι θεοί.

Ἄλλ' ὑπάρχει (σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τοῦ ποιητῆ) καὶ κατὶ ἄλλο, πλὴν πέρα ἀπὸ τὶς αἰσθητικὰς ἀξίες. Ὑπάρχουν οἱ θεοὶ σὰν πρόσωπα. Δὲν εἶναι ἡ «ἀξία» πού νομίζεις πὺς διαβαίνει ὁρίστη. Εἶναι οἱ θεοὶ πὺς «ἀγαποῦν καὶ ἐνθυμοῦνται».

Ἄλλὰ γιατί ὁ ποιητὴς φαντάζεται ὅτι οἱ θεοὶ νοσταλγοῦν τὴ γῆ τῆς Ἰωνίας καὶ μάλιστα γυρίζει τὸ λόγο πρὸς αὐτὴν μὲ

μιὰ ἐπιβλητικὴ ἀποστροφή «ὦ γῆ τῆς Ἰωνίας ;». Ἐκεῖνο τὸ «ὦ» τονίζει ὅσο κανένα δὲν θὰ τόνιζε ὑπερθετικὸ τὸ θαυμασμὸ τοῦ ποιητῆ πρὸς τὴν Ἰωνικὴ γῆ. Ἄν τὸ ποίημα ἤθελε νὰ ἐκφράσῃ τὴν πίστη τοῦ ποιητῆ στὴν ἀθανασία τῶν θεῶν, αὐτὴ ἡ ἀποστροφή θὰ ἔπρεπε νὰ γίνῃ εἴτε πρὸς τοὺς τόπους τῆς ἰδιαίτης λατρείας τῶν, π. χ. τοῦ Δία στὴ Δωδώνη, τοῦ Φοῖβου στοὺς Δελφοὺς ἢ στὴ Δῆλο, τῆς Ἀθηνᾶς στὴν Ἀθήνα, ἢ πρὸς ὅλη τὴν ἐλληνικὴ γῆ. Κατοικία τῶν θεῶν δὲν ἦταν βέβαια ἡ Ἰωνία, ἀλλ' ὁ Ὀλυμπος. Ἰδιαίτερη τόποι λατρείας δὲν μνημονεύονται στὴν Ἰωνία, ἀλλὰ σὲ ἄλλα μέρη, στὴ Δωδώνη, στὴν Ὀλυμπία, στοὺς Δελφοὺς, στὴν Ἀθήνα, στὴν Ἐλευσίνα, στὴ Σάμο, στὰ Κύθηρα κλπ. Ἄν ἡ ψυχὴ τους φυσικὸ εἶναι νὰ θυμᾶται κάποιους τόπους, οἱ τόποι αὐτοὶ πρέπει νὰ εἶναι οἱ ἀναφερόμενοι παραπάνω. Τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Ὀμηρὸς ἦταν Ἰων, δὲν ἀποτελεῖ ἀρκετὴ δικαιολογία. Οὔτε τὸ ὅτι οἱ δώδεκα Ἰωνικὲς πόλεις εἶχαν κοινὸ ἱερὸ κοντὰ στὴ Μυκάλη μὲ λατρευόμενο θεὸ τὸν Ποσειδῶνα.

Τὸ ποίημα ὅμως τοῦ Καβάφη εἶναι ὕμνος τῆς Ἰωνίας καὶ τῆς ὁμορφίᾳς τῆς καὶ ἡ ἐπιβίωση τῶν ἀρχαίων θεῶν ἀπλὸ αἰσθητικὸ στολίδι χωρὶς μεταφυσικὸ νόημα.

Ὅμως —τονίζομε πάλι αὐτὸ—οἱ τρεῖς πρῶτοι στίχοι δίνουν τὴν ψευδαισθησίαν, ὅτι ὁ ποιητὴς θέλει νὰ μιλήσῃ γιὰ τὴν ἀθανασία τῶν θεῶν. Καὶ αὐτὴ ἡ ψευδαισθησία παραμένει ὥς τὸ τέλος. Σὰ νὰ παλεύουν καὶ νὰ συμπλέκονται δυὸ ἰδέες. Ἄν αὐτὸ ἀποτελῇ λάθος γιὰ τὴν ἐνότητα τοῦ ποιήματος, ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος χαρίζει περισσότερη δύναμη καὶ γοητεία γιὰ τὸ γεγονὸς ἀκριβῶς, ὅτι δὲν μπορεῖς εὐκόλα νὰ ξεχωρίσῃς, ποιὲς ἀπ' τὶς δυὸ ἰδέες θέλει νὰ ἐξάρῃ περισσότερο ὁ ποιητὴς, τὴν ἀθανασία τῶν θεῶν ἢ τὴν ἀθάνατη ὁμορφία τῆς Ἰωνίας.

Μὰ εἶναι βέβαιο, γιατί αὐτὸ βγαίνει ἀπὸ τὴν ἀνάλυση τοῦ ποιήματος, ὅτι ὁ ποιητὴς, ὅταν ἔγραφε τὸ «Ἰωνικὸν» εἶχε ὑπ' ὄψιν τὸ τοπίο. Τὸ ποίημα τοῦ Καβάφη, ἔτσι ἐξεταζόμενο, χάνει ἀσφαλῶς σὲ βάθος, μὰ δὲν παύει νὰ εἶναι ἓνα ἀπὸ

τὰ ὠραιότερα προϊόντα τῆς μούσας του.

Ἔπειτα ἀπὸ τόσα χρόνια καὶ ἀφοῦ συνέβηκαν στὸ μεταξὺ τρομερὰ πράγματα, δυὸ παγκόσμιοι πόλεμοι καὶ τὸ ξερρίζωμα τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τὸ ποίημα τοῦ Καβάφη παίρνει ἕναν ἄλλο συμβολικὸ χαρακτήρα. Μὲ τὸ ξερρίζωμα τοῦ Μικρασιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ δὲν φαίνεται σὰ νὰ διώχτηκαν ἀπὸ τοὺς βωμούς των οἱ Ἑλληνικοὶ θεοί; Τὸ γκρέμισμα τῶν ἑλληνικῶν—χριστιανικῶν ναῶν δὲν μοιάζει σὰν γκρέμισμα τοῦ ναοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος στοὺς τόπους ἐκείνους; Γκρεμίστηκαν, χαλάστηκαν, ἐξαφανίστηκαν οἱ ναοὶ καὶ οἱ βωμοὶ τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος ἀπὸ τὴν Ἰωνία. Μὰ δὲν σημαίνει τοῦτο πὼς χάθηκε καὶ τὸ ἑλληνικὸ

πνεῦμα. Τῶν αἰώνων Ἑλλήνων οἱ ψυχὲς δὲν τὴν ξεχνοῦν τῇ γῇ τῆς Ἰωνίας. Καὶ ἡ νοσταλγία των καὶ ἡ ἀγάπη των διαπερνᾷ τὴν ἀτμοσφαῖρα τῆς καὶ τὴν κάνει γλυκύτερη καὶ ὠραιότερη, πνευματικώτερη καὶ θεϊκώτερη. Τὸ «Ἰωνικόν» εἶναι ἀπὸ τὰ λίγα ποιήματα, ὅπου ὁ ποιητὴς ξεχνάει τὸν γκρενιάδη κριτικὸ καὶ γράφει μὲ ἐνθουσιασμό καὶ μὲ περιπαθῆ νοσταλγία. Νὰ ἐκφράζη ἀράγε ἡ νοσταλγία αὐτῇ κάποια ὑποσυνείδητη προαίσθηση, ἢ εἶναι κἄτι, ποὺ ταιριάζει «ἐκ τῶν ὑστέρων», χωρὶς νὰ εὐθύνεται γι' αὐτὸ καθόλου ὁ ποιητὴς; Πόσο θᾶξίξε νὰ ποδευχθῇ πὼς ἦταν μιά ὑποσυνείδητη προαίσθηση...

[Συνεχίζεται]

ΑΛΚΗ ΜΥΡΣΙΝΗ

ΚΑΛΩΣΥΝΗ

Ντύνονται τᾶνθια γιορτινά, ἡ ἀμυγδαλιὰ νυφιάτικα·

Ἀντίλαλοι, κελαϊδισμοί, γιορτάσι, πανηγύρι

Κι' ὥραϊος ὕμνος τ' ἀργυρὰ τὰ γέλοια, τὰ παιδιάτικα.

Κράζει στὸν φράχτη ὁ πετεινός· ἡ ἡμέρα ἀνοίγει γρήγορα

Πλούσιο τὸν ἥλιο νὰ δεχθῇ, τὸν καλονοικοκύρη,

Ποὺ φέρνει γιὰ τοὺς ἄρρωστους, χάδια, φιλιὰ παρήγορα.

Δάκρυνά στ' ἀκροκρινόφυλλα, δροσόλουστη μετάνοια.

Καὶ καλωσύνη ἀπέραντη ... Κι' ἐκεῖ στὸ κοιμητήρι

Οἱ ἀνάνθιστοι θρηνοδαρμοί, ψαλμοί, κι' ὕμνοιν τὰ Οὐράνια.

ΑΠΟ ΜΙΚΡΟΣ ΣΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

8. ΞΕΝΙΤΕΜΕΝΟΙ ΣΤΑ ΚΑΤΣΑΝΟΧΩΡΙΑ

Πόσο μᾶς κακοφάνηκε όταν πρωτοφύγαμε ἀπ' τὸ χωριό, ἀπ' τὸ μαχαλά μας, ἐγὼ κι ὁ Νάκος τῆς Λένως, ὁ συμμαθητής μου. Ὁ πόνος μας ἦταν ἀβάσταχτος, γιατί πρώτη φορὰ θὰ λείπαμε ἀπ' τὰ σπίτια μας καιρό. Θὰ μᾶς ἄφηναν σὲ ξένους ἀνθρώπους, πού μήτε τοὺς γνωρίζαμε ὥς τότε, κι ἐκεῖνοι θὰ μᾶς ἔκαναν πιά ὅτι θέλαν. Ἔτσι τουλάχιστο μᾶς φαινότανε τώρα στὴν ἀρχή.

Ἀπὸ μέρες μᾶς σύνταζαν οἱ μανάδες μας γιὰ τὸ ταξίδι πού τόσο ποθοῦσαμε καὶ πού τόσο μᾶς πίκραινε τώρα. Μᾶς εἶχαν ἔτοιμα καινούργια τσουρέπια καὶ μάλλινες φανέλες, νὰ μὴν κρυθνοῦμε. Μᾶς εἶχαν πλύνει τὰ σκουτάκια μας, δυὸ ἀλλαξιές, νὰ μὴν ψειριάσουμε στὰ ξένα. Μᾶς εἰτοίμασαν κι ἀπὸ ἓνα καλύτερο, πιὸ σοβαρὸ σακούλι, ὄχι σὰν ἐκεῖνα τὰ παιδιάτικα τσατσούλια μὲ τὸν ἄσπρο σταυρὸ καὶ τὰ κεντίδια ἀπ' τὴν ὄξω τὴν μεριά. Καὶ εἶχαν φυλάξει γιὰ τὴν ὕστερη ὥρα, νὰ μᾶς στουπώσουν στὸν τρουβά, νὰ μᾶςβάλουν στὴν χούφτα, γιὰ νὰ τάχουμε στὸ δρόμο καὶ νὰ ξεχνᾶμε τὸν καημὸ μας, δῶρα φτωχικά, βλογημένα, ἀπὸ κεῖνα πού ἔδινε τὸ χῶμα, τὰ κλαριά μας: ψημένες πατάτες, διαλεχτές καρύδες, μυρουδάτο κυδώνι, κοκκινόφλουδο ρόιδο — γλυκὸ ἢ κρασάτο, — σύκα λιασμένα καὶ καμιά συνομαίδια. Μᾶς εἶχαν ἐξαιρετικὰ ἐκείνη τὴν ἡμέρα, γιὰ πρωῒνὸ καὶ τὸ φαῖ πού ἀγαποῦν ξέχωρα τὰ χωριατόπουλα: τηγανισμένα ἀβγά καὶ μαζὶ μ' αὐτά, στὸ καπάκι, γάλα «κορφή», ἀβάρετο ἀκόμα. Ὅλα τὰ καλούδια βρέθηκαν γιὰ μᾶς ἐκεῖνο τὸ πρωῒ· μὰ ἐμᾶς δὲ μᾶς κατέβαιναν οἱ χαψιές ἀπ' τὸ λαϊμό, δὲν ἔφτανε τὸ φαῖ στὴν καρδιά μας (ὅπως λέγαμε ἀκόμα, μαζὶ μὲ

τοὺς ἄλλους στὴν κοιλιά). Μᾶς ἔρχονταν κατὶ σὰ λιγούρα, ἓνας κόμπος μᾶς εἶχε πιάσει τὸ λαρύγγι.

— Φᾶς, καλὸ μου, παρακαλοῦσε ἀποπάνω μου ἡ μάνα μὲ ὄψη θλιμμένη.

— Ἀποφά' το, μὴ σόρθει νέκρα στὴ στράτα, μ' ὀρμήνευε κι ἡ βάβω, πού ἔβλεπε τὸν πρῶτο ἄγγονά της ν' ἀνοίγει φτερά, νὰ φλεκαράει ἀπὸ τόσο ναοῖς.

— Ἄιντεστε, μὴ φέροντε γύρα! θύμιζε ἀπ' τὴ γωνιά κι ὁ πατέρας τριβοντας τὰ μάτια του ἐπειδὴ δὲν εἶχε χορτάσει τὸν ὕπνο.

Ἀπὸ κεῖ πού κάθονταν, μπροστὰ στὴ φέξη, εἶχε λύσει τὴ σακούλα του καὶ μέτρωγε τὰ λεφτά, κανονίζοντας τί θὰ μούδινε νὰ πάρω. Τὸ νοῖκι τόχαν συμφωνήσει πέντε δραχμὲς τὸ μῆνα, μὰ θὰ τὸ πλήρωνε ἀπ' τὴν Πρωτοχρονιά καὶ πέρα: τέτια ἦταν ἡ συμφωνία πούχε κάμει ὁ πατέρας μου μὲ τὸν Κατσάνο. Στὸ μεταξὺ θάρχονταν κι ὁ ἴδιος ὥς τὸν ἄλλο μῆνα, νὰ τοῦ μερεμετίσει ἐκεῖνα τὰ πορτοπαράθυρα. Τώρα ὅμως δὲν εὐκαιροῦσε νὰ λείψει ἀπ' τὸ ταχυδρομεῖο. Αὐτὴ τὴ φορὰ θὰ μὲ συνόδευε ἡ μάνα κουβαλώντας καμιά κοτσαπενταριά ὀκάδες ἀλεύρι μ' ἓνα τσόλι γιὰ στρώσιμο καὶ μιὰ βελέντζα γιὰ σκέπυσμα, ὅλα αὐτὰ φορτωμένα στὴ ράχη της, τέσσερες μὲ πέντε ὥρες δρόμο. Μαζὶ μας θάρχονταν κι ἡ Γιωργιτσούλα τῆς Λένως, μ' ἄλλο τόσο φορτίο (παρὰ τὴν τρυφερότητα τῆς ἡλικίας), καθὼς κι ὁ ἴδιος ὁ Γιωργάκης Μάνθος, ὁ πατέρας τῶν δυὸ παιδιῶν, ἐπίσημος συνοδὸς ἢ ὁδηγός μας, πού θ' ἄφηνε γιὰ καναδυὸ μέρες ἀφκιαστα τὰ ξυλάγγεια τοῦ ἐνὸς καὶ τοῦ ἄλλου γιὰ νὰ κατευοδώσει καὶ νὰ σιγουρέψει τὸ μόνο του γιό. Δὲ θ' ἄ-

φηνε ποτὲ τις ρουπακιὲς τοῦ Κακολάγκα-
δου ὁ μπάρομπας Γιωργάκης, φυγόκοσμος
ἀπὸ φυσικοῦ του, μὰ ἔπρεπε νὰ πάει τώρα
μοναχὸς του στὸ Καλέντζι, γιὰ νὰ τὰ συμ-
φωνήσῃ ἀπὸ κοντὰ μὲ τὴ γριὰ Καρανίκω,
τὴ μάνα τῆς γειτόνισσάς του τῆς Γιαν-
νοῦλῃ Μπανώραινας, πὺν μὲ τὴ δική της
σύσταση γινόταν τούτῃ ἡ προξενιά, νὰ κά-
τσει δηλαδὴ ὁ Νάκος, σὰν οἰκότροφος νὰ
ποῦμε, κοντὰ στὴ γερόντισσα.

— «Αἰστε, φωνάζουν ἀπὸ πέρα, μᾶς
παρακίνησε γιὰ τὸ ξεκίνημα κι ἡ βάβω,
ἀκούγοντας τὴ Γιωργιτισούλα τῆς Λένως νὰ
μᾶς κράζει ἀπ' τ' αὐλάκι, ἀχάραγα ἀκόμα.

Ἀποχαιρέτισα τοὺς δικούς μου κι ὅλοι
μοῦ δώσαν τὸ χέρι τους, ἔξὸν ἀπ' τὴ βάβω
πὺν αὐτῇ, σὰ γεροντότερη, ἔλαβε τὴν οἰ-
κειότητα νὰ μὲ φιλήσῃ στὰ μάγουλα, ἔτοι-
μη πιά νὰ δακρύσῃ. Μὲ εἶχε φυλαμμένο
στὴν ἀγκαλιά της, ὅπως ἔλεγε, καὶ μ' ἀγα-
ποῦσε καλύτερα ἀπ' τὰ παιδιὰ της. Κάθε
βράδι μ' ἔπαιρνε καὶ κοιμόμουν κοντὰ της,
μὲ τὰ πόδια πρὸς τὸ μέρος τῆς φωτιᾶς,
κάτω ἀπὸ κεῖνο τὸ μισοκαμμένο καταχυτὸ
τῆς σκεπῆς πὺν ἀποροῦσα καὶ τρώμαζα πῶς
μποροῦσε νὰ βαστάει τὶς βαρεῖες πλάκες
κι ὅμως τὰ χρόνια περνοῦσαν κι ἡ στέγη
δὲν ἔπεφτε νὰ μᾶς πλακώσῃ. Τόσο πολὺ
εἶχα συνηθίσει τὴ γαγιά μου, πὺν ἐκείνης
θὰ τάλεγα ὅλα, ὅτι στενοχώρια καὶ νὰ μὲ
βασάνιζε, ἔχροντας πάντα πῶς αὐτὴ θὰ
μούβρισκε τὸ γιατρικὸ, θὰ μὲ παρηγοροῦσε
μὲ τὰ γνωστικὰ της λόγια. Τώρα στὸ χω-
ρισμὸ λοιπὸν τὴ βάβω μου συλλογιόμουν
περσότερο ἀπ' ὅλους, μὰ ἤμουν βέβαιος
πῶς κι ἐκείνη μὲ πόναγε, μ' ἐνιωθε καλύ-
τερα ἀπ' τοὺς ἄλλους.

— Ἐκεῖ πὺν θὰ πᾶς, νὰ τρώς, νὰ μὴ
ντρέπεσαι! μὲ συμβούλευε ὡς τὴν τελευ-
ταία στιγμή, γιὰτ' ἤξερε τὸ ντροπαλὸ
φυσικὸ μου.

Πῆραμε ξανά τὸν ἀτέλειωτο δρόμο μὲ
τὶς κακοτοπιὲς καὶ τὶς ἀνηφοριὲς του καὶ
κάνοντας στάση σὲ κάθε ἀγνάντιο, μπρο-
στὰ ἡμεῖς τ' ἀνάλαφρα παιδιὰ, πίσω οἱ
φορτωμένες γυναῖκες, ἀνάμυσά τους ὁ ἀμι-
λητος Γιωργάκης Μάνθος, βαστώντάς κι
αὐτὸς ἓνα σκέπασμα στὴν πλάτη, περά-
σαμε τὴν ἐπίφοβη Πλάκα μὲ τὸ γκρεμὸ
ἀποκάτω, ἔχοντας ὅλο τὸ νού μας μὴ μᾶς

κυλήσουν ἀπ' τὴν κορφὴ καμιά κοτρώνα τὰ
γίδια τοῦ Τσελίκη, φτάσαμε στὴ Μεράντζα,
διαβήκαμε τὶς Οὐρσίδες, ριχτήκαμε πέρα
στὶς Μηλιὲς κι ὕστερα πῆραμε τὴν κατη-
φορικὴ πετρόσπαρτη Λαγκαδά πὺν θὰ μᾶς
ἔφερνε κάτω στὸν κάμπο Καλεντζιοῦ.

Ξεφορτώσαμε στὰ σπίτια ὅπου θὰ μεί-
ναμε, κάναμε τὴν ἐγγραφὴ στὸ σχολα-
χεῖο (γιὰ τὴ δευτέρα τοῦ ἑλληνικοῦ, καθὼς
εἶχε ζητήσει ὁ πατέρας μου), κι ἀφοῦ ξε-
προβοδίσουμε τὴν ἄλλη μέρα τοὺς δικούς
μας, τὰ τελευταῖα πρόσωπα πὺν μᾶς μέλ-
λονταν νὰ ἰδοῦμε ἀπ' τὸν ἀγαπημένο μας
τόπο, μὲ δυσκολία κρατώντας τὰ δάκρυα,
ὅλο χολή καὶ σκασίλα γιὰ τὸ χωρισμὸ, σὰ
νάχαμε ξειντευτεῖ στὰ πέρατα τοῦ κόσμου,
στὴ Βλαχιά ἢ στὴν Πόλη ἢ στὴν Ἀμερικὴ,
μείναμε μόνοι μας πιά, μὲ τὴ μικρὴ μας
καρδοῦλα, μέσα σὲ μιὰ ἀγνωστὴ χώρα.

Ὅλα ἐδῶ πέρα ἦταν ἀλλιώτικα. Οἱ ἄν-
θρωποι μᾶς φαίνονταν ξένοι, παντάξενοι,
τὸ ἴδιο καὶ ἡ «κρίση» τους, ὁ τόνος τῆς
ὁμιλίας τους, πὺν δυσκολευτήκαμε ἀρκετὰ
νὰ τὸν συνηθίσουμε. Μιλοῦσαν κάπως βα-
ριά, πὺν ἡχηρά, πὺν ἐπίσημα ἀπὸ μᾶς. Οἱ
γυναῖκες φοροῦσαν κόκκινες φοῦστες κάτω
ἀπ' τὰ ντρολίνα φουστάνια τους. Κι οἱ ἄντρες
εἶχαν στὸ κεφάλι καπέλα (τραγιάσκες) καὶ
παντελόνια ὅλοι τους, κανένας σκούφια καὶ
σαλβάρια ὅπως σ' ἐμᾶς. Εἶχαν γίδια καὶ τὰ
δίναν κάθε πρωὶ στὸν τσοπάνο, στὸ Δόση
τὸ βλάχο, πὺν τ' ἀνέβαζες ἀντίκρου στὶς ὁμα-
λὲς ραχοῦλες, τὶς ἡμερες πλαγιὲς τοῦ Ξε-
ροβουνιοῦ. Μονάχα ὅποιος εἶχε πρόβατα,
τὰ φύλαγε μοναχὸς του, στὴν ἄκρη τοῦ
κάμπου, γύρω ἀπ' τὰ χωράφια. Κι αὐτὸς
ὁ κάμπος, πὺν ἀρχίζοντας ἀπ' τὰ σπίτια
ἀπλώνονταν πέρα ὡς τὴ ρίζα τοῦ βουνοῦ,
ἦταν κάτι πὺν κυριαρχοῦσε ἐπιβλητικὰ, ὅλη-
μέρα στὰ μάτια μας. Ἐμεῖς ἓνα δυὸ χω-
ράφια εἶχαμε ὅλα ὅλα στὸ χωριὸ πὺν νὰ πα-
ροουσιάζουν κάποια ἐπίπεδη ἐπιφάνεια, δυὸ
μὲ τρία στρέμματα τὸ πολὺ ὅλος ὁ ἄλλος
τόπος ἔδειχνε πλαγερός, δίχως κανένα ἴσιω-
μα, οὔτε γιὰ δεῖγμα.

Ἐπρεπε νὰ περάσουν μέρες καὶ βδομά-
δες γὰ νὰ συνηθίσουμε στὸν καινούργιο
κόσμο, νὰ προσέξουμε ἓνα ἓνα τὰ παράξενά
του. Ἐνα ἄλλο πὺν ἔξεχασα νὰ σημειώσω
ἀπ' τὴν ἀρχή, ἦταν καὶ τὸ πύκνωμα τῶν

σπιτιῶν. Τάβλεπες ὅλα, μαζὶ σχεδόν, μ' ἓνα μικρὸ χώρισμα ἢ ρούγα μεταξύ τους, ἔτσι πὺν νὰ φυλάγονται τόνα μὲ τ' ἄλλο σὲ ὥρα ἀνάγκης, ὅχι ξώμακρα καὶ ξεμοναχιασμένα σὰν τὰ δικά μας. Καὶ οἱ ρούγες τους ἦταν κανονικὲς, μπορούσες νὰ περπατήσεις ἀκόμα καὶ στὸ σκοτάδι χωρὶς νὰ σκοντάφτεις κάθε τόσο, ν' «ἀντραποδιέσαι» ὅπως σ' ἐμᾶς. Κι εἶχαν τὰ σπύτια τους τοίχους ἀπὸ γύρω, μαντρότοιχους, μὲ ξερὰ πουρναρόκλαδα ἀπὸ πάνω ἢ ἄλλα ἀγκαθερὰ χαμόκλαδα, γιὰ περισσότερη ἀσφάλεια τῇ νύχτα. Ἦταν φανερὸ πὺς οἱ Κατσάνοι φοβόνταν. Μ' ὅλα τὰ τοιχογύρια τους καὶ τὶς αὐλόπορτες, φοβόνταν ἐκεῖνη τὴν ἀνυπόταχτη φυλὴ τῶν τσοπαναράων μὲ τὰ ἔξθαρα πρόσωπα καὶ τοὺς μακροὺς τσαμπάδες, μὲ τὶς ἀνεμιστὲς μανίκες καὶ τὸ σελάχι στὴ μέση, πὺν κατοικοῦσαν τὸ καλοκαίρι ψηλὰ στὴ ράχη καὶ πὺν δὲν τόχαν σὲ τίποτε νὰ κάμουν κανένα σεργιάνι ὡς ἐδῶ νυχτιάτικα, τὴν ὥρα πὺν οἱ φιλήσυχοι νοικοκυραῖοι κοιμοῦνταν προφυλαγμένοι ἀπ' τ' ἀγκαθόφραχτα ξεροτοιχία τους καὶ π' ἄγουρνα σκυλιά, τὰ ἡμέρα ὅμως σὰν αὐτοὺς, καθόλου ζαβὰ σὰν τὰ δικά μας. Ναί, κάνανε πότε καμιά γιούρια ὡς ἐδῶ, νὰ ξαγοράσουνε κανέναν Κατσάνο οἱ νυχτοπάτες βλάχοι, οἱ κλέφτες τοῦ Ξεροβουνιοῦ. Ξέρανε πὺς ἐτοῦτοι δὲ γύριζαν ἀδειανοὶ ἀπ' τὴν ξενιτιά, ὅπου ἔλειπαν δέκα καὶ εἴκοσι χρόνια, οὔτε ἦταν πάλι τίποτε χαλαστήδες καὶ χαροκόποι, νὰ τὰ κάνουν γιάλα σὲ μιὰ ὥρα, ἀπάνω στὸ πιετὶ καὶ στὸ χορό, σὰν τοὺς ἀνέμυλους τοὺς Τζουμερκιώτες. Ὁχι, οἱ Κατσάνοι εἶχαν τὸ μυαλὸ στὸ κεφάλι τους καὶ μετροῦσαν τὴ δεκάρα πὺν θὰ ξόδευαν καὶ κανόνιζαν ἀπὸ πρὶν πὺν θὰ πατήσουν καὶ δὲν ἀνοίγαν τὸ στόμα τους χωρὶς λόγο καὶ ζοῦσαν μετρημένα, προφυλακτικά, χωρὶς παίγνια καὶ νταηλίκια, γιὰτὶ ὁ κάμπος πὺν τοὺς ἔδινε τὰ καλά του καὶ ἡ ξενιτιά πὺν τοὺς χάριζε τὴν προκοπὴ της, αὐτὰ τὰ δυὸ γίνονταν τώρα οἱ χειρότεροι ὀχτροὶ τους, μὲ τὸ νὰ τοὺς ἔχουν κάμει ἀπόλεμους καὶ κιοτήδες, ἔρμαια τοῦ φόβου τους. Μονάχα ἓνας ντόπιος, ὁ Πατεροὺς ὁ μπακάλης, φαίνονταν νάχει ψυχὴ, νὰ μὴ σκιαζεται σὰν τοὺς ἄλλους, γιὰτὶ αὐτός, καθὼς ἦταν καὶ χασάπης, εἶχε ἀδιάκοπα νταραβέρια μὲ

τοὺς κτηνοτρόφους τοῦ Ξεροβουνιοῦ καὶ ἀφοῦ τοὺς ταῖζε δὲν τὸν πείραζαν.

Μὰ αὐτὰ τὰ μάθαμε ἀργότερα, μὲ τὸν καιρό. Στὴν ἀρχὴ προσέχαμε ἄλλα, πὺν πρόχειρα: πὺς δὲν εἶχαν βρῶση καθόλου, παρὰ ἓνα πηγᾶδι ὅλο ὅλο, στὸ ἔμπα τοῦ χωριοῦ. Ἀπὸ καὶ ἔβγαζαν νερὸ κρεμώντας τὶς ἀργανέλες μὲ τὰ «τάσια» κάτι μετάλλινους κουβάδες, ἢ τὰ γνωστὰ μας μπαγρότσια. Καὶ δὲν κουβαλοῦσαν τὶς βαρέλες οἱ γυναῖκες μοναχὲς τους, παρὰ φορτώναν τὰ «ζωντόβολα», πὺν ἡ καθεμιὰ σχεδόν, εἶχε τὸ δικό της. Ἐδῶ πέρα ὁ μικρὸς κάμπος ἔδινε θροφὴ καὶ στοὺς γαϊδάρους, γι' αὐτὸ τοὺς ἔβλεπες νὰ περνᾶν αὐγὴ, βράδι στοὺς δρόμους, μαζὶ μὲ τὰ γουρούνια, πὺν ἐμεῖς τὰ κοιτάζαμε μ' ἀποστροφὴ καὶ μὲ κάποιον ἔμφυτο φόβο, ἀπὸ μακριά, γιὰτὶ πρώτη φορὰ τύχαινε στὰ μάτια μας τέτιο ζωντανό.

Ὅλα τὰ μελετούσαμε σιγὰ σιγὰ καὶ ὅλα τὰ δεχόμασταν παθητικά, γιὰτὶ δὲ νιώθαμε γύρω μας κανένα βοηθό. Οἱ δικοὶ μας ἦταν πολὺ μακριὰ, πίσω ἀπὸ κεῖνη τὴ ράχη τὴν ψηλὴ, πὺν μᾶς χώριζε σὰ σύνορο ἀδιάβατο ἀπ' τὸ ποθητό μας χωριό. Κοιτάζαμε, κοιτάζαμε, πρὸ πάντων τὸ βράδι, ὅταν ἔσμιγε ἡ μέρα μὲ τὴ νύχτα, καὶ τὰ μάτια μας θόλωναν, γέμιζαν δάκρυα. Ποῦ εἶναι ἡ μάνα, ἡ βάβω, νὰ μᾶς καλοπιάσουν μὲ κανένα γλυκόροῖδο, μὲ λίγο «τηγανιστὸ» κρυφὰ ἀπ' τοὺς ἄλλους, ἔτσι γιὰ «ξορέξια»: Ἡ μόνη μας ἀπαντοχὴ ἦταν κάθε ἐνάμιση, δυὸ μῆνες πὺν θάρχονταν οἱ γυναῖκες νὰ μᾶς φέρουν τίποτε πέρα δῶθε.

—Τί παιδεύσαι καὶ κουβαλᾷς, καφουγυναῖκα; ἔλεγε ἡ γοιὰ Λογοθέτω, ἡ γυναῖκα τοῦ Χριστοῦ Παπαν'κόλα, στὴν παιδεμένη μου μάνα. Αὐτὸ δὲν τρώει, ὅλο διαβάζει...

Δὲ μοῦ ἄρεσαν καθόλου οἱ «πατσάρες» πὺν ἔψηναν ἐκεῖ σχεδὸν κάθε μέρα. Μάξευαν χόρτα τοῦ κάμπου πὺν δὲν τὰ διάλεγαν καλὰ καὶ μύριζαν ὕστερα στὴν πῆτα. Ἡ κολοανθόσητα ἐδῶ δὲ γινόταν γλυκειὰ ὅπως στὸ σπύτι μας. Μὰ κὰν τὸ λάδι πὺν ἔβαναν δὲν ἦταν τῆς προκοπῆς. Ἀγόραζε ὁ νοικοκύρης τὸ χειρότερο, μὲ «ζιούρα» στὸν πάτο, πὺν μᾶς ἔκαιγε τὸ λαυγγί, ἀπὸ

καίνο πού πουλούσαν στὰ Γιάννινα μισοτιμῆς, ἔξω στὴν Καλούτσανη. Πήγαινε καὶ τῶφερνε ὁ ἴδιος στὴ μπούγλα, γιὰ νὰ γλυτώνει τὴ διαφορὰ τῆς τιμῆς, ἀντὶ ν' ἀγοράζει ἀπ' τὸ μπακάλη τὸν Πατερούς. Οὔτε πυρωμάδες τὸ πρῶτ' ἔφκιανα τώρα, ἔφνευγα νηστικὸς γιὰ τὸ σκολιό, ἐπειδὴ τὸ ψωμί τοὺς τὸ κακοζύμωναν, ἔτσι πού δὲν τρώγονταν ξερό, οὔτε εἶχα ἐξάλλου τὸ θάρρος νὰ τοὺς ζητήσω νὰ τὸ πυρώνω στὴ φωτιά, κατὰ τὴ συνήθεια τοῦ χωριοῦ. Μὰ καὶ τὰ φαγιά τοὺς τάβρισκαν ἀλλοιώτικα, δίκως νοστιμιά.

Μισονηστικὸς ἔπαιρνα ἀπόδειπνα τὴ μάσια, δίπλα στὴ γωνιά, καὶ πατώντας τὴν τετράγωνη ἄκρη τῆς στὴ στάχτη ἔκανα λαχίδια, τὸ ἓνα κάτω ἀπ' τ' ἄλλο, σὰν ἔκεινα τὰ ξερικὰ χωραφάκια πού εἶχαμε γύρω ἀπ' τὸ σπίτι μας.

— Τί σοῦ φταίει ἡ στάχτη; μ' ἀπὸ-παιρνε ὁ αὐστηρὸς γέρος, πού δυὸ φορὲς τὴ βδομάδα, ὅταν περνοῦσε ὁ ταχυδρόμος, πωλητὴς συνάμα ἐφημερίδων, ἔκανε τὸ μεγάλο ἔξοδο ν' ἀγοράζει ἀπὸ μιὰ «Καθημερινή», ἀναγαλλιασμένος γιὰτ' εἶχε χάσει ὁ «Γιαλάκας», ὁ μισητὸς τοῦ Βενιζέλος, στὶς ἐκλογὲς τοῦ Νοεμβρίου. "Ας τὴ μάσια — πρόσθετε — καὶ παρ' τὸ βιβλίο, γιὰτὶ σὲ βλέπω λίγο κοιμισμένον, μοῦ φαίνεται πὼς ἄδικα ξοδεύεται ὁ πατέρας σου.

"Επειτα, γυρίζοντας στὴν ἀγγορία τοῦ τὴν Κωστούλα, ὁρφανὴ ἀπὸ πατέρα καὶ μὲ μάνα ξαναπαντρεμένη, πού τὴν ἔστελνε ὁ γέρος νὰ φυλάει τὰ πρόβατά του, τὴν ἀπόπαιρνε κι αὐτὴν, ἐκεῖ πού καθόταν στὴ γωνιά :

— Τί ἔστησες τὰ ποδάρια σου χάβδα; Γιὰ μαζέψου λιγάκι...

Τάλεγε γιὰ μένα, πού ἦμουν ἀντίκρυ. Μὰ ἐγὼ δὲν ἄφηνα τὸ μυαλό μου νὰ πάει στὸ πονηρό. Κι ὅσο γιὰ τὰ μαθήματα πού μοῦ χτυποῦσε, ἀναφέροντας κιόλας μὲ καμάρι — σὰν ἀντίθετό μου παράδειγμα — ἕναν ἀνεψιό του, γιὰ τοῦ ἀδερφοῦ του τοῦ «κουτσοῦ», τοῦ παλαβιάρη Κώτσου Παπαν' κόλα, πού σπούδαζε, λέει, στὴν Ἀθήνα κι ἦταν μαθὲς Ριζαρίτης (ὁ πρῶτος μὲ τίτλο πού θὰ δόξαζε ὅλο τὸ Καλέντζι), ἔ, ὅσο γι' αὐτὸ δὲν ἔχανα καθέλου τὸν καιρό μου.

"Απὸ ξεσυνέρια μὲ τὸν ξάδερφό μου τὸ Νάχο, ἀπὸ φόβο μὴν ὁ ἕνας περάσει τὸν ἄλλον, προπάντων τώρα πού καθόμασταν χώρια καὶ δὲ μπορούσαμε νὰ κάνουμε ἔλεγχο ἀμοιβαίῳ στὴν ἐπίδοσή μας, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ περάσουμε τὸν πρῶτο μαθητὴ, ἐκείνον πού εἶχαμε βρεῖ μὲ τοὺς καλύτερους βαθμοὺς καὶ πού ὁ ἴδιος δὲν ὑπολόγιζε ποτὲ νὰ τὸν φθάσουμε στὰ ρήματα — ὑπεροχὴ καὶ κληρονομιά του ἀπ' τὴν περασμένη χρονιά (τὴν πρώτη τοῦ ἑλληνικοῦ, πού νὰ σὲ τί ξεχώριζε ἀπ' τὴ δική μας τὴν πέμπτη) —, γιὰ ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους εἶχαμε βαλθεῖ κι οἱ δυὸ μας νὰ μάθουμε ἀπέξω τὴ γραμματικὴ. Πολὺ γρήγορα ἀναπληρώσαμε τίς ἑλλείψεις μας, φτάσαμε τοὺς συμμαθητὲς μας πού τάξεραν ἀπὸ πρίν, κι ὅταν προχώρησε ὁ σχολάρχης στὰ εἰς - μι ρήματα, τοὺς εἶχαμε «διακόψει» ὅλους, ὅπως στὸ χωριὸ πού παραβγαίναμε στὸ τρέξιμο. Παραβγαίναμε ἀκόμα καὶ μὲ τὸν πρῶτο μαθητὴ, τὸν Κατσάνο, πού μᾶς κοίταζε μὲ ζήλια, ἐχθρικά, σὰν παρείσαχτους περισσότερο γιὰ τὴν ὑπεροχὴ μας στὴν καλλιγραφία, ἀποφεύγοντας μὲ προφάσεις νὰ μᾶς δείξει τίς λύσεις τῶν κλασμάτων, ὅπου θαρροῦσαμε, ἄδικα ὅμως, ἀπὸ ὑπερβολικὴ εὐσυνειδησία, πὼς ἐκείνος τὰ κατὰφερε καλύτερα ἀπὸ μᾶς.

"Ἡ «παραγλεπιά» μας μὲ τὸ Νάχο, γεννημένη ἀπ' τὸ χωριό, συνεχίζονταν ἀκόμα. Τὸν ζήλευα ἐγὼ πού καθόνταν κοντὰ στὸ δάσκαλο, ἀφοῦ τὸ σπίτι τῆς Καρανίκως ἦταν ἀπὸ κάτω ἀπ' τὴν αὐλὴ τοῦ σκολιοῦ, κι ἐκεῖνος τοῦδινε συχνὰ τὴ μικρὴ του κόρη, ἀνήλικη καὶ μελαψὴ βέβαια σὰν τὸν πατέρα της, νὰ τὴν παίρνει ἀπ' τὸ χέρι καὶ νὰ τὴν ξεβγάει ἐκεῖ γύρω, σὰν παραμάννα, μιὰ πού ἦ μητέρα τῆς ἔλειπε στὰ Γιάννινα. Ἡ δουλικὴ αὐτὴ ὑπηρεσία ὑποψιάζομουν πὼς θὰ πληρωθεῖ μ' ἀνάλογη εὐνοία τοῦ σχολάρχου. Μὰ ὁ ἀντίζηλός μου ἀπὸ μέρος του τὴ θεωροῦσε «ἀγγάρια», γιὰτὶ τὸν ἔκοβε ἀπ' τὴ μελέτη καὶ λογάριζε (αὐτὸ μόνον τὸν ἔκοβε μέσα σὲ τόσους ἄλλους τῆς τάξης μας) πὼς ἐγὼ στὸ μεταξὺ θάχα γίνεи ξεφτερί στὸ διάβασμα.

Μ' αὐτὰ καὶ μ' αὐτά, κακοτρώγοντας, ἀπὸ τόνα βράδι στ' ἄλλο μεσημέρι, κοιμούμενοι καταγῆς, χωρὶς πάτωμα, μὲ τὸ νοῦ μας ὥστοςό πάντα στὰ γραμμата, σὰν ἄλλοι ἀσκητές. βγάλαμε τὴ χρονιά μ' ἐπιτυχία στὶς ἐξετάσεις, καὶ μάλιστα πῆραμε ἀριστὰ στὸ ἐνδειχτικό. Ἀμα τόμαθε ὁ πατέρας μου, πῆγες νὰ πετάξει ἀπ' τὴ χαρά του.

—Εἶδες ἐκεῖ ὁ γύφτος, πούθελε νὰ σᾶς ἀφίσει στὴν ἴδια τάξη! κατὰκρινε τὸ σχολάραχ.

Μὰ ἡ κατὰκριση αὐτὴ καὶ ἡ λέξη «γύφτος» στὸ στόμα του εἶχαν ἓναν τόνο διακρίσεως γιὰ τὸν ἑαυτὸ μας καὶ εὐγνωμοσύνης γιὰ τὸ δάσκαλο ποὺ στάθηκε πηγὴ, ἔστια τοῦ φωτισμοῦ μας.

Περωνώντας οἱ ἐξετάσεις ἦρθαν ξανά οἱ γυναικες ἀπ' τὸ χωριὸ νὰ κουβαλήσουν στὴ ράχη τους, σὰν τὰ «ζωντόβολα» τῶν Κατσάνων, τὰ φτωχικά μας σέγια πίσω στὸ χωριό.

— Νὰ ἰδοῦμε θὰ μᾶς τηράξουν καμιά βολὰ ποὺ θ' ἀξήνουν; μᾶς πείραξε ἡ καλόγνωμη, στοργικὴ Γεωργιτσούλα. Θὰ μᾶς πάρουν κάνα μαντήλι ἢ θὰ μᾶς ἀφήκουν ξεσκούφωτες;

— Στὸ πρωτιὸ θὰ μᾶς βάλουν, στὰ χέρια θὰ μᾶς κρατᾶν! συμπλήρωνε εἰρωνικά καὶ ἡ μητέρα μου, σὰ νὰ διάβαζε ἀπὸ τότε, ἀγρόματη προφήτισσα, στοῦ μέλλοντος τὴν καταχνιά.

Μὰ ἐμεῖς δὲν τίς ἀκούγαμε, δὲ δίναμε σημασία στὰ λόγια τους, ἀπασχολημένοι νὰ μαζεύουμε στὸ δρόμο σαλέπι, ποὺ φύτρωνε μπόλικο ἀπανώστρατα γιὰτὶ δὲν τὸ πείραζαν τὰ γιδερά, νὰ βγάζουμε τὸ στρογγυλὸ καρπὸ μ' ἓνα σουφλί, γιὰ νὰ λιάσουμε ὕστερα ὅλα τὰ σπειριά ἀρμαθιασμένα σὲ μιὰ κλωστή, νὰ μᾶς βρῖσκονται γιὰ τὸ χειμῶνα.

Γ. ΚΟΤΖΟΥΛΑΣ

Κυρ' Ἀναγνώστεινα.

(Δημῶδες Ἠπειροῦ)

Μέτρια. *Ἐγρῶφη κατ' ἀπαγγελίαν ἱπουδαστῶν*

Δὲν τὸ προ- ζες — κα — λά, μπο, μπο, μπο, μπο, Κυρ' Ἀ — να.
 γνῶ. σται — να. Δὲν τὸ προ- ζες — κα — λά, μπο, μπο, μπο, μπο, Κυρ' Ἀ. να.
 γνῶ. σται — να. Τέ. τοια κό. ρη ποῦ. χες σκύ. λα καὶ τὴν
 ἔ. στει. λες γιὰ ζύ. λα. Τέ. τοια ζύ. λα. — 2) Ἀχ! δὲν τὴν'

2. Ἀχ! δὲν τὴν ἔστειλα. μπό, μπό, μπό, μπό, Κυρ' Ἀναγνώστεινα (δὶς)
 Εἶδε τὸ ἄλλες πᾶν γιὰ ξύλα, κίνησε κα' αὐτὴ (ν) ἢ σκύλα (δὶς).
3. Δὲν τόπραξες καλά, μπό, μπό, μπό, μπό, Κυρ' Ἀναγνώστεινα (δὶς)
 Τὸ κοπέλλ' κᾶν' καρτέρι καὶ τὴν πιάν' ἀπὸ τὸ χέρι (δὶς)

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ

ΙΩΑΝΝΗΣ ΒΗΛΑΡΑΣ

ΟΠΩΣ γράφουμε καὶ στὴν πρώτη σελίδα τοῦ τεύχους αὐτοῦ, δημοσιεύουμε στίς σελίδες αὐτές μερικά ἀπὸ τὰ ποιήματα τοῦ Ἰωάννου Βηλαρά, πού τὰ θεωροῦμε ἀντιπροσωπευτικώτερα. Γιὰ νὰ δείξουμε τὴν ὅλη γύρω ἀπὸ τὰ γράμματα ἐργασία τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ, πού στάθηκε ἕνας ἀπὸ τοὺς πρωτοπόρους τῆς γλωσσικῆς ἀναγέννησης τοῦ τόπου, δημοσιεύουμε καὶ μερικά πεζά του καθὼς καὶ μερικά ἀποσπάσματα ἀπὸ μεταφράσεις του· ἕνα ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴ βατραχομουσική πού ἀποδίδεται ἐσφαλμένα στὸν Ὅμηρο, τὴν

ἀρχὴ ἀπὸ τὸν Κρίτωνα τοῦ Πλάτωνος καὶ ἀπὸ τὸ Β' βιβλίο τῆς Ἱστορίας τοῦ Θουκυδίδη, ἕνα κομμάτι ἀπὸ τὸν Ἐπιτάφιο τοῦ Περικλῆ. Ὁ Βηλαρᾶς θέλοντας νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν κοινὴ γλῶσσα (δημοτικὴ) ὄχι μόνον θεωρητικά, φιλοτέχνησε τὴ μετάφραση τοῦ Κρίτωνα καὶ τὸν Ἐπιτάφιο τοῦ Περικλῆ πού εἶναι ἀριστουργηματικές, ἂν λάβουμε ὑπ' ὄψιν ὅτι μεταχειρίστηκε μιὰ γλῶσσα πού ἦταν ἀκόμα ἀπλαστή. Γιὰ τὸν ἴδιο λόγο, ὁ Βηλαρᾶς, ἐπεχείρησε νὰ συγγράψῃ γεωγραφία καθὼς καὶ ἱστορία τῶν ζώων, ἀπὸ τίς ὁποῖες σώθηκαν μερικά ἀποσπάσματα.

ΠΟΥΛΑΚΙ

— Πουλὰκι ξένο,
Ξενητεμένο,
Κυνηγημένο,
Ποῦ νὰ σταθῶ·

— Ἡ μέρα φεύγει,
Ἡ νύχτα βιάζει,
Νά, ἡσυχάζει
Κάθε πουλί.

— Ποῦ νὰ καθήσω,
Νὰ ξενηχτήσω,
Νὰ μὴ χαθῶ ;

— Κι' ἐγὼ στενάζω,
Τὸ ταῖρι κράζω,
Ξένο πουλί.

— Βραδιάζει ἡ μέρα,
Σκοιάδι παίρει,
Καὶ δίχως ταίρι,
Πῶς νὰ βρεθῶ ;

— Κυττάζω τ' ἄλλα
Πουλιά ξεγάρει,
Αὐτὴν τὴν χάρι
Δὲν ἔχω πλιά,

— Πῶς νὰ φωλιάσω,
Σὲ ξένο δάσο
Ν' ἀποσυρθῶ ;

— Ἐρημο τρέχω,
Τόπο δὲ ἔχω,
Μηδὲ φωλιά.

— Νὰ βρῶ γυρίζω
Ποῦ νὰ καθήσω,
Νὰ ξενηχτήσω
Κἂν μοναχό.

Μ Ε Λ Ι Σ Σ Ι

Φιλόπονο μελίσι, πὸν σ' ἔκαμεν ἡ φύση
 Τὸ μέλι νὰ τρυγᾷς,
 Τὸ μέλι πὸν γυρεύεις, μὴ κόπους ἐξοδεύης
 Νὰ πᾶς ν' ἀνθολογᾷς.
 Στὰ πορφύρενια χεῖλη τὸ ἔχει πλούσιο ἡ Φύλλη,
 Κι' ἀσύγκριτα γλυκύ.
 Μὴν τολμηρὸ ἂν δομήσης τὸ μέλι νὰ ρουφήσης,
 Σὰν στ' ἄνθια κι' ἀπὸ 'κεῖ,
 Μάθε κι' ἡ λιγερένια, χεῖλη τὰ κοραλλένια
 παράχει τρυφερά·
 Καὶ πρόσεχε, μαζύ σου, μὴ πάρης τὸ κεντρί σου
 Καὶ βλάβης τρομερά.

ΠΑΡΑΠΟΝΟ

Ἔτσι εἶναι, ναῖσκε, τὸν καιρὸ
 Πὸν χαίροσιν βαθμὸ λάμπρῳ,
 Γιατὶ πλουτοῦσες,
 Σὲ ὅλα ἦσουν θαυμαστός,
 Παντοῦ καὶ πάντοτε γνωστός,
 Καὶ φημισμένος !
 Κι' ἀφοῦ ἡ τύχη σου ἡ σκληρὴ
 Τὴν σήμερον σὲ ὑστερεῖ
 Τὰ πρῶτα δῶρα
 Μικροὶ μεγάλοι ἀρχινᾷν
 Τελείως νὰ σ' ἀλγισμονᾷν,
 Νὰ μὴ σὲ ξέρουν.
 Σὲ τοῦτο, ὥς προᾶμμα φανερὸ
 Νὰ εἰπῶ τὸ ὅχι δὲν μπορῶ.
 Μόνε σοῦ λέγω,
 Πῶς ἔχεις ἄδικο πολὺ
 Νὰ δείχνης κάκιστος χολή
 Κατὰ τοῦ κόσμου.
 Καλοστοχάσου το, κι' εὐθὺς
 Σωστὰ θὰ πληροφορηθῇς
 Πῶς ὅχι τὴν τύχη
 Νὰ παραπονεθῇς μπουρεῖς,
 Ὅπου σὲ ἄφηκε χωρὶς
 Χρυσὸ σαμάρι.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΠΙΤΑΦΙΟ ΤΟΥ ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ

(ΘΟΥΚΥΔΙΔΗ : ΒΙΒΛΙΟΝ Β')

Μετάφρασις : Ι. ΒΗΛΑΡΑ

λθ' Ξεχωρίζομε κι' ἀπ' τοὺς ἐνάντιους μας, στὶς πολεμικὲς γύμνασες μὲ τοῦτα. Γιατὶ κρατᾶμε ἀνοιχτὴ τὴν πολιτεία μας γιὰ ὅλους, καὶ δὲν ἀποδιώχνομε ποτὲ κανέναν σὰν ξένο, ἢ ἀπὸ μάθημα, ἢ ἀπὸ θέαμα, τὸ ὁποῖον ἄντα νὰ μὴ κρύβεται, ὁ ὀχτρός μπορεῖ νὰ ὠφελήθῃ γλέποντάς το· καὶ τοῦτο ἀπὸ τί ἔχομε περσσότερο θάρρος στὰ ἔργα ἀπὸ τὴ μεγαλοψυχία μας, παρὰ ἀπὸ τὶς προετοιμασίαις καὶ γελᾶσματα. Ἐκεῖνοι πάλι στὴν ἀναθροφὴ τοὺς εὐτὺς μὲ κοπιαστικὴ γύμνασι ἀπὸ μικροὶ καταγέγονται στὰ ἀντρίκια ἔργα, μόνε ἡμεῖς ὅπου ζοῦμε ἀμελημένα δὲν προχωρᾶμε λιγώτερο σὲ ἴσια κίνηνα μετ' ἐκείνων. Καὶ τὸ σημάδι, ὅπου οἱ Λακεδαιμόνες δὲ στρατεύουν στὸν τόπο μας ἀπατοῖ τοὺς, μόνε μὲ ὅλους ἀντάμα κι' ἡμεῖς ἄντα πᾶμε στῶν γειτόνων νικᾶμε τὶς περσσότερες φορὲς δίχως κόπο πολεμώντας σὲ ξένη γῆ ἐκείνους, ὅπου μάχονται γιὰ τὰ σπίτια τοὺς. Μῆτε κανας ὀχτρός ἔντεσε ἀκόμα σὲ ὀλόβολη τῇ δυνάμει μας ἀπὸ τὴν ἔγνοια μας γιὰ τὸ ναυτικὸ καὶ ἀπὸ τί στελνόμεστε μ' ἓναν καιρὸ σὲ πολλὰ μέρη τῆς στεριᾶς. Κι' ἂν ἀνταμωθοῦν πουθενὰ μὲ κανά μέρος, καὶ μᾶς νικῆσουν καμπόσους, παῖνιόνται πῶς μᾶς ἐκυνήγησαν ὅλους, κι' ἂν νικηθοῦν, πῶς ἀπ' ὅλους μας ἐνίκηθηκαν. Καὶ μόλοπου διαλέμε καλλίτερα τὴν ἀνάπασι ἀπὸ τὴν κοπιαστικὴ γύμνασι καὶ τὴ θεληματικὴ ἀντρεία ἀπὸ τοὺς νόμους, γιὰ νὰ μπαίνωμε στοὺς κιντύνους ἀκολουθᾶει πάλι νὰ μὴν ἀποσταίνομε προμοῦ ἔρθουν τὰ βάτανα, μῆτε σὰν φτάκωμε σὲ ταῦτα, νὰ φαινόμεστε κατώτεροι στὴν ἀποκότια ἀποτ' ἐκείνους, ὅπου κοπιᾶζουν ὀλακαιρὴς τοὺς.

μ' Καὶ γι' αὐτὰ θιαμαχτὴ εἶναι ἡ πολιτεία μας, καὶ γι' ἄλλα πολλά. Γιατὶ ἀγαπᾶμε τὰ καλὰ δίχως περιφάνεια, καὶ ζοῦμε φιλοσοφικὰ μὲ ὑπομονή. Καὶ τὸν πλοῦτο τὸν ἔχομε παράνω γιὰ καιρὸ χρείας παρὰ γιὰ φανό. Μῆτε ἄτιμο ἔχομε νὰ ὁμολογήσῃ ἄλλος τὴ φτώχεια του, μόνε ἀτιμώτερο νὰ μὴ τὴν ἀποφεύγῃ μὲ τὴ δουλειά. Κι' οἱ ἴδιοι πάλι μποροῦν νὰ φροντίζουν καὶ γιὰ τὰ σπιτίσια τοὺς μαζί, καὶ γιὰ τὰ πολιτικὰ πράγματα. Καὶ ἄλλοι ὅπου εἶναι δοσμένοι σὲ ἐργόχειρα ξέρουν ὅχι κατώτερα ἀπὸ πολιτικὲς ὑπόθεσες. Γιατὶ μονάχοι ἡμεῖς, ὅποιον δὲν κατέχει ἀπὸ ταῦτα, τὸν στοχαζόμεστε ὅχι ἥσυχο, μόνε ἀνωφέλευτον.

Καὶ ἡμεῖς μονάχοι ἀποφασίζομε καὶ συλλογιόμαστε ὀρθὰ τὰ πράγματα δίχως νὰ παντυχαίνομαί τοὺς λόγους βλάβημο τῶν ἔργων. Μόνε περσσότερο, ἄντα νὰ μὴ διδαστοῦμε μὲ λόγο; προμοῦ ἔρθομε σὲ ὅσα πρέπει νὰ μὴ πιχειριστοῦμε. Γιατὶ ἔχομε καὶ τοῦτο τὸ ξεχωριστό, ὅπου καὶ ἀπόκοτοι εἴμαστε στὶς ἐπιχειρήσες μας, καὶ συλλογιόμαστε ὀρθὰ γιὰ ταῦτες, σὲ καιρὸ ὅπου ἡ ἀμάθεια κατασταίνει τοὺς ἄλλους αὐθάδεις, καὶ ὁ συλλογισμὸς ὀκνοῦς.

ΠΛΑΤΩΝΟΣ ΚΡΙΤΩΝ

Μετάφρασις : Ι. ΒΗΛΑΡΑ

- Σ.— Πῶς ἦρθες τέτοιαν ὥρα Κρίτωνα, ἢ δὲν εἶναι τόσον πουργό ;
- Κ.— Καὶ πολύ.
- Σ.— Ὡς πόσο πολύ.
- Κ.— Γλυκοχαράμματα.
- Σ.— Θιαμένομαι, πῶς ἔστρεψε ὁ ἐπιστάτης τῆς φυλακῆς νὰ σ' ἀφήκη.
- Κ.— Ἀμ μὲ γνωρίζει, Σωκράτη, ἀπὸ τὸ συχνὸ ἔρθη μου· κι ἀπὲ κάτι τοῦ χαϊ-
δεύω κιόλα.
- Σ.— Τώρα ἦρθες ἢ ἀπὸ πολὺς ;
- Κ.— Ἔχω κάμποσιν ὥρα.
- Σ.— Πῶς δὲ μ' ἐξύπνησες ἀδὰ εὐτύς, μόν' ἐκαθόσουν αὐτοῦ δίχως νὰ κρένης ;
- Κ.— Μήτ' ἐγὼ ἤθελα μὰ τὸν Δία, Σωκράτη, νὰ βροίσκωμαι σὲ τόση λύπη
κι' αὐπνία, μόνε καὶ μὲ λόγου σου ἐκαθόμουν κ' ἐθιαμένομουν πολλὴν ὥρα,
ὅπου σ' ἤγλεπα νὰ κοιμᾶσαι τόσο γλυκά, κι' ἀπὸ ταῦτο δὲ σ' ἐσήκωσα, γιὰ
νὰ περναῖς ὅσο βολετὸ γλυκώτερα τὸν καιρὸ σου. Ἐγὼ κι' ἄλλες φορὲς
ὀμπρήτερα σ' ἔχω καλοτυχίσει γιὰ τὸ φέρεσσίμ σου σ' ὅλη σου τῇ ζωῇ· μόνε
πολύ περισσότερο στὴν τωρεσινή συφορὰ σου, ὅπου τόσο ὀφκολα καὶ ἥσυχα
τῇ φτουρᾷς.
- Σ.— Ἀμ βαρὺ σφάλμα θέλα ἦταν, Κρίτωνα, γιὰτ' ἐμένα ν' ἀγανακτᾷ τώρα
σὲ τέτοια ἡλικία, γιὰτὶ πρέπει νὰ πεθάνω.
- Κ.— Κι' ἄλλοι σὺν τοῦ λόγου σου Σωκράτη, ντένουν σὲ παρόμοιες συφορές,
μόνε δὲν μποδιοῦνται ἀπὸ τὴν ἡλικία ν' ἀγανακτᾷν στὴν τύχη ὁποῦ τοὺς
παραστέκει.
- Σ.— Αὐτὸ εἶναι το, μόνε τί ἦρθες τόσο πουργό ;
- Κ.— Γιὰ νὰ φέρω κακὲς εἵδησες, Σωκράτη, ὅχι γιὰ λόγου σου καθὼς μοῦ φαίνε-
ται, μόνε γιὰτ' ἐμένα, καὶ γιὰ ὄλους σου τοὺς φίλους, καὶ κακὲς καὶ βαρεῖες,
ὁποῦ ἐγὼ κατὰ τὴ γνώμη μου θέλα τις ἔπερνα γιὰ τὸ πλιὸ βαρύτερο εἶδος.
- Σ.— Καὶ ποιὲς εἶναι αὐτές ; ἢ μὴν ἦρθε τὸ καράβι ἀπὸ τῇ Δῆλο, ὁποῦ στὸ
γύρισμά του πρέπει νὰ πεθάνω ;
- Κ.— Δὲν ἔσωσε ἀκόμα, μόνε σήμερα, μοῦ φαίνεται, ἔρχεται, κατὰ τὰ λόγια
μερικῶν, ὁποῦ ἦρθαν ἀπὸ τὸ Σούνιο καὶ τὸ εἶχαν ἀφήκει ἐκεῖ. Ἀπὸ τίς
εἵδησες λοιπὸν αὐτουνῶν, δείχνει πῶς σήμερα θέλα ἔρθη κι' αὐριο, Σωκράτη,
θελ' ἀναγκαστῆς νὰ τελειώσης τῇ ζωῇ σου.
- Σ.— Ἀλλὰ μὲ καλὴ ὥρα, Κρίτωνα, κι' ὅπως ἀρέει τὸν Θεόν, ἔτσι ἂς γένη. Μόνε
δὲ στοχάζομαι νὰ φτάκη σήμερα.
- Κ.— Ποῦθε τὸ λογαριάζεις ;
- Σ.— Ἐγὼ νὰ σοῦ εἰπῶ· γιὰτὶ κατὰ πῶς λὲν ἐκεῖνοι, ὁποῦ ἔχουν τὸ κῦρος σὲ
ταῦτα, ἐγὼ πρέπει νὰ πεθάνω ὅχι τὴν ἡμέρα, ὁποῦ ἔρθη τὸ καράβι, μόνε

τὴν ἄλλη' κι' ἀπὸ τοῦτο δὲν πιστεύω νὰ φτάκῃ σήμερα, μόνε αὔριο. Καὶ τοῦτο τὸ συμπεραίνω ἀπὸ ἓνα εἵνоро, ὅπου εἶδα ψίχα ὁμπρῆτερα τούτην τὴν ἴδια νύχτα, καὶ κοντεύεις νὰ μὴ μ' ἐξύπνησες σὲ καιρό.

Κ.— Ἀμ τί εἵνоро ἦταν αὐτό ;

Σ.— Μοῦ ἐφάνηκε σάμαντι ἦρθε σιμά μου μιὰ ὁμορφη καὶ θεωρητικὴ γυναῖκα ντυμένη στὰ ἄσπρα, καὶ πῶς μ' ἔκραξε στ' ὄνομά μου καὶ μοῦ εἶπε :
Στὴ λυγδερὴ τῆς Φθίας γῇ τὴν τρίτη μέρα φθάνεις.

Κ.— Πολὺ παρᾶξενο εἵνоро, Σωκράτη.

Σ.— Μόνε παστρικό, καθὼς μοῦ φαίνεται, Κρίτωνα.

Κ.— Πάρα πολὺ κατὰ πῶς δείχνει. Μόνε ἀκουσέ μου ἀκόμα καὶ τώρα, ἀγγελικὴ Σωκράτη, καὶ γλύτωσε τοῦ λόγου σου. Γιατὶ ἀλήθεια σᾶν πεθάνης γιατ' ἐμένα δὲ μνήσκει ἄλλη μεγαλύτερη δυστυχία' μόνε χώρια ἀπὸ τι θέλα στερευτῶ ἓναν φίλο σᾶν καὶ λόγου σου ὅπου δὲ θέλα βρῶ ποτὲ τὸν ὅμοιο, θέλα φανῶ ἀκόμα καὶ σὲ πολλούς, ὅπου δὲν γνωρίζουν καλὰ μήτε ἐμένα, μήτε τοῦ λόγου σου, πῶς ἠμπόρηγα νὰ σὲ γλυτρώσω, σᾶν ἤθελα νὰ ξοδέψω ἄσπρα, καὶ τὸ ἀμέλησα. Τώρα ποιά ἀσκημότερη ὑπόληψι ἀπ' ὅτι φανῶ, πῶς μετρώω περσότερο τὰ ἄσπρα ἀπὸ τοὺς φίλους ; γιατί οἱ πλιότεροι δὲ θέλα πιστέψουν πῶς δὲν ἠθέλησες ἀτός σου νὰ ἔβγῃς ἀπ' ἐδῶ, μ' ὅλο ποῦ ἐμεῖς ἐδείξαμαν προθυμία.

Σ.— Ἀλλὰ τί μᾶς κόφτει τόσο, καλότυχε Κρίτωνα, γιὰ τὴ γνώμη τῶν πλιότερων, ἀφόντης κι' οἱ πλιὸ μετρημένοι (γιὰ τοὺς ὁποίους ἀχρήζει νὰ φροντίζωμε καὶ παραπάνω) θέλα στοχαστοῦν, πῶς τὸ πρᾶμμα ἐγέννηκε, κατὰ πῶς καὶ θέλα γένῃ ;

Κ.— Καλὰ μόνε γλέπεις πάλι Σωκράτη, πῶς εἶναι ἀνάγκη νὰ μᾶς μέλῃ καὶ τί δοξάζουν οἱ πολλοί' κι' αὐτὰ δηλοῦν καὶ τὰ τωρεσινά σου, πῶς ὁ κόσμος, ὅχι μοναχὰ εἶναι ἄξιος νὰ φκιάσῃ τὰ μικρὰ κακά, μόνε νὰ εἰπῇ καὶ τὰ πλιὸ μεγαλύτερα ἐκείνου, ὅπου νὰ τύχῃ σ' ἀχαμνὴ ὑπόληψι ἀπὸ τοῦτον.

Σ.— Μακάρι, Κρίτωνα, νὰ ἠμπόρηγαν ὁ κόσμος νὰ κάνουν τὰ μεγάλα κακά, γιὰ νὰ εἶχαν σὲ χέρι νὰ κάνουν καὶ τὰ μεγάλα καλά' καὶ καλὸ θέλα ἦταν, μόνο δὲν εἶναι καλὸς γιὰ τίποτε, γιατί μήτε φρόνιμο μποροῦν νὰ κάμουν κανέναν, μήτε ζουρλόν, καὶ κάνουν μοναχὰ ὅ,τι λάχῃ.

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΜΑΣ ΜΟΥΣΕΙΟ

Τὸ κάθε μουσεῖο, ὡς ἔννοια καὶ περιεχόμενο, εἶναι κάτι τὸ στατικό· ὡς ὀργάνωση ὅμως, ὅπως καὶ κάθε ὄργανισμός, πρέπει νὰ εἶναι κάτι τὸ ζωντανό· ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ διοίκηση, προσωπικό, φύλαξη- συντήρηση, πλουτισμό. Τὸ Μουσεῖο μας εἶναι ἰδρυμένο ἀπὸ τὸ Δῆμο καὶ πρέπει νὰ μείνῃ Δημοτικό· Ὁ ξένος, ὁ ἐκδρομεύς, ὁ τουρίστας ποὺ ἔρχεται, στὴν πόλη μας, τὴν πρώτη ἐπίσκεψή του τὴν ἔχει προκαθιερώσει γιὰ τὸ Μουσεῖο μας. Κατὰ τὴ διαδρομὴ, θὰ συναντήσῃ πολλὰ τὰ ἐνδιαφέροντα, θὰ ἀντικρύσῃ ἢ θὰ διασχίσῃ τὸ Κάστρο μας, θὰ χαρῇ τὴν πρασινάδα καὶ τὴν θέσιν αὐτῆς προκυμαίας μας, θὰ γαληνέψῃ ἡ ψυχὴ του ἀπὸ τὸ ἀντίκρισμα τῆς ἀπλωσιᾶς τῆς λίμνης μας, κί' ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ Βράχου, ἀπάνω στὸν ὁποῖο στηρίζεται τὸ Τζάμι τοῦ Ἀσλάν Πασιά ποὺ χρησιμοποιεῖται τώρα γιὰ Μουσεῖο, θὰ ἀνοιξῇ ὁ ἐσωτερικὸς του κόσμος καθὼς θὰ δεχτῇ τὸ γλυκασμό, τὴν ὡμορφίαν καὶ τὴ μεγαλοπρέπεια τοῦ Γιαννινιώτικου τοπίου, ποὺ τὸ τυλίγουν στὶς ἀνάκτες γάβρες τοὺς οἱ θρόλοι μας, οἱ παραδόσεις, ἡ ἱστορία, οἱ δόξες. Τελικὰ ὅμως ὅλοι αὐτοί, θὰ καταλήξουν στὸ Μουσεῖο. Καὶ πρέπει νὰ εἶναι κί' αὐτό, ἀπὸ τ' ἀνθρώπινα τώρα χέρια φροντισμένο, ἰσάξιο τοῦ γιαννινιώτικου τοπίου· χωρίς, ὅχι βέβαια τὰ ἐξεζητημένα, ἀλλὰ τὰ βαρύτερα ἐκεῖνα ψεγάδια, ποὺ μπορεῖ νὰ σκοτεινιάσουν μέσα τους τὴ γοητεία μὲ τὴν ὁποία θὰ τοὺς ἔχουν τυλίξει τὰ ἀψυχα. Ὁ Δῆμος, βέβαια κάνει ὅ,τι μπορεῖ· μὰ φαίνεται ὅτι οἱ οικονομικὲς του δυνατότητες, δὲν ἀντέχουν σὲ μεγαλύτερες τακτικὲς καὶ ἐτήσιες δαπάνες, γιὰ μερικὲς, στοιχειώδεις—ὅπως πιστεύουμε—ἀνάγκες. Τὸ σπασμένο π.χ. τζάμι μιάς βιτρίνας—δαπάνη ἀντικειμενικὰ ἀσήμαντη—ἡ ἔκθεση τῶν στολῶν στὶς ἐπιδράσεις τῆς σκόνης καὶ τὶς ζημιὰς τοῦ σκόρου, τὸ λεῖψθ' εἰδικὸ καὶ εὐπαρουσίαστο προσωπικό, ἡ ἀπουσία ἐπεξηγηματικῶν τῶν ἀντικειμένων καταλόγου, μπορεῖ νὰ διαθέσουν ἀσχημα τὸν ἐπισκέπτη, καὶ νὰ τὸν ὠθήσουν ἰσως νὰ σκεφθῇ ὅτι οἱ ἄνθρωποι, δὲ φροντίζουν νὰ συντονίσουν τὰ μουσειακὰ, μὲ τὰ τριγύρω γοητευτικὰ ἀψυχα. Ἀλλοτε π.χ. τὸ προσωπικὸ τοῦ Μουσείου εἶχε

μεταβάλλει σὲ κηπάρια ὅλους τοὺς ἄμεσα περιβάλλοντας τὸ Μουσεῖο χώρους. Τώρα ἐκεῖ εἶναι ἓνας μόνον ἄνθρωπος· τί νὰ πρωτοκάνει; Κἀτι λοιπὸν πρέπει νὰ γίνῃ. Τὸ Μουσεῖο μας, εἶναι ἀπὸ τοὺς πρωταρχικοὺς παράγοντας τοῦ τουρισμοῦ τῶν Γιαννινίων. Πρέπει νὰ ἐξευρεθοῦν ἑκτακτοὶ πόροι. Πῶς ἀλλοιῶς θὰ μπορέσῃ τὸ Μουσεῖο νὰ ἀποκτήσῃ ἕνα σωρὸ ἀρχαιοτήτες ποὺ ὑπάρχουν ἀκόμα σὲ σπήτια πλούσια καὶ μὴ τῶν Γιαννινίων; Ἄλλες ἀκόμα ποὺ ἀπὸ ἑλλειψη παρόμοιων πόρων, παίρνουν τὸν ἀγύριστο δρόμο τῆς ξενιτιάς; Οἱ φίλοι τοῦ Μουσείου, οἱ φίλοι τῶν Γιαννινίων ἅς ὀργανωθοῦν. Ἀς βροῦν αὐτοὺς τοὺς πόρους, ἅς δείξουν ἐνεργὰ καὶ ἐκδηλᾷ τὴν ἀγάπη τους· μὲ ὀλίγο ἐνθουσιασμό, ὀλίγη κίνηση, μὲ μιά καρποφόρα στοργή, θὰ βροῦν τὸν τρόπο καὶ τὰ χρήματα. Ὅσο παραμελοῦμε τοὺς θησαυροὺς μας, τόσο περισσότερο κινδυνεύουμε νὰ τοὺς χάσουμε. Τὸ Κέντρο, μὲ τὴν ἀδυναμία του δρεξὶ καὶ τὶς εὐκολοεύρετες προφάσεις μπορεῖ, ἀπὸ τὴ μιά μέρα στὴν ἄλλη, νὰ μᾶς ἀπογοιμῶσιν ἐκλεκτικὰ ἀπὸ τὰ σημαντικότερα ἀποκτήματα τοῦ Μουσείου μόνον καὶ μόνον γιὰτὶ δὲν θὰ ξέραμε ἢ δὲ θὰ θέλαμε νὰ τὰ ἐκτιμήσουμε καὶ νὰ τὰ ἀξιοποιήσουμε τοπικὰ. Ἀς μὴν ἀπογοητεύουμε ἔτσι, καὶ ὅσους ἔχουν ὅλη τὴ διάθεση νὰ τὸ πλουτίσουν μὲ προσωπικὲς δωρεές.

Δ.Σ.

*

ΧΡ. Ν. ΛΑΜΠΡΑΚΗΣ

Ἀφορμὴ νὰ γράψω τοῦτο τὸ σημεῖο μου ἔδωσε τὸ ἄρθρο τοῦ σεβαστοῦ μου καθηγητῆ κ. Γ. Ι. Παπαγεωργίου, τὸ σχετικὸ μὲ τὸ λαογραφικὸ διαγωνισμὸ τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας», ποὺ δημοσιεύθηκε σὲ προηγούμενο τεῦχος τῆς. Ἐκεῖ ὁ σεβαστός μου καθηγητὴς ἀναφέρει μεταξὺ τῶν Ἡπειρωτῶν λαογράφων καὶ τὸν Χρ. Ν. Λαμπράκη. Πολὺ ὅμως φοβοῦμαι ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ Χρ. Λαμπράκη εἶναι σχεδὸν ἀγνωστο στὸν περισσότερο κόσμον τῶν Ἡπειρωτικῶν γραμμάτων, καὶ τὸ λίγο ἔργο του ποὺ μᾶς ἀφῆσε δημοσιευμένο θὰ ἔπρεπε νὰ εἶχε ἀφσεχθῇ περισσότερο, καὶ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ὑπόδειγμα μεθοδικῆς λαογραφικῆς ἐργασίας. Ὁ Λαμπράκης εἶχε

γεννηθῇ στὸ Βουργαρέλι τοῦ νομοῦ Ἀρτας. Ὅταν τελείωσε τὸ γυμνάσιο γράφτηκε στὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ὅπου εἶχε τὴν καλὴ τύχη νὰ συνδεθῇ στενὰ μὲ τοὺς καθηγητὲς τοῦ Σπ. Λάμπρο καὶ Ν. Πολίτη. Ὁ τελευταῖος μάλιστα πρέπει νὰ εἶχε ἐξασκήση μεγάλη ἐπίδραση ἐπάνω του, ἂν κρίνουμε ἀπὸ τὴν ἐπίδοση τοῦ Λαμπράκη στὶς λαογραφικὲς σπουδές. Ἐκτός ἀπὸ τὴ λαογραφία ὁ Λαμπράκης ἐδειξε ζωηρὸ ἐνδιαφέρον καὶ γιὰ τὴ νεοελληνικὴ λογοτεχνία, καὶ ὑπῆρξε μάλιστα καὶ στενὸς φίλος τοῦ Παλαμά. Τελειώνοντας τὸ Πανεπιστήμιο διορίστηκε καθηγητὴς γυμνασίου. Μετὰ τὸν πρῶτο παγκόσμιον πόλεμον ἔφυγε μὲ ὑποτροφία γιὰ τὴ Γενεύη ὅπου σπούδασε φιλολογία. Μὲ λίγα ὅμως χρόνια ἐπιστρέφει στὴν ἰδιαίτερη πατρίδα του, ὅπου δίνει βίαιον τέλος στὴ ζωὴ του. Στὴ Γενεύη, ὅπου εἶχε ἐν τῷ μεταξύ παντρευθῇ, ἰδρύθηκε στὴ μνήμη του ἔδρα τῆς νεοελληνικῆς στὸ Πανεπιστήμιο, ποῦ τὴν κατέχει σήμερον ὁ γνωστὸς νεοελληνιστὴς καὶ μουσικὸς κ. Samuel Baud - Bovy. Ἀπὸ τὰ δημοσιεύματα τοῦ Χρ. Λαμπράκη ἀναφέρω τὰ ἑξῆς ποῦ μοῦ εἶναι γνωστά: 1) Παραδόσεις ἐκ Τζουμέρκων, «Νέος Ἑλληνομνήμων», 2 (1905), 298. 2) Δημῶδεις παραδόσεις Τζουμέρκων, αὐτ. 3 (1906), 109 κέξ. 3) Τετρίμιδες, «Λαογραφία», 1 (1910), 705. 4) Ἐπιγραφή Παναγίας Βελλᾶς, «Νέος Ἑλληνομνήμων», 11 (1914), 319. 5) Εἰς τὰ ἀγιορειτικὰ δημῶδη ᾄσματα, αὐτ. 12 (1915), 119. 6) Εἰς τὰ ἀνέκδοτα ἐπιγράμματα, αὐτ. 12 (1915), 120 κέξ. 7) Τραγούδια τῶν Τσουμέρκων, «Λαογραφία», 5 (1915), 52-130. 8. Χρ. Ν. Λαμπράκη - Ν. Ι. Μπέρτου, Ἐκλογαὶ ἐκ τῶν παραλλήλων βίων τοῦ Πλουτάρχου, Ἀθῆναι 1915, 8ον μικρ., σ. 96.—Τελειῶνω τὸ σημείωμά μου τοῦτο, (τὸ ὁποῖον ἂς χρησιμεύσῃ σὰ μικρὸ μνημόσυνο γιὰ ἕναν πρόωρον χαμένον Ἠπειρωτὴ λόγιον), μὲ τὴν εὐχὴ ὅπως ἄλλοι, ποῦ ἔτυχε νὰ γνωρίσουν προσωπικὰ τὸν Λαμπράκη, μᾶς δώσουν πλήρη εἰκόνα τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἔργου του.

Γ.Χ.Σ.

*

ΘΑ ΤΗΝ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ

Ὁ Ἀθανάσιος Τσακάλωφ, ὑπῆρξεν ἀπὸ τοὺς ἱδρυτὰς τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας. Ἐγεννήθη εἰς τὰ Ἰωάννινα τὴν πόλιν τῶν γραμμάτων καὶ τὴν γεννέτειραν τῶσαν μεγάλων ἀνδρῶν. Καὶ ὅμως, ἐκτὸς μιᾶς ἀναμνηστικῆς πλακῆς, τίποτε ἄλλο δὲν ἐνεθύμιζεν ὅτι ἐδῶ ἐγεννήθη καὶ ἐμεγάλωσεν ὁ μεγάλος Φιλικός. Τὰ Ἰωάννινα εἶχαν λησμονήσει τὸν Τσακάλωφ. Αὐτὴν τὴν ὁμίχλην τῆς λήθης

ποῦ ἐδημιούργησεν ἡ ἀδιαφορία μας ἤλθε νὰ διαλύσῃ ἡ ἀπόφασις τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου Ἰωαννίνων περὶ ἀνεγέρσεως ἀνδριάντος εἰς τὸν Τσακάλωφ. Ἐπαινέτῃ ἡ πρωτοβουλία ἀλλὰ δὲν ἀρκεῖ μόνον αὐτὴ διὰ τὴν ἐπίτευξιν ἀποτελέσματος. Μόνον ὡς βάσις δύνανται νὰ θεωρηθῇ τὸ ψηφισθὲν κοινὸν τῶν 25 ἐκατ. δρχ. Διὰ νὰ ἐξοικονομηθοῦν τὰ ἐξοδα εἶναι ἀπαραίτητος ἡ διεξαγωγή ἐράνου μετὰ-ξὺ ὅλων τῶν Ἠπειρωτῶν ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ. Πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν πρέπει νὰ στραφῇ τῶρα ἡ προσοχὴ τοῦ κ. Δημάρχου καὶ τὴν ὁποιαδήποτε σχετικὴν του ἐργεσίαν ἡ «Ἠπειρωτικὴ Ἑστία» ἐκθύμως θὰ ὑποστηρίξῃ.

I.N.N.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

«Ἄν ἡ Ἐπαρχία δὲν ὀρῶθεϊ μόνη της..»

[Ὁ ἐκλεκτὸς λογοτέχνης καὶ συγγραφεὺς τῆς Θεσσαλονίκης κ. Π.Σ. Σπανδωνίδης, Διευθυντῆς τοῦ περιοδικοῦ μελέτης καὶ κριτικῆς «Μακεδονικῆς ἡμέρας» θίγει μὲ τὸ παρακάτω γράμμα τοῦ τὸ σπουδαιότατον θέμα τῆς πνευματικῆς χειραφετήσεως τῆς ἐπαρχίας τὸ ὁποῖον ἀπὸ τῆς ἐκδόσεώς της ἔθεσε καὶ ἡ «Ἠπειρωτικὴ Ἑστία». Τὸ θέμα αὐτὸ παρουσιάζει γιὰ ὅλους ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον καὶ θὰ πρέπει ν' ἀπασχολῇ τὴν δόκλῃν τὴν ἐπαρχιακὴν πνευματικὴν Ἑλλάδα καὶ ἀκόμη τὰ κέντρα τοῦ ἀποδήμου Ἑλληνισμοῦ ὅπου ὑπάρχουν ἀνοργάνωτες πνευματικὲς ἀξίαι].

Ἀγαπητὴ «Ἠπειρωτικὴ Ἑστία»,

Ἐννοῶ ἀπόλυτα, καὶ ὄχι μόνον ἐννοῶ, ἀλλὰ καὶ αἰσθάνομαι βαθιὰ τὸν ἀγῶνα σας, ποῦ εἶναι ἕνας ἀγῶνας ἀφύπνισης καὶ πολιτισμοῦ.

Ἄν ἡ Ἐπαρχία δὲν ὀρῶθεϊ μόνη της, δὲν κινήσῃ μόνη της γιὰ νὰ λάβῃ συνειδησὴν τῶν προβλημάτων της καὶ τῶν δημιουργικῶν της ἱκανοτήτων καὶ ζητήσῃ τὴ θέση ποῦ τὴς ἀνήκει μέσα στὸ σύνολον, ποῦ λέγεται Ἑλλάδα — ὄχι ἀπλῶς στὴν Ἀθῆνα — ἂν αὐτὸ δὲν προ-καίται νὰ συμβεῖ, ἡ ἐπαρχία εἶναι καταδικασμένη νὰ ἀποτελεῖ νεκρὸ μέρος τοῦ ἔθνικοῦ πνευματικοῦ συνόλου· γιὰ νὰ νύκτα εἶναι ἡ ἑλλειψὶς δημιουργικοῦ παλμοῦ καὶ φωτισμένης συνειδήσεως.

Εὐτυχῶς, τὰ τελευταῖα χρόνια παρατηροῦνται κινήσεις ἐλπιδοφόρες καὶ μιὰ πρῶτὴ ἀφύπνισις ἀπὸ τὸ λήθαργον εἶναι φανερὴ παντοῦ.

Μόνον στὴ Σαλονικὴ μας, ποῦ εἶναι θανάσιμα περισφυγμένη ἀπὸ τὴ διαλυτικὴ πνοὴ μερικῶν desperados, δὲ βλέπω νὰ γίνεται τίποτε, ποῦ νὰ μπορεῖ χωρὶς φόβον τοῦ γελοίου νὰ ὀνομασθῇ δημιουργία.

κό. Οι ὀλίγες καλές ἐξαίρεσεις δὲ διαψεύδουν τὸν κανόνα.

Χαίρομαι γιὰ τὴ δική σας ξαφνικὴ νεότητα. Μόνο θὰ ἤθελα νὰ σὰς συστήσω καρτερικότητα, θέληση γιὰ νὰ ὑπερνικήσετε τὰ ἐμπόδια, ποὺ στὴν ἀρχὴ εἶναι πολλὰ.

Πέτρος Σ. Σπανδωνίδης

Θεσσαλονίκη, 14/9/53.

*

Οἱ Τοῦρκοι στὴν Ἑπείρο

Ἀγαπητὴ «Ἑπαιρωτικὴ Ἑστία»,

Συμπληρωματικὰ μὲ ὅσα —κάτω ἀπὸ τὸν τίτλο: Γαζή Ἑβρενός, ὁ πρῶτος ἐπικυρίαρχος τῶν Γιαννίνων— ἔγραψα στὸ τεῦχος σου τοῦ Φεβρουαρίου 1953 (σελ. 163-165), ἀνακοινώων ἐδῶ καὶ δυὸ ἀδιάσειστες ἱστορικὲς μαρτυρίες, οἱ ποῖες ἐπιβεβαιώνουν καὶ ἐπαληθεύουν ἀπόλυτα τὶς παραδοσιακὲς καὶ ἄλλες (βλ. Ἰ. Λαμπρίδη, Περιγραφή Ἰωαννίνων, σελ. 19, ὑποσημειώσεις) πληροφορίες, ὅτι τὸ ἔθνος τῆς συνοικίας Λειβαδιώτη, εἶχε παραχωρηθῇ στὸ Γαζή Ἑβρενός, ὡς φέουδο, τὸ ὅποιο αὐτὸς ἀφιέρωσε ὡς βακούφ, γιὰ τὶς ἀνάγκες συντηρήσεως τοῦ ἀπὸ αὐτὸν ταυτόχρονα ἰδρυμένου Τεκέ.

Ἡ πρώτη, εἶναι ἕνα χοτζέτ ἢ ταπί, τίτλος δηλ. ἰδιοκτησίας καὶ μεταβιβάσεώς της, ἀπὸ τὸν Ἡλία Μαϊντάτση, στὸν ἀδελφὸ του Νικόλα, ἐνὸς σπητιοῦ κειμένου σ' αὐτὴ τὴ συνοικία καὶ συνορευόμενου μὲ σπητὶ Σπύρου Χατζήγιου, γιουὶ Σαλαμάγκα, ὁμοῖο Ἀντριά Βλάχου, γιουὶ Πάνου Κορσοβίτσα (Χρυσοβιτηνοῦ), μὲ δημόσιο δρόμο καὶ μὲ λίμνη. Στὸ ταπί αὐτό, ἀναφέρεται ὅτι, τὸ μεταβιβαζόμενο σπητὶ εἶναι χτισμένο ἀπάνω σὲ ἑδᾶφος βακούφικόν, τὸ ὅποιο εἶχε παραχωρηθῇ μὲ βακούφικὴ ἐνοικίαση (γιερχάκ) καὶ ἀνήκε στὸν Τεκὲ τοῦ μακαρίτη... Γαζή Ἑβρενός. Τὸ πρωτότυπο αὐτοῦ τοῦ τίτλου, βρίσκεται στὴν κατοχὴ μου, καὶ χρονολογεῖται στὸ ἔτ. Ἐγ. 1271 (1850 περίπου μ.Χ.).

Ἡ δευτέρα, εἶναι μιὰ εἰδηση ποὺ ἀναγράφεται στὸ φύλλο τῆς 6ης Νοεμβρίου 1872, τῆς Τουρκο-Ἑλληνικῆς Ἐφημερίδας τοῦ Βιλαετίου Γιαννίνων, —Ἰωάννινα—Γιάγγια, —Τμήμα τῶν ἐτῶν 1869-1878 τῆς ὁποίας, ἀποδελτιωμένο ἀπὸ τὸν ὑποφαινόμενο στὰ 1940, βρίσκεται στὸ Δημοτικὸ μέος Μουσεῖο— καὶ ἀναφέρεται, σὲ δύο οἰκίας, κειμένους εἰς τὴν συνοικίαν Λειβαδιώτη, ἐπὶ τῶν

βακούφικων τόπων τοῦ μακαρίτη Γαζή Ἑβρενός.

Δ. Σαλαμάγκα

Υ.Γ.—Παρακαλῶ νὰ σημειωθῶν καὶ τὰ ἑξῆς: α') Ἡ εἰς τὴν ἀπάντησί μου γιὰ τὸ Διονύσιο τὸ Σκυλόσοφο («Ἑπαιρωτικὴ Ἑστία», τεῦχος Αὐγούστου ἐ.ἔ., σελ. 881, στήλη 1η, στίχ. 44ος) ἀναφερόμενη παραπομπὴ τοῦ Παραμυθίας Ἀθηναγόρα («Ἑπαιρωτικὰ Χρονικά», 1931, σ. 22, ὑποσημ. 1). ἀναγράφεται ἐκεῖ λανθασμένη. Ἡ ὁρθὴ εἶναι: Ἑπετηρὶς Παρνασσοῦ ἔτος 10ον [1914], σελ. 300 κἑξ. (ἄρθρον Ν. Ι. Γιαννόπουλου, βλ. «Ἑπαιρωτικὰ Χρονικά» 1928, σελ. 187, στ. 14 καὶ ἐπ.). — β') Στὸ ἄρθρο ἐπίσης Κιλούτσια, τοῦ ἴδιου τεύχους, νὰ προστεθῇ ὅτι καὶ σὲ πολλὰ σημεία τῆς προμνημονευθείσης ἔφημ. «Ἰωάννινα—Γιάγγια», ἡ συνοικία αὐτὴ γράφεται Κανλή-Τσιεσμέ καὶ Κανλήτσεσμε. Δ.Σ.

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

ΕΥΡΙΠΙΔΟΥ

“ΙΠΠΟΛΥΤΟΣ”

ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ: ΔΗΜ. ΣΑΡΡΟΥ

ΚΡΙΤΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΗΣ ΛΕΛΑΣ ΤΑΞΟΥ

Ἡ παράστασις τοῦ «Ἰππολύτου», ἡ ὁποία ἐδόθη ἀπὸ τὸ Ἑθνικὸν Θέατρον τὴν 16ην τρέχοντος μηνὸς εἰς τὸ Ὁδεῖον Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ, μὲ πρωταγωνιστὰς τὴν Ἑλσα Βεργή [Φαίδρα], τὸν Νικὸν Χατζίσκον [Ἰππόλυτος] καὶ τὸν Θάνον Κωτσόπουλον [Θησεύς], ἦτο ἀπὸ τὰ πλέον σημαντικὰ θεατρικὰ γεγονότα τῆς ἐφετηνῆς θερινῆς περιόδου εἰς τὰς Ἀθήνας.

Διὰ τοὺς Ἑπαιρώτας, ἴσως νὰ μὴ εἶχεν ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον ἡ παράστασις τῆς τραγωδίας τοῦ Εὐριπίδου, εἰάν δὲν ἀπετέλει ὄχι μόνον καλλιτεχνικὸν γεγονός, ἀλλὰ καὶ φιλολογικὸν μνημόσυνον τοῦ Δημητρίου Σάρρου, τοῦ μεγάλου ἐκείνου διδασκάλου τοῦ γένους, τοῦ ὁποίου ὁ πρὸ δεκαπενταετίας θάνατος συνεκίνησε βαθύτατα τὸν πνευματικὸν κόσμον τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὸ ἑπαιρωτικὸν Πάνθεον τῶν ἐπιφανῶν τῶν γραμμάτων, ἰδιαίτερον κατέχει θέσιν ὁ Δημήτριος Σάρρος, ἄνθρωπος μὲ εὐρείαν ἐγκυκλοπαιδικὴν μόρφωσιν, βαθύνους, ὁ ὁποῖος ἠγάπησεν εὐλοκρινῶς τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν πνεῦμα καὶ ἀφιερῶθη εἰς τοῦτο. Ἡ μεγάλη ἀγάπη του διὰ τὰ ἔργα τῶν κλασσικῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων καὶ ἰδιαίτερος διὰ τὰς τραγωδίας τοῦ Σοφοκλέους καὶ τοῦ Εὐριπίδου, τὸν ὥθησε νὰ ἀναλῶσῃ ἕνα σπουδαῖον μέρος τῆς ζωῆς του εἰς τὴν μετάφρασιν ἔργων τῶν τραγωδῶν αὐτῶν. Ἐπίστευεν εἰς τὴν πραγματικὴν ἀξίαν τὴν ὅποιαν ἔχει τὸ ἔργον τοῦ μεταφραστοῦ διὰ τὰς νεωτέρας γενεάς: «Φρονῶν —σημειώνει ὁ ἴδιος— ὅτι τὰ ἀθάνατα

ἔργα τῶν ἀρχαίων μεγάλων ἡμῶν ποιητῶν καὶ συγγραφέων πρέπει νὰ καταστῶσι ἐντῦφημα τῆς νέας ἡμῶν γενεᾶς καὶ τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν λογοτεχνίας, πηγὴ ζωοφόρος, καταγίνομαι ἀπὸ πολλῶν ἑτῶν εἰς ἔργον πολύμοχθον, εἰς ἐπιστημονικῶς ἀπληροβρεμένην ποιητικὴν μετάφρασιν

Δημήτριος Σάρρος

εἰς ζωντανὴν καὶ καλλιεπῆ δημοτικὴν γλῶσσαν, ἀρχαίων ποιητῶν ...». Τὸ μεταφραστικὸν ἔργον τοῦ Δημητρίου Σάρρου εἶναι ἐπίτευγμα σπουδαιότητος ἀδιαφιλονικήτου. Ὅπως ὁ ἴδιος προέβλεψεν, ὑπῆρξεν ὁ μοναδικὸς ἐκεῖνος μεταφραστὴς τῶν ἀρχαίων τραγῳδιῶν τοῦ Σοφοκλέους καὶ κατ' ἐξοχὴν τοῦ Εὐριπίδου.

Ὁ «Ἰππόλυτος», μὲ τὸν ὁποῖον ἐνίκησεν ὁ συγγραφεὺς του, ἐδιδάχθη τὸ 428 π.Χ. Θεωρεῖται ὡς ἓνα ἀπὸ τὰ πλέον ἐνδιαφέροντα ἔργα τοῦ Εὐριπίδου, λόγῳ τοῦ ἐνυπάρχοντος εἰς τὸ δράμα ψυχολογημένου στοιχείου. Ἡ παράστασις τοῦ ἀνόμου ἔρωτος τῆς Φαίδρας πρὸς τὸν πρόγονόν της, τὸν νεαρὸν καὶ θελκτικὸν Ἰππόλυτον, ἀποτελεῖ ἀριστουργηματικὸν λογοτεχνικὸν εὖρημα.

Ἡ πρώτη παράστασις τῆς τραγῳδίας ἐνόπιον τοῦ ἀθηναϊκοῦ κοινοῦ τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνος δὲν ἐνεθουσίασεν τὸ πλῆθος λόγῳ τῆς ὑποθέσεώς του. Ὁ καυστικώτατος μάλιστα Ἀριστοφάνης, εἰς τοὺς «Βατράχους» του, κακίζει τὸν «Ἰππόλυτον».

Οἱ χαρακτῆρες τοῦ ἔργου, ὅπως παρουσιάζονται ἀπὸ τὸν Εὐριπίδην εἰς τὸ δράμα του, εἶναι ἀληθῶς ὑπέροχοι. Ὁ Ἰππόλυτος, μὲ τὴν ἀγνότητά του, μὲ τὰς ἐμμόνους ἀντιλήψεις του περὶ παρθενίας καὶ τὴν ἀλύγιστον τήρησιν τοῦ ὅρκου του, ἐμφανίζεται ὡς ὁ τύπος τοῦ ἰδανικοῦ ἀνδρώπου, πρᾶγμα ὀλίγον τι ἀσυμβίβαστον μὲ τὰς συνθηεῖας τοῦ συγγραφέως. Εἰς τὸ πρόσωπον ὁμῶς τῆς Φαίδρας, ὁ ἀρχαῖος ποιητής, τοποθετεῖ πλουσίως τὸ προσωπικόν του στοιχεῖον, μὲ τὴν ἐντονον μορφήν τοῦ σφοδροῦ πάθους καὶ τὸ ὑπέροχον ἐρωτικὸν παραλήρημα τῆς ἡρώιδος, ἡ ὁποία προσπαθεῖ νὰ ἀντισταθῇ εἰς τὴν θέλησιν τῆς Ἀφροδίτης (Κάρια Παναγιώτου) τῆς ὁποίας εἶναι τυφλὸν ὄργανον. Ἔχει ἐπίγνωσιν τῆς συζυγιακῆς τιμῆς καὶ τῶν μητρικῶν καθηκόντων καὶ ἀγωνίζεται ἀπεγνωσμένως διὰ νὰ μὴ παρασυρθῇ ἀπὸ τὰς δελεαστικὰς προτάσεις τῆς τροφοῦ (Ἀθ. Μουστάκα). Φυσικῶς ἐπακολουθεῖ ἡ κατὰπτωσίς της ἡ ὁποία μεταβάλλει τὴν φλογερὰν ἀγάπην της εἰς ἄσβεστον μῖσος καὶ ἀποφασίζει νὰ συκοφαντήσῃ, μὲ τὸν θάνατόν της, τὸν υἱὸν εἰς τὸν πατέρα. Ἡ στρόφῃ ὁμῶς αὕτη, ἀπολύτως ψυχολογημένη, ἐνθυμίζει εἰς τὸν θεατὴν πλῆθος παρομοίων περιπτώσεων ἀπὸ τὴν καθημερινὴν ζωὴν.

Τὸν Θησέα, ὁ συγγραφεὺς, ἠθέλησε νὰ τὸν παρουσιάσῃ ὡς ἓνα τρυφερὸν σύζυγον καὶ στοργικὸν πατέρα, ὁ ὁποῖος ὁμῶς οὔτε πρὸς στείγην δὲν ἐνθυμίζει τὸν ἀτρόμητον ἥρωα, τὸν θυρεῖ.

Ἡ Ἑλσα Βεργή ὡς Κασσάνδρα εἰς τὸ θέατρον «Mercury» τοῦ Λονδίνου

κὸν υἱὸν τοῦ Αἰγῶος. Ὁ χαρακτήρ ἐξ ἄλλου τῆς τροφοῦ δίδεται εἰς ἀπόλυτον ρεαλιστικὸν ὕψος. Κοινότητος ὁ τύπος ἀλλὰ καὶ γνήσιος ἐκπρόσωπος τῶν ἀσημάντων ἐκείνων γυναικῶν αἱ ὁποῖαι κατέχονται ἀπὸ πονηρὰ καὶ ἐπιπόλαια αἰσθήματα. Αἱ θεαὶ ἐμφανίζονται ἐν συμφωνίᾳ μὲ τὰς ἀντιλήψεις τῶν ἀρχαίων καὶ ὁ ἀγγελισ-

φόρος (Στέλιος Βόκοβιτς) είναι συμπαθής διά την ευγένειαν, τὸ θάρρος καὶ τὴν διακριτικὴν του συμπόνοιαν. Ὁ χορός, ὅπως συμβαίνει πάντοτε εἰς τὰ ἀρχαῖα δράματα, συμπάσχει με τοὺς ἀρχοντας διὰ τὴν δυστυχίαν των καὶ ἐκφράζει τὰς σκέψεις τοῦ λαοῦ διὰ τὰ ἔργα τῶν μεγάλων.

Με τὸν ρόλον τῆς Φαίδρας εἰς τὸν «Ἰππόλυτον» τοῦ Εὐριπίδου ἡ «Ἑλσα Βεργή» ἐμφανίζεται καὶ πάλιν πρὸ τοῦ ἀθηναϊκοῦ κοινοῦ μετὰ τὴν μακρὰν ἀπουσίαν της εἰς τὴν Εὐρώπην, ἀπὸ ὅπου μᾶς ἤρχοντο τὰ εὐχάριστα μηνύματα τῶν ἐπιτυχιῶν της. Ἡ ἐξαιρετικὴ καλλιτέχνις ἱκανοποίησε βαθύτατα τὸν θεατὴν μετὰ τὴν ἐμφανισίαν της αὐτὴν, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ σταθμὸν εἰς τὴν θεατρικὴν σταδιοδρομίαν της. Ἡ βαθεῖα καὶ θεομὴ φωνὴ τῆς ἡθοιοιοῦ, ἡ ὁποία ἐπάλλετο ἀπὸ τὸν ἐρωτικὸν πόνον, ἡ ἐρμηνευτικὴ δεινότης καὶ αἱ ἁρμονικαὶ κινήσεις τοῦ σώματος καὶ τῶν χειρῶν της, μαζὺ μετὰ τὴν ἀναμφισβήτητον ὑπαρξίν του ἐντόνου δραματικοῦ στοιχείου, ἦσαν διὰ τὸν θεατὴν μία ἀληθὴς πνευματικὴ ἀναγέννησις.

Σήμερον ἡ «Ἑλσα Βεργή» ἀποκαλύπτεται εἰς ἡμᾶς ὡς «μιά φτασμένη πιά καλλιτέχνις» τὴν ὁποίαν ἀναζητοῦσε τὸ ἑλληνικὸν κοινὸν διὰ νὰ ἐμπιστευθῇ εἰς αὐτὴν τὴν τήβεννον τῆς τραγῳδοῦ.

Παραπλεύρως εἰς τὴν «Ἑλσα Βεργή», ὁ Νίκος Χατζίσκος ὑπερέβαλεν ἑαυτὸν εἰς τὸν ρόλον τοῦ Ἰππολύτου μετὰ τὴν ἀδρότητα τῆς φωνῆς του, τὸ ἀρρενωπὸν καὶ ἀγέρωγον βάδιμά του καὶ τὰς ἀνέτους κινήσεις του. Ἰδιαιτέρως δὲ εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ θανάτου ἦτο ἀποκαλυπτικῶς ὑπέροχος. Ὁ Θᾶνος Κατσόπουλος, ὁ εὐσυνειδητὸς αὐτὸς καλλιτέχνης, ἐπέτυχε ἀπολύτως μετὰ τὴν ἐρμηνευτικὴν ἐμπειρίαν του τὸν ἀριστον τύπον τοῦ βασιλέως, ὁ ὁποῖος μοιλονότι ὁ θρόνος τοῦ ἐξησφάλιζε θέσιν ἰδιαίτεράν ἐν μέσῳ κοινῶν ἀνθρώπων, ἐν τούτοις παρῶν ὄντων ὅλας τὰς μικροαδυναμίας τοῦ ἀσημάντου θνητοῦ. Εὐσυνειδητὸς καὶ ἡ «Ἀλέκα Κατσέλη» εἰς τὸν ρόλον τῆς Ἀρτεμίδος τὸν ὁποῖον ὑπεδύθη. Ἐξοχος ἡ κ. Μουστάκα ὡς τροφός. Οἱ ἄλλοι ἡθοιοιοὶ με ἀξιέπαινον προσπαθειᾶν ἔδωσαν καὶ ἐκείνοι ὅτι ἠδύναντο διὰ μίαν ἀρτίαν πράγματι παραστάσιν.

Ἡ μουσικὴ ὑπόκρουσις, σύνθεσις τοῦ διασήμερου μαέστρου Δημητρίου Μητροπούλου, συνέβαλε τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐνυάλαν τῶν αἰσθημάτων τοῦ θεατοῦ. Τὰ κοστούμια τοῦ κ. Φωκά, γνήσιον ἔργον ἐμπνεύσεως, προσέδιδον εἰς τὴν ὅλην παράστασιν τὴν ἐπιβλητικὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ ἀρχαίου δράματος μετὰ τὴν καλίσθητον ἐκλογὴν τῶν χρωμάτων καὶ τὴν εὐχάριστον εἰς τὴν ὄρασιν σύνθεσιν των. Ἡ σκηνοθεσία ἐν τέλει τοῦ κ. Ροντήρη, ἀνογή — μετὰ τὰς γνωστὰς ἀντιλήψεις — ἔδωκεν ἐν τούτοις μίαν νέαν ἀποψιν τοῦ ἐμπνευσμένου καλλιτέχνου, μετὰ τὴν χρῆσιν τοῦ «ἐλαφιοῦ» στοιχείου.

ἀπολύτως σύμφωνον μετὰ τὸ βαθύτερον νόημα καὶ τὴν ἁρμονικὴν σχέσιν μεταξὺ τοῦ χοροῦ καὶ τοῦ δραματικοῦ μύθου.

Δέλα Τάσου

ΚΡΙΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΥ

Γιώργου Δωρικού. «*Ἀνθρωποὶ καὶ φαντάσματα*». Μυθιστόρημα, Ἀθήνα 1952.

Ὁ Κίμων Δαλέρτης — διδάκτωρ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς, εἰσοδηματίας, γεννημένος πλούσιος — ἀφῆκε τὴ ζωὴν νὰ τὸν χαϊδεύῃ μετὰ μόνον τοὺς ἀφροὺς τῶν ἀπαλῶν κυμάτων τῆς: ζούσε μονάχα γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ ἀπὸ τὸν ἑαυτό του. Μετὰ τὸ πρόσωπό του τὸ συμπαθητικὸ μέσ' τὴν ἀρρενωπὴν του αὐστηρότητα, τὸ σῶμα του τὸ ἀθλητικόν, τὸ σπῆτι του, τὸ αὐτοκίνητό του, τὰ κοστούμια του [ὅλα τῆς μόδας], τὰ μεταξωτὰ του πουνάμισα, τὰ παπούτσιά του, πάντα φρεσκογυαλισμένα ... ὁ Κίμων Δαλέρτης ... δὲν εἴξερε ἄλλον ἀπὸ τὸν ἑαυτό του.

Τὸν ἔχανε, μονάχα κάθε βράδυ, σὰν πέφτοντας νὰ κοιμηθῇ ἔσθοντο τὸ φῶς ... καὶ τὸν ξανάβρισκε — τὸν ἴδιο πάντα — κάθε πρωτὶ, σὰν ἀνοίγετο τὸ παράθυρόν του, καὶ ἔδλεπε ἀπὸ καὶ τὴ θάλασσα... Τὴ θάλασσα τοῦ Φαλήρου, ποὺ ἦταν μπροστὰ στὸ σπῆτι του, καὶ ποὺ τὴν ἀγγάντευε ἀπὸ μικρὸς, σὰν ἓνα πρᾶγμα δικό του· σὰν προέκτασιν τῆς ἰδιοκτησίας του...

Κάποιος ὅμως πρωτὶ, ἡ ἴδια αὐτὴ θάλασσα, τοῦ φάνηκε πῶς δὲν ἦταν ὅτι ἴσαμε τότε εἶχεν ἀγγαντέψει. Ἦταν μιά θάλασσα, πιὸ μεγάλη, πιὸ γαλανή, μετὰ βουεῖς ἀπειρόστομες καὶ ἐμφυχωμένες, τόσο ἐντονα, πόλλες πῶς δυνάταν μετὰ μύχια τῆς δικῆς του ζωντάνιας: Τὸ πρωτὶνὸ ἐκεῖνο, ἦταν σὰν κάποιος νὰ τὸν κάλεσε κοντὰ του, γιὰ κάποια περισυλλογὴ στὴ μοναξιά, ποὺ εἶναι ἡ πιὸ σοφὴ, ἡ πιὸ γλυκειά, ἡ πιὸ ἐμπιστὴ τοῦ ἀνθρώπου φίλη... Ζήτησε ἀπὸ τὸ θεῖο του τὸ κότερτορ του, καὶ ἔναοιχτηκε στὸ πέλαιο ... γιὰ τὸ πέλαιο... Μόνον του συντροφιά, ἔνας ναύτης: ὁ θαρκάρης τοῦ θεῖου του, ποὺ ὁ Κ.Δ. τὸν ἀφῆσε αὐτὸς νὰ τὸν ὀδηγῇ. Καὶ κεῖνος, ἄραξε τὸ βράδυ στὴ Τζιά: στὴ μοναξιά τῆς Παναγίας τῆς Καστριανῆς... — «Ὅτι καὶ ἂν τῆς ζητήσῃς τὴν ψυχὴ σου, τὸν εἶχε μετὰ τὴν ἀπλὴν του πίστην θεοδώσει ὁ θαρκάρης — θὰ σοῦ τὸ δώσῃ ἡ Χάρη Τῆς.

Τὸν Κίμωνα Δαλέρτη ... ἡ λογικὴ ἦταν πρὸς τὸν καθωδηγοῦσε στὸ νὰ θεωρῇ τί εἶναι πιστευτὸ καὶ τί μὴ πιστευτὸ... Ὅμως, στὴ Μόνωση ἐνὸς μοναστηριοῦ... τὸ ἱερὸ περιβάλλον, δουλεῖται τὴ σκέψιν μετὰ τὴν ἀναύγεια τῆς θείας ἐνόρασης. Οἱ προσευχὲς τῶν πιστῶν, καὶ οἱ ἐλπίδες τῶν πονεμένων, σπάζουν μετὰ τὴν καρδιά τῆς, τὸν ἔρωτα τοῦ ἀπείρου. «...Ὅταν στὴ Μονὴ ζούσαν ἀκόμα καλὸι γεροὶ, τοὺς χάριζα σκέψεις εἰρηνικῆς... ἀκόμα καὶ τώρα, παραστέχον μερικὸς ἄθρη-

σκους μὰ ὄνειροπόλους ἐπισκέπτες σάν ἀτενίζον ἀπὸ δῶ τῇ θάλασσᾳ καὶ τὸν οὐρανό, προσπαθόντας νὰ ὑψώσω τὴν ἐνατένισή τους στὸ ὕψος τῆς προσευχῆς...».

Ἡ νύχτα γινόταν σκοτεινὴ, ἡ σιωπὴ ἀπόκοσμη... Στὸ ὑπόγειο ἐκκλησάκι, τὸ ἀσημένιο καντήλι τῆς Παναγίας, ἔκαιγε μόνο ... σάν νὰ λύτερωνε τὰ μάτια ἀπὸ τῇ νύχτᾳ τῇ θαθεῖᾳ...

Ὁ Κίμων Δολέρτης, πῆρε ἓνα κερί καὶ τᾶναψε... — «Θὰ τῆς ζητήσω κι ἐγὼ», εἶπε μέσα του. Κι αὐτὸ τῶπε, σάν νᾶχε ξαφνικὰ φωτιστεῖ ἀπὸ κάποια χάρη, ἀπὸ κάποια πίστη θεόπνευστη... — Μὰ τί ;... Καὶ τότε, ἐκεῖ, μπροστὰ στὴν ἑικόνα τῆς Παναγίας εἶδε καθαρά τί ἦταν. Ἐκεῖ γιὰ πρώτη τῶρα φορὰ πῆρε ὁ Κίμων Δολέρτης τὴ θαθεῖα συνειδηση, πὼς δὲν ἦταν παρὰ ἓνα τομάρι τιποτένιο, κάτι τὸ τόσο ἀλλοιώτικο ἀπὸ τὸ ἀξιόλογο πρόσωπο ποὺ πίστευε ὅτι ἦταν.

Κατόπι ἦρθε ἐκεῖνο τὸ πρωινό !: Πόλεμος !. πόλεμος !... Οἱ Ἴταλοί !. Ἐπιστράτευση !... Μέσα στὸ τραῖνο μὲ τοὺς ἐπιστράτους ποὺ ταξιθεύουν γιὰ τὴ Σαλονίκη γιὰ νὰ ντυθοῦν, ὁ Κίμων Δολέρτης ... χωρὶς ἀκόμα πίστη, χωρὶς ἰδανικό, δὲν εἶχε τῶρα μείνει παρὰ μονάχα μὲ τὸ πολὺ-ξερο μυαλό του... Ψαχούλευε τὶς γνώσεις του, τὴ ξεσκόνιζε, γιὰ νὰ φκεῖταις μὲ τὴ χρυσή τους σκόνη, θεωρεῖς εἰρηνοφίλες... Ἐννοιοῦθε σάν κάποιος πουντρισμένος καλλιάνθος, ποὺ μὲ τὴ μάσκα τοῦ ἰδεολόγου ἀνθρωπιστῆ, ἔτρεψε πὼς νὰ σώσῃ τὸ σαρκίο του... Μιὰ γνωριμία ὅμως τῆς στιγμῆς, ὁ πρῶτος τυχόντας συνεπίστρατός του — ποὺ νὰ τὸν εἶχε ἰδεῖ ὁ Δολέρτης ; ποὺ τάχα ;... «Α ! ναί !. μοιάζει τοῦ ναυτῆ τοῦ κόττερου... — τὸ ὅποιο δῆποτε αὐτὸ ἀπλό καὶ ἄσοφο — σάν τὸ ναυτῆ — παιδί τοῦ λαοῦ, τοῦ μαθαίνει τὴν πιὸ μεγάλη ἀλήθεια : — «Μπά, τοῦ εἶπε, δὲν εἶναι τίποτε ... μαθαίνεις μόνος σου» κι ἄς εἶσαι ἀγύμναστος... Ἐκεῖνο ποὺ σοῦ χρειάζεται στὸν πόλεμο, δὲν τὸ μαθαίνει σὸ στρατό... — Ψυχὴ !. Σοῦ χρειάζεται ψυχὴ !...»

Καὶ τότε, ὁ Κίμων Δολέρτης, αἰσθάνθηκε σάν, ἡ Ὑπέρτατο Μάννα τῆς Θρησκείας του... τὸ θεο αὐτὸ σὺμβολο τῆς μητρικῆς ἀγάπης καὶ τροφερότητας, σάν, μέσ' τὴν ἄθλια μοναξιά του, νὰ τὸν ἀγκάλιασε προστατευτικά. Κι ἐμψυχώθηκε ... Ἐγινε ἥρωας.

Ἦρθε κατόπι ἡ κατοχὴ... κι ὁ Δολέρτης, ἀντίκρουσε, τίμια καὶ θαρραλέα, καὶ τὸ γερμανικὸ ἐκτελεστικὸ ἀπόσπασμα.

Αὐτὸ εἶναι τὸ ψυχικὸ περίγραμμα τοῦ ἥρωα τοῦ μυθιστορήματος τοῦ Γ. Δωρικῆ καὶ τῆς ζωῆς του. Τὰ μεταξὺ, τὰ γεμίζουν τὰ περιστατικὰ τῆς στρατιωτικῆς καὶ πολεμικῆς ζωῆς του, καθὼς καὶ τῶν καιρῶν τῆς κατοχῆς, κατὰ τὴ διάρκεια τῶν ὁποίων παλαίει ἀνάμεσα πίστης καὶ σκεπτικισμοῦ, ἐνδραση καὶ ἀμφιβολίας, ἐγώπαθης ἀπόλαυσης καὶ θυσίας, κυνισμοῦ καὶ περισυλλογῆς. Μεσ' τὸ κελλὶ τῆς φυλακῆς, μπορούσε νὰ φῇ καὶ νὰ πά-ρουν γιὰ ἐκτέλεση, — προστομασμένα — ἀντίς αὐτόν, ἔναν ἄθωο συγκρατούμενο του. Μὰ τελί-

κά... μιὰ ἀνακούφιση ἐξαίσια ἄρχισε νὰ τὸν κυριεύη... ΓΙΑΤΙ πῆρε τὴ στᾶση ἐκεῖνη, ποὺ ἀνάμε-σα σ' ὅλες τὶς ἄλλες... εἶναι ἡ μόνη ποὺ δο-λεύει τὸν κακόμοιρο τὸν ἄνθρωπο.

Στὶς τελευταῖες ἀμφιβολίες τῆς παληῆς του φύσης, ἀνάμεσα ζωῆς καὶ θανάτου, τὸν παρα-στέκει τῶρα ἡ Βαζαντασένα, ὁ προστάτης του ἄγγελος, ποὺ τοῦ ζητεῖ νὰ τὴν ἀφήσῃ νὰ τὸν δὲγγῇ ἐκεῖ ποὺ εἶναι τὸ Μεγάλο Ἐγὼ τῶν ὄντων, σάν νὰ τὰ μπάζει μέσα στὴν ἀγκαλιά Του τὴν ἀπέραντη. Ἐκεῖ μέσα στὸν ὑπέρτατο ὕπνο του, θὰ ζεῖ κι αὐτός τὸ Ἐγὼ τοῦ Θεοῦ, σάν ἓνα ἀπέραντο ὄνειρο ἀγάπης.

Στὸ βιβλίο αὐτὸ τοῦ Γ.Δ. ὑπάρχει ἀναμφι-σέτητη ἀφηγηματικότης, ὕψος, συνέπεια. Οἱ χα-ρακτῆρες τῶν προσώπων τοῦ μύθου, εἶναι καλὰ περιγραφιμένα, καὶ βαθὺς καὶ σπουδαῖος ὁ στοχασμὸς του. Ἡ πάλη ἀνάμεσα στοὺς δυὸ ἐκρυπτοὺς τὸν Κίμωνᾳ Δολέρτη, ἀνάγλυφον κ' ἐν-διαφέρουσα.

Δ.Σ.

★

Κ. Μαντᾶ, ἐπιθεωρητοῦ δημοτ. σχολείων, «Πῶς εἶδα τὸ Ἀναγνωστικὸ τῆς Στ' τοῦ Δημοτικῆς σχολείου καὶ πῶς τὸ δίδαξα», σελ. 68 σχ. 8ον (μικρόν).

Τὸ ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον βιβλίον τοῦ κ. Μαντᾶ, ποὺ εἶδε τὸ φῶς τῆς δημοσίευσής τὸν τελευταῖον καιρόν, ἔρχεται νὰ πληρώσῃ ἓνα κε-γόν εἰς τὴν παιδαγωγικὴν βιβλιογραφίαν καὶ εἶ-ναι πολὺ χρήσιμον εἰς τοὺς λειτουργοὺς τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως. Αἱ δημοσιευόμεναι σκέψεις καὶ παρατηρήσεις τοῦ συγγραφέως εἰς τὸν τόμον τοῦτον εἶναι προφανῶς τὰ καταστα-λάγματα τῆς εἰρηγῆς τοῦ εἰς κάποιο παιδα-γωγικὸν συνέδριον, διὰ τοὺς πολλοὺς ὅμως διδα-σκάλους, ποὺ δὲν εἶχαν τὴν εὐκαιρίαν νὰ συζη-τήσουν τὸ θέμα τοῦτο εἰς τὰς συγκεντρώσεις των, ἢ ἐκδοῦς τῶν ἀπόψεων τοῦ κ. Μαντᾶ εἰς βιβλί-ον τυγχάνει πολὺ χρήσιμον καὶ διαφωτιστικόν. Ὁ συγγραφεὺς ἔχει ὡς ἀντικείμενον τῆς μελέ-της του τὸ κατὰ τὰ τελευταῖα ἐτη χρησιμοποιοῦ-θῃν εἰς τὰ δημοτ. Σχολεῖα Ἀναγνωστικὸν τῆς Στ' τάξεως [ἐκδοῦς Ο.Ε.Σ.Β.], τοῦ ὁποῦ διε-ρευνᾷ καὶ κρίνει τὴν ὕλην ἀπὸ ἀπόψεως μορ-φωτικῆς καὶ αἰσθητικῆς.

Οἱ σύντομοι, ἀλλὰ εὐστοχοὶ χαρακτηρισμοὶ του διὰ τὸ περιεχόμενον καὶ τὴν μορφήν τῶν ἀναγνωσμάτων (πεζῶν καὶ ποιητικῶν), —στηρι-ζόμενοι εἰς τὴν κεντρικὴν γραμμὴν, τὸν πυρήνα, ἐκάστου τεμαχίου—, βοηθοῦν πολὺ τὸν διδάσκα-λον εἰς τὸ ἔργον του καὶ ἀφήνουν νὰ ἐνοήσω-μεν, ὅτι ὁ κ. Μαντᾶς ξέρει νὰ στοχάζεται. Τὸ 6' μέρος τῆς ἐργασίας του, ὅπου ὑποδεικνύει ποικίλους τρόπους πορείας κατὰ τὴν διδασκα-λίαν τῆς ἀναγνώσεως, ἀναλόγως τῶν περιστά-σεων καὶ τῆς φύσεως τοῦ διδασκτέου τεμαχίου, ἀποτελεῖ ἀξιοπρόσεκτον συμβολὴν εἰς τὴν λύσιν τοῦ διδασκαλικοῦ τοῦτου προβλήματος καὶ πολὺτι-μον βοήθημα διὰ τοὺς μὴ διαθέτοντας ἀρκετὴν

παιδαγωγικήν πείραν διδασκάλους. Εδῶς ἔργον θὰ ἦτο, ἐάν καὶ ἄλλοι ἐπιθεωρηταὶ ἐμυμούντο τὸ παράδειγμα τοῦ κ. Μαντᾶ δημοσιεύοντες τὰ πορίσματα τῆς μελέτης τῶν παιδαγωγικῶν μας προβλημάτων, στηριγμένα μᾶλλον εἰς τὴν σχολικὴν πράξιν, παρά εἰς δυσσεφαριστούς θεωρίας.

Γ. Γ. Παπαγεωργίου

*

Δημ. Γιάκου, «Ὁ πρῶτος νεκρὸς καὶ ἄλλα διηγήματα». Θεσσαλονίκη 1953.

Δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορά πῶς παρουσιάζεται ὁ κ. Γιάκος στὰ νεοελληνικά γράμματα. Μιά σειρά διηγημάτων. Ἕνα μυθιστόρημα κι' ἕνα δοκίμιο ἀποτελοῦν τὴν πνευματικὴν του προσφορά —ἐκτός ἀπὸ τῆς συνεργασίας του ποὺ δημοσιεύτηκαν σὲ λογοτεχνικά περιοδικά—καὶ ποὺ τὸ κάθε μέρος τους ἀποτελοῦσε καὶ μὴν ὑπόσχεσιν γιὰ κάτι καλότερον. Καὶ πραγματικά ὁ κ. Γιάκος δὲ διέφευσε τῆς προσδοκίας ἐκείνων ποὺ πίστεψαν στὸ ταλέντου του. Τὸ τελευταῖο του ἔργο «Ὁ πρῶτος νεκρὸς καὶ ἄλλα διηγήματα» μαρτυροῦν γιὰ τὴν πρόοδο ποὺ ἔχει ἐπιτελέσει. Πρόοδο ποὺ τὸ ἐξασφαλίζει ἀναντίρρηση μὴν ὑπολογίσωμ ἡσθεὶς τὴν λογοτεχνία τοῦ τόπου μας.

Μὲ τὸ νέο του βιβλίο ὁ κ. Γιάκος δείχνει πολλὰς πλευρὰς τοῦ ταλέντου του. Ἐγείνεται τὴν ἰκανότητα τῆς σύνθεσης καὶ ὁ μῦθος στὰ χέρια του μεταβάλλεται σὲ ὕλη εὐπλαστή ποὺ καλύπτει ὅλο τὸ πλαίσιο τοῦ φόντου ποὺ σχεδίασε ὁ συγγραφέας. Οἱ ἥρωές του ἔπειτα —παρὰ τῆς ψυχολογικῆς ἐμβαθύνσεως καὶ τὴν μερικὴς φορές φιλοσοφικὴ διάθεση— εἶναι ζωντανοί, ἀληθινοί, ἀνθρώπινοι, κινεῖνται μὲ ἀνσθη, προξενοῦν τὴ συμπάθεια καὶ τὴ συγκίνηση. Ὁ ἀγανώστης συμπεριφέρει στὶς χαρὲς καὶ στὶς λύπες τους, στὰ ἀνεξάρτητα καὶ στὶς πτώσεις τους, ζεῖ μὲ μιὰ λέξη τὸ δῶμά τους κι' αὐτὸ νομίζω εἶναι ἡ καλύτερη ἀπόδειξη τῆς ἐπιτυχίας ἐνός ἔργου. Στὶς ἰκανότητες αὐτὲς πρέπει νὰ προστεθῶν ἡ καλὴ ἀφήγησις, τὸ λογοτεχνικὸ γράψιμο, ἡ ἀδρὴ περιγραφή, ὁ ζωηρὸς διάλογος, ἡ ποιητικὴ πολλὰς φορές ἔκφρασις, στοιχεῖα ποὺ συναντᾷ ὁ ἀναγνώστης σ' ὅλα τὰ διηγήματα τῆς συλλογῆς του.

«Ὁ πρῶτος νεκρὸς» τὸ διήγημα ποὺ δίνει καὶ τὸν τίτλο τῆς συλλογῆς κλείνει στὶς λίγες σελίδες του —μποροῦσε νὰ γίνῃ μιὰ πλατύτερη ἀνάπτυξη— τὸ ἀνθρώπινο δῶμα ποὺ εἶναι συμφασμένο μὲ τὸ μεγάλο πρόβλημα τοῦ πολέμου. Ὁ κ. Γιάκος χειρίζεται τὸ θέμα —εὐκολο στὴ σύλληψιν καὶ δύσκολο στὴν ἐκτέλεσιν— κατὰ τρόπο ποὺ νὰ δίνῃ σ' αὐτὸ τὴν προσωπικὴν σφραγίδα του, μ' ἕνα παλμὸ ἥρεμο ποὺ κρύβει ὅμως μέσα του ἔντονον δραματικότητα.

Στὸ «Ἐνὰς Κιχάτης», τὸ μεγαλύτερον διήγημα τῆς συλλογῆς —ὁ Στεργιάλης μᾶς συγκινεῖ μὲ τὸ δῶμα του γιατί μποροῦμε εὐκολὰ νὰ προεκτείνουμε στὸν τύπου του τὸν ἑαυτὸν μας, ὅπως καὶ νὰ ἀναγνωρίσουμε δίπλα μας ἕναν Ποσειδῶνα ποὺ παρουνιάζεται καθ' ὅσον στὴ ζωὴ μας

—ὡς τὴ θανή μας—γιὰ νὰ μᾶς ξεγυλᾷ, νὰ διαφεύσῃ τῆς προσδοκίας μας, νὰ μᾶς προδώσῃ.

Ἀλλὰ καὶ τὸ «Μυστικὸς» ἢ «Δίψα» καὶ «Μιὰν ἀνοιξὴ δίχως πατέρα» καὶ τᾶλλα διηγήματα τῆς συλλογῆς συνθέτουν καταστάσεις καὶ διαπλάθουν ἀνθρώπους ποὺ μᾶς εἶναι πολὺ γνῶριμοι. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία πῶς ὁ κ. Γιάκος σὲ νέα του ἔργα θὰ μᾶς δώσῃ πῶς ἐκκληρωμένα δείγματα τοῦ πλουσίτου ταλέντου του.

Γ. Ν. Νικολαΐδης

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Ἄν. Εὐθ., Κόνιτσα. Ἡ συνεργασία σας θὰ εἶναι πάντοτε εὐπρόσδεκτη καὶ θὰ εἰσάγεται, στὴν ἑπιτροπὴν ἑπιμελείας ὕλης τοῦ περιοδικοῦ, ἀρμόδια γιὰ τὴν τελικὴ κρίσιν.— Κ. Σ. Κωνστ., Γουρῖα. Οἱ τακτικοὶ καὶ θερμοὶ ὑποστηρικταὶ τῆς Ἠπ. Ἐστίας ὅπως εἴτε, θὰ ἦταν προτιμότερο νὰ μᾶς ἐξουσιοδοτοῦσαν νὰ τοὺς τῇ στέλαμε τακτικά, καὶ δὲ θὰ μᾶς πείραζε καθόλου ἡ τμηματικὴ ἐξόφλησις. Τὰ ὅσα ζητήσατε τὰ στέλαμε.— Γ. Χρ. Σουλ., Cambridge, Εὐχαριστοῦμε θερμὰ γιὰ τὴν συνεργασίαν. Τὸ ἕνα δημοσιεύεται σ' αὐτὸ τὸ τεῦχος, τὸ ἄλλο γιὰ τοὺς Ἑβραίους τῶν Γιαννίνων, ἀφῆθηκε γιὰ τὸ ἐπόμενο, μὲ τὸ ὅποιο τελειώνει καὶ ἡ μελέτη τοῦ κ. Μάτσα.— Β. Μπέχ., Ἐνταῦθα. Γιὰ τὰ καλὰ σας λόγια εὐχαριστοῦμε θὰ ἐπανέλθουμε.— Μιχ. Σ. Μπαλ., Χανιά. Εὐχαριστοῦμε καὶ γιὰ τὸ γράμμα σας καὶ γιὰ τὸ διορθωτικὸ σημείωμά σας. Τὰ σήμερα ὑπάρχοντα τεύχη τῆς Ἠπ. Ἐστίας, ταχυδρομοῦμεν καὶ θὰ ἐξακολουθοῦμεν νὰ σᾶς τῇ στέλλουμε.— Κ. Σκεντ., Ἀθήνα. Σὰς εὐχόμαστε ἀπὸ καρδίας περαστικά. Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὴν προθυμία σας θὰ φροντίσουμε μὲ πρώτη εὐκαιρία μας νὰ παραλάβουμε ὅτι μᾶς γράφετε.— J. N. Fran Brookline Mass. Ἐχετε δικίον· πρέπει ὅμως νὰ πιστέψετε ὅτι καταβάλουμε κάθε προσπάθεια ν' ἀνταποκριθῶμε στὰ αἰτήματα τῶν συνεργατῶν μας· ἀλλὰ συχνότατα —ἐσεῖς ἐρεῖτε καλὰ τὰ μέσα ποὺ διαθέτουμε ἐδῶ—περιερχόμαστε σὲ ἀνυπερβλητὰς ἀδυναμίες Ἀγγ. Μετ., Θεσσαλονίκη. Εὐχαριστοῦμε γιὰ ὅλα θερμότατα.— Κ. Κίρκ., Addif Abeba. Εὐχαριστοῦμε πάντοτε. Τὰ στέλαμε δια, ἀναμνηστέον.— Χρ. Μ. Μηλ., Θεσσαλονίκη. Πήραμε τὴν συνεργασία σας καὶ εὐχαριστοῦμε.— Γ. Χ. Σαρό., Ν. Σμύρνη. Πήραμε ὅτι μᾶς στέλτατε, καθὼς καὶ τὸ κλισιὲ, τὸ ὅποιο καὶ δημοσιεύεται.— Π. Κατῆφ., Ἀθήνα. Ὅλο τὸ θάρος, δὲν πρέπει νὰ πέσῃ μονάχα σὲ μᾶς. Τὰ περισσότερα ἀποκαθίστανται. Τὸ παρουνιάσμα, τὸ θρίσκουμε κι ἐμεῖς σωστό· μὰ ἴσαμε σήμερα δὲν τὸ σκεφτήκαμε· ἂν δὲν πρόκειται νὰ μᾶς φέρῃ πολλὰς δυσκολίας, ἴσως τὸ ἐγκαινιάσουμε· πάντως, σκεπτόμαστε νὰ κάνουμε προσεχῶς ὁμαδικὴν ἐκ τῶν ὑστέρων παρουσίασιν τῶν συνεργατῶν μας.— Κ. Παπ., Μαραθώνα. Τὰ παίρνουμε τακτικά ὅλα· νὰ εἰστε βέβαιον ὅτι ἀρμονίζουμε

πάντοτε — τοδλάχιστο τὸ προσπαθοῦμε — τὰ πνευματικὰ συμφέροντα τοῦ περιοδικοῦ, μὲ τὰ τῶν συνεργατῶν μας, γιὰ τὸ καλὸ καὶ τῶν δυό· ὁ κ. Σ. σὰς εὐχαριστεῖ· σὰς ἔγραψε ὁ ὁ ἴδιος. — **Δάμνην**· *Ἑλλοπα.*, Ἀθήνα. Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὶς συνεργασίες σας.— μιά ἀπ' τὶς ὁποῖες εἶναι καὶ ἐπικαιρὴ— ἀλλὰ ἡ Διευθύνσις τοῦ περιοδικοῦ εἶναι ἀπαραίτητο νὰ γνωρίζῃ τὸ πραγματικὸ σας ὄνομα καὶ τὴ διευθύνσιν σας. Σὰς προτρέπουμε νὰ μᾶς γράψετε ἔγκαιρα γιὰ πᾶρουν, οἱ συνεργασίες σας, τὴ θέσιν τους. — **Θ. Παῖδ.**, *Peapodq.*— Σὰς εὐχαριστοῦμε πάντοτε· σὰς γράψαμε ἰδιαίτερος. **Σπ. Μουσ.**, Παραμυθιά. Τὸ ξέρουμε καὶ ἡμεῖς πὺς ἔχει ξαναδημοσιευθῇ. Μά, προλογικὰ, ἐδικοιολογήσαμε, καὶ οὐσιαστικὰ καὶ βιβλιογραφικὰ, τὴ δημοσίευσίν της· μερικὲς μάλιστα ἀλήθειες, πιστεύουμε ὅτι δὲν εἶναι ποτὲ περιττὸ καὶ νὰ ξαναβῇγονται· θὰ προσέξομε νὰ σημειώσουμε στὸ προσεχὲς τεῦχος τὴ βιβλιογραφικὴ πληροφωρία πὺς μᾶς δίνετε. Πήραμε καὶ ὅσα ἄλλα μᾶς στείλατε. Εὐχαριστοῦμε. — **Τ. Γριτσ.**, Δημητσάνα. Συμμορφωθήκαμε· εὐχαριστοῦμε θὰ δημοσιευθῇ. — **Ν. Πρωτοπ.**, Θεσσαλονίκη. Κατὰ τὴν ἐπιθυμία σας θὰ σὰς ἐπιστρέψουμε τὸ ζητούμενο. — **Γ. Ζωρ.**, Ἀθήνα. Εὐχαριστοῦμε πάντοτε· δημοσιεύουμε καὶ τὸ δικό σας. — **Κ. Μέρτζ.**, Βενετία.. Πήραμε καὶ τὰ δυὸ γράμματά σας· μόνο πὺς, τὸ ἀποσταλὲν γιὰ δημοσίευσιν ἤρθε ἀργὰ καὶ μὲν γιὰ τὸ ἐπόμενο· εὐχαριστοῦμε θερμὰ γιὰ τὰ διαδῆματά σας καὶ τὰ ἀναμενόμενα ἐλπιδοφόρα μῆνύματα. **Γ. Γάγ.**, Ἀθήνα. Τὰ πήραμε· εὐχαριστοῦμε· ἡ διόρθωσις ἔγινε. — **Χρ. Β. Παπαστ.**, Τὰ Ἀλβανικὰ φύλα τῶν Λιάπηδων, Τόσκιδων καὶ Τσάμιδων, πὺς σὺν μειονότητες κατοικοῦν στὴν Ἑλληνικὴ Βόρειο Ἠπειρο, δὲν εἶναι δυνατό νὰ μὴ ἀναφέρονται στὶς ἱστορικὰς μελέτες, οὔτε καὶ ἀλλοιώνουν τὴν ἐθνολογικὴ σύνδεσιν, ἡ ὁποία, παρὰ τὴν τυραννικὴν τους παρουσίαν, διατηρήθηκε ἐπὶ αἰῶνες ἀναλλοίωτη. **Δα Δελ. Τάσι.**, Ἀθήνα Τὰ πήραμε εὐχαριστοῦμε δημοσιεύουμε. — **Β. Μπαρ.**, Ἀθήνα. Περιμένουμε πάντοτε τὶς συνεργασίες σας· εὐχαριστοῦμε γιὰ τὶς φροντίδες σας· ὁ κ. Σ., σὰς ἔστειλε τὸ βιβλίου του.— **Ἀνθ. Σολ.**, Ἀργίνο. Εὐχαριστοῦμε γιὰ ὅλα. — **Π. Γερμ.**, Πρέβεζα. Πήραμε ὅτι μᾶς στείλατε· ἡ τελικὴ κρίσις, ἀνήκει πάντοτε στὴν ἐπιτροπὴν. ὕλης τοῦ περιοδικοῦ.— **Εἰδ. Μπογ.**, Ἀθήνα. Πήραμε, εὐχαριστοῦμε πολὺ γιὰ τὸ ἐνδιαφέρον· ἀγωνίζομαστε πάντοτε καὶ εὐελπιστοῦμε. — **Α. Παπαχ.**, Ἀθήνα. Πήραμε καὶ τὰ τελευταῖα σας καὶ εὐχαριστοῦμε πολὺ. — **Β. Γ. Βεσ.**, Ἀθήνα. Λυπούμαστε πολὺ γιὰ τὴ μονομῆρεια τῆς γνώμης σας. Ἡ Ἠπ. Ἑστία εἶναι ἐντονώτερα ἐθνικὸ καὶ ἡπειρωτικὸ περιοδικό, καὶ δόξα τῷ Θεῷ, αὐτὸ ἔχει ἀναγνωρισθῇ πάγκοινα. Σὰς γράψαμε καὶ ἰδιαίτερος. — **Ἰταλικὴν Ἀρχαιολ.** *Σχολήν.*, Ἀθήνα. Εὐχαριστοῦμε θερμὰ γιὰ τὴν προθυμίαν σας. — **Χρ. Σολωμ.**, Ἀθήνα. Εὐχαριστοῦμε πάντοτε· σὰς γράφομε ἰδιαίτερος. — **Πανεπιστημιακὴν Βιβλιοθήκην.**, Οὐψάλας, *Suède*, Ἀποστέλλουμε

δλόκληρην τὴ μέχρι σήμερα σειρά τῆς Ἠπ. Ἑ. καὶ σὰς ἐγγράφομε στοὺς καταλόγους τῶν συνδρομητῶν μας. — **N. G. Hammond** Cambridge. Πήραμε τὸ γράμμα σας καὶ εὐχαριστοῦμε θερμὰ γιὰ τὰ καλὰ σας λόγια. Μετεβιβάσαμε εἰς ὅλους ὅτι γράφετε. Τὸν κ. Gampell, θὰ τὸν δεχτοῦμε στὰ Γιάννινα, σὰ φίλο δικό σας, τῆς Ἡωέρου καὶ τοῦ περιοδικοῦ. — **Λέανδρ. Βε.**, Ἀθήνα. Ἐπὶ τέλους! Γιὰ ὅσα μᾶς στείλατε — εὐχαριστόντας — θὰ θὰς γράψουμε ἰδιαίτερος.

ΒΙΒΛΙΑ & ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

ΒΙΒΛΙΑ: Γεωργίου Θ. Ζώρα, Κοσμητορος τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν: 1) *Ἡ Ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως*, Ἀθῆναι 1952. 2) *Ἡ ξενιτιά ἐν τῇ ἑλληνικῇ ποιήσει* Ἀθῆναι 1953. 3) *Αἱ πρὸ καὶ μετὰ τὴν ἄλωσιν διαμορφωθείσαι ἰδεολογικαὶ καὶ πολιτικαὶ κατενδύνσεις* Ἀθῆναι 1953. 4) *Κάρολος ὁ Ε' τῆς Γερμανίας καὶ αἱ πρὸς ἀπελευθέρωσιν προσπάθειαι* Ἀθῆναι 1953. Κύπρου Χρυσάνθη: *Ἀποθεώσεις καὶ χορικά* (ποιήματα), Λευκωσία 1953. Ὀλγας Βατίδου: *Ἀπὸ γῆς* (ποιήματα), Ἀθῆναι 1953. Νικ. Γ. Βαζάκα: *Φῶς καὶ δρόγος εἰς τὸν γάμον καὶ τὴν οἰκογένειαν* Ἀθῆναι 1953. Τάσου Κόρφη, *Ταξίδι χωρὶς πολικὸ* (διηγήματα), Ἀθῆναι 1953. Κλαυδίου Μαρκίνα, *Νοσταλγία* (αὐτοβιογραφικὸ πεζογράφημα), Ἀθῆναι 1953. Κρίτ. Ἀθανασούλη: *Ἑσωτερικὴ περιπέτεια* (ποιήματα), Ἀθῆναι 1953. Χρήστου Γ. Εὐαγγελιάτου, *Τὸ θαῦμα τῆς ἐξόδου τοῦ Μεσολογγίου καὶ ὁ θάνατος τοῦ Βύρωνος Πάτριαι* 1952. Ἰω. Ὁρ. Καλογήρου: 1) *Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος περὶ ἀνθρώπου Θεσσαλονίκης* 1952. 2) *Ἡ ὁρθόδοξος καθολικὴ ἐκκλησία καὶ ἡ σύγχρονος οἰκομενικὴ κίνησις* Θεσσαλονίκη 1951. 3) *Αἱ περὶ τῆς Ὀρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας ἀντιλήψεις...* Ἀθῆναι 1951. 4) *Der Humanitätsgedanke in der Orthodoxen Kirche*. 5) *Ἡ ἀποστολὴ τῆς Ὀρθοδοξίας* (ἄρθρα - μελέται). Θεσσαλονίκη 1953. 6) *Ἡ περὶ «Συνεργίας» ἐν τῇ δικαιοῦσι τοῦ ἀνθρώπου διδασκαλία* Θεσσαλονίκη 1953. Ζ. Παπαθανασίου: 1) *Ἐνα νευρωτικὸ κορίτσι* (μυθιστόρημα), Ἀθῆναι (πανόδετον). 2) *Προανκρουσμοί* (διηγήματα). Ἀθῆναι (πανόδετον). Γιώργου Δωριχοῦ: *Ἀνθρώποι καὶ φαντάσματα* (μυθιστ.), Ἀθῆναι 1952. **ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ:** *Ἐκλογὴ* Αὐγούστου - Σεπτεμβρίου, Ἀθῆναι. *Ἀντίκων* 141ον Ἀθῆναι. *Κιβωτός* 21ον Ἀθῆναι. *Μορφές* 82ον-83ον, Θεσσαλονίκη. *Πελοποννησιακὴ Ἑστία* 4ον Ἀθῆναι. *Παγκοσμιότης* 4ον. Ἀθῆναι. *Ἑλληνικὰ Χρονικά* 75ον, 76ον, 77ον, Ἀθῆναι. *Πνευματικὴ Ζωή* 18ον Ἀθῆναι. *Ἀστυνομικὰ Χρονικά* 6ον, 7ον, 8ον Ἀθῆναι. **ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ:** *«Ἡπειρωτικὸν Μέλλον»* Ἀθῆναι. *«Στρατιωτικὰ Νέα»*, Ἀθῆναι. *«Θεσπρωτικὰ Νέα»*, Ἀθῆναι. *«Φωνὴ τοῦ Παγωνίου»*, *«Ξενοδοχ. Βῆμα»*, Ἀθῆναι. *«Χριστιανικὴ Σπίθα»*, Κοζάνη. *«Θεσπρωτικὸν Βῆμα»*, Ἠγουμενίτσα.